

TWAALF VROUWEN DOOR DE HEERE VERKOREN

**DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN
EN HUN VRIENDINNENKRING**

DEEL 8

Samengesteld door

Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2014
2^e versie**

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD Deel 8

- 1. De troost der vromen. MARGRIETJE VAN WOLFSWINKEL,
Scherpenzeel, 1748. Blz. 3**
- 2. JACOBA DOORNENBAL, de vrouw van Wulfert Floor. Blz. 8**
- 3. FAMILIE G. VAN DOESBURG – TIMMER. Blz. 17**
- 4. Zijn wonderen een gedachtenis. Uit het leven van DINA ELIZABETH DE
VRIES-ROOS. Door A.C. Bezemer-de Vries. Blz. 54**
- 5. Godvrezende vrouwen uit Rotterdam. Blz. 102**
 - (1) Vrouw Witvliet**
 - (2) Trijntje Catharina (Rina) de Bruin-Bout.**
 - (3) Pieter van Dijk en echtgenote**
 - (4) Ouderling van Kranenburg en zijn vrouw**
 - (5) Pieter Neeleman en Wilhelmina Buitelaar**
 - (6) Janna Snijder-Bouterse te Rotterdam**
 - (7) Afscheid van een moeder. Brieven van mej. TEMPELMAN,
Rotterdam**
- 6. Ds. W.C. Lamain en zijn Rotterdamse vrienden en vriendinnen. Blz. 136
Maria de Jongh - Peeman**
- 7. DIEN VAN OPIJNEN te Rotterdam. Blz. 144
Levensschets en 16 brieven.**
- 8. Uit het leven van JANTJE VAN SCHAIK-VAN DE WAERD, 1788-1831.
Opheusden. Blz. 157**
- 9. SANDRIEN JORDAAN, 1871-1949, Opheusden. Blz. 174**
- 10. ANTJE VAN DORLAND-EVERS, Opheusden. Blz. 177**
- 11. LINA VAN DE KOLK (2-1-1904 - 12-2-1999) en NEELTJE ELINGS,
Opheusden. Blz. 183**
- 12. MARIA VERWOERT – BOONE, Opheusden. Blz. 203.**

1. DE TROOST DER VROMEN,

In hun benauwdheid en aanvechtingen op de weg naar de hemel.

Of,

De bewaring der Godzaligen in hun benauwde en duistere dagen van de Heere; en de verhoring van hun gebeden in tijden van hun bezoeking, met de uitredding van dien; zodat ze tot roem van hun Ontfermer die hen geleid, bewaard en gered heeft, tot Psalmen, en Lofzangen worden opgewekt, om Gode alleen van alles de Eer te geven, volgens Psalm 50: *En roept Mij aan in den dag der benauwdheid Ik zal er u uithelpen, en Gij zult Mij eren.*

Dit alles is vervuld in die oude vrome. Na een grote zevenjarige duisternis en een zeer benauwde en droevige aanvechting, wonende te Scherpenzeel.

TE ROTTERDAM,

Bij HENDRIK VAN PELT, Boekverkoper in 't Hang 1748

PSALM 34: 2-7.

Ik zal den HEERE loven t'aller tijd; Zijn lof zal gedurig in mijn mond zijn. Mijn ziel zal zich beroemen in den HEERE; de zachtmoedige zullen het horen en verblijd zijn. Maakt den HEERE met mij groot, en laat ons Zijn Naam tezamen verhogen. Ik heb de HEERE gezocht en Hij heeft mij geantwoord, en mij uit al mijn vrezen gered. Zij hebben op Hem gezien, ja Hem als een waterstroom aangelopen; en hun aangezichten en zijn niet schaamrood geworden. Deze ellendige riep, en de HEERE hoorde; en Hij verlost hem uit al zijn benauwdheden.

De Uitgever erkent geen exemplaren voor de zijne, dan die Hendrik van Pelt, als Drukker, ondertekend heeft.

VAN DE UITGEVER TOT DE LEZER.

De gedachtenis des Rechtvaardige is tot zegening, zegt Salomon in zijn Spreuken 10: 7. En dat wordt bewaarheid gevonden in al des Heeren ware Kinderen en in 't bijzonder als de Heere met hen bijzondere wegen houdt, of komt te houden, die niet algemeen zijn. Hetzij in grote verdrukkingen of tegenheden in de zaken die dit leven aangaan, zoals men in die vrome Job zag, en die nochtans de Heere in alle dezen rechtvaardigde, en daarom ook niet zondigde, Job 2: 22. *En velen zijn de tegenspoeden des Rechtvaardigen*, volgens Psalm 34: 20. Of, wanneer de Heere hen op een geestelijke wijze, naar binnen hun ziel komt te beproeven, met intrekking van licht, en de vijand op haar loslaat, en haar met aanvechting en zware bestrijding doet ondervinden, en de verdorven natuur krachtig begint te woelen, zodat het haar voorkomt, alsof ze door die helse Saul zullen omkomen, omdat ze op haar bidden, schreien en worstelingen zo geen antwoord nog hulp van den Hemel tegen hun vijanden ondervinden, maar schijnt te zullen moeten bezwijken; ... dan komt God op Zijn tijd, om die Ziel, die Hij zo wonderlijk bewaard en ondersteund heeft, dat ze ten enenmale niet bezwijken, nog grotelijks is afgeweken in de aanvechting, en vooral niet met een eeuwige afwijking.

Want zijn zij gevallen, zij staan weer op door de hulp en Genade des Heeren, en komen tot Hem, die hun ziel zo lief heeft, en die haar nu in haar benauwdheid zo wonderlijk als onverwacht voorkomt, en haar met licht en kracht omgord, door haar een verwijderd hart te geven, zodat ze met blijdschap in al des Heeren Geboden komen te wandelen, en over haar vijanden komt te triomferen, en met meerder tederheid, en ootmoed komt te leven als te voren. Zodat de Heere meer door haar verheerlijkt en gevreesd wordt en zijn Volk door haar nu meer word gesticht en opgewekt.

Zo zijn zulke beproefde Godzalige tot meerder gezegende gedachtenis, als wel andere, die zo in geen beproeving of in geen tederheid en liefde, ook in geen nederigheid en zachtmoedigheid komen uit te blinken. En die dus met Job niet kunnen zeggen: *Met het gehoor der oor hebbe ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog. Daarom verfoei ik mij en ik heb berouw in stof en as*, Job 42: 5, 6. O, dan komen ze met Lofzangen, hartelijke Gebeden, en Dankzeggingen tot God, en die dierbare en grote Heere Jezus, die dat voor hen zo duur heeft gekocht met Zijn kostelijke Zoenbloed, en zeggen tot de Godzaligen: *Maakt den Heere met mij groot, want hij heeft mij verkwikt en geholpen*. Dan ondervinden ze, dat de Heere hun licht en kracht is, en zo meer van die werkzaamheden; teveel om ze in een kleine vooreden hier te kunnen vermelden.

Dit voorgestelde is ook bijzonder in deze MARGRIETJE VAN WOLFSWINKEL wonderlijk beveiligd in de bewaring van een zevenjarige en drie maanden durende beproeving en in de redding daaruit. Dit zal in hare nevensgaande, hartinnemende Gedichten of de Acht Lofzangen verder bevestigd worden; hetwelk veel Vromen in dezelve gezien en bespeurd hebben en daarom begeerd, dat ze allen zo gedrukte als ongedrukte bij elkander mocht gedrukt worden, tot een ieders opwekking om de Heere groot te helpen maken, en om te vertrouwen op de trouwe Verbonds-God in tijden van benauwdheid.

Ds. Samuël Barovius, die getrouwe Dienstknecht van Christus, is oor- en ooggetuige hiervan geweest.

DE TROOST DER VROMEN

In hun benauwdheid en uitredding op de weg naar de hemel vertoont in de
persoon, en in deze haar gedichten van

MARGRIETJE VAN WOLFSWINKEL

*Ik dank U Heere, dat Gij toornig op mij geweest zijt; maar Uw toorn is afgekeerd, en
Gij troost mij, Jesaja 12: 1.*

Jehovah, Heilig God, wat zal ik U vergelden,
Waardoor zal ik Uw eer en eerlijkheid vermelden?
Uw Liefde, Langmoed, Trouw, en Uw Barmhartigheid
Uw Goedheid heeft geen eind, zij blijft in eeuwigheid,
Uw hand had mij gedrukt, o Heer der Heirscharen!
Uw arm heeft mij gedekt, in 't midden van de baren,
Jehovah slaat, en heelt, Hij breekt en Hij geneest,
Opdat een ieder mens Zijn grote Name vreest.

't Was nu al zeven jaar, en nog drie maand geleden,
Dat ik den Tempel Gods, niet kon nog mocht betreden.
Gods Woord was mij tot schrik, wanneer ik daar aan dacht,
Mij scheen geen licht meer toe; 't was duisternis en nacht.
Ik lag gezonken in de grondeloze kolken,
Mijn lamp was uitgeblust en niets als donk're wolken,
Gods vreselijke toorn was tegen mij gekant,
De Satan en zijn macht, had haast de overhand,
Die werkte, met veel kracht, en zocht mij weg te rukken,
Maar God droeg hier voor zorg, dat mocht hem niet gelukken.
Ik wist niet wat ik doen en wat ik laten moest,
Mijn hart was omgekeerd, en scheen geheel verwoest.
Ik werd niet meer geleid aan verse waterstromen,
Ik kon niet in Gods huis, noch bij mijn leraar komen.
De weg was toegemuurd; dat was mij grote pijn,
Dat ik van Jezus' Volk, moest afgescheiden zijn.
Zolang het wezen kon, liep ik nog tot de scharen,
Ik riep ook wel tot God; Hij mocht mij toch bewaren,
Totdat ik hoop'loos was, 't gebed werd afgewend
Mij dacht God riep mij toe: *Ik heb u nooit gekend,*
Gaat henen, weg van Mij gij werkster van het boze
Uw deel zal eeuwig zijn, bij spotters en godloze.

Dat woord was bitter en ik vond geen vreed' of rust,
Gods woord was mij een last, dat placht te zijn mijn lust,
Ik sprak ook desperaat, van God en Zijne wegen,
De vijand jaagde zeer, dat maakte mij verlegen.
'k Was haast gezonken in de afgrond van de hel,
Gij weet het, Heilig God! Ik weet het ook zeer wel.

Het was eens op een tijd, die mij nooit kan vergeten,
Dat Jezus' Vriendinnen, en Vrienden zouden eten,

Van 't heilige Hemel Brood, en drinken reine Wijn,
 Dat aan de ziel verstrekt, voor heilzaam Medicijn.
 Jehova's trouwe knecht, die Jezus' schapen weiden,
 Die ook mijn hoeder was, zocht mij daar ook te leiden.
 Maar als ik in Gods Huis zat onder het gezang,
 Dat zonk mij diep in 't hart, en gaf een nare klank.
 De Woorden van Gods knecht, om vromen te versterken,
 Die gingen mij voorbij, ik kon die niet opmerken.
 God had die wijze weg, in Zijne raad bepaald,
 't Word ook in 't Heil'ge Woord, roemruchtig afgemaald,
 God Woord in 't Heiligdom, Zijn reine vrije wegen,
 Zijn goed en zoet; men mag die nimmer spreken tegen.
 Zij zijn veel hoger als, 't verstand bereiken kan.
 Een onvernuftig mens, die weet daar ook niet van,
 Hoe God Zijn kind'ren leid, door zoet en heilig bitter,
 En maakt haar langs die weg, een erf- en Rijk bezitter,
 Van 't zalig Vaderland, die Stad van God gebouwd,
 Daar 't blinkt van Heiligheid en praalt van zuiver Goud.

Komt nu gij kind'ren Gods, ik zal het u verkonden,
 Wat God al aan mij doet, en dat in korte stonden.
 Ik was gezonken in een grondeloze poel,
 En haast verdrongen in het ijdel, vals gewoel.
 Jehovah is zeer goed, Hij rukt mij uit der Hellen,
 De Vorst der duisternis, mag mij niet langer kwellen.
 God scheldt de satan, Die Jeruzalem verloor.
 Ik wens die helhond nooit te geven meer gehoor.
 't Was in de avondstond, en op den dag des Heeren,
 Als Jezus door Zijn woord, weer in mijn ziel kwam leren.
 Mijn banden werden los, ik vond mij aangedaan,
 Om den aanstaande dag, mee in Gods Huis te gaan.
 Ik hoorde uit het Woord, dat Jezus was verrezen,
 Mij dacht, Hij kon mijn ziel en lichaam wel genezen,
 Gelijk Hij eertijds deed, een krom gebogen mens,
 Die Jezus recht deed gaan, en richten op naar wens.
 De Heelder Israëls, kwam ook mijn ziel genezen,
 Ik vond weer hart'lijk lust, in 't bidden, zingen, lezen.
 Het Woord, Gods dierbaar Woord, werd aan mij toegepast,
 De wereld en haar schijn, was mij nu tot een last.

Mijn wens was naar Gods Huis, om daar te mogen komen,
 Bij Gods getrouwe knecht, en tot de lieve Vromen
 Die Berg heeft God begeerd, daar vind ik al mijn lust.
 Wanneer ik daar verschijn, dan wordt mijn ziel gerust,
 Mijn ogen mogen daar, mijn leraar nog aanschouwen.
 God werkt daar met Zijn Geest, daar mag men op vertrouwen.
 Daar kom ik tot den God, der blijdschap mijner vreugd,
 De eeuwigen Rotssteen, in Wie mijn ziel verheugd,
 Doet mij de poorten op, verheft uw grote deuren,
 Zingt met mij Godes lof; 't is nu geen tijd van treuren,

Brengt Offeranden des geklanks, prijst Hem met lof,
 Zingt hem Hallelujah, dat klinkt in 's Hemels Hof.
 Waarmede zal ik U, God Jacobs nu ontmoeten,
 Die mij verhoogd uit 't stof, en opheft dat mijn voeten,
 Betreden het paleis, dat huis van God gegrond,
 Daar 't heil verkondigd wordt, van 't eeuwig Trouwverbond,
 Dat ik bewand'len mag, de zaal'ge oude paden,
 En leren van Gods knecht, die mij wel placht te raden;
 Bestierde mij uit 't Woord, als 't bang en duister was,
 Dat mij terzelver tijd, ook kwam zeer wel te pas.
 Jehovah, wilt Uw knecht, door 't Woord der waarheid leiden,
 Om 't kostelijk van het snode t' onderscheiden.
 Gebied Uw zegen aan die man, Uw gunstgenoot,
 Om d' ere van Uw Naam, met mij te maken groot.
 Jehovah's sterke arm, doet grote, grote daden,
 Aan mij ellendige, onwaardig die genaden.
 Ik weet niet wat te doen, o! was ik niet dan tong,
 Die van uw lieflijkheid, en Wijsheid eeuwig zong.

Wilt Uwen dienstknecht met de Geest der Wijsheid kleden
 Om voor een zondig Land, te strijden in gebeden.
 Opdat 't afgodisch rot, dat nu heeft d' overhand
 Met schaamte wijken, en vertrekken na haar land.
 De Prins en Vorst van U, tot Stadhouder verkoren
 Mocht hij oplettend zijn, om naar Uw stem te horen.
 Doet hem naar mannen zien, die door Uw wijze raad
 Geholpen worden in 't bestuur van land en Staat.
 Ontdekt der boze list, o Heere der Heirkrachten
 Geeft wijsheid in 't verstand, van onze hoge machten.
 Zoekt voedsterheren voor, uw Kerk naar Uwen lust,
 Opdat Uw Volk door hen geniet een zoete rust.

2. JACOB DOORNENBAL, de vrouw van Wulfert Floor

Wulferts jeugd

Wulfert Floor zag op 7 april 1818 het levenslicht. Dit vond plaats in een boerderij aan de Driebergse Wetering (nu Gooijerdijk), gemeente Driebergen. Zijn vader heette evenals hij Wulfert Floor (1773 - 1848), zijn moeder Trijntje Doornenbal (1776 - 1865). Wulfert Floor heeft drie broers gehad en een zuster: Peter, die na enkele dagen is overleden (1813), Johannes (1814-1842), Peter 1816 - 1903), die in de volksmond Pieter wordt genoemd, en Jacoba (overl. 1902). Deze - met uitzondering van de in 1813 overleden Peter - zijn allen, in de Nederlandse Hervormde Kerk van Driebergen bij ds. C.W. Kersten gedoopt. De doopdatum van Wulfert is 10 mei 1818. Wulfert volgde lager onderwijs aan een school in Driebergen. Zijn laatste schooldag was 18 februari 1833. Er is een tekenblad bewaard gebleven van deze laatste dag, waarop hij het volgende vers heeft gedicht:

*Voor 't laatst mag ik vandaag nog schrijven
ik kan of mag niet langer blijven
ter school omdat het werk komt uit
nu schrijf ik dit tot mijn besluit
'k bedank mijn meester voor zijn les
ik wil 't bewaren tot mijn best
opdat geen schand mijn leer bedekt
en 's meesters naam niet wordt bevlekt.*

Vanaf die tijd was hij werkzaam op het agrarisch bedrijf van zijn vader, een gemengd bedrijf van bijna 57 hectare. Van deze grond was ruim 30 hectare in cultuur gebracht. De rest was onontgonnen.

In zijn vrije tijd hield Wulfert zich vooral bezig met het onderzoek van de Bijbel en het bezoeken van gezelschappen. Door Gods genade had hij in zijn jeugdijaren met hart en ziel het smalle pad gekozen. Zelf schrijft hij er het volgende over: "Ik heb al vroeg leren zien, als ik door mijn eigen deugden en plichten moest zalig worden, dat dan de zaak ten enenmale hopeloos was. Ik heb mij menigmaal voor God neergeworpen als een blinde, onmachtige en helwaardige, met smart, beschaamdheid en vernedering. Ik heb den weg der zaligheid als een weg van vrije genade door den grote Middelaar, leren goedkeuren met mijn hele hart. Ik ben menigmaal tot Jezus gevluht met al mijn ellende, heb Hem aangenomen en mij aan Hem toevertrouwd, als mijn Profeet om mij te leren, als mijn Hogepriester om al mijn erf- en dadelijke schuld te verzoenen, en als mijn Koning om over mijn hart en leven voor eeuwig een onbepaald heerschappij te voeren."

Wulfert Floor had in zijn jeugdijaren het smalle pad gekozen. De brede weg verafschuwde hij. Van deze weg zei hij: "Heere, op dezen weg en met dat gezelschap kan ik niet sterven; maar ik kan en wil er ook niet op leven, al was er in de toekomst geen loon of straf te verwachten." Hij koos onder voorwaarde van genade "eens en nog duizendmaal Gods volk" als zijn volk en hij koos de weg van de Godzaligheid als de weg om die te bewandelen.'

Uit dit laatste citaat mogen wij met J.T. Doornenbal de conclusie trekken, dat hij zich in zijn jeugdijaren beter thuis heeft gevoeld in de kringen van het gezelschapsleven, dan in de Nederlandse Hervormde Kerk van Driebergen.

Belijdenis des geloofs

De in die tijd bestaande verschillen tussen de prediking in de Nederlandse Hervormde Kerk en de visie op Schrift en Belijdenis - daaronder verstaan wij: de Heidelbergse

Catechismus, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels - in de conventikels leidden in Driebergen tot een uittocht uit de Vaderlandse Kerk. Vanaf dat moment sloten vele conventikelbezoekers zich aan bij de Afgescheiden Gemeente. Het was dan niet verwonderlijk, dat wij Wulfert Floor, die toch Hervormd dooplid was, belijdenis zien afleggen in Afgescheiden kring.

Op 21 augustus 1838 verscheen hij met Hendrika Pothoven uit Neerlangbroek voor de kerkenraad van de "Christelijk-Afgescheidene Gemeente" te Utrecht. De voorzitter, ds. H.P. Scholte, die de vergadering behoorde te leiden, was niet aanwezig. Ouderling P.W. Lothes nam zijn functie waar.

Op deze vergadering werden Wulfert Floor en Hendrika Pothoven door de aanwezige kerkenraad onderzocht naar de kennis van de behandelde en geleerde stof - in aansluiting op het reglement van de Christelijk-Afgescheiden Gemeente te Utrecht betrof dat het "Korte Begrip van de Christelijke Religie" - en naar de praktijk van deze mondelinge belijdenis in het leven van elke dag.

Op de vraag of men deze belijdenis ook met het hart mocht doen, moet het antwoord van Wulfert Floor minder overtuigend zijn geweest, dan dat van Hendrika Pothoven. De notulen van deze vergadering geven er het volgende verslag van:

Er is dienvolgens bij beide deze personen onderzoek gedaan of de nodige leerstellige kennis aanwezig was, welke een lidmaat der gemeente behoort te hebben. Hieruit is ten genoegen der opzieners gebleken, dat deze personen behoorlijk onderwezen waren in al datgene, dat ieder Christen behoort te kennen.

Ten einde getuigenis af te leggen, dat de Mensch in zijn verbondshoofd Adam verdoemelijk voor den Heere is. Dat er om die ellende te ontgaan geen anderen weg is, dan Gods genade in Christus als den enigen Middelaar en Borg voor Zijn uitverkoren volk. Dat deze Verlosser, door een oprecht geloof als het gewrocht des Heiligen Geestes door elk een iegelijk moet aangenomen worden, gelieve voor zulke zondaren, gelijk wij van natuur alle zijn, gewisheid kunnen bestaan, om wederom tot genade te komen. En voorts dat de dankbaarheid als een vruchtgevolg der verlossing in Christus tot roem en prijs van Gods vrije genade en eeuwige liefde ons, van het aanwezen des geloofs voor onszelven verzekerd; en onzen naasten daardoor gesticht en voor den Heere Christus moeten en kunnen gewonnen worden.

Verder gevraagd en naar de kenmerken onderzocht of deze mondbelijdenis ook waarheid in het harte was.

Waarop hoewel door den eersten der genoemde Wulfert Floor minder overtuigend dan door den tweeden Hendrika Pothoven is geantwoord: dat ze zich als zondaren voor den Heere hadden leren kennen en hartelijk begeren en verwachten, om meer en meer door het geloof hetwelk ze aanvankelijk mochten belijden van den Heere ontvangen te hebben, zich als verloornen in hen zelve, met al hunne zonden en schulden aan den Heere Christus Jezus over te geven, om van de zaligheid ook, voor hun verdient en verworven, verzekerd te worden. Waartoe ze de Heere bidden en hartelijk begeren, om deze belijdenis door een godzaligen wandel te beleven.

Een reden voor deze nogal weifelende houding van Wulfert heeft mogelijk gelegen in zijn onzekerheid over het tijdstip van zijn bekering.

Waarschijnlijk heeft men de zondag volgend op de aannemingsavond, in een dienst waarin ds. Scholte voorging, openbare belijdenis van het geloof afgelegd. Wulferts belijdenis werd op de proef gesteld tijdens een ernstige ziekte in 1842. In dat jaar leed hij evenals zijn broer Johannes aan tyfus, waaraan de laatste overleed. Daar hij bij het

overlijden van zijn broer in coma lag, werd hij pas vier dagen na zijn begrafenis gewaar, dat zijn broer overleden was. Zelf ging hij langs de rand van de dood, maar mocht weer herstellen.

Twee jaar na zijn herstel ging Wulfert Floor - hij was toen 26 jaar oefenen hij Jan Scherpenzeel, die gewoond moet hebben op boerderij "Vossenstein" aan de Gooijerwetering te Doorn. Onder oefenen wordt verstaan: ambtloos een godsdienstige bijeenkomst leiden met het doel de samengekomen mensen te stichten, te vermanen en te vertroosten (1 Kor. 14:3). Dit vond meestal plaats in een bijzonder vertrek en buiten de openbare erediensten om.

Huwelijk met Jacoba Doornenbal

De 16e mei 1855, op 37-jarige leeftijd, trad Wulfert Floor in het huwelijk met Jacoba Doornenbal. Het paar ging wonen in een nieuwe boerderij - "Den Heuvel" geheten - achter de boerderij van hun ouders.

Jacobica Doornenbal is op 17 december 1825 in de gemeente Sterkenburg geboren¹ en werd gedoopt in de Nederlandse Hervormde Kerk van Neerlangbroek door ds. H.G.J. van Doesburg. Zij was een nicht van Wulfert Floor. Haar vader heette Hermanus Doornenbal (geboren in het jaar 1792 en overleden in 1834) en haar moeder Maria van Doorn (1793-1865).

Jacobica Doornenbal was het vijfde van een negen kinderen tellend gezin. Naar verluidt, moeten er uit dit gezin vier kinderen onder wie Jacoba, door middel van de prediking van de Neerlangbroekse predikant J.G. Eijkman tot bekering zijn gekomen. Haar bekering moet al plaats gevonden hebben voor haar 16e levensjaar, omdat J.G. Eijkman¹ in 1841 een beroep heeft aangenomen naar Oosterwolde. Bij de in zijn plaats gekomen kandidaat D.A. van der Made kon zij minder goed kerken. Vanaf die tijd ondernam zij vaak te voet met haar twee zusters - en waarschijnlijk vergezeld door meerdere personen uit deze streek - de tocht naar Ede om bij de Nederlandse Hervormde predikant D.A. Detmar te kerken, een predikant die ook de belangstelling van Wulfert Floor moet hebben getrokken. Zowel vóór als tijdens zijn huwelijk was Wulfert Floor boer van beroep.

Met Jacoba Doornenbal waren zij, zoals een van zijn werkboeken - wij zouden misschien ook kunnen zeggen: zijn dagboeken - vermeldt, bezitter van ruim 21 hectare bouwgrond. Daarnaast bezaten zij samen met zijn broer Peter en zuster Jacoba nog 11,85 hectare heidegrond. De gecultiveerde grond bestond uit grasland en bouwland. Op de bouwgrond verbouwde hij rogge, boekweit, aardappels en stoppelknollen. Zijn veestapel bestond uit koeien, schapen en varkens. In een brief van maart 1873 (Floor was toen dus 55 jaar) schreef hij: "Ik heb een kleine boerderij en melk maar drie koeien, en verder een beetje bouwland, en dan doen wij zoo zamen ons werk zonder knecht."

Ook vermeldde de landbouwer van Driebergen in zijn werkboeken het een en ander over de prijsnoteringen, in- en uitkomsten, dagelijkse werkzaamheden, familieomstandigheden, het weer, actueel nieuws, enz. Hoewel hij de handel niet afkeurde, betreurde hij, toen hij 43 jaar was, dat hij zoveel van zijn schone tijd had voorbij laten vliegen door zijn tijd ledig op de markt door te brengen. Volgens zijn schrijven had hij deze tijd beter kunnen besteden aan de dienst in de "wijngaard des Heeren".

Primair lag zijn werktaak op de boerderij. Soms vroeg dat van hem veel inspanning, zweetdruppels. Duidelijk kwam dat tot uiting in de gemaakte aantekening in zijn

¹ J.G. Eijkman was een vriend en geloofsgenoot van dr. H.F. Kohlbrugge

werkboek: "Met zeven sterken kerels een kalf van een vaars getrokken, die alle zeven met sterke touwen en een weerboom zoo hard trokken als zij maar konden, en ongeveer drie uren werk hadden. Toch tot verwondering van elk het beest best, hoewel langzaam weer genezen en de gehele zomer en herfst gemolken."

In het kleinste natuurgebeuren zag hij de macht van de Schepper van hemel en aarde, Die door Zijn voorzienigheid alles nog in stand houdt. Voor deze Goddelijke besturing had hij oog. In zijn boeiende beschrijvingen over het natuurgebeuren kwam dat tot uitdrukking. In 1866 maakte hij de volgende notitie van de maand februari: "Wonder zacht en mooi weer zonder vorst. Den 4 dezer maand zag ik in Tienhoven jong gras, dat een handbreed lang was. Alles is groen, en de rog groeit de gehele winter door. Op den 13 dezer maand zag ik boekwijt uit de grond opkomen: sommige stonden reeds met twee blaadjes, en verscheidenen andere kwamen met kromme nekjes uit den grond. Dagelijks zingt de Leeuwerik in de lucht, en het weiland wordt zoo groen, dat er menigmaal in April zoveel gras niet is als nu."

De voorvallen die zich in het natuurgebeuren voordeden, gebruikte hij soms als illustratie voor de geestelijke toestand van de mens. Zo maakte hij in april 1855 de volgende notitie: "Het weer is doorgaans nat maar warm en zeer groeizaam. Op Pasen den 20 van deze maand liepen er al duizenden koeien in het land. Gij vernieuwd het gelaat des aardrijks. Ps. 104. Wie zou er dan nu geen zorg krijgen over de dorheid van zijn hart! van buiten April en van binnen Januari - van buiten jong gras en van binnen ijs en sneeuw; Dat is een droevig verschijnsel."

Aldus het werkboek. Wulfert Floors kleding was sober, hoewel uit zijn aantekeningen valt op te maken dat hij niet onbemiddeld was. Hij was gekleed in een tamelijk ouderwetse dracht, met onder andere een rode zakdoek om de nek en naar gewoonte van de tijd oorbellen in zijn oren.

Gezin van Wulfert en Jacoba

Floors huwelijk werd gezegend met acht kinderen; één van hen kwam levenloos ter wereld. Zijn oudste dochter heette Trijntje. Zij werd geboren in 1856 en overleed in 1933. Zijn tweede kind was een zoon: Wulpherd. Hij heeft maar 48 dagen het levenslicht gezien. Op 23 augustus 1857 blies hij de laatste adem uit. De Bijbeltekst die zijn vader bij zijn overlijdensnotitie vermeldde, was Job 3:19: "De kleine en de grote is daar; en de knecht vrij van zijn heer." Hieruit mogen wij opmaken, dat hij ervan uitging, dat het kind behouden was. Het mocht eeuwig zingen voor de troon van God. Deze gedachte was voor hem waarschijnlijk gestoeld op de Dordtse Leerregels, waarin staat: "Nademaal wij van den wil Gods uit Zijn Woord moeten oordelen, hetwelk getuigt, dat de kinderen der gelovigen heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hun ouderen begrepen zijn, zo moeten de godzalige ouders niet twifelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt."

Na dit overlijden werd Maria geboren (1858). Zij overleed voor haar tweede levensjaar. Het volgende kind, Jacoba, geboren in 1859, overleed in 1860. In 1862 werd er weer een dochter geboren, die hij eveneens de naam Maria gaf. Zij stierf in 1935. Daaropvolgend werd in 1865 zoon Wulpherd geboren. Die overleed in 1885 aan de gevolgen van een bedrijfsongeval op het hooiland. Zijn laatste kind, weer een Jacoba, werd in 1867 geboren. Zij overleed in 1949. De drie kinderen die hem voor hun tweede jaar ontvielen, overleden aan tuberculose. Het is dan niet verwonderlijk, dat hij onder de lijst van de geboren kinderen het gedicht heeft opgenomen:

*Daar moet veel strijd gestreden zijn
Veel kruis en leed geleden zijn*

*een naauwen weg betreden zijn
en veel gebed gebeden zijn
zoolang wij hier beneden zijn
dan zal het hierna vreedten zijn.*

Zijn oudste twee kinderen liet Wulfert Floor dopen door de bevriende Afgescheiden predikant H.J. Budding (1810-1870). H.J. Budding werd op 24-jarige leeftijd predikant in de Nederlandse Hervormde Kerk van Biggekerke te Zeeland. In 1836 ging hij over tot de Afgescheiden Gemeente. Vanaf die tijd vervulde hij preekbeurten in het gehele land. In 1848 besloot hij naar Amerika te gaan. Daar legde hij het predikambt neer en werd boer tot zijn terugkeer in Nederland. Terug in Nederland nam hij zijn predikambt weer op en doopte in een van zijn diensten de twee oudste kinderen van Wulfert Floor.

Volgens J.T. Doornenbal heeft hij hen gedoopt in het achterhuis van zijn boerderij te Driebergen, de plaats waar hijzelf zondagsavonds na zijn trouwen ook een stichtelijk woord sprak tot de samengekomen mensen.

Mogelijk kon Wulfert Floor zich nadien niet meer verenigen met de Schriftopvatting van H.J. Budding en resulteerde dat in een doopuitstel voor de later geboren kinderen. Het ongedoopt zijn van deze kinderen liet hem echter niet met rust. Volgens J.T. Doornenbal werd dit nog versterkt door het overlijden van een van zijn ongedoopte kinderen. Naar alle waarschijnlijkheid ging het hierbij zelfs om twee kinderen. Dit veroorzaakte bij hem grote smart. Door dit voorval moet hij ertoe gekomen zijn, zijn twee jongste kinderen te laten dopen door zijn vriend H.C.G. Schijvliet, Nederlands Hervormd predikant in de Utrechtse Domkerk; een predikant die zich verwant voelde met mystieke vromen. Zelf was hij bij de doopplechtigheid niet aanwezig.

Ook de toentertijd verplichte inenting tegen pokken vormde voor Wulfert Floor een probleem. Conventikelbezoekers zagen in deze dwaling de geest van de tijd. Niet inenten betekende niet schoolgaan, wat analfabetisme tot gevolg zou kunnen hebben. Daarin lag voor hem een reden om zijn kinderen met behulp van de hoofdonderwijzer Jacob Mulder (1838-1915) uit Veenendaal thuis van het nodige onderwijs te voorzien.

Floors oefeningen

J. Mulder was een vriend van Wulfert Floor. Hij kwam bij hem vaak ter oefening. Op een gegeven moment toen Floor ziek was en vele mensen naar zijn boerderij waren toegekomen om bij hem ter oefening te gaan, vroeg hij aan Mulder, of hij niet wilde voorgaan. Mulder weigerde pertinent en zei daarvoor niet de vrijmoedigheid te bezitten. Wulfert Floor drong er toen zó op aan, dat J. Mulder uiteindelijk op één voorwaarde ermee instemde. Dat was, dat hij niet meeluisterde. Wulfert Floor bewilligde daarin. Hij was zo ziek, dat hij in zijn bedstede thuis hoorde. Daar de geluidsisolatie van de wand tussen oefenruimte en bedstede gering was, kon de zieke oefenaar alles verstaan. Na afloop vertelde hij J. Mulder hele stukken van zijn oefening. Mulder werd toen kwaad. Wulfert Floor zei: "Het kwam, omdat jij zoo hard schreeuwde, toen moest ik wel luisteren, maar, jong, het was goed, en nou waarschuw ik je, dat als God je roept om Zijn Woord te verkondigen, je weer niet uit de weg loopt."

Onder deze aandrang kon J. Mulder niet meer uit en vanaf dat moment beschikte hij over de vereiste vrijmoedigheid om te oefenen. In zijn latere leven, nadat hij als hoofdonderwijzer de Veenendaalse school verwisselde voor de Christelijke school te Bleiswijk, zette hij zijn oefenaarschap in de Gereformeerde Kerk aldaar voort.

Van zijn oefeningen over de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan maakte Wulfert Floor het volgende verslag: "De man, in moordenaarshanden gevallen, is b.v. de zondaar; de moordenaars zijn de zonde, de satan en de wereld; de halfdood geslagen man wil zeggen:

- de natuurlijke dood, die de helft van den mens doet sterven, n.l. het lichaam;
- de geestelijke dood: de ziel is dood, terwijl het lichaam leeft;
- de eeuwige dood: de mens ligt onder dat vonnis, maar nog niet uitgevoerd;

Priester en leviet zijn de wet; de Samaritaan is Christus, de olie en de wijn het bloed van Christus, de herberg Christus' Kerk, de twee penningen (13 stuivers N.B.!) Oude en Nieuwe Testament.

J.T. Doornenbal vroeg zich af, wat de oefenaar wel gedacht moest hebben van deze wonderlijke allegorische verklaring. Hijzelf stond afkerig tegenover alle vergeestelijking. We moeten de Schrift niet mooier maken dan ze is. Enigszins laconiek tekende Wulfert Floor bij dit verslag aan: "Door meester Mulder is die oefening alzo begrepen en gedaan te Zevenhoven in het jaar 1870."

Tot Wulfert Floors vriendenkring behoorde ook de familie Frans Voskuil uit Maartensdijk. Daarbij behoorde ook A.W. de Wit Boers, huisarts te Neerlangbroek en omgeving. Wulfert schreef aan de familie Voskuil: "Bij den dokter en voorts bij alle vromen is ook alles nog wel. Van diens sterven maakte hij de volgende notitie in zijn werkboek: "Heden den 12 dezer (= 12 november 1866) overleed te Langbroek den Heer A.W. de Witboers in den ouderdom van ruim 57 jaar. Hij heeft een lang en smartelijk ziekbed gehad, en is deze morgen de eeuwige rust ingegaan. Dokter Witboers heeft op zijn ziekbed veel geleden, en ook veel van den Heere aan zijn hart genoten. Openb. 14:13. Jez. 57:2." Hij ligt begraven bij de ingang van de consistoriekamer van de Neerlangbroekse Nederlandse Hervormde Kerk. Op de grafzerk staan de volgende woorden ingebeiteld: "Hij zal ingaan in den vrede, zij zullen rusten op hunne slaapsteden, een iegelijk, die in zijn oprechtheid gewandeld heeft." "

Floor onderhield ook een levendige briefwisseling met zijn zwager, gehuwd met Wijnje, de oudste zuster van zijn vrouw. In een van zijn brieven voor zijn trouwen schreef hij over het onverwachte heengaan van de zoon van Jan van Leersum, de eigenaar van *de boerderij waar hij in die tijd oefende*.

's Middags had de zoon van Jan van Leersum nog lekker gegeten en enige uren daarna was hij er niet meer. Het was nu Floors wens, dat zijn oefening, die hij daar acht dagen terug gehouden had over het woordje "Waakt" (Mark. 13:37) aan zijn hart geheiligd mocht zijn."

In een van zijn andere brieven, gericht aan de familie Voskuil, schreef hij over de nood van de tijd waarin zij leefden. "O mijn vriend en vriendin wat moesten wij ons toch naauw verbonden gevoelen aan den dienst des zaligen Gods, en aan al Zijn arme volk, en wat moesten wij bidden zonder ophouden, en Hem in alle onze weegen kennen, en klare bewijzen zoeken te krijgen van ons aandeel aan Jehova-Jezus, want gij ziet het immers ook wel dat God al meer en meer met Zijne oordelen komt, en dat nochtans onze overheden en haar onderdanen den spot met hem drijven." "

Wanneer Wulfert Floor in Maartensdijk kwam, werd hij soms bereid gevonden om daar te oefenen, mits de familie voor de gelegenheid zorgde. Het was hem om het even of hij bij de "kuiper" moest oefenen of ergens anders. Bij het zoeken naar een ruimte moest men "zoo voorzichtig als een slang" te werk gaan. Het mocht niet uitlopen op twist en kwaadsprekerij. Vanuit deze gedachte oefende hij liever in een "kleine daghuurders-kot", dan in de toegewezen ruimte van mensen, die

geloofsonenigheid hadden met andere personen. Kon men geen plaats vinden of vond men het volk niet bereid om hem te laten oefenen, dan moesten zij daarin berusten. Dat gaf duidelijk aan, dat het niet de weg van de Heere was.

Door ziekte moest hij in de periode van 12 mei tot 11 augustus 1872 van oefenen afzien. In zijn eerste oefening na zijn ziekte sprak hij over 1 Sam. 7:12: "Samuël nu nam een steen, en stelde dien tussen Mizpa en tussen Sen, en hij noemde diens naam Eben-Haëzer; en hij zeide: Tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen." In deze oefening zei hij: "Maar mij dunkt, dat ook ik, bij deze gelegenheid in het bijzonder, overvloedige redenen heb, om met den profeet uit te roepen: Het zijn de goedertierenheden des Heeren, dat ik niet vernield ben. Het is de zeer overvloedige goedheid Gods, dat Hij mij niet in de verdoemenis geworpen heeft, vanwege mijne steeds onophoudelijke zonden. Het is goedheid Gods, dat Hij mij van de poorten des doods heeft teruggehaald, en mij niet in de groeve der vertering heeft doen nederdalen. Het is goedheid Gods, dat Hij ons elkander weer doet ontmoeten aan deze plaats, en dat wij elkanders aangezicht nog weer in gezondheid mogen zien. Het is goedheid Gods, dat Hij mij van mijne dierbare banden niet heeft los gerukt, waaraan ook mijn hart zoodanig verbonden was, dat ik ook daardoor tegen het sterven opzag. Het is goedheid Gods, dat Hij mij ook waarlijk lust geeft om ulieder zaligheid te zoeken, niettegenstaande ik een zeer ellendig, ontrouw, lui en aardsgezind schepsel ben, in wiens macht het ook geenszins is, om een enige arme ziel te behouden van het eeuwige verderf. Het is de grondeloze goedheid Gods, dat wij nog wederom aan deze plaats mogen tezamen zijn."

Ziekbed en sterven van zijn vrouw Jacoba

In 1873 werd zijn vrouw ernstig ziek. Evenals hij leed ook zij aan een longziekte. In een brief aan de familie Voskuyl - gedateerd 17 juni 1873 - schreef hij: "Mijn zeer geliefde vrouw blijft zeer zwak en is in gevaarlijke toestand. Zoowel dokter Sneller als onze dokter vinden haar in een gevaarlijke toestand en al de aangewende middelen blijven tot hiertoe vruchteloos. Eén weg en middel blijft ons nog over waar nog uitkomst van te verwachten is namelijk om met de Heere aan te houden met gebeden en smekingen. Wie weet God mocht zich nog over ons ontfermen en ons de begeerte van onze zielen geven om nog enige jaren bij elkander te blijven. Daar bidden en smeken wij dag en nacht om en wij verzoeken ulieden dringend om uw gebeden bij de onze te voegen en door Jezus Christus tot den troon op te zenden."

De huismiddelen, die hij uit eigen apotheek aanwendde en bereidde voor zijn vrouw, bleken eveneens niet te helpen. Een van deze vele recepten "tegen het water, of zoogenaamde waterzucht" werd onder goedkeuring en aanprijzing van dokter Jedenburg te Utrecht uit de volgende ingrediënten bereid: "Men neemt een vlesch gewone Jenever en daar doet men in voor vijf centen Colokwint, ook wel genoemd Appelkwint, en voor vijf cent tweede bast van nieren hout, dat ook in den Drogist gehaald worden, en dan laat men die twee dingen op de vlesch Jenever trekken, 24 uur bij de kagchel, of bij het vuur of op een warmen stoof, en dan gebruikt men dit driemaal daags, niet meer als een klein jeneverglasje vol elke keer."

Hun huismiddelen en de medische hulp mochten haar niet meer baten. Dit ging Wulfert Floor aan het hart. Duidelijk kwam dit tot uiting in een brief gericht aan de familie Voskuyl. Hij schreef aan hen: "Ik ben ruim 55 jaar oud, maar zulk een zwaar pak heeft de Heere nog nooit op mijn zwakken schouders gelegd. En toch zal ik blijde zijn alle de moeite door te worstelen en een grote rekening aan de dokter te betalen, als ik mijn dierbare schat maar behouden mag."

In een brief aan meester Mulder schreef hij: "Ik heb zes dokters bij haar gehad en nog vele biezondere middelen gebruikt en heb honderden guldens verdokterd en was er voor tien of twaalf duizend gulden nog een zeker middel tot haar herstel geweest, ik zou die som gaarne gegeven hebben. Ja, ik heb dag en nacht den Heere gesmeekt. Hij mocht de middelen nog willen zegenen en mij mijn lieve vrouw teruggeven en heb een gelofte aan den Heere gedaan (zie vader Brakel en Psalm 76) indien het hem behagen mocht, mijn gebed te verhoren. (...)"

De doktersrekening uit die tijd loog er niet om; zij bedroeg f 414,88. Deze gemaakte onkosten leidden niet tot haar genezing. Integendeel, haar leven naderde het einde. Voor Wulfert Floor was dit moeilijk te verwerken.

Onder dit naderende levenseinde ging hij gebukt. Het ging bij hem gepaard met veel klagen en wenen. Zijn vrouw nam hem dat niet in dank af. "Vadertje, vadertje! Ik heb u zoo bitter horen klagen. Dat moest gij toch zoo niet doen, want ik ben bang dat de Heere dat niet graag horen zal. Ik mag geloven dat ik na den Hemel ga, en dat God na mijn dood met u zal zijn. Hij heeft mij om het glibberen van mijn voet niet verworpen (Psalm 37:12) en dat zal Hij u immers ook niet doen. Het zal u mee vallen als ik dood ben, want de Heere zal u overal doorhelpen. Vertrouw op Hem o volk in smart, stort voor Hem uit u ganse hart (Psalm 62:5) Ik ben vol hoop en moed. Ga nu maar heen en klaag zoo niet meer. Ik mag geloven dat God u helpen zal."

Tijdens haar ziekte kreeg zij nogal eens bezoek van een neef en vriend van Wulfert Floor, Jacob Floor uit Loosdrecht, die evenals haar man zowel boer als oefenaar was. De jongste dochter van Wulfert Floor - Jacoba - is later met zijn zoon Johannes getrouwd.

Op de verjaardag van Wulfert Floor vroeg zijn vrouw aan hem of zij in het gebed aan de Heere mocht vragen of de koorts van haar mocht wijken. Daarop antwoordde hij: "Gij meugt het vrij doen, maar gij zult vandaag de koorts niet krijgen; maar ik denk dat gij vandaag na de Hemel gaan zult."

Daarop antwoordde zij: ***"Ik denk het ook, en het is voor mij een goed dagje om na de Hemel te gaan, net op uw verjaardag; dat zult gij en de kinderen goed kunnen onthouden."***

Haar laatste woorden tegen haar man waren: ***"Wat ben ik blij, dat ik en den Heere Jezus, elkander niet vreemd meer zijn!"***

Met deze woorden op haar lippen heeft zij op 7 april 1873 op 49-jarige leeftijd na een ziekte van bijna twee en een half jaar haar laatste adem mogen uitblazen.

Na het overlijden van zijn vrouw kwam Wulfert Floor geen minuut in opstand. Door haar heengaan voelde hij zich wel alleen in de wereld. In een brief aan de familie Voskuijl, 14 weken na haar overlijden, schreef hij: "Ik houd zoveel van mijn vrouw als ooit iemand van zijn vrouw houden kon; wij hebben 20 jaar in liefde en vrede geleefd en nu heeft de Heere haar van mij weggenomen en nu mis ik haar gezelschap. Ik kan het niet beter vergelijken, als dat mij een been afgezet is en dat ik nu al 14 weken met een houten been gelopen heb. (...) Mijn gedachten gaan wel eens uit om met al mijn geld en de bezittingen haar terug te kopen, maar dan moet zij haar gelukzalige staat verlaten."

Het was voor hem een vreugde om haar heen te zien gaan in volle verzekerdheid van het geloof. Zij mocht de wereld van moeite en ongerechtigheid ontvluchten, want haar was een beter deel bereid. God nam haar weg uit haar smarten en zorgen, die zij voor en tijdens haar ziekte moest doorstaan. Vertrouwend op haar Heere en God is zij de doodsjordaan overgegaan om het hemelse land te gaan betreden met zijn vele

woningen.

Al voordat zijn vrouw overleed, stond Wulfert Floors leven op aarde geheel in het teken van afscheid. Dat bleek zowel uit het voorbericht van de laatste bundel *Al de eenvoudige oefeningen*, uit de keuze van de teksten en de inhoud ervan. Bij het naderen van de dood schreef hij onder andere, dat drie dingen hem troosten I.: dat hij zich niet had begeven in een leven van zonde; leven van werkheiligheid; leven van schijnheiligheid. Enz.

3. FAMILIE G. VAN DOESBURG - TIMMER

(1). TRIJNTJE TIMMER

(2). Gerrit van Doesburg Sr. en zijn vrouw Trijntje Timmer

(3). GERRIT VAN DOESBURG

(4). NEELTJE VAN DOESBURG

(1). EENVOUDIGE AANTEKENINGEN UIT HET VERBORGEN LEVEN VAN
TRIJNTJE TIMMER, HUISVROUW VAN G. VAN DOESBURG.

GEBOREN TE WATERGANG 11 JUNI 1800.
 OVERLEDEN TE VINKEVEEN 2 NOVEMBER 1879.

BENEVENS: ENIGE BRIEVEN VAN HAAR HAND.
 TER AA. GEBR. de HERTOOG.
 Prijs f 0.30.

GENEALOGIE

Gezin van Gerrit van Doesburg

Gerrit trouwde met Trijntje Timmer op 1 september 1833 te Alkmaar.

Bruidegom: Gerrit van Doesburg, geb. 1809

Leeftijd: 23

Geboorteplaats: Alkmaar

Bruid: Trijntje Timmer, geb. 11 juni 1800

Leeftijd: 32; dienstmeid

Geboorteplaats: Watergang

Vader bruidegom: Wouter Reijer van Doesburg

Moeder bruidegom: **Aafje Slisker**, geb. 1788, overl. ?

Vader bruid Klaas Timmer (trouwt te Watergang 02-05-1795 met)

Moeder bruid: **Jannetje Jans van Nek**

Beroep bruidegom: onderwijzer; beroep vader bg.: wagenmakersbaas; beroep vader
 bruid: schipper;

Trijntje was weduwe van Jan Carlier, geb. 1800 te Alkmaar.

Beroep: onderwijzer

Overleden 1831

Zij trouwden 22 september 1822 te Alkmaar

Kinderen:

Johanna Carlier

Johanna Maria Carlier

Van de 12 kinderen van Gerrit van Doesburg en Trijntje Timmer zijn er 3 bekend:

Aafje, geb. 17 aug. 1834 te Alkmaar; overl. 4 jan. 1902 te Assendelft

Clasina Gerarda, geb. circa 1837 te Alkmaar, ovl. 15 dec. 1910 te Zaandam

Gerrit, geboren 1 juli 1839 te Alkmaar. Overleden aldaar 11 december 1849

Neeltje, geb. circa 1847 te Alkmaar, ovl. 6 mrt 1871 te Wilnis

Voorwoord

Heden is de eeuwige rust ingegaan mijn onvergetelijke vrouw TRIJNTJE TIMMER, in de ouderdom van 79 jaar en 4 maanden, na een echtvereniging van ruim 46 jaren. Eens was het Eféze 3 vers 16 en 17. Dat is tot het einde in haar bevestigd. Haar was gegeven *naar de rijkdom Zijner heerlijkheid met kracht versterkt te worden door Zijn Geest in de inwendigen mens*. En daardoor woonde Christus door het ge loof in haar harte en zij was in de liefde geworteld en gegrond. Haar reikhalzend uitzien was naar haar dierbare Koning. Nu zingt zij van Gods goedertierenheid.

G. VAN DOESBURG.

VINKEVEEN, 2 November 1879.

VINKEVEEN, 26 September 1876.

Reeds lang ontwaarde ik een begeerte in mij om eens op te schrijven, hoe een Drieënig God mij uit de duisternis getrokken heeft, tot Zijn wonderbaar licht. Hier ging veel strijd mee vergezeld. Mijn drukke huishouding liet het niet toe; en nu ik de ouderdom van 76 jaren bereikt heb, zoude ik daar enige ogenblikken voor kunnen afzonderen. Nu gevoel ik mij in dezen geheel onbekwaam.

Och! dat die dierbare Heilige Geest mij indachtig make, ik heb Hem zo nodig om te schrijven, wat Hij zelf door zijn zaligmakende genade gewerkt heeft. Ik schrijf dit echter niet voor u, die dit soms mochten lezen om uw staat daar bij neder te leggen. Des Heeren kinderen worden wel door een Geest bewerkt, maar de leidingen zijn zeer verschillend. De een wettisch, en de andere Evangelisch. In deze dagen zijn er echter velen, die een groot geloof bespreken, maar zij hebben geen grondstaat. Een grondstaat moet er zijn, anders is het huis niet op het fundament van Christus gebouwd. De omzetting of staande houding op de weg is bij sommigen niet zo klaar. Dit verwekt bij de oprecht zoekende ziel veel strijd, om te mogen weten of het wel zalig makend en door God de Heilige Geest in haar gewerkt is.

Och, mocht ik onder het schrijven maar klein en nederig gemaakt worden, dan zou het nog tot eer van een Drieënig God kunnen zijn. O, als ik mijn krachteloosheid en mijn machteloosheid recht levendig gevoel, dat maakt mij klein en brengt mij in een lage gestalte. Och! dat ik voor hoog moed en eigenzoeking, waarvoor de ziel zo ieder ogenblik bloot staat, genadig mag bewaard blijven!

Ik ben geboren in het jaar 1800, dus 76 jaren dat ik dit schrijf, moeder van twaalf kinderen, waarvan ik nu nog **drie** in leven heb; één uit mijn eerste huwelijk en twee uit het tweede huwelijk, gesloten 1 September 1833.

Van sommige mijner vroeg afgestorven kinderen heb ik klare blijken aan mijn ziel mogen ondervinden, dat zij in de Heere ontslapen zijn.

Mijn geliefde zoontje Gerrit van Doesburg, die met zijn negende jaar zijn eigen bekering heeft geschreven, die wij na zijn dood gevonden hebben. Van zijn zalig afsterven is reeds de 9de druk in het licht. Hij was 10 jaren en 5 maanden oud toen hij stierf.

Het afsterven van mijn geliefde dochter **Neeltje** is ook in de 9de druk vermeld.

Mijn ouders waren gereformeerd, ***mijn moeder was bekeerd*** en tot volle ruimte van haar staat, toen ik nog maar twee jaar oud was. Overal waar zij heen ging, naar de kerk of vrome gezelschappen, nam zij mij mede. De vromen hadden daar veel mede op, maar in mijn latere leeftijd, nadat ik het vaderlijk huis verlaten had, was ik gelijk aan alle jeugdige mensen.

Met mijn twee en twintigste jaar ben ik gehuwd met een onderwijzer, een man midden in de wereld. Ik nam de wereldse gemakkelikheden met mijn man ook waar, maar met beschuldiging. Ik geloofde, als ik zo bleef, dat ik verloren zou gaan. Ik dacht als ik wat ouder word, dan zal ik mij bekeren, het is toch zulk een naargeestig leven.

Och! wat is toch de mens van nature blind en onkundig. Mozes wist dit zeer vroeg, hij wilde liever met het volk van God kwalijk gehandeld worden, dan de grootheid aan het hof te genieten, en David was liever een dorpelwachter in Gods huis dan te verkeren in de tent van de goddelozen. Ik dacht in dien tijd, dat de bekering bestond, in het kwade te laten en het goede te doen. Ik probeerde dit wel eens, ik ging wel eens aan het afbreken van de een of andere zonde, maar daarin maakte ik geen vordering.

Och! wat is de mens van nature blind. De bekering van de mens is een krachtadig werk van God de Heilige Geest. Wanneer hij zalig makend bekeerd wordt, wordt hij geheel omgezet van wil en van genegenheden, dat te voren zijn lust was, is dan zijn last ge worden. Het lezen en bidden is dan zijn vermaak. Die door diezelfde Geest bewerkt worden, die heeft hij hartelijk lief, hij heeft veel genoeg in hun bijzijn. Nooit of nimmer heeft hij in de grootste gemakelijkheid van de wereld, de vrede onder vonden, die hij onder diegenen ondervindt, die door diezelfde zaligmakende Geest bewerkt worden; want in hun beider harte woont een liefde die uit God is.

In **mijn eerste huwelijk** was ik midden in de wereld, maar in alle gemakelijkheden onvoldaan. Ik ging veel mede met mijn man om hem genoeg te geven.

Dat duurde zolang tot dat mijn man een bloedspuwing kreeg, wat tot toring oversloeg; ik verloor hem in **1831** en bleef met twee kinderen en in hoog zwangere staat over.

Maar de Heere hield mij staande en kwam mij voor met de woorden: *zoek eerst het koninkrijk God s en zijn gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden*; hetwelk Hij nog bevestigt in mijn zo hoge ouderdom.

De Heere gaf mij behoef te om Hem in het verborgene te zoeken en wanneer ik eens kentekenen las, die ik in mij ontwaarde was ik opgeruimd; het gehele kenteken kon ik mij niet toe-eigenen omdat ik Jezus miste, die lag nog voor mij verborgen. Onder dit alles kwam mij voor: *die van elders inklimt is een dief en moordenaar*. Veel droefheid over zonden miste ik, en doordien ik geen licht had, zeide ik: *mijn werk is maar bedrog*.

Ik w a s zo conditioneel, het was gedurig of ik zo en zo mocht worden. Och, wat is de mens blind, hij staat zichzelf in de weg. Hij bedroeft altijd de Heilige Geest, door zich niet aan Zijn leiding over te geven. Die Geest heeft toch het ganse werk van het zalig worden van de verloren zondaar op zich genomen.

Viel ons waanwijs bestaan maar weg en liet hij zich op kosten van vrije genade maar zaligen! Het zou immers zeer vermetel zijn, dat het kind op de school komende en nog niets wetende tot de meester zeide, hoe en op welke wijze hij moest onderwezen worden. De onderwijzer let op de aard en het karakter van het kind, zo is ook de Heilige Geest wijs in Zijn leiding en lering, met iedere ziel, die zaligmakend bewerkt wordt en dat gaat, *veelal trapswijze*. Daaraan heeft een ziel zich te beproeven of zijn werk zalig makend is, of dat het de gemeen werkingen des geestes zijn. Die door de algemene werkingen des Geestes bewerkt worden, die hebben de ere Gods niet op het oog, maar hun eigen eer, zij gaan met al hun werkzaamheden in de hoogte. Dat lage bukken en buigen, behoefte aan vernedering en verootmoediging, missen zij. Maar die door God de Heiligen Geest zaligmakend bewerkt worden, dat zijn diep afhankelijke schepseltjes, die bij de gedurigheid vernieuwde genade en de invloed van de levendigmakende Geest behoeven. Naarmate die Geest hun zielen levendig maakt, zijn zij werkzaam, zij hebben begeerte om in de lage gestalte gebracht te worden. O, als zij zo eens verwaardigd worden laag te bukken en te buigen, dat is hun leven. Zij zijn recht in hun schik, als zij recht levendig gevoelen, dat zij minder zijn dan een druppel aan de emmer en een stofje aan de weegschaal.

Ik moet tot mijn vorige werkzaamheden terugkeren.

In de waardige Beukelman zijn catechismus, vond ik vele kentekenen, maar overal miste ik Jezus, dan werd ik bestreden, dat ik er een was, die van elders inklom, en dat zijn dieven en moordenaars. De dierbare Jezus lag nog voor mij verborgen. De ziel ligt dan in de trekking des Vaders; maar God de Heilige Geest komt op Zijn eigen tijd, Jezus aan de ziel te openbaren.

Ik had een kraambed van zeventien weken, dag noch nacht kon ik niet rusten van de hooggaande reumatiek. Als er zo eens mensen kwamen om mij te bezoeken, dan zei mijn man, dat ik zo godsdienstig was; dan zei ik: een godsdienst buiten Jezus. Och, of Hij zich eens aan mij mocht openbaren!

Het was des nachts drie ure, ik werd bepaald bij de zoekende Maria, hoe Jezus bij haar stond, maar zij Hem niet kende, maar zij had een brandende genegenheid tot Hem; zo was ook mijn zielstoestand. Och! zei ik, mocht ik zo blijven! Het werd Maria niet vergund Jezus aan te raken, Jezus zei tot haar: *Ik ben nog niet opgevaren tot Mijn God en tot uw God, tot Mijn Vader en tot uw Vader, ga dadelijk naar Jeruzalem en zeg het Mijn discipelen.*

Maria moest dadelijk uit het gezelschap van haar beminde Zielevriend, maar Hij liet haar een heerlijke belofte achter. Zijn Vader was ook haar Vader en Zijn God ook de hare. Maria moest dat gevoelige nabij-zijn missen, en hier bleef er een verlangend uitzien of die vriend der ziel nog eens mocht komen. Geen wonder, daar er zoveel schoonheid, dierbaarheid en noodzakelijkheid in dien over-dierbare Jezus ligt. Hoe kan de ziel het nog zo menig maal buiten dien Volzalige stellen; echter blijft Hij voor de om- en afzwervende ziel nog dezelfde Getrouwe om haar over berg en dal op te zoeken.

De eerste dagen verkeerde ik na die werkzaamheden zeer levendig, maar ik werd spoedig weer bestreden. Het kwam mij zo voor, dat de dierbare Heere Jezus zich wel aan mij geopenbaard had, maar het was niet uit mijn verloren staat. Ik stond toen nog in mijn eerste liefde. Ik had veel op met oude beproefde Christenen, ja met zulken, die mij het getrouwst behandelden, daar had ik het meeste mee op, omreden de ziel altijd bang is voor zelfbedrog. Maar wanneer God de Heilige Geest behoefte in de ziel werkt om de Heere in het verborgene te zoeken, dat is ons eigen werk niet, er is van nature niemand die naar God vraagt, allen zijn zij afgeweken, tezamen zijn zij onnut geworden. Wanneer de ziel behoefte gevoelt aan een verborgene plaats, durft de bekommerde ziel het menigmaal niet te geloven, dat God de Heilige Geest die behoefte werkt, en in plichtwerk is geest noch leven. Mag een zoekende ziel zich verblijden als zij behoefte gevoelt, dat is een trekkende genade. De zoekende ziel durft het er niet voor te houden, omdat zij niet genoeg met haar doodstaat bekend is. Nadat Adam ge vallen was, liep hij van God af en zo zijn wij van nature ook, zodat die naar de Heere vraagt, is vragende gemaakt. Van nature zijn er geen behoeften, dan zijn wij rijk en verrijkt; maar als God de Heilige Geest zijn blinde ogen opent, dan ziet de mens dat hij arm, jammerlijk, naakt en blind is, dan leert hij de noodzakelijkheid van Jezus zien, wanneer hij ziet, dat het buiten hoop aan zijn zijde is.

Ik geraakte na die werkzaamheden weer in het donker, de behoefte aan verborgene plaatsen miste ik. Te dier tijd zou de waardige leraar Schaap buiten de stad prediken, onderweg zijnde met een vriendin, kreeg ik een sterke behoefte aan een verborgene plaats. Ik zeide: de leraar zal wel over Jezus spreken, ik moet hem geheel en al hebben. Och! wat was ik bang, dat die behoefte weer zou overgaan; dan te huis komende, bleef de behoefte levendig. Mijn man en kinderen te bed zijnde, lag ik mij voor de Heere neder. Ik kwam in een zalige gestalte. Zoals ik daar verkeerde roept mijn man mij om een mijner kinderen te helpen, er ging zulk een klaar licht in mijn ziel op, dat ik mocht erkennen dat de Heere aan die plaats was. Ik zei in mijn eenvoudigheid: Heere! wil U niet van mij weg gaan. Nadat ik mijn kind geholpen had, lag ik mij weer neder in een zalige gestalte. Vroeger durfde ik het er niet voor te houden daar ik geen licht had. Ik zei altijd: het moet anders met mij worden, zo staat hij zichzelf in de weg. Deze toestand is mij in de ge volgen zeer bevorderlijk

geweest; de minste opening des harten, die ik mag ondervinden ligt in het erkennen, daarin ligt de vrucht voor de ziel, er is toch niemand die naar de Heere vraagt. Eens op een avond,, toen ik mij voor de Heere nederlag, ge voelde ik zulk een sterke liefde naar Jezus; zoals ik dat gevoelde, zei ik: Heere! mijn weg is toch niet recht voor u. Ik belijd wel dat ik een zondaresse ben, maar die ware droefheid mis ik en toen kreeg ik met kracht die woorden: Ik ken geen zonde in Jacob. Ik zei Heere! ik heb zulk een arg listig hart, zijn die woorden wel van U ? Och mocht ik het eens uit uw Woord weten of het van U is? Ik sloeg biddend het Woord open en werd bepaald bij Efezen 3 vs. 16 en 17, dat waren deze woorden: *opdat Hij u geve naar de rijkdom Zijner genade met kracht versterkt te worden in de inwendigen mens, opdat Christus door het ge loof in uw harten wone en gij in de liefde geworteld en gegrond zijt.*

Een week of drie daarna werd ik des morgens te drie uur wakker met een zucht. *Och, Heere!* zei ik, *ik kan niet anders dan zondigen.* Ik kreeg zulke onuitsprekelijke liefdesuitlatingen in mijn ziel, ik werd in geleid in het Hooglied van Salomo en zag hoe de Heere Jezus als de Man en het Hoofd van de ware gelovigen was, die een zeer nauwe betrekking heeft op Zijn van eeuwigheid uitverkorenen, bij liefdesonderhandelingen en bij verdere voortgang in ondertrouw. Toen de lieve Jezus op aarde was, sprak Hij door gelijkenissen tot de schare, zo werkt Hij ook het ware zaligmakende geloof bij wijze van huwelijk en kindschap. In de natuur ligt er een zeer nauwe betrekking tussen gehuwden; als het huwelijk goed is, dan hebben zij elkander lief. De man als hoofd verzorgt zijn echte en wettige vrouw. Hij heeft haar trouw gezworen om haar nooit te verlaten, bij haar te blijven, haar van het nodige te voorzien, hij heeft al haar belangen voor zich genomen, de echtelingen overleggen al hun zaken met elkander, zo ook de bruid van Christus. Hij is haar Bbruidegom en zij zijn bruid. Vandaar dat er ook staat in het eerste kapittel van het Hooglied: *Hij kusse mij met de kussen Zijns monds, uw uitnemende liefde is beter dan wijn.* Christus kust Zijn bruid als Hij haar bewijst en laat gevoelen de grote liefde, die Hij haar toedraagt; en dat is Christus te kussen als de ziel met een oprecht geloof, hartelijke liefde, kinderlijke vrees en eerbied Hem kennende als haar Heere en Zaligmaker zich ten enenmale aan Hem onderwerpt en Hem gehoorzaamt Ps. 2 vs. 12. Er is geen dierbaarder voorwerp voor het ware geloof dan de Persoon van Christus, dat was Hij in het Oude Verbond en dat is Hij nog in de dagen van het Nieuwe Verbond, voor allen die God in Geest en waarheid begeren te dienen. Zodat de uitspraak van de Apostel Petrus geldende is, met nadruk: *u die gelooft is Hij dierbaar;* dat is de aard van het op rechte geloof, dat het Jezus boven alles dierbaar schat. Zij ziet schoonheid en beminnelijkheid in Hem, zodat de ziel daarmede is ingenomen en de tong zich niet genoeg in staat bevindt, om de lof van die allerhoogste Koning naar waarde uit te spreken; dat kan zij niet. Het gaat met alle ware gelovigen gelijk met Asaf, wanneer de Geest met zijn Goddelijk licht de ziel komt te bestralen, dat zij zegt: *het is mij goed nabij God te zijn.*

Echter heb ik langzamerhand dat leven verloren, de eenzame plaatsen waren niet meer zo dierbaar. Och! wat zakt de ziel weer af, hoe is het mogelijk? daar het zo zielverkwikkend is bij de Heere; maar als de Heere onttrekt het Zijne, blijft de zonde steeds het mijne. Echter blijft Hij voor dat om en afzwervend volk de Getrouwe, om hen weer over berg en dal op te zoeken.

Wanneer ik 's avonds naar bed ging, lag er een sterke begeerte of de Heere nog eens mocht komen om mijn ziel levendig te maken en het tegendeel ondervond ik; zondige dromen verschrikten mij, somtijds was ik er bedroefd over; maar veeltijds ging ik er

maar overheen, evenwel de begeerte bleef. Als de Heere toelaat iets van Hem te begeren, als het naar Zijn wil is, op des Heeren eigen tijd zal Hij het schenken. Wij vragen zo menigmaal om iets, maar verkrijgen het niet dadelijk; mocht de ziel maar blijven aanhouden, op des Heeren tijd zal het geschonken worden, zoals ik ook ondervond.

's Avonds naar bed gaande, lag er wederom zulk een sterke begeerte in mijn ziel, och, of de Heere nog eens mocht komen om mijn ziel levendig te maken. Ik was aangenaam uitziende en wachtende. Ik vraagde aan de Heere of Hij mij blind en dwaas schepseltje nog wat wilde leren van dat zalige Hemelleven. Gelijk de ogen van een dienstknecht of dienstmaagd zijn op de handen van haar Heeren en vrouwen, also zijn mijn ogen op U en mijn verwachting is van U. Ik kreeg door het geloof een kind voor mij, het was geen groot maar een klein kind. Ik zag daarin de afhankelijkheid, de onnozelheid. Het kan zich niet redden en het heeft geen verstand en het is schrikachtig. Als het op de schoot van de moeder is, is het zo in zijn schik. Zo is het ook met het kind van God, dat ligt ook diep afhankelijk, het is onnozel en weet menigmaal geen woord op zijn gepaste tijd te spreken, het kan zich niet redden, het is dikwijls verstandeloos, maar als het bij zijn lieve Jezus is, dan is het zo veilig. Om het kinderlijke eenvoudige zo te schrijven, als het bij mij omging is mij niet doenlijk. Het werk des Geestes verliest veel als men het schrijft of bespreekt. Bijzonder werd ik bepaald bij de wassing des kinds. O, wat heeft het kind van God dat bloed nodig tot wassing en reiniging van zijn bevlekte consciëntie. Om die verborgenheid zo te schrijven als het in mij omging, vind ik mij onbekwaam.

Om half elf kwam ik in die gestalte tot 's nachts drie ure. De Heere openbaarde zich aan mijn ziel op de allereenvoudigste wijze. Zoals ik dat ondervonden had, kwam de Satan mij bestrijden. Ik stond in een bij zonder licht, anders kan ik het niet onderkennen, omdat hij mij veel met het Woord bestrijdt en dan praat ik mee. Mijn antwoord tot de Satan was, omdat hij mij wijs wilde maken, dat God zo groot en zo majestueus was: och kon ik dat eens naar waarheid uitspreken, daarin schiet ik te kort. Maar zei ik, omdat ik zo dom en onvatbaar ben, is Hij zo nederbuigend goed om mij zo eenvoudig te leren. De duivel kent de heilgeheimen niet, de Bijbel kent hij wel, vandaar dat hij de ziel menigmaal met het Woord komt te bestrijden.

Na die bestrijding was het of de Heere zeide: *dat kindschap is een geschenk voor u in de ondertrouw*. Ik was er zo mee in mijn schik. Ik had al het volk van God en al de Hemelingen wel bij elkander willen roepen om er de Heere voor groot te maken. De Heere liet er mij zoveel in zien. Toen vroeg ik aan de Heere of Hij dat kostbare geschenk voor mij liefde te bewaren. Hoe klaar kreeg ik te zien, hoe ik het alles had door gebracht, want ik ben een doorbrenger van dat zalig goed. Ik vraagde: *Heere! mag ik het wel aan uw kinderen vertellen, dat ik zo een kostbaar geschenk van U ontvangen heb?* Het was of ik tot antwoord kreeg: *kind als gij er maar onder vernederd wordt*.

Dat pleiten toen aan de Heere, om toch vernederd te worden, nimmer heb ik zulk een begeerte gevoeld, of de Heere mij zelf liefde te vernederen en niets voor Hem te maken. Toen mocht mijn geest met des Heeren Geest getuigen, dat ik Zijn kind was. Toen de mens in de staat der rechtheid was, voor zijn diepen val, toen was hij volmaakt; toen hij zo diep van God is afgefallen, is hij een doorbrenger geworden van het zalig goed, en nu is God zo nederbuigend goed om het voor zijn kinderen te bewaren. O, wat ligt het nu vast in het Verbond van Vader, Zoon en Heilige Geest. Nu kunnen de getrokkenen des Vaders niet uit dat Verbond vallen.

Nu moet ik weer tot mijzelf terugkeren en wens de werkzaamheden die uit dat

kindschap vloeiden, eens mee te delen. Mijn werkzaamheden waren toen geheel anders dan tevoren. Wanneer ik anderen van Gods volk zo hoorde spreken, dan zag ik zo een grootheid in hen. Ik had een gedurige behoefte aan het gebed. Ik kon niets anders vragen en kende geen andere behoefte dan om bij Jezus te zijn. Het was gedurig: *Heere! ik ben zo gaarne bij U; want ik heb het zo goed, zo zoet en zo zalig als ik bij U ben.* O, wat had ik een walg van mijn vorige weg, het was mij zo een wonder dat de Heere mij gedragen had in Zijn lankmoedigheid, dat ik de Heere altijd zo voorstelde, hoe en op welke wijze ik bewerkt moest worden, ik blind en dwaas schepseltje, in plaats van mij op kosten van vrije genade te laten zaligen. Die weg was toen nog voor mij verborgen. Ik gevoelde mij zo zalig in het nabij-zijn van Jezus; wanneer ik Hem even miste dan was ik bedroefd, ik was niet tevreden voor dat ik de liefde van Jezus weer had. Ik was even als een kind dat niet spreken kan, het was een wegzinken in eigen nietigheid en onwaardigheid.

Op deze werkzaamheden werd ik zwaar bestreden, ik wist op het ogenblik niet dat het de Satan was. Hij zei mij: gij hebt zo een behoefte om bij Jezus te wezen, dat ligt niet recht bij u. Die zo nabij Jezus zijn, worden in de verborgenheid van Zijn Koninkrijk ingeleid, kunnen spreken tot ontdekking en bestiering van Gods volk, maar hoe onvatbaar zijt gij. En hoe is uw gebed, het is niet dan stamelen, in het openbaar durft gij het niet te doen omdat gij het niet kunt.

Ik moest op dat ogenblik zeggen dat het zo was; maar het duurde niet lang dat mijn Zielevriend mij in die toestand liet. Ik werd werkzaam gemaakt met het stamelen en ik mocht ondervinden dat de Heere het stamelen hoorde en ik kreeg zoveel van de Heere te genieten, dat het mij goed was nabij God te zijn.

Dit duurde zeer kort of er kwamen uitwendige vijanden, zodat het mij bang was. Ik zeide: Heere! ik weet niet wat ik spreken of zwijgen moet. Toen beliefte de Heere mij bij vernieuwing in mijn kindschap in te leiden en dat wel op deze wijze.

Als het kind geboren is, ligt het op de schoot der moeder, daar ligt het aan de borst, daar is het zo gaarne. Als de moeder het weglegt en het niet slaapt, dan schreit het, dan wil het weer bij de moeder. Het is zo kracht en machteloos, het kan zelf niet uit de wieg komen. Het wedergeboren kind is afhankelijk, het is zo blij als het hart geopend wordt. De beloften zijn wel voor haar, maar bij voorkomende oor zaken ondervinden zij, dat zij er niet mee kunnen werkzaam zijn, of zij moeten erbij gebracht worden. Maar die lieve Jezus heeft de Heilige Geest tot inwoning in Zijn kracht en machteloos volk gegeven, dat ondervinden zij wel eens, als zij in moeilijke wegen geleid worden, als zij het dan bij de Heere zoeken, dat er een zeer nauwe betrekking ligt. Het is wel een wonder voor de ziel die nauwe betrekking. Hoe Goddelijk wonderbaar Hij de ziel nabij is als zij een opmerkzaam hart ontvangt. Het is toch veelal de gewone weg, die de Heere met Zijn volk houdt, dat zij door vele tegenheden geleid worden. Dat is zo nuttig voor hen, daar door wordt hun geloof versterkt en hun liefde vermeerderd. Er staat zo geschreven: *er blijft een rust over voor het volk van God*, die rust genieten zij wel eens als zij eens kracht des geloofs ontvangen. In het geloof ligt rust, daar het wedergeboren kind geproefd en gesmaakt heeft. Gelijk Jezus zegt bij de waterput: *als gij wist wie Hij was, gij zoudt van Hem begeren en Hij zou u het levende water geven.* Het wedergeboren kind is nog zo zwak in het geloof, het is nog kracht en machteloos. Het heeft geen handen om Jezus aan te grijpen en geen voeten om tot Hem te gaan. Zij heeft geproefd en gesmaakt van dat verborgene manna en van dat water uit de steenrots Christus. Het wedergeboren kind heeft behoefte aan voedsel, het heeft niets liever dan manna, er is niets dat haar zo heerlijk smaakt als dit.

Uit dezen toestand ben ik langzamerhand weer in het duister geraakt. In het duister

leert de ziel zijn diepe val zien, zijn kracht- en machteloosheid om zichzelf te redden, even als Lazarus ligt hij in het graf der zonden. Och, de ziel heeft bij de gedurigheid die levendigmakende kracht nodig. Was zijn lieve Ontfermer niet getrouw, het was een afgesneden zaak. Maar God de Heilige Geest, die het ganse werk op Zich genomen heeft, komt de ziel weer levendig maken op Zijn eigen tijd, die de beste is. Och! mocht de ziel véél om die Geest vragen! Hij is toch alléén de Werkmeester van het geloof, het is een Geest, die van Vader en Zoon uitgaat.

Eens met een vriendin naar een gezelschap gaande, waar het de keuze is om over de Heere en Zijn dienst te spreken ondervonden wij ook al veel dodigheid. Er zouden 's avonds nog twee vrienden komen. Toen werd er gezegd: dan zal het wel anders worden. Daarop zei ik: als de Heere ook dan eens kwam. De vrienden kwamen, en er werd gesproken en mijn vriendin en ik bleven verhard. Dat bracht mij in verzuchting of ik ook niet een kruimeltje kreeg. Ik werd bepaald bij mijn oneerbiedigheid, wie de Heere was en wie wij waren, walgelijke, zondige, nietige aardwormen, en de Heere, de vlekkeloos Heilige. Wat moest er niet meer diepe eerbied en ontzag zijn voor Zijn Hoogheid. Ik voelde mijn eigen onwaardigheid en werd bitter bedroefd.

Thuis komende was ik nog bedroefd, dat ik niet meer eerbied en ontzag had voor Gods Hoogheid. 's Zondags kwam mijn vriendin en zei: ik was nog jaloers op je; jij vroegde nog om een kruimeltje en ik had mijn knieën niet gebogen voor dat ik uitging; maar, zei zij, voordat ik mij 's avonds neerlag kreeg ik zoveel kracht des geloofs, dat ik niet meer kon zeggen dan: *lieve Vader!*

Daar was zij in haar grondstaat gebracht. Daar was ik zo jaloers op, dat zij die VADERnaam zo mocht noemen en dacht: mocht ik daartoe ook eens verwaardigd worden! Ik kon die avond daar niet mee werkzaam zijn. De volgende dag viel ik er mee voor de Heere of ik ook die VADERnaam eens mocht noemen. Ik werd met mijn werkzaamheden gebracht op Golgótha. Het was mij door het geloof of ik voor het voorhangsel stond, en och, of het voorhangsel eens mocht scheuren, om zo eens in het Heilige te mogen inzien. Zoals ik dat begeerde kreeg ik met kracht: *Het Koninkrijk der Hemelen wordt geweld aangedaan en de geweldenaars nemen hetzelfde met geweld.* Toen gevoelde ik mijn kracht- en machteloosheid, hoe ik geen kracht had tenzij God de Heilige Geest mij daartoe kracht schonk. Heb ik ooit behoefte gevoeld aan God de Heilige Geest als toen! Mijn ziel kwam toen in een ander standpunt.

De drie Goddelijke personen moeten in Hun onderscheidene werkzaamheden gekend worden, ook in Hun noodzakelijkheid, daar Zij overeengekomen zijn in het plan der verlossing in de stille Vrederaad. Waar God de Vader als de eerste Persoon is, die de ziel trekt, de Zoon die haar verlost en de Heilige Geest die het aan de ziel toepast. De Heilige Geest heeft het op Zich genomen om het alles in de ziel uit te werken.

Och! wat zou het bevorderlijk zijn, als de ziel zich als dwaas en blind in eigen schatting overgaf om zich te laten zaligen. O, dierbare Heilige Geest! Zonder Zijn bewerking is de ziel dood, die Geest wil aangeroepen zijn. Och, mocht de ziel veel behoefte gevoelen om God de Heilige Geest in te roepen om Zijn zaligmakend werk in zijn ziel te mogen ondervinden.

God de Heilige Geest is zo een wijze Leermeester, al wat Hij werkt is zuiver, waarheid, vlekkeloze zuiverheid, alles leven en kracht. Hij doet wandelen op de weg der gerechtigheid en in het midden van de paden des rechts, opdat Hij Zijn liefhebbers doe beërven dat bestendig is en Hij zal hun schatkamers vervullen. Die Hem tot hun Leermeester hebben, maken verreweg de meeste vorderingen. Hij kan hun Zijn leringen doen verstaan, doen begrijpen, doen vatten, doen volbrengen en alles doen naar de goeden en welbehaaglijke wille Gods. Och! mocht Hij veel worden

ingeroeppen en op een hoge prijs gesteld worden!

Nu moet ik tot mijzelf terugkeren.

Mijn man 's zondagsavonds een predicatie over Jezus in Gethsémané lezende, zat ik daarbij als een verharde. Ik moest mij zelf veroordelen. Ik ging naar bed met die veroordelende gestalte en verfoeide mij. 's Morgens mocht ik verwaardigd worden, om als een veroordeelde te vallen en mij in mijn walgelijkheid bij de Heere aan te klagen. Een beschamende zegen is een nuttige zegen, als het ons maar uitdrijft. Onder die werkzaamheid was het alsof ik in een gerechtszaal was en ik daar een veroordeelde zijn vonnis hoorde voorlezen, hij was van zijn gruwelen overtuigd, eer de sententie nog uit was, zodat hij uitriep: *ik ben des doods waardig*. Daar stond hij met de strop en het doodvonnis en wachtte het ogenblik af, dat hij geschavotteerd zou worden.

Wat kreeg ik klaar te zien, dat ik zo schuldig stond voor een heilig en rechtvaardig God. Ik gevoelde krachtig en levendig dat ik aan alle geboden van de wet schuldig stond en dan nog wegens erf- en dadelijke schuld, dat ik verdoemelijk was voor een heilig en rechtvaardig God, en God kon wegens Zijn heiligheid en strenge rechtvaardigheid van Zijn recht geen afstand doen. Wat licht daar een sterkte in voor het Bondvolk, dat die God zo onkreukbaar is in zijn deugden en eigenschappen. Hoe de ziel dan gesteld is, weet ieder die dit bevindelijk kent. In die bange ogenblikken klonken de woorden in mijn ziel: *Vader! Ik wil niet dat deze in het verderf neder dale; want Ik heb verzoening voor haar gevonden*. Ik zeg, zij klonken in mijn ziel. Wat zag ik toen de noodzakelijkheid en onmisbaarheid van die dierbare Jezus als mijn schuldovernemende Borg en Zaligmaker, die het alles voor mij volbracht had. De over-dierbare Jezus was mij dierbaar ge worden in de geestelijke ondertrouw. Wat is het niet een waarheid dat alle heil en zaligheid ligt in die over-dierbare Jezus. Die Hem vindt, vindt het leven en trekt een welgevallen van de Vader.

Kort daarop werd ik klaar in het verlossingswerk en in het borgtochtelijk lijden en sterven van de Zone Gods ingeleid. Wat kreeg ik klaar te zien met welk een dure prijs Koning Jezus mij gekocht had met Zijn dierbaar bloed en hoe Hij in de stille Vrederaad het op Zich had genomen om voor arme verlorene zondaars en zondaressen aan de toorn Gods te voldoen en hoe volkomen God de Vader met Zijn offer voldaan was. Toen zag ik de onmisbaarheid van die schuldovernemende Borg.

Na die werkzaamheden ben ik in een stikdonkere nacht gekomen. Het was nacht in mijn ziel. *Doordat ik door de liefde getrokken ben*, had ik geen bevindelijke kennis aan mijn diepe val en aan mijn kracht en machteloosheid om mijzelf te redden. Ik was evenals een mens die in het graf ligt. Ik tobde wel eens om er uit te komen, maar kracht en machteloos zijnde, kon ik niet. Ik gevoelde behoefte aan mijn medelijdende ontfermende Zaligmaker. Wat kreeg ik klaar te zien, dat het buiten die Dierbare verloren was en hoe ik dan nu de medelijdende Koning nodig had om mij te verlossen. Alles werd van mij weggenomen, ik kon niet meer bidden, niet spreken, niet denken, niets doen dan zuchten: *och Heere! ontferm U mijner, genade en geen recht!* Die lieve en medelijdende Ontfermer, die onveranderlijk is in Zijn getrouwheid kwam tot mij.

's Nachts 15 October 1876 zag ik door het geloof mijn dierbare Jezus in Zijn volle algenoegzaamheid als mijn schuldovernemende en Borg en Zaligmaker. Bijzonder werd ik met mijn werkzaamheden gebracht op Golgótha, hoe Koning Jezus met een grote stem had uitgeroeppen: *het is volbracht*.

Opnieuw werd ik in het Trouwverbond bevestigd. Ik riep uit: mijn dierbare Koning, dierbare Vredevorst! Nu was ik met alles bevredigd, ook met de dood. Ja 's morgens

opstaande riep ik uit: *wanneer nu de doodkist daar stond, ik zou er blijmoedig instappen.*

Toen zouden wij een oefening van W. Floor lezen en opslaande, was het deze: *In de tent der rechtvaardigen is gejuich.* Toen was het:

*Men hoort der vromen tent weergalmen,
Van hulp en heil ons aangebracht,
Daar zingt men blij met dankb're Psalmen;
Gods rechterhand doet grote kracht.*

Acht dagen daarna was het mij 's nachts zalig. Ik kreeg een inzien in het dierbaar bloed van de lieve Jezus, en acht dagen daarna ontving ik een gezicht in de ambten van de Zaligmaker en in zijn noodzakelijkheid als Profeet, Priester en Koning voor mijn ziel. Zo ben ik in gedurende afwisselende gesteldheden der ziel geweest tot 1878. Met Maart werd ik ziek aan verval van krachten. Maar, o zalig ziekbed van een half jaar, veel vertroosting en ondervonden van mijn Zielevriend, menigmaal hijgend uitziende naar Hem, maar lijdzaam. Het geloof was levendig dat Hij mij beloofd had: *Ik zal u leiden naar Mijn raad en daarna opnemen in Mijn Heerlijkheid.*

Nu moet die raad uitgediend worden, en die raad is zo wijs, heilig en goed, maar nu leer ik: *ik word zalig omdat de Heere het wil.* Bij tijden is het stil in mijn ziel, soms nog wel eens twijfelmoedige ogenblikken, maar ook in October een tijd ondervonden dat ik wel door lucht en wolken zoude hebben willen vliegen naar die lieve Jezus. Mijn man vroegde mij of ik geen verlangen had om bij Gerrit en Neeltje te zijn?

Ik zei: *die ken ik niet meer naar de vlees, die staan gelijk bij de andere Hemelingen.*

1879. (door haar man Gerrit van Doesburg)

Nu begaf haar de kracht tot schrijven, zij moest als een kind behandeld worden. Dit jaar heeft zij in vele afwisselende gestalten der ziel geleefd. In het begin van Mei werd het zo duister, dat zij tot iemand zei die naar haar welstand vroegde: *voor eeuwig verloren*. Dit duurde de gansen avond. En 's nachts ging er een licht op, dat zij met blijdschap uitriep: *ik stap met blijdschap de kist in.* De volgende dag zeer verheugd in haar Koning. Wanneer het stilletjes in haar was, had zij vele zwarigheden. Dan was het och; *ik heb drie onbekeerde kinderen!* Dan: *och man, ik zie je met medelijden aan, zo hoog van jaren, wat zult gij een gemis hebben.*

Dan vreesde zij weer voor een beroerte en dan zouden wij haar met ons tweeën niet helpen kunnen, dan weer over de laatste doodstrijd; en dan weer was zij bevreesd dat haar beste vrienden niet op haar begrafenis zouden komen, om reden ik nooit bij zulke gelegenheden vrienden verzoek, maar ieder vrij laat.

Zo in die toestanden was het in het midden van October dat men zien en zij gevoelen kon, dat haar einde naderde. Zeer ruim lag en zat zij neer. Donderdags kreeg zij hier en daar pijn, en de vijand zei tot haar: *dat is nu het beginsel der eeuwige pijn, gij hebt u al les maar ingebeeld.*

Zij zei daarop: *ga maar heen, ik kom niet in de pijn, en mijn dierbare Koning heeft al les volbracht, al wat ik ondervonden heb, blinkt als kristal.*

Sinds die dag geen strijd meer; in volle ruimte neerliggende, het was gedurig alle dagen zangtijd, ieder die bij haar kwam prees zij haar Koning aan.

De laatsten dag wilde zij nog alléén met haar krukje naar de tafel lopen, om bij mij te zitten, maar haar dienstmeisje hielp haar en ook weer naar bed. Daar lag zij de Heere maar te ver heerlijk. Het was gedurig: *ik heb een Borg, ik de slechtste van Vinkeveen, maar het heeft Hem wat gekost.* En dan weer: 'Man, ik heb met u en mijn

kinderen en Jannetje niets te doen, ik heb u allen in God verloren. God zal wonderbaar voor u zorgen, en ook voor mijn begrafenis.'

Haar eerste vrienden kwamen nog bij haar, niet denkende, dat het de laatste avond zijn zou. Daar sprak zij nog mee over haar dierbare Koning.

Ik vroeg haar of zij nog tegen de dood opzag? *Welnee, zei zij, mijn Koning gaat mee.*

Daarop zei zij: 'toen Jezus aan het kruis hing en uitriep *het is volbracht* was het nog niet genoeg. Hij moest nog in het graf om de graven der gelovigen te heiligen en ze te maken tot aangename slaapkamers. Het is nu een lief graf.' Toen was het Ps. 84 vs. 1.

Daar slaat de klok 9 uur, toen zei zij: nu moet gij naar huis, mijn man moet naar bed. Zij gingen, zij riep met luider stem: dag getrouwen, en haar dienstmeisje noemden zij telkens *getrouwe*.

Wij gingen te bed, gaven elkander als altijd de hand, zij sprak over haar dierbare Koning en over Psalm 45, trok aan mijn hand. Ik vroeg: wat is het?

En ziet zo zonder enige doodstrijd was zij de 2 November op rustdag de rust ingegaan. Want zij die geloven gaan in de rust.

De 6 November werd zij, zonder dat iemand verzocht was, met een schaar van 80 mensen grafwaarts gebracht.

Bij het nederdalen der kist werd er gezongen Ps. 103 vs. 8. Daarop ontving ik opening tot spreken. Er lag een dierbaar pand daar, waarmee ik een halve eeuw had omgegaan, eerst haar dienstbaar en toen 46 jaar tot echtgenote.

Ook haar dienstmeisje stond daar, een moeder was zij voor hetzelfde geweest en het meisje had haar juist diezelfde dag elf jaren haar hulp betoond.

Toen werd er gezongen Ps. 68 vs. 2.

Wij verlieten de groeve en mochten tot de late avond 's Heeren nabijheid ondervinden.

De Heere zegene het door haar geschrevene tot heil van onsterfelijke zielen, is de wens van hem, die nu na een 53-jarige arbeid, het ambt van onderwijzer op verzoek der overledene heeft neergelegd.

G. VAN DOESBURG.

Hieronder volgen enkele brieven door Trijntje geschreven. In de uitgave staan er een groter aantal.

ALKMAAR, 1 Juni 1843.

Waarde en zeer geliefde Broeder en Zuster in onzen Heere Jezus Christus!

Hoe ongeschikt en onbekwaam ik mijzelf bevind, daar ik op dit ogenblik zeer dodig sta, vat ik, echter met biddend opzien naar boven, de pen op, of ik verwaardigd mag worden, met de invloed van de Heilige Geest, om niet af of toe te doen van hetgeen mijn ziel mag ondervinden.

Enige tijd na uw vertrek, juist niet opzettelijk aan u denkende, daalde met veel kracht in mijn versteend hart, hoe ik verwaardigd was geworden met uw verblijf bij ons. Daar kreeg ik zoveel grootheid in te zien, dien Heere van hemel en aarde, voor Wie ik als in bewondering en aanbidding wegzonk, moest ik hartelijk danken, daartoe lag de Heilige Geest de woorden zelve op mijn lippen. Daarbij kreeg ik te zien, dat die Geest God zelf was. O, wat kreeg ik toen een gezicht in de Drie-eenheid, dit te beschrijven is op dit ogenblik voor mij verborgen.

O, mijn vrienden! wat werd ik verplaatst in de eerste Christentijden, welke eer zij genoten, als zij verwaardigd werden om vrome vrienden te herbergen. Ik gevoel het aan mijn ziel mijn geliefden! als ik u schreef iets tot ontdekking en ontbloting, dat daar uw zielen meer bij zouden leven; want gij zult het zeker te groot vinden, dat ik uw verblijf bij mij vergelijk met de Bijbelheiligen. Geloof mij, ik zou dit niet durven doen, als God het Zelf niet aan mijn ziel bevestigd had. O eeuwig wonder! dat zo een God van hemel en aarde zo laag wil bukken, om in zulke dood- en doemschuldige, diep gevallen Adamskinderen zich te verheerlijken.

O, mijn geliefden! mochten wij maar laag voor Hem bukken! Hierbij leeft mijn ziel, te weten hoe diep ik gevallen leg in Adam en hoe ik het geringste onwaardig ben. Och! of ik het maar weten mocht, uit hoe een grote nood en dood ik verlost ben en nog verlost moet worden. Och! mocht het mij maar nederig, klein, ootmoedig maken! Och! het is toch de keuze die de Heere zelve in de ziel legt, om toch oprecht en nederig te zijn.

Och! of het u gegeven mocht worden, om mij veel in de gebeden op te dragen, vooral in die hoofdzonde, de hoogmoed. Ik kan u vandaag zo goed niet missen als gisteren, gij kunt wel denken dat er banden gelegd zijn voor de eeuwigheid. O mijn vrienden! mocht er maar veel begeerte in de ziel gelegd worden, als het met Zijn raad kan bestaan en Zijn wijsheid het nuttig keurt, veel verborgen omgang tussen de Heere en onze zielen te mogen ondervinden. Dat het ons veel gegeven mag worden te pleiten op zijn belofte: *Ik zal bij u inkomen en Avondmaal met u houden en gij met Mij*. O! als de ziel daar eens recht gaande naar gemaakt wordt, mocht er dan eens een worsteling uit geboren worden, *ik zal U niet laten gaan, tenzij Gij mij gezegend hebt*. Is het begeren zo zalig, wat zal het ge nieten niet zijn!

Maar och! laat ons toch eenswillend zijn in de weg, die de Heere houdt, daar Hij toch veel beter weet wat goed is dan wij het zelf weten. O, mijn geliefden! het is nog wel eens een aangenaam bestaan voor mijn ziel, als ik zo eens in de goedertierenheid Gods word ingeleid, hoe Hij mij gedragen en gespaard heeft in Zijn lankmoedigheid, en mij van zoveel ellendige klippen, waar mijn ziel op vast zat, met zo veel nederbuigende liefde heeft afgebracht, en mij niet één verwijting deed, omtrent mijn bedilzuchtig bestaan voor Hem. Ik zal de eeuwigheid nodig hebben, om er het Lam de eer voor te bewijzen.

Na u veel de zalige nabijheid van de Vriend uwer ziel toegewenst te hebben, want ik weet dat het toch het leven van uw geest is, daarmede verwaardigd te worden, blijf ik met achting, uw zuster,

T. TIMMER.

ALKMAAR, Augustus 1850

Weleerwaarde Heer en Mejuffrouw!

Door de ontfermende goedheid des Heeren bevinden wij ons allen welvarend, hopende u in hetzelfde verbeurde voorrecht moogt delen, is onze innige wens. Daar ik een begeerte in mij ontwaarde, om eens aan u te schrijven, gevoel ik in dezen mijn onbekwaamheid. Mijn geliefden! die woorden zijn mij wel eens tot bemoediging, dat de lieve Heiland zegt: "Zonder Mij kunt gij niets doen, zelfs niet een gelovige zucht of beweging of gedachte kunt gij hebben zonder Mijn werkzame invloed en gedurig voorkomende, opwekkende kracht van de Heilige Geest." O! wat heeft de Christen niet nodig, dat de Heilige Geest alle ogenblikken met nieuwe genade en kracht des geloofs het hart bevochtigt. Och, mijn geliefden! mochten wij tezamen veel verwaardigd worden om behoefte te gevoelen om die Heilige Geest in te roepen, om Zijn levend makende kracht. Och! die Geest, die ik zo in alle opzichten en betrekkingen zo gans zeer volkomen benodigd ben; och, die Geest, waar mijn ziel zo naar zucht, Die ik zoek, welken ik zie, dat mij nog zoveel ontbreekt. *Och! die Geest, dien U aan Uw gunstgenoten geeft, verleen die ook aan mij.*

Hij is de Geest der waarheid en der liefde, der wijsheid, der kennis en der vrees des Heeren; Hij is het, die met kracht kan versterken naar de inwendige mens.

Mijn geliefden! ik mocht nog aan mijn ziel gevoelen, dat u van de Heere geleerd wordt. Mijn geliefden! wat zijn die leerlingen gelukkig, die bij de lieve Jezus ter school gaan; zij gevoelen zich diep afhankelijk; zij; komen als ellendigen, die geen ogen hebben om te zien, geen oren hebben om te horen, geen hart om op te merken. Och! zij weten dikwerf niet hoe te beginnen, en wat zijn zij blijde, als er rechte behoefte gevoeld wordt, om toevlucht te nemen als een verstandeloze, kracht en machteloze, die zichzelf niet redden en helpen kan. Zo een wormpje, dat kruipt naar de Hemel, omdat ik niet gaan kan, ofschoon hij ons wil leren gaan. O! het is enkel Jezus liefde, die mij staande houdt.

Mijn geliefden! ik kwam nooit in de Hemel, als er niet geschreven stond: "Haar Ontfermer zal ze leiden." Hoe gelukkig zijn toch dezulken, die zichzelf leren kennen als arme, blinde, melaatse, walgelijke zondaars en zondaressen, die veel schuld hebben en geen penning om te betalen, zo ontdekt aan zichzelf als gebondenen, die zich zeer ellendig gevoelen vanwege erf- en dadelijke schuld, en zich zo kracht- en machteloos gevoelen om zichzelf te kunnen redden en helpen. Voor de zodanigen, mijn geliefden! Is immers een geopende weg?

Al degenen, die zich als zulke ontbloten in het verborgen neerleggen, zullen waarlijk ondervinden, dat God de Heilige Geest hun dat licht toedient en hen dan ook leert vragen: *Zou U bij vernieuwing ook genade aan mij willen bewijzen? Uzelven in mij verheerlijken?* Niets, zegt zij dan wel eens in die ogenblikken, bevind ik in mij, dat U daartoe zou kunnen bewegen, om mij genadig te zijn; en als hij onder dat toevluchtnemen eens ondervindt, dat het stenen hart wordt weggenomen en er kracht uitgaat. Mijn geliefden! Zou dat geen klaar bewijs zijn, dat de Heere met hem bemoeiingen wil maken, als in die ogenblikken al zijn genegenheid naar die lieve Jezus uitgaat, om me tal zijn ellende in Hem zich te verbergen, zich zo geheel in Hem te verliezen. Zo behoefte aan Hem te gevoelen als Profeet om van Hem geleerd te worden, als Hogepriester om voor Hem in te treden, en als Koning om door Hem geregeerd te worden. Mijn geliefden! Wat zien zij veel in die ogenblikken in Zijn verzoenend lijden en sterven, in dat aangebrachte offer van hun lieve Borg, die hun

geworden is tot rechtvaardigmaking, tot heiligmaking en tot volkomen verlossing.
Uw zuster, T. v. DOESBURG.

ALKMAAR,

Hartelijk geliefde Vriendin!

Wij zijn door de ontfermende goedheid des Heeren allen welvarend, hopen u met uw lieve betrekkingen in hetzelfde verbeurde voorrecht moogt delen. U zult niet weten wat u aan mij heeft, dat u in zo een geruime tijd geen brief van mijn hand ontving. Dit komt niet voort mijn geliefde vriendin en zo ik ge loven mag geliefde zuster in de Heere, dit verzuim komt niet voort omdat ik u minder lief heb, dan uw mij onvergetelijke echtgenoot.

Ja, mijn vriendin! de nagedachtenis van uw onvergetelijke echtvriend, zal bij mij onvergetelijk blijven. Och! als ik de vele brieven die meer dan twintig in getal zijn, nog eens lees, dan is het even alsof ik in de geest nog bij hem ben; bij hem, in wie het beeld Gods zo klaar uitblonk, daar de liefde toch een Goddelijke eigenschap is. Ja, van die liefde was hij doortrokken, dat heeft hij door daden zo ruim getoond en ook aan ons. Het was niet tegen zijn verarmde broeders en zusters: *gaat heen en wordt warm*, maar hij zocht de behoeftigen op en droogde de tranen waar het nodig was. Met waarheid mag van hem gezegd worden dat de naam des rechtvaardigen in zegening blijft, zo zal uw waardige man bij mij en allen die hem van nabij gekend hebben, in gedachtenis blijven.

Geliefde vriendin en kinderen! hoe staat het met u? Zijt gij los van uw zo dierbare begunadigde echtgenoot, en gij kinderen van uw zorgdragende vader? Zwaar is uw verlies, u verliest veel raad en besturing, als ook de kerk, daar hij in zijn betrekking als medebestuurder pal stond voor de Gereformeerde waarheid en daartoe dan ook een middel was, dat een rechtzinnig leraar de kansel betreedt, tot blijdschap van diegenen, die inwendig door Gods Geest geleerd worden, en een hogen prijs stellen op een zuivere bediening van de waarheid.

Genade is er in dezen nodig om te zeggen: *de Heere gaf mij die man, en Hij nam hem, Zijn wil geschiedde!* Och! dat u de gestalte van de vrouw van de waardige Love² mocht ondervinden, die haar godzalige man om der waarheidswil naar de moordheuvel zag gaan. Ze zei, zij had hem zo vele jaren gehad en was hem niet één dag waardig geweest; zo billijkt zij de Heere in Zijn recht. Och! dat is zeker voor u ook een begeerlijke zaak verwaardigd te mogen worden, de Heere in dezen voor u zo moeilijke verloochenings- weg te billijken.

Och, geliefde vriendin en kinderen! datgene wat u in de waardige overledene mist, wens ik van harte u in Jezus moogt wedervinden, die gezegd heeft, een Man der weduwe en een Vader der wezen te willen zijn. Nam u raad met uw man, mocht u nu zo raad nemen met de Heere. Hem kennen in al uw wegen, dan zult gij onder vinden, dat de Heere uw paden niet alleen recht zal maken, maar u ook wijsheid en verstand zal geven.

Och! dat gij u maar diep afhankelijk van de Heere moogt gevoelen. Och, dat wij tezamen verwaardigd mochten worden, met al onze noden en behoeften dagelijks tot de Heere als verstandelozen in onszelf te vluchten en een levendig gevoel te hebben van onze onbekwaamheid in aardse en hemelse verrichtingen. Dit maakt ons recht afhankelijk. Die alléén zijn het, waar mede de Heere bemoeingen wil maken, die zich arm, ellendig en nooddruftig gevoelen en zo tot Hem de toevlucht nemen, daarin wil

² Christoforus Love, Presbyteriaans leraar in Londen

Hij zijn vrije genade verheerlijken.

Och! dat arm diep afhankelijk volk zijn zo blij als zij door de Heilige Geest daar eens gebracht worden, om als dood- en doemschuldige alles verbeurd hebbende zondaars of zondaressen tot de ontfermende en medelijdende Jezus te vluchten. Het is immers geen geringe zaak, als een arme slaaf der zonde tot een vlekkeloos heilig Wezen mag naderen. En nog groter is het als God de Heilige Geest die behoefte werkt, daar zult gij zeker wel kennis aan hebben. Het gebed is toch de ademtocht van het geestelijk leven.

Toen de Apostel Paulus bekeerd was toen was het: *ziet hij bidt*. Uw lieve afgestorvene man heeft nu geen behoefte meer, geen klachten over zonden en inwendig bederf, over traagheid en lusteloosheid, over duisterheid en verberging van het aangezicht des Drie- enigen Gods, ontdaan van het omkleedsel van een lichaam der zonde en des doods.

Hier beneden was het de keuze zijner ziel, de Drie-enige God met een vrije geest te verheerlijken. Hier zag hij door het oog des geloofs zijn lieve Jezus, was verblijd tot opspringens toe, als zijn geloof eens levendig was; maar door tussenkommende zonden moest hij weer in het duister gaan.

Nu behoeft hij niet meer te klagen over duisterheid, over om- en afzwerven. Nu bevindt hij zich in het gezelschap van zalige Hemelbewoners, onmiddellijk in het licht van God Drie-enig. Daar worden alle de geheimen van het grote verlossingswerk hem ontdekt; hier beneden zag hij maar als door een spiegel, daar leert hij bewonderen wat de redding zijner ziel zijn Borg gekost heeft. Hier was het zijn keuze God Drie-enig te verheerlijken; daar is hij nu dag en nacht onafgebroken zingende het lied dat niemand kent, dan die hun namen geschreven zijn in het boek des levens.

O gelukkige broeder! wat zijt gij mij ver voor uit! En gij mijn geliefde zuster en kinderen, gij verblijdt u zeker als u bij de zalige standverwisseling van uw dierbare overledene bepaald moogt worden. Och! mocht u tezamen zo door het ware zaligmakend geloof met de dierbare Jezus verenigd worden, dat Hij uw krachtig goud en overvloedig zilver mocht zijn. Dan zult gij uw zalige overledene éénmaal weer ontmoeten, om tezamen de kronen die Hij op de hoofden van Zijn verlost volk zal drukken, voor de voeten van het Lam neder te werpen. Daartoe verwaardige u de Heere uit vrije genade. Zijt in liefde hartelijk van ons gegroet.

Uw zuster,

T. v. DOESBURG.

(2). Gerrit van Doesburg Sr. en zijn vrouw Trijntje Timmer

Gerrit van Doesburg sr. werd geboren op 1 september 1809 en woonde in Alkmaar. Hij was een zoon van Wouter Reijer van Doesburg geb. 15 mei 1783 te Doornspijk; en Aafje Slisker, geb. 1788, Alkmaar. Na Gerrit kreeg het echtpaar een dochter Jannetje, geboren 1813.

Hij was nog maar enkele jaren oud toen zijn moeder stierf. Enige tijd daarna trouwde zijn vader met een jonge vrouw, zodat Gerrit een tweede moeder kreeg. Ook kreeg hij daarna, dikwijls in zorgelijke omstandigheden, nog een groot aantal broertjes en zusjes.

Na het sterven van zijn vader volgde enkele jaren daarna ook zijn tweede moeder. Zij stierf aan kanker, maar er was een levende hoop in haar hart; haar laatste woorden waren: "Ik kan de liefde van Jezus niet dragen."

Daarna plaatste zijn grootmoeder een stempel op het leven van de kinderen. Zij was vriendin geweest van de bekeerde **Jood Salomon Duytsch**. Ze zocht het goede voor haar kleinkinderen.

Van de kinderen kwamen er ook bij anderen terecht; vooral in de provincie Gelderland. De meesten van de familie woonden te Doornspijk.

Bij grootmoeder

Gerrit van Doesburg sr. werd met ouder worden een voorbeeldige jongen, maar na verloop van tijd werd hij de rijke jongeling gelijk.

Na zijn diensttijd werd hij onderwijzer op een school in zijn geboorteplaats Alkmaar. Met veel ijver onderwees hij de kinderen.

's Zondags moest hij in verschillende kerken als voorzanger dienst doen; hij zong graag en kon ook goed zingen. Elke avond moest hij thuis bij zijn grootmoeder voorlezen. Zij oefende veel invloed op hem uit en hield hem zo veel mogelijk thuis, zodat hij in kleren en gewoonten de wereld niet gelijkvormig werd. In zijn dwaasheid dacht Gerrit dat hij, zoals zijn grootmoeder en haar vrienden, de Heere vreesde.

Tijdens zijn werk, als meester voor de klas, had hij ook regelmatig met de vrouw (Trijntje Timmer) van de hoofdonderwijzer Carlier te maken. Zij trok zijn aandacht omdat ze aantrekkelijk van aard was en stipt in het vervullen van haar godsdienstplichten. Een soortgelijke vrouw was ook de begeerte van Gerrit. Bovendien werd er in haar hart een begin van het nieuwe leven gevonden.

In december 1831 stierf de hoofdonderwijzer Carlier en zijn vrouw bleef met twee kinderen achter en een derde kind moest nog geboren worden.

Toen de jonge meester ze op de nieuwjaarsdag zag staan, in haar rouwkleren, en haar hoorde klagen, dat ze zelf haar kost niet kon verdienen, zei hij: "Vertrouw maar op God, Hij zal je niet verlaten en ik zal ook voor je zorgen."

In maart werd er een zoontje geboren. Kort daarna kreeg de meester verkering met de jonge weduwe en vroeg hij aan het schoolbestuur of zij, met het oog op een volgend huwelijk, in haar huis mocht blijven.

Getrouwd

Zij besloten dat de meester voorlopig moest waarnemen.

Daarna kwam er bericht dat hij per 1 september 1833 de leiding zou krijgen over de

school, wat voor hem goed uit kwam. Op deze dag werd de meester ook vierentwintig jaar en het werd óók zijn huwelijksdag.

Na enkele maanden stierf het jongste kind van Carlier en Trijntje; het was nog geen twee jaar.

Daarna sloeg de Heere een weg met hen in die voor de meester en zijn vrouw niet meeviel. De meester was nog altijd rijk met zichzelf en had nog niets van zijn eigengerichtigheid verloren.

Intussen was er een meisje in huis gekomen om wat te helpen in het werk. Zij vreesde de Heere en door de gesprekken met meesters vrouw werd ze dieper aan haarzelf ontdekt en groeide er een band tussen de jonge vrouwen. De verhouding tussen man en vrouw werd wat koeler. Vooral toen de werkster tegen de meester zei dat hij als de 'rijke jongeling' was. Hoe verblind hij nog was, bleek wel uit zijn opmerking door te zeggen dat dit geen goed voorbeeld was, want hij had geen geld.

Er vielen nu dagelijks woorden omdat de meester, in zijn vermeende wijsheid, een andere uitleg aan de Bijbel gaf dan de twee vrouwen.

De ruzie liep zo hoog op dat de meester op den duur begeerde te scheiden. Hij zei: "Ik weg of de werkster weg." Zijn vrouw zei dat er niemand weg moest, omdat ze de Heere in deze weg van beproeving niet mochten vooruit lopen.

Toen de problemen op zijn hoogst waren, pakte de meester een fles jenever en zei tegen zijn vrouw: "Als je volhoudt, dan drink ik hem leeg." Toen kreeg z'n vrouw deze woorden: "*Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn geest zal het geschieden, zegt de HEERE der heirscharen*" (Zacharia 4 vers 6b).

Het ogenblik was toen aangebroken dat ze tegen haar werkster zei dat haar werk in het gezin klaar was. Het meisje vond het goed en nam afscheid, waarop ze tegen de meester zei: "Geef me nog maar een zoen en ik mag geloven dat u later nog wel eens zult schrijven." Hij voldeed aan haar verzoek, maar zei dat ze nooit meer van hem zou horen.

Daarna ging het huwelijk weer wat beter, maar zes jaar bleef de meester nog altijd rijk in zichzelf. Alles werkte hier nu in mee, want de school moest groter worden, zodat er meer onderwijzers aangesteld werden, omdat er van de hoofdonderwijzer zo'n roem uitging.

Daarna ging zijn grootmoeder verhuizen en werden haar meubeltjes verkocht. De meester vroeg om de zeven mooie wandborden, maar ze weigerde dat. Ze vond dat zijn woning niet opgepronkt behoefde te worden, maar hij kreeg haar boeken. Dit wilde hij eerst niet, maar op aandringen nam hij de catechismusverklaring van ds. J. Beukelman en nog andere boeken mee. Voor zijn vrouw was dit wél een groot geschenk.

Schuldenaar geworden

Vanaf de eerste zondag van het jaar 1840 beloofde de meester elke zondag een catechismuspreek te zullen lezen. Toen hij de toepassing van deze preek gelezen had stortte het huis van zijn verwachting geheel in. Hij las hierin o.a. : "Zodat gij het met geen misschien, met geen mogelijkheid, met geen kleine hoop kunt stellen, wetende dat het hart arglistig is en dat velen zullen zoeken in te gaan en niet kunnen ..."

Nu werd het voor de meester een verloren zaak, hij wist geen raad meer. Alles getuigde tegen hem.

Omdat hij als voorzanger niet meer meezong, werd hij hiervoor ontslagen.

In maart van dit jaar braken de pokken uit en ook de meester werd aangetast. Zijn zonden wogen zwaar op hem en hij gevoelde onder de toorn van God niet te kunnen bestaan. Hij zonk voor zijn gevoel in de diepte van de hel en zag zich geheel melaats van het hoofd tot de voeten.

In zijn uiterste benauwdheid werd zijn oog gevestigd op de geschiedenis van de koperen

slang. Hij viel op zijn knieën en zijn ogen werden gevestigd op de Heere Jezus, Die verhoogd was voor de zielskrankheid, waarna deze woorden in zijn hart vielen: *"Doch dengene die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid."*

Door meer ontdekkend licht in zijn ziel zag hij nu ook zijn deugden als zonden.

Maar niet alleen zijn zonden zag hij uit Psalm 51, maar ook het werk van de Heere Jezus werd voor hem geopend. De liefde werd in zijn hart uitgestort. Hij mocht twaalf dagen lang in die liefde leven en zong steeds Psalm 116.

Enkele vriendinnen van zijn vrouw kwamen op het gerucht af, waaronder ook een oude bekommerde vrouw. Ze zei: "Dit alles kan ook weer overgaan." Hier schrok de meester zó van, dat hij op de grond neer viel. Dit gaf hem veel onderzoek van het hart en diezelfde nacht gaf de Heere opening in Zijn Woord en mocht hij vast geloven dat de Heere van ál zijn zaken afwist.

Ook de vorige werkster hoorde het gerucht en kwam eens luisteren. Er waren nú geen geschillen meer en er bleven banden. Enkele jaren later is zij als het rijpe koren ingezameld.

Welkom in de strijd

Bij een bezoek aan zijn grootmoeder om de grote werken Gods te vertellen, zei ze: "Welkom in de strijd."

De uitwendige strijd begon de andere week al, want het was meesters begeerte geworden om dezelfde smaad als Ledeboer en de andere afgescheidenen te dragen. Als de mogelijkheid zich voordeed, zat hij onder het gehoor van de predikanten van de Christelijke Afgescheiden Gemeenten, van de Kruisgemeenten of onder ds. L.G.C. Ledeboer. In die tijd stond in de Hervormde Kerk van Alkmaar ds. J.J. van Oosterzee, die in het begin rechtzinnig preekte. Vooral na diens vertrek, in 1844 naar zijn geboorteplaats Rotterdam, bleef er niet veel meer over, wat Van Doesburg nog aan de plaatselijke Hervormde Kerk bond. Het bezoeken van deze kerk werd steeds minder, vooral wanneer er in de buurt, zoals te Broek op Langendijk, een predikant in de Christelijke Afgescheiden Gemeente was.

In de kleine Remonstrantse gemeente stond vanaf 1848 ds. M. Cohen Stuart. Hij voelde nogal verwantschap met het Réveil uit die dagen. In een brief aan Mr. Isaác da Costa, ook een Godzalige Jood, schreef hij: "Een geest van lauwhed en kleinheid is hier heerschende, een dampkring van beuzelarij, met aanstekende smetstof bezwangerd."

In die tijd werd de meester bepaald bij Jeremia 8 en 9. Uit deze hoofdstukken kreeg hij enig inzicht in de breuk van de kerk. Dit werd nog meer opengelegd door de omgang met een oude vriendin, die hij in deze tijd dikwijls opzocht. Zij was diep ingeleid in de breuk van de Nederlandse kerk; ook van vóór en ná de Afscheiding. Vóór ze stierf, zei ze nog tegen de meester: "Ik zie donkere wolken over Nederland komen. De breuk is met het bouw van kerken niet te genezen, maar Gods volk moet in de schuld komen."

In 1841 werd in de onderwijzerswoning het tiende kind geboren, wat het daarop volgende jaar werd weggenomen. De meester had op school tegen de kinderen verteld over het kind van Jerobeam, waar wat goeds voor de Heere in gevonden werd. Door het geloof werd hij tijdens deze vertelling er bij bepaald, dat dit ook in één van zijn kinderen gevonden werd. Hij vertelde dit tegen zijn vrouw en na enkele dagen werd het jongste kind ziek. Dit kind werd op het hart van de meester gebonden en hoewel het niet ernstig ziek was, stierf het toch plotseling. Hoewel dit smartelijk was, had de blijdschap toch de

overhand in het hart van de ouders.

Leven in de liefde

Het jaar 1842 was voor de meester een bijzonder jaar, omdat hij in rijke mate mocht delen in de liefde van Christus. Zag hij op zijn kinderen, dan beklagde hij hen, omdat ze in een plaats woonden waar de Heere, zeker in het openbaar, niet gediend kan worden zoals het wenselijk was. Hij reisde naar de Veluwe met een begeerte in zijn hart of hem een nieuwe woonplaats aangewezen zou worden. De Heere maakte het bijzonder goed in de ontmoetingen met Zijn volk, maar toch geloofde hij dat zijn plaats nog te Alkmaar was.

Bij dagen en nachten werd hij onderwezen. Hij sliep 's nachts enkele uren en las daarna een preek, waar de Heere hem uit onderwees, wat hem weer aan de genadetroon verbond. Zijn lichaam kon het op de duur niet meer dragen.

In 1845 is het elfde kind levenloos geboren. Dit was zó tot smart van de meester, dat hij de Heere vroeg of ze nog één kindje mochten krijgen.

Er is inderdaad nog een meisje geboren; **Neeltje**. Dit was het twaalfde kind, maar bij de geboorte zag dit kind er zo naar uit, dat ze dachten dat het maar korte tijd zou leven. Ze is echter veel tot steun van haar ouders mogen zijn en toen ze op vierentwintigjarige leeftijd stierf, is het uitgekomen dat ze een Godgeheiligd zaad was.

Intussen werd er in 1849 te Alkmaar ook een Christelijke Afgescheiden Gemeente opgericht. De eerste eigen dominee was F. H. Uiterdijk (1851-1855). Het kerkgebouw stond aan de Oudegracht.

(3). Gerrit van Doesburg jr.

Het leven en zalig afsterven van Gerrit van Doesburg

In de ouderdom van 10 jaar en ruim 5 maanden, den 11 den December 1849.

Uit den mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij U lof toebedeid.

9^e druk. Rotterdam, Gebr. Hoge.

Om het verbond

Op 1 juli 1839 was er in het gezin van de meester een zoontje geboren. Hij was de eerste en enige zoon en kreeg dezelfde voornaam als zijn vader: GERRIT. Vóór en ná Gerrit zijn er alleen meisjes geboren.

Eind maart, in het volgende jaar, braken de pokken uit, waar Gerrits vader (meester Van Doesburg) ook mee besmet werd.

Hij kreeg te zien dat dit om zijn zonden was en kwam in een uiterste benauwdheid. Hij zag dat hij met al zijn deugden de hel verdiend had. Echter was het ook in datzelfde jaar, dat het licht in zijn ziel mocht opgaan. Hij kwam elke keer weer in strijd, maar mocht met dit alles toch een nauwe verbinding aan de genadetroon hebben.

Zo was het op de Paasmorgen van het jaar 1843 dat de vader van Gerrit het voorrecht had om zich te verheugen in de opgestane Levensvorst. Hij kreeg de toepassing van de woorden: "*Want Ik leef en gij zult leven.*"

Zijn oog viel toen op zijn zoontje Gerrit, waar hij diepe indrukken van kreeg, dat ook dit kind door erf- en dadelijke zonden buiten de Heere Jezus lag.

Toen werd het hem geschonken om met zijn kind tot de genadetroon te naderen en als Jacob met Hem te blijven worstelen, tot hem de woorden met kracht op zijn ziel kwamen: "*En Ik zal Mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u en tussen uw zaad na u ...*" (Genesis 17 vers 7).

Zo werd het een dubbele feestdag voor de vader. Hij mocht over de zonde en alles waar het kind ook aan onderworpen was, heen zien en Gerrit overgeven aan Hem Die alles in Zijn hand heeft.

Niet van de wereld

Als kind groeide Gerrit Jr. voorspoedig op tot blijdschap van zijn ouders.

Het was 19 augustus 1847 toen er plotseling een 23-jarige oom van hem stierf, een broer van zijn vader.

Vanaf deze tijd was Gerrit heel stil en werd hij steeds met de Bijbel gezien. Hij was met niets blij te maken, waar andere kinderen wél blij mee te maken zijn. Maar hij kon er niet over praten wat hem scheelde.

Toen er in het voorjaar van 1848 kermis te Alkmaar was, zei hij tegen zijn vader: "Ik moet toch niet naar de kermis?"

"Natuurlijk niet Gerrit", antwoordde zijn vader, "maar waarom vraag je dat?"

De jongen zei: "Ik wil liever hier bij u blijven en bij de mensen waar u mee omgaat."

Zijn vader vervolgde: "Natuurlijk mag je hier blijven, maar hoe komt het dat je zo veranderd bent?"

Hierop antwoordde de jongen: "Door het plotseling sterven van uw broer dacht ik ook onverwachts te kunnen sterven. Dat zou toch wat zijn en dan midden in mijn zonden! Ik denk ook vroeg te zullen sterven, want daar word ik steeds bij gebracht. Toch komt er dan weer steeds bij me: Je zult wel oud worden, ja zelfs nog wel koning kunnen worden, maar dit laatste geloof ik niet. Ik durf soms haast niet te lopen, omdat ik denk vroeg te

zullen sterven. Daarom ben ik dikwijls aan het bidden."

Zijn vader vroeg: "En wat bid je dan?" Zijn antwoord was: "Heere, bekeer mij, dan zal ik bekeerd zijn. Trek mij, dan zal ik U nalopen." Ook bid ik veel het versje:

*Ik ben een kindje klein en teer,
Dat weinig kracht bezit;
Ik zou toch zo graag zalig zijn,
Maar ach, hoe word ik dit?*

*O, lieve Jezus, geef mij raad
En onderwijs mij dan,
Hoe dat ik van de zonde vrij
En zalig worden kan."*

Daarna zei hij tegen zijn vader: "Toen ik vorige week zo bang was voor mijn ziel, kwamen mij deze gedachten voor: *Ik ben de Alfa en de Omega, het Begin en het Einde. Ik zal den dorstige geven uit de fontein van het water des levens voor niet*" (Openbaring 21 vers 6).

Toen dachten Gerrits ouders aan die woorden van de Paasmorgen in 1843.

Vanaf die tijd was het bij de jonge Gerrit: "*Ik ben een gezel van allen, die U vrezen*" (Psalm 119 vers 63). Het ging steeds meer uitkomen: "... *en een iegelijk die liefheeft Dengene Die geboren heeft, die heeft ook lief dengene die uit Hem geboren is*" (1 Johannes 5 vers 1b). Hij mocht toen wel eens zien de goedheid van God, Die hem een andere keus in zijn hart gegeven had en een begeerte om Hem te dienen en Zijn volk lief te hebben.

De jonge Gerrit nam in die tijd wel eens een pen en schreef dan naar de vrienden van zijn ouders. Zo schreef hij naar zijn oom:

Alkmaar, 23 augustus 1848

Geachte oom,

Ik hoop dat u deze brief in goede staat van gezondheid mag ontvangen. Door des Heeren vrije ontfermende goedheid heeft Hij op zo'n walgelijk Adams-kind willen neerzien. O, ik mocht toch zo duidelijk zien, dat ik uit sterven, sterven leren moest.

De Heere kwam mij zo voor uit Openbaring 21 vers 6: "*Ik ben de Alfa en de Omega, het Begin en het Einde, Ik zal den dorstige geven uit de fontein van het water des levens voor niet.*"

Ach, ik mag bidden, als het de Heere met Zijn raad bestaan kan, of Hij mij wil bekeren. Mocht het dan naar Zijn wil en raad zijn, dan zal Hij het ook goed maken. Ik bid een versje dat daar naar is: *Ik ben een kindje klein en teer* (...).

Hartelijk groeten van mij, uw liefhebbende neef,

G. van Doesburg

Wat was hij blij toen hij bericht terug kreeg. Vooral toen hij nog een naamversje kreeg, met deze inhoud:

*Lieve
Gerrit, wens je God te dienen, Hem te zoeken dag en nacht
En de zonde aan Jezus klagen, Die ook kinderen verwacht.
Reis zo voort, m'n lieve jongen, je ouders steeds tot vreugd,*

*Reeds in prille levensjaren, zoek je dan de beste deugd,
In je zonden Hem te klagen, Hem te smeken om genâ,
Totdat Hij in vrij ontferming, jou in liefde gadesla.*

Een voorbeeld voor klein en groot

Gerrit was in de school van zijn vader een voorbeeldige leerling. Hij was ijverig in het leren, vooral van de psalmen, die twee keer in de week in de les stonden.

Daardoor kende hij veel psalmen uit zijn hoofd, die de Heere later gebruikte, om hem op zijn ziekbed te vertroosten.

's Middags ging hij regelmatig naar verschillende vrienden. Zo ging hij ook naar een blinde vriendin, waar hij mee sprak of wat voorlas. Ook leerde hij haar de versjes die hij zelf ook geleerd had.

Ook kwam hij dikwijls bij een weduwe met een groot gezin, die in behoeftige omstandigheden was achtergebleven. Vooral op plaatsen waar ziekte en droefheid was, kwam hij dikwijls en las dan wat voor, of wees hen op de Heere.

Kwam hij bij mensen die rijk waren, dan wees hij op de vergankelijkheid van het tijdelijke, maar ook op het blijvend goed.

Met zijn tachtigjarige grootmoeder ging hij naar het gezelschap. Toen ze daar voor de eerste keer samen kwamen, liet zij zingen Psalm 100 vers 4:

*Want goedertieren is de HEER';
Zijn goedheid eindigt nimmermeer;
Zijn trouw en waarheid houdt haar kracht
Tot in het laatste nageslacht.*

Toen Gerrit negen jaar werd, verzocht hij zijn vrienden en brachten ze de avond door tot stichting van elkaar. Ze waren nog maar net binnen of Gerrit zei: "Wie weet of dít nog wel eens zal gebeuren. Nu moesten we maar direct zingen Psalm 103 vers 8:

*Gelijk het gras is ons kortstondig leven,
Gelijk een bloem, die, op het veld verheven,
Wel sierlijk pronkt, maar kracht'loos is en teer;
Wanneer de wind zich over 't land laat horen,
Dan knakt haar steel, haar schoonheid gaat verloren;
Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer."*

Alle vrienden waren hierdoor getroffen, maar niet het minst zijn ouders. Zo bleef Gerrit altijd bezig, met zijn vrienden sprak hij, of hij zocht ze te troosten.

Als hij thuis was, las hij in goede boeken. Hij schreef dikwijls versjes op en leerde ze uit het hoofd. In alles was hij zijn ouders gehoorzaam. Het was ontroerend, nadat de kinderen naar bed gebracht waren, hoe zijn ouders hem dan hoorden bidden. Zijn lichamelijke en geestelijke noden, de behoeften van ouders en vrienden werden niet vergeten.

Wanneer hij merkte dat de Heere zijn gebed verhoorde, dan veranderde zijn smeking in een dankbare lofprijzing. Hoe jong hij ook nog was, het was duidelijk dat bij tijden de Geest der genade en der gebeden over hem uitgegoten werd.

Werd er aan hem gevraagd wat hij later wilde worden, dan was hij gewoon te zeggen: "Och niets, want ik zal vroeg sterven."

Maar voor die gedachte was hij toch wel bang. Want de zalige vrede van het gemoed, die

verkregen wordt door te mogen weten het eigendom van de Heere Jezus te zijn, dat miste hij. Hij was dikwijls in bekommering en klaagde daar dan over.

Hij dacht in het begin van deugd tot deugd en van kracht tot kracht voort te zullen gaan, maar hij kwam er wel achter dat het minder met hem werd. Hij vond zich lauw en lusteloos in het gebed en zijn zielsvijand zocht hem van het bidden af te houden.

Toch kon Gerrit niet loslaten en bleef aanhouden tot hij zijn noden weer gelovig kwijt kon.

In de grootste smarten

Het werd september en de gevreesde besmettelijke ziekte, de cholera brak ook in de stad Alkmaar uit. Het gevolg was dat het ene sterfgeval na het andere volgde. Binnen enkele dagen waren er veel ouderen en jongeren overleden.

Toen Gerrit zag dat er twee mensen gelijk begraven werden, liep hij in zijn angst bij een van zijn vrienden naar binnen en riep: "Wie weet hoe spoedig ik moet sterven."

Hij trok zich dit zo aan, dat zijn ouders nog doktershulp vroegen.

Er verliepen nog enkele weken en het werd 6 oktober 1849. Toen Gerrit 's morgen uit zijn bed wilde komen, voelde hij zich niet goed. Zijn vader kwam bij hem en vroeg wat hij nu van zichzelf dacht. Gerrit antwoordde toen: "Ik ga zeker sterven."

Toch ging hij die dag nog naar vrienden, maar die moesten hem naar huis brengen. Dezelfde dag werd de dokter nog bij hem geroepen, die constateerde dat Gerrits lichaam vol vocht zat. Daar lag hij nu en dan zo bang voor de dood.

Geheiligd leed

Zijn ziekte werd erger, maar de ouders mochten de Heere bidden of Hij de ziekte wilde heiligen aan de ziel van hun lief kind. Zelf was hij dag en nacht biddende. Zo waren de eerste twee weken van zijn lijden voor ziel en lichaam een zware beproeving, want hij gevoelde nu te moeten sterven en niet te kunnen sterven.

Maar er kwam verlossing! Op zaterdagmiddag 20 oktober, toen hij alleen in de kamer was, begon Gerrit plotseling te zingen.

Zijn moeder hoorde dit en liep in verwondering naar hem toe. Hij begon te zingen van Psalm 65 vers 2:

*"Een stroom van ongerechtigheden
Had d' overhand op mij:
Maar ons weerspannig overtreden
Verzoent en zuivert Gij.
Welzalig, dien Gij hebt verkoren,
Dien G' uit al 't aards gedruis
Doet naad'ren, en Uw heilstem horen,
Ja, wonen in Uw huis."*

Met verwondering hoorde ze dit aan en dat van iemand die al twee jaar in vrees van de dood en bezorgd over zijn onsterfelijke ziel geleefd had. Vooral omdat hij de laatste tijd zijn ellende zo ingeleefd had. Bovendien wist zij door genade ook wat het zeggen wilde: "Een stroom van ongerechtigheden had de overhand op mij." Maar ze wist ook het vervolg: "Maar ons weerspannig overtreden, verzoent en zuivert Gij."

De laatste regels waren voor zijn ouders ook een bemoediging, alsof hij zeggen wilde: "Dat is mijn zaligheid als ik u verlaat."

Toen zijn vader binnenkwam, riep hij: "Ik weet, mijn Verlosser leeft en de vrees voor de dood is weg."

Zijn vader vroeg of hij nu liever wilde leven of sterven. Zijn antwoord was: "Ik wil wat de Heere wil."

Het was of er vanaf die tijd een voorportaal van de hemel geopend werd. Toen wilde hij het liefst maar spreken en zingen over die lieve Jezus.

Sterk verlangen

Ook moesten zijn ouders in diezelfde week bij zijn bed komen en met hem zingen Psalm 84 vers 1, Psalm 42 vers 1, Psalm 73 vers 12 en Psalm 116 vers 1. Zijn vader moest lezen uit Openbaring 21, over het nieuwe Jeruzalem. Ook vroeg hij op welke wijs het nieuwe lied gezongen zou worden, dat de verlost tot eer van het Lam zouden zingen.

"Kind", zei zijn vader: "Dat weet ik ook niet, dat zal je pas boven geleerd worden."

Zo lag hij dan tot de volgende zaterdag. Daar werd hij in de heilige Drie-eenheid ingeleid en mocht toen door de Heere Jezus tot de Vader naderen. Toen was het onophoudelijk: "Lieve Vader."

Vanaf die tijd kwam in hem ook de begeerte om ontbonden en met Christus te zijn, dat was hem verre het beste. Zijn spreken en zingen wisselden elkaar af; ook wel midden in de nacht. Zijn lichaam was intussen erg verzwakt; hij lag toen enkele weken alleen maar op zijn rug.

Dan lag Gerrit te zingen en daarna moesten zijn zussen weer voorlezen. Hij was in lezen, in zingen en in bidden een voorbeeld van vrije genade.

Intussen werd zijn lichaam steeds meer afgebroken, zodat de mensen die bij hem kwamen het soms niet konden zien, dat hij zo moest lijden. Intussen zong hij Psalm 33 vers 10, of Psalm 73 vers 12.

Zo ook op een avond, het was hopeloos naar het lichaam, hij kon niet meer liggen en probeerde even rechtop te zitten. Op een hartverscheurende manier begon hij Psalm 42 vers 5 te zingen:

*""Maar de HEER' zal uitkomst geven,
Hij, Die 's daags Zijn gunst gebiedt;
'k Zal in dit vertrouwd leven,
En dat melden in mijn lied;
'k Zal Zijn lof, zelfs in de nacht
Zingen daar ik Hem verwacht;
En mijn hart, wat mij moog' treffen,
Tot den God mijns levens heffen."*

Toen kreeg hij weer verademing en zei: "O, wat is de Heere goed." Hij gaf nog een toepasselijk vers op om te zingen.

Was het weer ondragelijk voor zijn lichaam, dan begon hij hardop te bidden: "O, lieve Vader, U weet hoe Uw kindje lijdt. Kan het in Uw raad bestaan, verminder dan de smarten. O, lieve Jezus, U bent toch ook Mens geweest. Kan het zijn, kom nader toe, kom nader toe."

Soms vroeg hij ook aan zijn ouders om dit te vragen, maar wel of het met 's Heeren raad kon bestaan.

Dan zei hij weer: "Er moet veel strijd gestreden zijn en er moet veel leed geleden zijn, zal het einde vrede zijn."

Dikwijls riep hij uit: "O, die vuile zonden, die vuile zonden."

Wanneer hij op de Heere Jezus mocht zien, hoe Hij ook in de lijdensschool geweest was, voor hem, dan was hij vol van verwondering en aanbidding.

Gerrits verwachting

Midden november begon het er op te lijken dat hij wat opknapte, maar dan zei Gerrit: "Ik ga sterven en ik ben blij dat het een zekere dood is."

Er kwam toen iemand bij hem, die hem iets bracht van zijn oom die jarig was. Daarna vroeg hij om een schrijfleij en schreef daarop:

Geachte oom,

Voor uw belangstelling en goedheid kan ik niet nalaten u te feliciteren met uw verjaardag. Ik wens dat de Heere u lang wil sparen met uw vrouw. Mocht u de dagen leren tellen, opdat u een wijs hart mocht bekomen. Ik wens dat de Heere u mag zegenen naar het lichaam met dagelijks brood en mag zegenen naar de ziel met hemels brood.

*Weer een jaar zo snel voorbij,
O, de Heer' zij u nabij:
Zegene u met hemels brood,
Hij kan redden uit de nood.
En Hij wil dat wij Hem zoeken,
Om genade leren roepen.*

G. van Doesburg

Dezelfde dag schreef hij ook nog een briefje naar zijn vrienden in Gelderland. Maar het lukte niet op papier omdat zijn handjes door het vocht zó dik waren gezwollen.

Geachte familie,

Door 's Heeren goedheid voel ik me nu redelijk goed. O, wat is de Heere nederbuigend goed voor mij geweest. De Heere was rechtvaardig geweest, om het gebed niet te verhoren, maar Hij verhoorde mij en kwam mij voor met Psalm 42 vers 5: Maar de Heer' zal uitkomst geven.

O, déze weg is juist goed voor mij geweest, om mij meer aan mijzelf te ontdekken. Ik mag de Heere er zo voor danken, dat Hij nu juist déze weg heeft gebaand. Als ik dan bedenk, dat ik eten en drinken krijg en dat de Heere Jezus dat niet had, maar dat ze Hem gal en edik gaven te drinken. Dat Hij uitriep: "Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?"

O, ik kan nu met Paulus zeggen: "Hetzij dat ik leef, hetzij dat ik sterf, ik ben des Heeren."

Nu eindig ik met de bede: "De genade van onze Heere Jezus Christus, zij en blijve met u allen."

Verder aan alle bekenden de groeten.

Uw neef G. van Doesburg

Gerrit kreeg daarna het volgende antwoord:

Lieve Gerrit,

*Moet je op aarde smartelijk lijden?
Op dit lijden volgt verblijden.
Jezus heb je hartelijk lief?
Daarom werkt het alles mede
Tot heil, nu door verborgen reden.*

*Eenmaal met Gods lievelingen
Het lied des Lams, dan eeuwig zingen.*

*Wat een dier'bre zaligheid
Is er voor Gods volk bereid.
Troost elkaar met deze woorden:
Lout're goedheid, liefdekoorden
Waarheid zijn des Heeren paân
Als z' in diepe wegen gaan.
Want het blijft hier altijd kruis,
Wat ons leidt naar 't Vaderhuis.*

Wat was hij blij met dit antwoord, wat hem versterkte in het lijden. Hij moest dit steeds weer lezen, met nog een andere brief die hij ook gekregen had van een vriend uit Gelderland.

Met zijn dikke handjes greep hij hem aan als een grote verrassing. Deze vriend schreef:

Lieve Gerrit,

Wat een groot voorrecht, om zo jong al voor- en toebereid te worden voor de hemel; met soms een begeerte om ontbonden en met Christus te zijn, wat zeer verre het beste is.

Lieve jongen, het is je uit genade gegeven, in Hem te geloven. Ik hoop dat de Heere je mag geven, in de wegen die Hij met je houdt, voor Hem te mogen lijden.

Lieve jongen, het is gemakkelijker te troosten, dan om getroost te worden, want dat is genade hé, Gerrit?

Dat zul je wel door ondervinding kennen. Maar geen nood, Jezus leeft! Hij zal je niet meer opleggen dan je kunt dragen. Hij geeft de moeden kracht en vermenigvuldigt de sterkte dien die geen krachten heeft. Dat is Zijn belofte, dat Hij niet zal laten verzocht worden boven vermogen. Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de Heere over degenen die Hem vrezen.

Wanneer je hier Zijn raad zult uitgediend hebben, dan zal Hij je opnemen in Zijn heerlijkheid. Dan zul je de Heere Jezus ook zien, gelijk Hij is en aanzitten met Abraham, Izak en Jacob en al de gezaligden, aan de bruiloft des Lams.

Ik denk Gerrit, dat de vromen dit versje wel in de hemel zullen zingen:

*"Zijn Naam moet eeuwig' eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spâ;
De wereld hoor' en volg' mijn zangen,
Met amen, amen, na."*

Toen hij die brief gelezen had, begon hij weer te zingen en ook op Gods beloften te pleiten. Wat zijn vriend schreef, was altijd bemoedigend en tot troost en sterkte voor Gerrit.

Zijn verwachting

Zo verliepen de weken van lijden en het einde kwam dichterbij.

Een week voor hij stierf, zat zijn moeder 's nachts bij hem. Hij zei tegen haar: "Moeder, wat is het groot dat ik mijn verstand mag behouden, hoeveel zijn er niet die dat in zulke omstandigheden moeten missen. Anderen stellen hun vertrouw op deugden en plichten. O, wat zal dat toch zijn, om zó naar die ontzettende eeuwigheid te gaan. Wat zal het

verschil groot zijn, of we door goede of door kwade engelen weggedragen zullen worden.

Moeder, ik ben altijd zo bang geweest of ik wel bekeerd was. Omdat ik met al mijn vragen altijd dezelfde zo bleef, dacht ik altijd dat de Heere mij niet hoorde. Maar nu heb ik mogen leren, dat de Heere mijn gebed verhoord heeft. Wanneer er nog geen woord over mijn tong gegaan is, dan weet de Heere reeds mijn begeerte.

Ik zie nu, dat Gods Geest iemand vragende maakt, de Heere de vervulling ook geeft! O moeder, het waarzalmakend geloof beschouw ik bij een moeras, waar wat ingeworpen wordt, dat gaat er diep in. Zo is het met het geloof van Gods volk, het wordt door Gods Geest diep in het hart gewerkt en het ligt zo vast, dat het niet met allerlei wind van leer verleid wordt.

Wat is het toch een voorrecht dat ik dit mag bezitten. Toch komt er telkens nog in mij op of het wel waarheid in mij is, maar dan bid en zing ik weer, wat mij dan weer vertroost."

Zijn laatste week was sterk afwisselend, zijn lichaam werd nóg meer afgebroken.

Zo kwam voor Gerrit de laatste zaterdag van zijn leven. Eten en drinken deed hij nooit veel. Zijn vrienden deden hun best om hem van het nodige te voorzien. Ook de dokter deed al het mogelijke voor hem, zodat hij als een koningskind verzorgd werd. Nu, hij was ook een zoon van de Koning der koningen!

Wanneer hem nú eten voorgezet werd, sprak hij niet meer van de goedheid Gods, maar zijn begeerte naar de hemelse spijs was nu álles voor hem.

Tegen zijn vader zei Gerrit: "Vader, het is vandaag de laatste zaterdag." O, wat drongen die woorden diep in de ziel van zijn vader. Hij riep uit: "O mijn jongen, dan verlies ik je." Maar Gerrits antwoord was: "Wie weet hoe spoedig u dan ook bij mij komt."

De jonge zanger

De volgende zondagmorgen moesten ze steeds voor hem lezen en zingen. Hij was toen onherkenbaar door het vocht geworden.

's Middags kwam een neefje van dezelfde leeftijd hem opzoeken. Samen zongen ze wat verzen. Toen de jongen wegging, gaf de jonge zanger hem tot afscheid mee Psalm 134 vers 3:

*"Dat 's HEEREN zegen op u daal';
Zijn gunst uit Sion u bestraal';
Hij schiep 't heelal, Zijn Naam ter eer;
Looft, looft dan aller heren HEER."*

Zijn neefje en al de anderen die in huis waren, ontroerden door dit afscheid. Tegen zijn moeder zei Gerrit: "Ik heb hoop voor Jan; hij is wel een wilde jongen, maar niet ongevoelig. Ik zou het hem ook zo hartelijk gunnen. Ik ben zo blij dat hij nog geweest is."

Nadat zijn neefje vertrokken was, kwamen er nog wel twintig personen om van Gerrit afscheid te nemen. Rond zijn bed staande moesten ze voor hem zingen en hij zong zelf ook enkele verzen mee. Niemand ging weg voordat ze ook afscheid genomen hadden met het zingen van: "Dat 's HEEREN zegen op u daal." Dit duurde tot laat in de avond. De woning van meester Van Doesburg leek wel een 'huis Gods', waar nu een voorsmaak was van de hemel.

Diezelfde nacht moest er na het zingen nog een preek gelezen worden over de woorden: "Gij zult mij leiden naar Uw raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen" (Psalm 73 vers 24).

De daarop volgende maandag was het weer hetzelfde. Oude mensen en jongeren, allen

namen afscheid en hetzelfde vers moest weer gezongen worden. Soms begon Gerrit zelf, maar het gebeurde ook dat hij niet meer kon zingen. Kwamen ze echter aan de woorden die hem aanspraken, dan hoorde men hem ook en zong hij uit volle borst: "*Ja mijn ziel dorst naar den HEER*," of: "*Hoe branden mijn genegenheên*." Daarna moesten ze zingen het versje:

*"Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!)
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld."*

Ze wisten niet altijd waar het stond, maar Gerrit riep dan al: "Psalm 17 vers 8." Ook Psalm 38 vers 9 liet Gerrit zingen:

"Maar wat klaag ik, HEER' der heren?" (...).

Zijn vader zei wel eens: "O kind, je zult nog zingende sterven."

Maar Gerrit zei dan: "Dan ga ik van het ene gezang in het andere over. O, wat zal ik Boven zingen."

Hij was als iemand die de stad uit zou gaan. Het hinderde hem als iemand tegen hem zei: "Beterschap." Hij antwoordde dan: "Ik ben blij dat het een zekere dood is."

Aldaar géén nacht meer

De laatste nacht van zijn leven brak nu aan. Het was voor zijn lichaam heel smartelijk. Maar om vijf uur zei hij tegen zijn vader: "Vader, ik kan nu David verstaan, dat zijn ziel meer dorstende was naar de Heere, dan een hert naar de waterstromen. O, ik heb Jezus zo lief, ik zou Hem wel willen kussen.

*"Het ware leven, lieven, loven
Is daar waar men Jezus ziet."*

Toen zei Gerrit: "Vader,

*Mijn strijd die is gestreden
Mijn lijden is geleden,
Ik ben de zonde moe.
Vaarwel mijn lieve vrinden,
Gij zult mij niet meer vinden,
Ik ga naar Jezus toe.*

O dood, o blijde bode. Het is vandaag een blijde dag."

Zijn vader zei tegen hem: "Dan is het voor mij een blijde en een bedroefde dag kind, want je laat mij in zorgen achter."

"Ach vader," zei Gerrit, "zingen Psalm 81 vers 12: *Opent uw mond*."

Tijdens het zingen begonnen Gerrits ogen te breken en een doodskleur kwam op zijn gezicht. Hij kwam in grote benauwdheid, maar gaf steeds weer versjes op.

Toen er de daarop volgende morgen iemand bij hem kwam, die vroeg hoe het met hem was, antwoordde hij: "Zingen, 's Heeren goedheid kent geen palen."

Tegen een ander, die nog nooit tijdens zijn ziekte geweest was en dezelfde vraag stelde zei hij: "Wie ver van U de weelde zoekt, vergaat eerlang en wordt vervloekt."

Op het vragen van een derde vriend zei hij: "*Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort.*"
 Zo zong hij nog de hele dag en nam afscheid met Psalm 134:3
"Dat 's HEEREN zegen op u daal'."

Zijn moeder was nu onafgebroken bij het bed, maar zijn vader moest zich telkens even verwijderen. Wanneer hij dan weg ging, riep Gerrit steeds: "Vader, een kus, want ik ben toch uw enige zoon." Na de omhelzing was het weer:
"Dat 's HEEREN zegen op u daal'."

Dezelfde middag zag hij drie jongens en riep uit: "Wat is de mens!" Hij liet toen zingen: "*Gelijk het gras is ons kortstondig leven.*"
 Weer overviel hem de doodsangst, maar hij riep uit:

*"Houdt maar biddend aan,
 God zal u bewaken.
 Moet g' in 't duister gaan,
 Al was 't tot uw dood,
 Vrees dan nog geen nood,
 Jezus zal het maken."*

Daarna riep hij weer: "Heere Jezus, ja kom haastiglijk."
 Toen de doodsangst nog bleef, zei hij steeds: "Zou dat de dood zijn?"

Hij verzocht een vriend, aan wie hij nauw verbonden was, een gebed te willen doen. Deze vriend knielde voor het ledikant neer en sprak de woorden uit: "*En roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren.*" Toen het gebed gedaan was, was de angst weg en Gerrit zei: "Dat is lief" en omhelsde met beide handen zijn vriend.

Naast Gerrit zat zijn **grootmoeder**, ze was **tachtig** jaar en had dezelfde begeerte, om ontbonden te worden en met Christus te zijn.

Daarna lag hij enige tijd rustig en bedankte zijn zusjes voor het lezen en zingen dat ze voor hem gedaan hadden. Dat had hem dikwijls bemoedigd. Ook zijn zussen die in Amsterdam waren, verzocht hij te groeten. Daarna keek hij naar zijn ouders en zussen en gaf nog op om te zingen: Psalm 122 vers 3, Psalm 143 vers 3, Psalm 118 vers 7 en Psalm 72 vers 11.

Zijn laatste vers was Psalm 65 vers 2: "*Een stroom van ongerechtigheden ...*"

Zijn ouders hebben nog al eens gedacht, met welk vers hij van hen zou heengaan en nu was het juist dezelfde Psalm die hem zeven weken geleden zoveel ruimte gaf. Het was voor hen haast onmogelijk om dit met hun lief, stervend kind te zingen.

Na de laatste regel omhelsde Van Doesburg zijn kind en riep uit: "Lieve Gerrit, wat zal ik je toch missen."

Zijn laatste antwoord was: "*Jezus zal het maken! Lieve Jezus*" ... en zijn mond was gesloten. De hemelse lofzang was begonnen!

Gerrit begraven

Op 14 december werd Gerrit begraven. Zijn beste vriend, die zich gesterkt gevoelde in het verlies, heeft op zijn graf nog gesproken. Hij eindigde zijn toespraak met enkele dichtregels:

*"Mijn God wat is de mens,
 Ook bij zijn liefste wens?
 Een veldbloem die verkwijnt
 Een schaduw die verdwijnt,
 Een droom die vleiend vlied,
 In al zijn glans, een niet.*

*Wij wandelen naar het graf,
 Ook kinderen vallen af.
 Die plant moest 't leven derven.
 't Groeit in Edens lustprieël,
 't Groeit nu zonder ooit te sterven,
 Ongeknakt op zijn steel.*

*Ik juich nu bij dit graf.
 Geen traan daal daarop af.
 'k Juich uit mijn zwarte nacht,
 De rust waar ik naar smacht,
 't Dauwt hier reeds koel en teer
 Op mijne lieveling neer.*

*Welzalig, dien Gij hebt verkoren,
 Dien G' uit al 't aards gedruis,
 Doet naad' ren en Uw heilstem horen,
 Ja, wonen in Uw huis."*

Het laatste vers werd ook nog gezongen en de familie en vrienden gingen weer naar huis. Daar is nog gesproken en gezongen.

Tijdens zijn leven had Gerrit zijn vrienden verzocht om 's avonds, op de dag van begraven, samen te komen en een preek te lezen. Aan dit verzoek hebben ze voldaan en lazen een preek over de woorden: *"Schrijf, zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan. Ja zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid, en hun werken volgen met hen."* Ook werden zijn meest geliefde Psalmen gezongen.

De belangstelling en deelneming was groot en tot bemoediging van de ouders. Zij mochten ondervinden wat het is om 'Jacobs God' tot een hulp te hebben.

*Ons kind dat steeg naar boven,
 Om eeuwig God te loven;
 Om eeuwig ... o, ik buk,
 Moest ik een schepsel telen
 Om 't eeuwig te zien delen
 In eindeloos geluk.*

*O God, wat eer geschiedt mij
 Geen moeite' of angst verdriet mij
 In deze rampwoestijn.
 Mijn kind mag zich verblijden,
 Maar ik moet in het strijden,
 Tot eer van Christus zijn.*

Na het sterven kregen de ouders nog een brief van een voor hen onbekende dominee. Hij schreef o.a. het volgende:

"... De lieveling was niet van u en ook niet van mij, maar hij was het eigendom van Christus. O, wat is hij mij ver vooruit. Hij is uit de onreine kooi en ik ben besloten in een zondig lichaam. Hij is uit zijn nauwe cel en ik zit er nog in, een dal van schaduw des doods. Hij is boven, er zalig uitgevlogen en het geloof vliegt hem wel achteraan, maar ik zit toch nog beneden.

Hij leeft in aanschouw van de boven alles verheerlijkte Christus. De knecht is daar vrij van zijn heer.

Hij zal de vaderlijke geselroede, tot ons nut, niet meer nodig hebben. Een weg van kruis kan voor hem niet meer nuttig zijn omdat hij niet meer van de strijdende kerk is. Zijn zien van de Heerlijkheid is voor ons nog onbekend. Zijn arendsgang gaat onze slakkengang ver vooruit.

De Heere leende hem ruim tien jaar aan u, daarna nam Degene Die recht op hem had, hem voor eeuwig thuis. Hij moest het Lam volgen en u moest hem laten gaan. De Heere had wat goeds in hem gevonden, zoals in het kind van Jerobeam.

Zijn uurglas was kort. Jezus heeft de bloem van het steeltje genomen en hem als een sierlijke plant in de hemel gezet, om daar een reuk te zijn van Christus' eigen werk." (...)

Sterven van Gerrits grootmoeder

Aan zijn tachtigjarige grootmoeder was Gerrit met liefde verbonden geweest. Ze was ook dikwijls bij zijn ziekbed aanwezig.

Ze kreeg na het sterven van Gerrit ook verlangen om ontbonden en met Christus te zijn. Zij riep maar: "Ach, dat ik eenswillend mocht worden gemaakt om 's Heeren tijd af te wachten."

Het duurde nog anderhalf jaar tot mei 1851.

Ze las toen een preek van A. Comrie, over 1 Korinthe 6 vers 4, waar ze zo zalig onder gesteld was, dat ze uitriep: "Was ik dit lichaam maar kwijt."

De andere dag was ze niet in orde. Toch moest ze ook nog beproevingen doorstaan zoals haar kleinzoon.

Haar lichaam werd nu snel afgebroken, maar haar jeugd werd vernieuwd gelijk een arend. Hoewel haar stem verzwakt was, deed ze niet anders dan de Heere groot maken. Het was zoals staat in Psalm 118 vers 7:

*Men hoort der vromen tent weergalmen
Van hulp en heil, ons aangebracht;
Daar zingt men blij, met dankb're psalmen:
Gods rechterhand doet grote kracht.*

Drie dagen voor haar sterven was ze zo krachteloos, dat ze haast niet meer kon praten. Ze lag daar, met haar vinger naar boven te wijzen en fluisterde: "Op mijn Goël leg ik mijn hoofd neer."

De laatste dag van haar leven kwam haar stem nog wat terug en sprak ze steeds: "Mijn Bloedbruidegom, mijn Losser." Nadat ze het overige van de tijd bezig was met Psalm 130, riep ze nog uit:

"Kwam na lijden geen verblijden,

*Dan was 't lijden groot verdriet.
Maar nu na 't lijden komt verblijden
Nu acht ik het lijden niet."*

Zo werd ze zachtjes uit het lijden verlost, om in heerlijkheid op genomen te worden en met haar kleinzoon eeuwig te zingen van Gods goedertierenheid.

Een opmerkelijke zaak was, dat in datzelfde jaar een boekje uitgegeven was over het sterfbed van Gerrit. Er werden in de week van het begraven van zijn grootmoeder zoveel exemplaren verkocht, dat haar begrafenis van de verkoop van de boekjes, betaald kon worden. Dit kwam voor het gezin van de meester precies op de juiste tijd, want omdat er nog meer andere kosten bijkwamen, was er geen geld meer in huis.

In 1864 kreeg meester Van Doesburg een verzoek om naar Vinkeveen te komen als onderwijzer. Hoewel dit een weg was tegen vlees en bloed in, meende hij toch hier naar toe te moeten gaan. Dezelfde morgen was hij bepaald bij Richteren 18 vers 6 en 's avonds kwam het verzoek.

In Vinkeveen hebben de meester en zijn vrouw nog zeventien jaar geleefd.

(4). NEELTJE VAN DOESBURG, 3 augustus 1846 - 6 maart 1871

Neeltje is gestorven in 1871; ze was slechts 24 jaar oud.

Zoals reeds vermeld is, was Neeltje het twaalfde kind. Ze zag er bij de geboorte zo zorgwekkend uit dat de ouders dachten ze spoedig te moeten missen. Toen ze gedoopt werd kregen ze beiden werkzaamheden omtrent haar ziel en mochten geloven dat dit kind een Godgeheiligd zaad was.

Neeltje was bijna drie jaar toen haar broertje Gerrit stierf. Ze zong hem al de versjes na die hij gezongen heeft. Dit heeft ze daarna zes jaar volgehouden. Zelfs als ze 's nachts wakker werd, dan zong ze. Hoewel ze nog onbekeerd was, had ze een bijzondere liefde voor Gods volk. Ook de ouders deelden in die liefde. Toen ze oud geworden waren, betekende ze nóg veel voor hen.

Te Vinkeveen kreeg Neeltje verkering met **Adrianus Vis**, geboren 1842. Nog voor haar trouw heeft ze enkele dagen gehad dat haar ouders dachten, dat de Heere ze krachtadig overtuigde. Er werd een preek gelezen over de worstelingen van de Heere Jezus in Gethsémané. Maar dit werkte niet door.

Daarna zijn ze getrouwd 3 april 1868 en gingen in het naburige Wilnis wonen. Er was onderlinge liefde en het huwelijk werd bekroond met twee kinderen, met wie ze samen zongen en lazen.

Maar Neeltje gaf haar hart geheel aan haar man en kinderen, zodat de Heere hen één kind kwam af te nemen. Ook werd haar op één na oudste zus, die haar eigen weg gegaan was in Amsterdam, weggenomen.

De buiten- en binnenzijde aangetast

Toen kwam het jaar 1871. In enkele aangrenzende dorpen waren bij sommige mensen pokken uitgebroken. Dit breidde snel uit, ook te Wilnis en in korte tijd werden veel jonge levens afgemaaid.

Neeltje dacht dat de epidemie ook haar huis niet zou voorbij gaan. Nadat ze op een maandagavond nog samen gezongen hadden, werd ze diezelfde nacht ook aangetast. Maar gelijktijdig werd ook haar innerlijk leven zo bloot gelegd, dat ze zag dat ze verloren lag.

Haar moeder, van haar toestand horende, ontroerde. Zij riep in de nood tot God en haar kwam met kracht voor:

*"Wie Hem aanroept in de nood
Vindt Zijn gunst oneindig groot."*

Ze ging direct naar haar dochter toe en zag dat ze pokken had. Voor haar stond toen vast dat ze Neeltje kwijt zou raken.

Ze zei tegen haar dochter de woorden die haar voorgekomen waren en vervolgde: "Zul je dan nu ook roepen?"

Neeltje draaide zich om en bleef een week lang zo liggen. Ze sprak niet en een ander mocht ook niet spreken.

Toen werd ook haar moeder ziek, die de nood van haar kind zo smartelijk beleefde zodat ze uitriep: "Heere, als U mijn kind nog als een vuurbrand uit het vuur zou willen rukken, dan wil ik nog wel een tijdje aan haar verloochend zijn."

Tegen haar vader zei Neeltje na een week: "Vader, als ik verloren moet gaan, dan zal ik uitroepen: Het is rechtvaardig, want ik ben een grote zondares." Meer sprak ze niet.

De volgende zondagmiddag zei haar vader: "Neeltje, nu moet ik naar huis en vanavond na de kerkdienst kom ik weer terug."

Toen de meester thuis kwam, vond hij zijn vrouw op bed, diep bedroefd en in grote moedeloosheid. Ze riep uit: "Neeltje dood, moeder dood, Neeltje verloren, moeder verloren." Ook het geloof van de meester begon te zinken, zodat ze samen in grote ellende neerzonken.

Er was nóg een vrouw in huis, die korte tijd daarvoor haar man en kindertjes had moeten missen, die zocht hun te troosten, maar niets kon helpen.

Op het zelfde ogenblik kwam er een man naar binnen. Deze is ook binnen veertien dagen gestorven, met een levende hoop in zijn ziel. Hij kwam binnen met het verzoek om direkt bij Neeltje te komen. Met schrik bevangen ging de meester er snel naar toe.

Uitkomst tegen de dood

Toen hij bij haar kwam, was er veel veranderd. Ze zei: "Vader, ik zal met u en met moeder, eeuwig zingen van Gods goedertierenheên. Ga dit nu eens eerst tegen moeder zeggen." Dit deed Van Doesburg direct. Toen zijn vrouw deze blijde boodschap hoorde, stond ze van bed op, ze at brood en was genezen.

Haar man ging weer terug naar Neeltje. De angst voor de dood was bij haar weg en ze verlangde om ontbonden te mogen worden. Dezelfde nacht liet ze weten dat het haar begeerte was om door het volk van God begraven te worden. De andere dag liet ze bij haar bekenden de boodschap brengen, hoe het met haar was.

Er kwam een sterk verlangen in haar hart naar de Heere. Tegen een bekommerde vrouw die bij haar kwam, zei ze: "U zult ook komen waar ik naar toe ga." De vrouw zei: "O nee, ik nooit." Hierop antwoordde Neeltje: "*De kleinen en de groten zijn daar.*"

Haar man riep uit: "O Neeltje, nu ga jij naar de hemel en ik ben verloren." Tegen hem zei ze: "Houdt maar biddend aan."

Toen ze haar einde voelde komen, zei ze tegen haar vader en haar schoonvader: "Nu wil ik samen met u nog eens zingen." Dit was voor haar vader een reden om te zeggen: "Neeltje, jij hebt eerst met Gerrit gezongen, nu zullen wij het laatst met jou zingen; wat moeten we dan zingen?" Haar antwoord was: "Psalm 84 vers 4:

*Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort;
Elk hunner zal, in 't zalig oord
Van Sion, haast voor God verschijnen.(...)"*

Daarna zongen ze nog uit Psalm 89: "*k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên.*"

Tegen haar schoonvader, die niet mee kon zingen, zei ze: "Nu moet ú zingen." Hij vroeg wat er gezongen moest worden. Ze antwoordde: "*Maar 't vrome volk in U verheugd, zal huppelen van zielevreugd, daar zij hun wens verkrijgen.*"

Het was nu steeds haar gebed: "O, Heere Jezus, kom toch nader."

Haar lichaam werd zwakker, daarom wilde haar man haar nog wat medicijnen geven en zei: "O Neeltje, neem nog eens wat in, misschien mag je er nog van genezen, maar dat weigerde ze. Hij zei toen: "Heb je me dan niet meer lief?" Ze antwoordde hem nog: "Je hebt me altijd goed behandeld en als een koningin verzorgd, maar voor geen duizend werelden zou ik nog bij je willen blijven. Van ons kindje ben ik ook los, ik kan ze niet meer voor me halen."

Zo losgemaakt van alles, stak Neeltje haar handen naar boven en verliet deze aarde, om eeuwig te zingen van Gods goedertierenheên. Zij was toen vierentwintig jaar en haar kindje volgde korte tijd daarna.

Ze heeft een koninklijke begrafenis gehad, zoveel mensen waren aanwezig, dat ze niet

binnen konden zijn.
 Het was 6 maart 1871 toen ze overleed.

Het einde beter dan het begin

Trijntje Timmer is in 1881 overleden. Vóór zij stierf zei ze tegen haar man: "Ik heb u in God verloren, Hij zal wonderlijk voor u zorgen." Toen ze de laatste adem uitblies werd hij ook van haar losgemaakt, met de woorden uit Psalm 68 vers 9: "*Gij voert ten hemel op, vol eer;*"

Hoewel Van Doesburg intussen ook oud geworden was, werd er goed voor hem gezorgd. Het dienstmeisje die na de dood van zijn vrouw weg wilde gaan, bleef hem toch nog acht jaar verzorgen.

Op 1 september 1889 werd hij tachtig jaar. Hij had al meer gedacht te zullen sterven, maar elke keer werd zijn leven verlengd. In dat jaar is zijn einde toch gekomen.

Vóór zijn sterven heeft hij nog een helder getuigenis afgelegd van de hoop die in hem was en zijn einde was vrede.

Meester Van Doesburg mocht zijn vrouw en verschillende kinderen ontmoeten 'voor de troon en voor het Lam'.

Literatuur/bronnen:

Joh. Westerbeke. *Jonge Zangers*, deel 1.

Het leven en zalig afsterven van Gerrit van Doesburg;

Negende druk, z.j. Rotterdam, Gebr. Hoge

De wonderlijke wegen en leidingen Gods met den heer Gerrit van Doesburg, onderwijzer te Vinkeveen. 1893 Utrecht, A. Fisscher

4. Zijn wonderen een gedachtenis

door A.C. Bezemer-de Vries.

Uit het leven van DINA ELIZABETH DE VRIES-ROOS

**UITGEVERIJ DE PALMBOOM V.O.F.
ST. PHILIPSLAND
2000**

Tweede druk

Aan de lezer

Zoals u in het voorwoord kunt lezen, is dit boekje samengesteld door een dochter van Dina Elizabeth de Vries - Roos. Het zijn fragmenten uit het leven van haar moeder. U moet geen dogmatische stukken verwachten. De inhoud is zeer eenvoudig, maar naar de praktijk weergegeven.

Zij heeft beoefend, wat de Heere Jezus in Johannes 17: 14 en 15 zegt: "Ik heb hun Uw woord gegeven; en de wereld heeft ze gehaat, omdat zij van de wereld niet zijn, gelijk als Ik van de wereld niet ben. Ik bid niet, dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van den boze."

Zo moge dit boekje zijn weg vinden, tot eer en verheerlijking van Zijn Naam.
De uitgever.

P.s. leeskopjes zijn toegevoegd

INHOUD

Aan de lezer

Voorwoord

- 1. Afkomst en opvoeding**
- 2. Verkering in Rotterdam**
- 3. Gedoopt en getrouwd**
- 4. Stilgezet**
- 5. Sterven van haar schoonmoeder**
- 6. Wondervolle uitredingen**
- 7. Kort voor de 2^e wereldoorlog verhuisd**
- 8. Uitredingen in de oorlog**
- 9. Beproevingen na de oorlog**
- 10. Geestelijke banden**
- 11. Een merkwaardig Avondmaal en onkerkelijk leven**
- 12. Sterven van Corstiaan**
- 13. Ontmoetingen met Gods volk**
- 14. Nood en uitkomst in gezin**
- 15. Ontmoeting met Lina van der Kolk**
- 16. Levenseinde**

VOORWOORD

's Nachts lag ik wakker en dacht wat een wonderen de Heere aan moeder gedaan heeft. Moeder heeft niet lang voor haar sterven gezegd, dat ze eigenlijk al de wonderen van God op had moeten schrijven. Maar ze was bang dat ze met het schrijven niet de Heere, maar zichzelf zou gaan verheerlijken.

Dus vroeg ik: "Heere, mag ik het opschrijven en zou U mij dan willen helpen? U kent mijn begeerte, want U bent een hartenkenner. Zou U mij willen behoeden dat ik moeder niet op het oog heb. Dat ik ook niet daarin opga, dat ik zo'n moeder gehad heb? Mijn opzet is om de kinderen te laten lezen wat een almachtig en wonderdoend God U bent."

Mijn innige bede is dat onze harten er door geraakt mochten worden.

Moeder, groot- en overgrootmoeder is er niet meer. Ze is bij haar God en wij allen moeten ook sterven en diezelfde God ontmoeten. Mochten we dan, na het lezen van dit boekje, ook begeerte krijgen om net als Mozes (en moeder) liever met het volk Gods kwalijk behandeld te worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben (Hebr. 11: 25).

Zo ben ik dan met 's Heeren hulp begonnen. Want zelf wist ik niet hoe ik beginnen moest.

Rotterdam, februari 1996

A.C. Bezemer-de Vries

*Hij maakte, Hij, Die heerlijk is,
 Zijn wond'ren een gedachtenis;
 Hij is barmhartig en genadig;
 Hij gaf hun, die Hem vrezen, spijs;
 En, Zijnen groten naam ten prijs,
 Gedenkt Hij Zijns verbonds gestadig.* Psalm 111: 3

Aan de kinderen, klein- en achterkleinkinderen en verdere lezers.

Wij hopen iets te verhalen over moeders leven wat wij uit haar mond gehoord en zelf meegemaakt hebben. Wonderen Gods, welke Hij gedaan heeft aan een zondig menskind.

1. Afkomst en opvoeding

Moeder is in Goudswaard geboren op 28 juli 1912. Zij kwam uit een gezin van tien kinderen waar de armoede erg groot was.

Haar moeder had weinig verstandelijke vermogens. Dat is gekomen doordat ze op haar negende jaar de blauwe mazelen heeft gehad. Dit is door de tocht naar haar hoofd geslagen. Moeders vader was gewaarschuwd niet met haar te trouwen. Maar daar hij van haar hield en zij een knappe vrouw was, is hij toch met haar getrouwd. Het zijn de wegen des Heeren geweest, om dit alles zo te laten geschieden.

Opa was een harde werker. Maar het loon dat hij verdiende werd verkeerd besteed, zodat dit vaak half in de week al op was en er toch de rest van de week ook gegeten moest worden. Dit waren dan aardappelen zonder groenten en vlees. Zo groeiden de kinderen op.

Op vijfjarige leeftijd mocht moeder een keer met haar ouders mee op bezoek bij familie. Haar ouders liepen druk redenerend langs de spoorrails en hadden er geen erg in dat hun dochtertje achterbleef. Ze bleef achter, omdat haar klompje in de modder bleef steken en ze kreeg die er niet uit. Moeder riep uit de diepte van haar ellende: "Heere, help mij, want ik krijg mijn klompje er niet uit."

De Getrouwe verhoorde haar gebed en gaf haar zo'n kracht, dat ze haar klompje er uittrok. Later heeft ze ervaren, dat de Heere haar toen al hoorde.

Toen ze zeven jaar was, ging ze vlug uit school haar vader helpen. Zo kwam er weer wat extra geld bij haar moeder binnen. Moeder had een ijverig karakter en was heel schoon.

Ondanks het feit dat zij nergens in groot gebracht was, had ze toch al op jeugdige leeftijd angst voor dood en eeuwigheid. Als ze met haar vader op het kerkhof bezig was (hij was los werkman die de begraafplaats onderhield) en ze hoorde de wind door de bomen gaan, dan wilde ze wel wegvluchten, omdat dit op haar over kwam als het geroep van een verdoemde in de hel.

Haar oma was een van God gekende. Maar moeder kwam weinig bij haar, omdat ze in Piershil woonde en de afstand te groot was.

Op twaalfjarige leeftijd kreeg ze een manteltje, dat zo kaal was, dat ze zich schaamde om het aan te trekken. Ze heeft het toen zo vermaakt, dat ze het wel wilde dragen. Bij haar broers en zussen was ze zo veracht, dat deze, toen ze in het Spui viel, haar gewoon wilden laten verdrinken.

Op een keer moest ze van haar moeder, samen met haar zus, langs de boeren om eten te vragen. Ze hadden het erg koud, want het was een strenge winter. Ze gingen een eind buiten het dorp. De boerinnen waren goed voor hen. De ene gaf een stuk spek, een ander een worst, zult, enzovoorts. Halverwege zakte haar zus in elkaar. Daar stond moeder nu met een volle mand. Ze wist geen raad meer en het sneeuwde zo hard en

het was zo koud! In deze nood riep zij tot de Heere: "O God, help ons."

De Heere verhoorde haar weer, want haar zus kwam overeind. Dankbaar en blij gingen zij verder naar huis. Thuis gekomen gingen ze snel allemaal aan tafel en zonder te bidden en te danken werd er gegeten. Maar moeder had zulke indrukken, dat ze stiekem met haar broertje naar het kolenhok ging en beiden vouwden daar hun handen en gingen de Heere bedanken voor de hen bewezen weldaden. Dan was moeder weer voldaan.

Als ze 's middags naar school ging, dan liep ze langs de tuinen van de boeren en zag ze wat de katten te eten kregen. O, het water liep in de mond. Restjes gestampde sla met spek en eieren en zij kreeg dat thuis nooit.

Opa kwam op een keer met een grote kip thuis. De kip moest nog wel geplukt en de darmen e.d. moesten eruit gehaald worden. Oma plukte haar, maar vergat de darmen eruit te halen en begon de kip te braden. Toen opa met de kinderen thuis kwamen, hing er, in plaats van een heerlijke braadlucht, een vieze lucht in huis. Opa keek in de pan en begreep dat de darmen er nog in zaten. Hij gooide dus de gehele kip maar in de vuilnisbak. Zo ging dat dan hier-, dan daarmee.

Vandaar dat op een keer de kinderbescherming bij opa en oma kwam om te vertellen, dat de kinderen naar een tehuis moesten. Maar de kinderen hoorden dit en begonnen zo bedroefd te huilen en zeiden, dat ze bij vader en moeder wilden blijven. Hieraan kon je merken, dat de buitenwereld anders dacht dan de kinderen zelf. Ds. Blaak, die toen in Oudendijk woonde en daar wethouder was, hoorde wat er in het gezin van Roos gaande was en ging, in Gods voorzienigheid, naar de burgemeester en heeft voor dat gezin gepleit. Hij stelde voor om naar dat gezin toe te gaan en het de kinderen zelf te vragen.

De burgemeester nam dat voorstel aan en samen zijn ze naar dat gezin toegegaan en hebben de kinderen ondervraagd. Ze wilden allemaal graag bij vader en moeder blijven en zo is het ook gebeurd. Ook hierin zien we dat de wegen des Heeren wonderlijk zijn. De kinderen zijn allemaal goed terechtgekomen.

2. Verkering in Rotterdam

Moeder was inmiddels zestien jaar oud geworden en wilde graag naar de stad Rotterdam. Ze kon daar immers meer verdienen en er was ook meer te beleven. Ja, haar hart ging uit naar een stad als Rotterdam. Het kwam prachtig uit dat haar nicht daar woonde en die zei: "Dien, meid, kom gezellig bij mij." Dus dat was mooi geregeld. Moeder ging bij die getrouwde nicht in en hield haar hele huis schoon. Hiermee verdiende ze één gulden in de week plus de kost. Ze bracht 's middags ook nog een krant rond. Daar kleepte zij zich van.

Het ging allemaal goed, maar het duurde niet lang. Intussen zeventien jaar geworden, kwam ze met een meisje in gesprek dat haar vertelde, dat er binnenkort een dansavond was. "Ga ook mee," zei ze en moeder ging een keer mee. Maar in het binnenste van haar hart kreeg ze zulk een terugslag. De Heere heeft ze vastgehouden dat ze niet meer ging.

Op een avond liep ze met een paar meisjes over straat en zag ze drie jongens aankomen, die een paar jaar ouder waren. Bij het zien van die jongens viel haar oog op de middelste van de drie. Hij kreeg ook begeerte naar haar, maar het bleef deze avond bij grapjes maken. Die jongen ging naar huis met de gedachte aan moeder en moeder met de gedachte aan die jongen.

Enige dagen later ontmoetten zij elkaar in Gods voorzienigheid, weer. De jongen (Leen de Vries) stapte naar haar toe en vroeg of hij ze thuis mocht brengen. Moeder zei, uit grootspraak (maar ze was diep in haar hart blij dat hij het vroeg): "Ja hoor, je

loopt op je eigen benen." Onderweg sprak hij met haar en vertelde dat hij kerkelijk opgevoed was met bidden, danken en veel uit de Bijbel lezen. Moeder wist van deze zaken weinig, alleen haar consciëntie was nooit rustig en ze liep veel met de dood in gedachten rond.

Hij zei: "Als jij je haar laat groeien en met mij mee naar de kerk gaat, dan wil ik wel verkering met jou hebben, mits jij ook wil natuurlijk. Dat wilde ze wel. Later is het mijn vader geworden.

Moeder had een open karakter en vertelde alles aan haar nicht bij wie ze in huis was. Zowel de nicht als haar man werden woedend op haar, want ze leefden beiden goddeloos en braken uit in vijandschap. Ze wilden dat ze direct de verkering met die christelijke jongen uitmaakte, omdat daar toch alleen maar ellende van zou komen.

Moeder ging hier tegen in, door te zeggen, dat ze heel veel van hem hield en dat ze hem nooit zou laten gaan. Hierna leefden moeder en haar nicht in onmin met elkaar. Die nicht was een vrouw die veel geld opmaakte, die aan moeder een goedkope dienstbode had en ook kon ze niet verdragen, dat er over God gesproken werd. Zonder dat moeder het wist, ging ze naar de Voogdijraad en vertelde dat moeder een vuile, luie en een hele slechte meid was. Ze stelde voor moeder naar het Leger des Heils te doen.

Die vonden dat goed, maar wilden, voordat ze hiermee instemden, nog wel een gesprek met moeder. Toen haar nicht thuis kwam, zei ze dat moeder naar de voogdijraad moest komen en dat deed ze.

Vader zat intussen ook met een groot probleem, want moeder was bij vader thuis geweest om kennis te maken. Vaders moeder zei tegen haar zoon: "Leen, jongen, laat dat meisje lopen, want het is een meisje dat nergens aan doet. Als je daarmee trouwt en je krijgt kinderen, dan krijg jij een goddeloos gezin."

Enige tijd later is moeder er een nachtje blijven slapen. Ze sliep bij vaders zus, Lijntje genaamd. Ze kleedden zich 's avonds beiden uit en moeder kroop daarna gelijk in bed. Lijntje zag dat en zei: "Foei Dien, wat doe je nu. Ga je zo je bed in?"

"Wat moet ik dan doen?" vroeg moeder verwonderd. Lijntje keek haar aan en zei: "Jij moet je knieën buigen en je handen vouwen en bidden."

Moeder zei: "Dat kan jij nu wel gemakkelijk zeggen, maar wat moet ik dan bidden?" Lijntje vertelde haar dat ze vergeving moest vragen voor de bedreven zonden van die dag en of de Heere haar deze nacht bewaren wilde en tevens verkwikken wilde met de rust des slaaps; want meer licht had Lijntje ook niet.

Moeder is nog naar de voogdijraad geweest. Ze werd door een meneer ondervraagd. Deze stelde vele vragen, welke ze beantwoordde. De man las aan het eind voor wat die nicht op de vragen had geantwoord. Dat leek in het geheel niet op moeders verklaring. Ook zei de man aan het eind van hun onderhoud, dat, wat haar nicht gezegd had, heel dom was. Hij gebood haar, dat ze vannacht nog bij haar nicht moest blijven slapen en dat ze morgen verder zouden zien. Moeder deed wat die man haar gezegd had en ging daar weer heen.

"Goedenavond" kon er bij binnenkomst niet meer af, omdat ze erg kwaad waren, dat ze geen plekje bij het Leger des Heils had gekregen. Hieraan kon je zien, dat de Heere recht maakte wat krom was. Ze gingen alle drie naar bed. Moeder kon echter niet slapen. "O," dacht ze, "dadelijk slaan ze mij nog dood." Ze heeft de hele nacht liggen bidden: "O Heere, helpt U mij alstublieft toch. Amen."

's Morgens stond ze op en toen moeder beneden was gekomen, zei ze: "Ik zeg jullie gedag en kom hier niet meer terug."

Die nicht wilde de handtas die ze voor haar verjaardag van haar had gekregen weer terug en ook de japon, waar ze voor gewerkt had. Moeder gaf ze alles wat ze maar

hebben wilde. Haar nicht woonde op een bovenhuis en boven aan de trap hadden ze een hekje. (Moeder zat het altijd wenend te vertellen, die lieve, trouwe zorg van God.) Toen ze alles gegeven had, wilde ze direct weg, maar dat wilden die beiden niet. Zij stelden zich allebei aan een kant van de trap, om ze tegen te houden en met klappen probeerde ze moeder de kamer weer in te krijgen. Ze kreeg zoveel doorzetting van de Heere, dat ze een korte aanloop nam en zo over het hekje sprong, de trap af. (Later verhaalde ze dat dit de trouwe zorg van de Heere is geweest, dat ze haar beide benen niet had gebroken.) Beneden gekomen is ze snel de deur uitgevlucht, de straat op. Buiten was het erg koud. Ze had alleen maar een dunne jurk aan. Zo is ze kris kras door een aantal straten heen gehold om aan die twee te ontkomen. Ze hebben moeder gelukkig niet te pakken gekregen.

Die nicht was intussen bij vaders moeder geweest en had daar eens precies uit de doeken gedaan wat voor een meid moeder was. Maar oma nam het voor haar aanstaande schoondochter op, omdat ze zielsveel van haar was gaan houden.

Moeder was moe van het hollen. Hongerig, maar vooral koud geworden, dacht ze: "Waar moet ik nu toch heen?" In haar gedachten kwam om naar haar toekomstige schoonmoeder te gaan.

Toen ze bij haar binnenkwam, begon oma te huilen, omdat ze in zo'n dunne jurk buiten had gelopen. Opa had een winkel in tweedehands kleding en hieruit kreeg moeder de mooiste, warmste kleren: een paar japonnen, een mantel en een hoed.

Oma vertelde, dat de voogdijraad bij hen aan de deur was geweest om haar te zoeken. De man had gezegd dat hij een goede indruk van haar had gekregen tijdens hun onderhoud. Oma had gevraagd of het mogelijk was, dat zij al de zorg op zich kon nemen. Dat werd goed gevonden, waarna ze papieren kregen die ze allebei in moesten vullen en retourneren. Na ontvangst van die formulieren zou de man het verder in orde maken.

Opa en oma zeiden tegen moeder: "Nu blijf je hier tot je een goede betrekking hebt gevonden. Eerder ga je niet weg."

Ondertussen ging moeder steeds meer aan de Heere vragen. Ze kon maar niet begrijpen, dat de mensen zo goed voor haar waren. Oma ging steeds meer van moeder houden. Op den duur hingen ze als klitten aan elkaar.

Moeder had een lief, mededeelzaam karakter. Ze zei wat keertjes: "Die goede God, dat verrassend, lief Oppervezen, Die zo goed is voor zo'n vuile zondares."

Zes weken is ze bij haar aanstaande schoonfamilie geweest, voor ze werk had.

Onverwachts kwam haar aanstaande schoonzus thuis en die vertelde dat ze bij de familie Van der Tas een eerste keukenmeid zochten. (Mevrouw was van afkomst een Indische.) Moeder ging solliciteren en werd direct aangenomen. O, wat heeft ze dikwijls de Heere bedankt voor Zijn grote weldaden aan haar, zondig mensenkind, bewezen.

Meneer en mevrouw Van der Tas hielden erg veel van haar. Ze was er intern. Ze heeft er heerlijk eten leren koken, keurig stoppen en wat naaien. Allemaal door Gods voorzienigheid, want later heeft ze er heel wat mee verdiend.

3. Gedoopt en getrouwd

Intussen was ze achttien jaar. Ze is toen gedoopt en heeft belijdenis gedaan in de Nederlands Hervormde Kerk bij ds. Koolhaas. Toen ze gedoopt werd, vroeg ze aan de Heere: "O Heere, mag ik met Uw vuurdoop gedoopt worden?" Ze was nog erg onkundig. Maar ze zei altijd: "Ik kan niet zeggen wat er door me heenging tijdens de doop." De dominee ging mee naar de familie Van der Tas en sprak haar daar aan, wat veel indruk maakte.

Moeder paste veel op de kinderen. Dan leerde zij hen psalmversjes. Zelf zong ze erg graag; en dat heeft ze tot haar dood toe gedaan. Moeder had van de Heere een mooie stem gekregen. Ze zei altijd: "Psalmversjes zijn gebeden. Voor elke toestand staat er wat in." Van die familie mocht ze altijd zingen, hoewel die mensen nergens aan deden. Twee jaar had ze er ongeveer gediend, toen die mensen gingen verhuizen naar een andere plaats. Ze wilden moeder graag meenemen, maar dat wou ze niet. Haar verloofde woonde ten slotte in Rotterdam en die was haar meer waard. Nog enkele maanden heeft ze toen gewerkt in een winkel van Lindhout aan de Goudstraat.

Vader en moeder hadden gespaard en wilden graag trouwen. Maar toen is er iets gebeurd, wat heel erg was: Vader wilde zijn geld van de spaarbank halen, maar zijn boekje was leeg. Zijn broer had alles opgemaakt, dus kon het trouwen niet doorgaan.

"O," vertelde moeder later, "wat weende hij toen al zijn centjes, waar hij zo hard voor gewerkt had, weg waren."

"Ach," zei moeder, "huil maar niet hoor, ik heb nog wel wat centjes en we komen er wel." En het was zo. Ze konden een huisje huren in de Verschoorstraat en kochten keurige meubeltjes. Zij vertelde: "We hadden vier stoelen, een tafel, twee leunstoelen en een mooie kast, voor vijftwintig gulden!" Die kast hebben ze wel vijftwintig jaar gehad.

Op 11 mei 1932 zijn ze getrouwd. Ze waren nog geen jaar getrouwd toen ze een dochter kregen. Maria werd zij genoemd.

In het eerste huisje hebben ze niet lang gewoond, want het was een bovenhuis zonder balkon en daar kon moeder niet zo goed aan wennen. Onverwachts kwam er een huisje in de Pompstraat leeg. Een huisje met een tuintje erachter, waar vader en moeder erg blij mee waren.

Kort daarop kregen ze het heel arm, want de crisis brak uit. Vader was groenteboer en de handel kreeg een flinke klap. Hij had ook veel geld onder de mensen staan. Moeder had drie gulden in de week om te leven en de huur moest er ook nog van worden betaald. Ondanks dat ze arm waren, droeg ze een mantel met een vossenkraag, in haar jurk een lage hals en hoge hakken. Zo'n ijdeltuit was ze. "O," zei ze dan, "ik liep als een schandvlek over de aarde." Dat zag ze pas toen haar ogen geopend werden door de Heere.

Maar in die armoede kregen ze hun tweede kindje. Het was een zoon die Corstiaan werd genoemd. Het was tegen april toen ze uitgerekend was. Ze zei tegen vader: "Ik hoop dat het kindje nog maar niet komt, want ik heb niets meer in huis, geen eieren en geen andere boodschappen." Maar ja hoor, 7 april werd hij voorspoedig geboren. De burens hoorden dat moeder een zoon had gekregen en kwamen haar feliciteren. De één bracht twintig eieren mee, de andere biefstuk en de volgende weer wat eten. En moeder zat te wenen op bed van het wonder. Niets in huis en nu had zij overvloed en twee lieve kinderen. Moeder mocht erg gezond zijn, dat was een zegen.

4. Stilgezet

Nu komt het grootste wonder dat ooit op aarde aan moeder gedaan is: Moeder was zeven maanden in verwachting van het derde kindje en lag te slapen. Toen hoorde zij in haar slaap een stem, die zei: "Tenzij dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien."

Moeder schrok wakker en dacht dat vader riep. Nee, vader sliep.

Ze ging weer slapen en de tweede maal werd er geroepen. Ze werd wakker, keek weer naar vader en zag dat hij sliep.

Toen de derde maal weer die stem met dezelfde woorden sprak, voelde ze dat God

riep en vroeg ze: "Heere, mag ik wedergeboren worden?" Zij voelde dat ze tegen zo'n goede God gezondigd had al drieëntwintig jaar lang. Wat heeft ze geweend. "O God," riep ze uit, "U heeft geld gegeven om kleren te kopen en ik heb er hoogmoedige kleding voor gekocht." Ze kon die hoge hakschoenen niet meer zien en gooide ze in de kachel. De jurk met lage hals speldde ze dicht. En zo liep zij wenend over de aarde. "Ik heb tegen U o Heere, zwaar en menigmaal misdreven."

"O Heere," riep ze uit, "wat bent U goed, dat U mij verdragen hebt, dat ik nog niet in de hel lig."

De tijd naderde voor de geboorte van de baby, maar een wieg of ledikantje hadden ze niet. Op 4 januari werd er een dochter geboren, Anna Cornelia werd ze genoemd. Toen heeft vader een plank aan het einde van hun bed getimmerd en kon het kindje heerlijk liggen. Moeder riep uit: "O Heere, wat bent U goed dat U ons in gedachten gegeven hebt om een plank boven het bed te maken. O Heere, wat bent U goed dat U ons met armoede straft, U had ook rechtvaardig een kind van ons weg kunnen nemen, of mijn man, of ikzelf."

Ze heeft het dikwijls met zoveel gevoel mogen vertellen. Aan het einde van de week kwam de huisbaas de huur ophalen, maar er was geen geld om te betalen. Ze had al twee keer gezegd: "De volgende week hoop ik te betalen." De derde week brak aan en ze smeekte tot de Heere of Hij ze helpen wilde. Ze durfde bijna niet naar de deur, maar dacht: "Als ik niet open doe dan vloekt hij misschien en zet mij voor schande van de hele buurt." En het ergste vond ze, dat Gods Naam om harentwil gelasterd zou worden. Ze ging biddend, met loden schoenen naar de deur en deed maar een klein kiertje de deur open.

"O meid," zei hij, "ik zie het al, je hebt het nog niet, alles komt in orde. Dag hoor."

Toen viel ze op haar knieën voor de stoel. "O Heere, wat bent U goed voor zo'n vuile zondares." Dan zong ze dat versje uit Psalm 103:

"Hij handelt nooit met ons naar onze zonden.

Hoe zwaar, hoe lang, wij ook Zijn wetten schonden.

Hij straft ons, maar naar onze zonden niet."

Dat versje heeft ze heel wat keertjes gezongen. Haar wereldse schoenen had ze in de kachel gedaan en andere had ze niet. En ze droeg nog die jurk waar zo zo'n hekel aan had gekregen. "Eigen schuld, hoor Heere," riep ze uit. "U bent vrij. U hebt geld gegeven en ik heb het verkwist."

Kort daarop kreeg ze schoenen van een oud vrouwtje. Een ander had een zwart rokje voor haar genaaid en een mooi zwart truitje gebreid. Dan riep ze weer: "O Heere, wat bent U toch goed voor me."

"Over mijn kleren hoef ik niet te twisten," zei ze altijd, "de Heere heeft me zelf aangekleed."

5. Sterven van haar schoonmoeder

Maar toen haar schoonmoeder op visite kwam zei ze. "Maar kind wat ga je nu toch doen, zo jong, drieëntwintig jaar en dan in het zwart lopen? Je lijkt wel gek."

"O nee, moeder," zei ze, "ik ben altijd gek geweest, want ik ben net zo oud als u. Ga maar eens op het graf kijken, daar liggen mensen van allerlei leeftijd. Moeder, wij moeten ook sterven en kunnen zo niet sterven. Laten we veel vragen moeder, of we genade van de Heere mogen krijgen."

Haar schoonmoeder werd niet boos, want ze zag en voelde dat het waar was. Nee, ze werd jaloers op moeders leven. Als moeder een baby kreeg, was haar schoonmoeder de baker. Maar bij het vierde kindje kon ze haast niet meer, zo'n pijnlijk lichaam had ze. Ze deed het echter zo graag, want ze had moeder zo lief, het leek haar eigen

moeder wel.

Ook merkte ze wel, dat oma niet rustig over de aarde liep. Ze had een hard en wreed leven op aarde, maar droeg het kruis inwendig. Op een keer kwam een zwager van moeder aan de deur en zei: "Dien, moeder moet sterven, de dokter geeft ze nog zes weken te leven, ze heeft kanker."

Moeder bezweek haast van schrik. Ze viel op haar knieën en smeekte de Heere voor haar arme ziel. "O Heere, U weet hoe ze zich ontfermd heeft over mij, arme wees. O Heere, zou U het willen geven dat die weldadigheid die ze aan mij gedaan heeft met de waarachtige bekering gezegend mag worden."

Wat heeft moeder verdriet gehad! Ze kon ze niet missen, de banden van de liefde waren zo sterk. Moeder kreeg in haar hart om vader 's zondags het boek van ds. Smytegelt mee te geven naar zijn moeder. Hij nam het mee onder zijn jas. Hij kwam binnen en daar zag hij zijn moeder liggen in een felle strijd. Ze riep hardop uit: "Handeloos en voeteloos!" Toen vader zijn moeder gedag zei, zag ze dat vader iets op tafel legde. Ze vroeg: "Wat leg jij daar op tafel, Leen?"

"Een prekenboek van ds. Smytegelt, moeder," zei hij. Hij durfde niet te zeggen: "Zal ik wat lezen, moeder?" Want hij vreesde de mensen.

Maar moeder zei: "Lees eens wat voor, Leen." En hij las: "Want hij verwachtte de stad die fondamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is." En daar kwam zijn moeder in de ruimte, ze lag met haar handen omhoog God groot te maken. Vader mocht zelf ook veel aan die preek hebben. Toen vader thuis kwam, wist moeder het al, de Heere had haar geloof en licht gegeven. De blijdschap was zo groot dat de Heere op hun moeder had neer willen zien, dat ze losgemaakt zijn van vleselijke banden.

6. Wondervolle uitreddingen

Op een keer ging vader lopend naar de markt. Hij had bijna geen geld bij zich. Vader was al een paar uur weg en moeder dacht: "Ik zal eens kijken of hij eraan komt."

En ja hoor, daar kwam hij aan. Maar wat had hij daar in zijn armen? Moeder dacht dat het een vondelingetje was. Dat gaf niet, want voor dat kindje zou ook wel een plekje zijn. Vader stapte binnen en in plaats van een kindje, was het een grote koolvis. Over het algemeen is koolvis niet zo lekker, maar ze waren allebei zo blij. Zo'n grote vis en hij kostte maar vijftwintig cent. Moeder nam hem mee naar de keuken en sneed er dikke plakken van en kookte die. Ze hadden overvloed. De burens die ook niet zoveel geld hadden, hebben meegegeten. Vader vertelde het nog al eens dat die vis zo gesmaakt had. Nee, zo lekker heeft hij ze nooit meer gegeten. De burens kwamen ook zeggen hoe heerlijk die vis gesmaakt had. Dan smolt moeder zomaar weg van des Heeren goedheid, voor zo'n zondig mensenkind.

Moeder ging treurend over de aarde. "O God, ik ben U kwijt. Mag ik U leren kennen, lieven en vrezen?" Ja, ze kreeg Zijn dag, Zijn woord en Zijn wet lief.

Bijna twee jaar later kreeg ze weer een welgeschapen zoon, Nicolaas genaamd. Vader was 20 december jarig, dus het huis zat die avond vol visite. De gesprekken waren anders dan voorheen. De broers en zusters van vader hielden daar niet van. Toen zei moeder: "Wij kunnen niet meer met de wereld mee. Weet je wat we doen, we blijven goede vrienden, maar komen niet meer bij elkaar." Ze kreeg ook zo'n medelijden met hen. "O," zei ze dan, "wij moeten allemaal sterven en sterven is God ontmoeten." Maar daar wil een mens van nature niet van horen. Om goed elf uur was al de visite weg. De vaat had moeder nog gewassen en om één uur 's nachts kreeg ze een zoon. Niemand die het kon begrijpen zo vlug dat het ging. En moeder kon die God maar niet begrijpen, Die zo goed was voor zo één als zij was.

Vader had een handeltje aardbeien gekocht en hoopte dat hij het mocht verkopen, het

was zaterdag. Maar teleurgesteld kwam vader thuis, niets verkocht. "Laten we maar vragen om een eenswillend hart." Die aardbeien moesten in de voorkamer gezet worden, want een schuur hadden ze niet.

Tegen de avond ging de bel. Daar stond een man die vroeg of vader nog aardbeien over had. "Ja," zei vader, "die heb ik nog."

"Dan wil ik ze kopen." Vader was in z'n hart allang blij. Zijn eigen geld had hij dan tenminste terug. "Maar wacht eens," zei vader, "wanneer wilt u ze dan gaan verkopen?"

"Dat hoop ik a.s. zondag te doen." Het was even een strijd voor vader, maar hij mocht toen met vrijmoedigheid zeggen: "Nee, dan verkoop ik ze niet, want wat voor mij niet goed is, is voor u ook niet goed!" Dus zonder aardbeien ging hij weer de deur uit. En het grote wonder was, heel de zondag hebben ze niet aan de aardbeien hoeven te denken.

's Maandags zei vader: "Ik ga het nog eens proberen, misschien kan ik ze nu verkopen." En ja hoor, ze vlogen gewoon weg. "O, wat een verrassend God is Hij toch," zei moeder dan.

Op een keer hadden ze zo'n begeerte om Gods Woord te horen uitleggen. "Och Heere, zou U ons willen brengen waar Uw kudde gelegerd is?"

Vader sprak een man die in de Zuidhoek woonde, Verkralingen heette hij. Die vertelde dat er een Godvrezende man, **Spreeuwenberg** geheten, aan de Waterloostraat woonde en dat hij lerend ouderling was en dat hij zo echt kon stichten.

Vader kwam thuis en verhaalde dat aan moeder. Ze kregen er beiden betrekking op, dus gingen ze om de beurt een avond in de week naar dat gezelschap. O wonder Gods, wat een lief onderwijs dat ze daar kregen. Die man had zoveel licht van de Heere gekregen tot onderwijs voor de eerstbeginnende zielen, zo eenvoudig. Hij verklaarde precies hoe moeder over de aarde liep. Hoe ze Gods dag lief krijgen. "'s Zaterdags," zei hij, "gaan ze alles voor de zondag klaar maken en 's zondags wordt de vaat weggezet, die wordt 's maandags gewassen." Wat een wonder dat de Heere hen daar heeft gebracht.

Eens toen het haar beurt was om te gaan en ze in de tram zat, werd ze zo aangevallen door de satan. Hij zei: "Je bent een huichelaar met je zwarte kleren. Die van het Leger des Heils komen eerder in de hemel dan jij. Als jij bij Spreeuwenberg binnen komt maakt hij je gelijk openbaar." O, wat een strijd, maar toch kon ze het niet over haar hart verkrijgen om terug te gaan. Ze belde aan, de vrouw deed open en het viel zo mee. "Ha, vrouw De Vries, ben je daar, kom maar gauw boven, hoor!" Moeder was toen zwak naar het lichaam, de zielenstrijd was dikwijls zo zwaar. Ze kwam de kamer binnen en Spreeuwenberg zei: "Vrouw, geef ze een kussen achter haar rug en een stoofje onder haar voeten." O, ze kon de Heere niet begrijpen. Ze voelde dat de satan zo gelogen had. Er kwam veel van dat eenvoudige, oude volk bij elkaar. Dan ging Spreeuwenberg in gebed en las een stukje uit de Bijbel en dan ging hij zo stichtelijk praten. Dan ging hij uitleggen wat die god van Ekron was, al die wetten. Vader en moeder trokken toen van de steun.

Thuis gekomen liep ze zo in de strijd en vroeg: "Heere, mogen wij verstand van U krijgen en licht over wat wij gehoord hebben?" Toen kreeg zij te gevoelen dat ze God niet vertrouwde, om lichaam en ziel aan Hem over te geven. Er kwam met kracht bij haar:

"Mijn leer zal u, o mens, naar 't recht doen hand'len.

En wijzen u den weg dien gij zult wand'len."

O, daar kwam zoveel geloof in mee, dat ze overal uit zijn gegaan, zelfs uit het begrafenisfonds. Wat ze al betaald hadden daar gaven ze niet om. Daar is toch een

Almachtige kracht voor nodig. "O Heere, wat bent U toch goed dat wij zulk onderwijs hebben mogen krijgen," zei ze dan.

Op een keer was ze de vloer aan het vegen op haar knieën (stofzuigers waren er toen nog niet). De kinderen waren zo lastig en vader kwam 's avonds pas laat thuis. Ze voelde zo'n opstand van binnen dat ze zei: "O God, ik ben zo'n vuile zondares." Toen ging ze dat versje zingen uit Psalm 68 vers 9: *"Gods wagens, boven 't luchtig zwerk."* Gekomen bij de laatste regels:

"Met gaven, tot der mensen troost;

Opdat zelfs 't wederhorig kroost,

Altijd bij U zou wonen."

riep ze uit: "Ik ben zo'n wederhorige, ik eeuwig zalig worden?" Wat kreeg ze daar een liefde van de Heere, ze zat het maar uit te wonderen. Zo'n zondares met zo'n hart zalig worden! De twee oudste kinderen stonden verbaasd naar moeder te kijken, want ze zat die God maar groot te maken.

En toen zeiden die twee: "Moeder gaat u mee, dan gaan wij samen op onze knietjes vragen of wij de Heere Jezus ook in ons hartje mogen krijgen."

Moeder ging mee en alle drie gingen ze op hun knieën. Wat zijn daar een tranen gevloeid. Moeder, met haar twee oudste kinderen.

Later zag ze een Psalmbijbeltje open liggen in huis. Ze pakte het op en las de 127e psalm:

"Zo gaat het elk, dien God bemint,

Wie kind'ren voortbrengt tot Gods eer,

Verkrijgt een erfdeel van den HEER';

Wie zich met kroost gezegend vindt."

Toen heeft ze het Bijbeltje omhoog gestoken: "O Heere," zei ze, "mag ik daartoe verwaardigd worden, kinderen voort te brengen tot Uw eer."

Ieder jaar kreeg ze een kind, zes achter elkaar. Nooit heeft ze durven zeggen: "Ben ik nu weer zwanger?" Want de Heere wist hoeveel kinderen ze krijgen zou. Ze heeft vijftien kinderen gehad, tien meisjes en vijf jongens. Dikwijls stond ze zingend boven de waskuip. De burens zeiden: "De buurvrouw kan altijd zingen." Alles waar ze de Heere mee getergd had, gooide ze weg of verbrandde ze.

Eens liep ze de was op te hangen en voelde ze zo de schuld van huis, kerk en staat. "Wij hebben God op 't hoogst misdaan, wij zijn van 't heilspoor afgegaan." Toen hoorde ze door de radio van de burens een vreselijke stem, de stem van Adolf Hitler. Ze riep uit: "Dat is de stem van het beest, o die schuld, die zonden."

7. Kort voor de 2^e wereldoorlog verhuisd

Weer kwam ze in nood. Hun gezinnetje groeide en het huisje werd te klein. "Ja," zei ze tegen vader, "het wordt tobben." Ze hadden een voorkamer, tussenkamer en een achterkamer en die waren niet zo groot. Een huis met veel huur konden ze niet betalen, dus het werd nood. Het paardje stond in een oude stal die zo lekte, dat zijn benen in het water stonden.

Op een nacht droomde moeder dat ze een heel groot huis kregen en dat ze veel volk in huis herbergde. Ze werd wakker en dacht: "Jammer, het is maar een droom."

Een paar

maanden later kwam vader thuis en zei dat er in de Zuidhoek op nr. 124 een huis te koop was. "Ach," zei moeder, "zo'n groot huis kunnen wij niet betalen."

"Nou," zei vader, "ik ga vragen of we het voor f 7,50 in de week kunnen huren van Groeneboom."

"Maar man," zei moeder, "wat moeten wij met zo'n groot huis doen, dat kunnen wij

toch niet aankleden." Er was een grote stal met hooizolder bij en een wagenschuur en een grote tuin achter het huis. Zij vroegen aan de Heere: "Als het in Uw gunst is, mogen wij het dan voor f 7,50 krijgen?"

Zo ging vader dan naar Groeneboom toe en vroeg wat hij voor huur rekende. Hij zei het bedrag (hoeveel het precies was weet ik niet meer). Vader zei: "Het is jammer, maar die prijs kan ik niet betalen, dus dat is afgedaan" en liep weg.

Maar wonder Gods, daar riep hij vader terug en zei: "Wat had jij dan gedacht te betalen?" Vader zei het bedrag dat ze in het hoofd hadden.

Toen zei die man: "Alstublieft, hier heb je de sleutels, je mag het huren voor f 7,50 per week." Wat een vreugde was er toen vader thuis kwam. Ze konden beiden de wonderen die God deed niet klein krijgen.

Dus om kort te gaan, ze zijn het huis schoon wezen maken en het grote wonder was, ze kregen bedden, dekens, meubels en nog veel meer. Dan kwam er iemand die zei: "Kan je dit gebruiken en dat?" en heel veel hielpen hen aan spullen. Zo werd dat grote huis wel schamel, maar toch aangekleed. Vader kon zijn paardje, dat Pukkie heette, heerlijk in de warme en droge stal zetten.

Ze waren nog niet zo lang verhuisd toen ze op een nacht wakker schrokken. Ze hoorden een donderend geraas van vliegtuigen en bommen. "O," zei vader, "wat is dat?"

"Dat is God met Zijn oordelen," zei moeder. Ze sprongen uit bed en gingen achter in de serre kijken wat er aan de hand was. Daar zagen ze de stad in brand staan, de vlammen sloegen ver omhoog. Duizenden mensen zijn er toen in de stad Rotterdam omgekomen. Het was vreselijk. Daar lag een hoofd, daar een voet, enzovoorts.

Moeder roep maar: "Het is recht Heere, eigen zonden, eigen schuld." Het was een droevige tijd tussen 1940-1945, oorlogstijd.

Vader had Pukkie in de wei op de Sluisjesdijk aan de Waalhaven gebracht. Er liep nog een bruin paard. Het schieten was daar zo erg, dat vader niet meer naar de wei durfde. Dus moesten ze het paardje aan zijn lot over laten. Maar wat een wonder, toen het gevaar weer wat geweken was, ging vader het paardje weer halen met de gedachte: "Zou het beestje nog wel leven?" Wonder van de Heere. Het paardje kwam naar vader toegerend en zag er kostelijk uit. Hij had zich dik en rond gegeten, alleen zag het erg vuil van al die kruitdampen. En het bruine paard dat erbij liep, moest afgemaakt worden, want zijn tong was uit zijn bek geschoten. Toen vader thuis kwam, stond moeder in de deur. Ze riep uit: "O, wonder Gods en dat voor zulke zondige schepselen." Vader kon weer met zijn paard en wagen groente gaan venten.

In die tijd maakten ze ook nog mee, dat hun dochtertje hard ziek werd. Longontsteking! Ze was zo ziek dat ze haar oogjes niet meer opendeed. Moeder viel op haar knieën neer en smeekte tot de Heere: "Het zijn mijn zonden, maar mag ze nog een nieuw hartje van U krijgen?" Of ze haar mochten houden, dat durfde ze niet te vragen.

De andere avond kwam vader boven en zei: "Nou vrouw, Pukkie, het paardje, is dood, hij lag met zijn poten omhoog. Gelukkig is het ons kind niet. Dat paard heeft geen ziel." In de dadelijkheid mochten ze bukken onder de Heere. En de koorts van het kind ging zakken en het mocht weer snel beter zijn.

Maar ja, vader zat in nood, zijn paardje was dood en hoe moest het nu? Bovendien had vader erg veel last van z'n maag en de pijn trok zo naar zijn rug. Hij zag geen kans om als "paard" de wagen voort te trekken naar zijn klanten.

Toen kwam er een zoon van een klant naar vader, Thijs heette hij. Die zei: "Wat nu, De Vries, is je paardje dood?"

"Ja," zei vader een beetje benepen.

"Geen nood, De Vries, ik speel wel voor paard." Hij was een sterke jongeman. En zo kon vader zijn klanten toch bedienen. Dan kwam vader binnen en zongen ze met elkaar van de goedheid Gods. Het heeft maanden zo geduurd, vader kon het brood verdienen en Thijs wilde niet veel geld hebben. Hij was als kind in huis, wij hielden allemaal veel van hem.

Op een dag kwam er een vriend van vader en zag dat zo aan en zei: "De Vries, weet je wat jij moet doen? Je moet een paardje gaan kopen. Ik help je wel aan geld, je betaalt maar terug wat je missen kunt." Ze mochten in de Heere eindigen voor Zijn trouwe, lieve zorg.

*"Men hoort der vromen tent weergalmen
Van hulp en heil, ons aangebracht;
Daar zingt men blij, met dankb're psalmen:
Gods rechterhand doet grote kracht."*

8. Uitredingen in de oorlog

Moeder lag van één van de kinderen in het kraambed, toen ze vanuit de kelder hoorde: "Brand, brand!" Er stond een butagasfles in de kelder, daarmee konden ze water warmen voor de was. Het dienstmeisje had iets heets tegen de slang gezet en door de warmte is die slang gebarsten. Moeder kwam de trap afhollen met een wollen deken, ze zag die grote vlam en riep met luide stem: "O God, bewaar ons." Ze kreeg dubbele kracht en sloeg met die wollen deken in één keer die vlam uit. Het gaf een grote klap. Wat heeft moeder het uit liggen wonderen, die bewarende hand Gods.

Het eten werd steeds schaarser. De mensen kwamen aan de deur bedelen of moeder wat eten over had. Boven hadden ze nog een paar mud aardappels. "Die zijn voor ons gezin, vrouw," zei vader. Maar moeder kon die mensen niet zonder eten door laten gaan en gaf dan zoveel weg, dat ze zelf bijna niets meer hadden.

"Nu weet ik niet meer wat we eten moeten. Alles is op," zei moeder. Toen kwam er een man naar vader en vroeg of hij zijn paard mocht stallen. Dat was goed. "Wat wil je ervoor hebben, De Vries?" vroeg hij. Het was een molenaar.

"Nou," zei vader, "als jij een baaltje meel voor ons hebt!" Zo geschiedde. Thuisgekomen gaf vader die zak aan moeder. "O Heere, wat bent U toch goed! Nu kan ik lekker pannenkoeken bakken!" riep ze. Dan stond ze te zingen tijdens het bakken.

Er was een vriend, die Kranendonk heette. Hij liep door de Boergoensevliet en vroeg: "O Heere, wat moet er toch met dat grote gezin?" Toen kwam er met kracht bij hem: "*Ik zal hen nimmer om doen komen, in dure tijd en hongersnood.*" Dat vertelde hij thuis aan vader en moeder en het is uitgekomen ook. Dan kwam er een boer sla brengen, een kar vol en dan weer bloemkool. Alles kan ik niet meer verhalen, maar wat was het toch een goede God.

Het was dikwijls zo benauwd. Dan werd er hier geschoten, dan daar. De blinden voor de ramen en de overgordijnen moesten stijf dicht blijven, want als ze maar een streepje licht zagen, dan schoten ze op de huizen. Op een keer was het zo erg, de kinderen waren boven aan het spelen en schrokken geweldig. Er werden bommen gegooid op de vlootbasis van vliegveld Waalhaven.

Moeder vertelde, dat ze de avond ervoor naar bed ging met zo'n zondig hart. Dus toen de bommen vielen, riep ze tot al haar kinderen: "O kinderen, roep maar om een nieuw hartje hoor, want ieder ogenblik kunnen we onder het puin begraven worden. De eerste bom zal wel voor ons zijn!" Zo'n goddeloze was ze in zichzelf.

De kinderen waren beneden, maar je moet niet vragen, hoe ze er gekomen zijn. Ze werden op de trap van de ene naar de andere kant gesmeten, zo schudde het huis. De

kinderen liepen met hun handjes omhoog aan de Heere te roepen, of ze een nieuw hartje mochten krijgen: "Heere, wij zijn onbekeerd."

O, moeder bukte onder het recht, ze kon niets anders zeggen dan: "U bent recht, Heere, wij verdienen onder het puin begraven te worden." Ze liep naar het raam en er kwam met kracht bij haar: "Geen plaag zal uw tent naderen." Ze smolt in verwondering weg en zei: "Kinderen, allemaal aan tafel, wij gaan zingen van de goedheid Gods." Alles dreunde, maar in het hele huis was geen barstje in de ramen gekomen. Al de ruiten bij de burens lagen eruit, maar bij ons niet. De mensen die altijd zeiden: "Die vromen daar," kwamen nu binnenhollen van benauwdheid. En moeder maar zeggen: "Kom maar binnen hoor, jullie kunnen toch ook niet sterven!" Het leek wel een profetes, zo vol vuur stond ze die mensen aan te spreken. "O, wij zijn er nog, nog is het 't heden der genade." De angst had de Heere helemaal bij moeder weggenomen.

En wat ook nog zo wonderlijk was, dat heel de straat zonder water zat, maar thuis, beneden in de kelder, bleef uit de kraan een straaltje water komen. "Kom," zeiden de mensen, "we gaan water bij De Vries halen, want daar zit zegen in de kraan."

Moeder maakte ook mee, dat er een Duitse soldaat voor de deur werd neergeschoten. Hij lag hard om zijn moeder te roepen. Moeder kon hem niet laten liggen en hielp hem.

"Ja," zei de Duitser, "ik wil niet, maar ik moet oorlog voeren."

Aan de overkant woonde een Godvrezend vrouwtje. Ze zag, hoe een soldaat wreed met de paarden omging en stond te wenen achter het deorraampje. "O Heere," riep ze uit, "die arme beesten moeten ook nog lijden om onze zonden en onze schuld!"

Een broertje van ons was op Goudswaard bij een oude vriend en vriendin, twee Godvrezende mensen. Cock (zo noemden wij hem vaak, hij heette Corstiaan) hield erg veel van hen. Hij kon niet meer naar huis toe en in Goudswaard werd alles geëvacueerd, dus Cock moest mee. Hij schreef iedere keer een briefje naar huis, waar wel twintig keer "moe" in stond. O, wat een smart had moeder dan, want dan schreef hij: "Moeder, ik heb zo'n bonk in mijn keel, ik verlang zo naar huis!" Begrijpelijk, dat dit heel pijnlijk voor moeder was.

Onverwachts kwam er een aardappelboer thuis. Hij was er doorgelaten door de Duitsers. Hij zei: "Ga maar met mij mee, dan kun je dat kind halen." O, moeders verwondering was weer zo groot en ja hoor, ze heeft, met bescherming van de Heere, dat kind weer thuis gekregen.

Weer later moest er een dochttertje naar het ziekenhuis, ze had een navelbreuk. O, wat was er een droefheid in ons gezin. Het was zo'n lief, aanvallig meisje. Vooral moeder was erg bedroefd. Ze kon er niet aan denken, dat ze haar kind in het ziekenhuis moest achterlaten. "Ze zal wel hard huilen als ik wegga," dacht moeder. Wij zaten allemaal aan de tafel toen moeder terugkwam uit het ziekenhuis. Het eten werd bijna niet aangeroerd, niemand had veel trek.

Toen zei moeder: "De Heere is toch zo goed: *Treft iemand druk, Hij wil de druk verlichten*. Ik dacht, dat ik ze huilend achter moest laten. Ze kreeg haar nachtjaponnetje aan en zat op bed met de andere kinderen te praten. Het was tijd om weg te gaan, dus zeg ik: Dag hoor meisje, moeder gaat nu weg! En in plaats van hard te huilen, zwaaide ze heel lief naar me en riep: Dag hoor moe, dag!"

Dus het is begrijpelijk, dat moeder blij was, dat ze haar niet zo verdrietig achter hoefde te laten.

9. Beproevingen na de oorlog

Vader verkocht onder het huis aardappelen en groenten. Daar had hij een winkeltje gemaakt en daar kwamen de mensen groenten halen. Dat moest goed verdeeld worden, door middel van bonnetjes. Ieder kreeg zo zijn deel. Ze stonden in de rij. Vader had het erg druk en moeder kon niet helpen, want zij verwachtte haar tiende kindje. Het kindje kon ieder moment geboren worden. De zuster werd geroepen, maar moeder had zo'n hevige strijd van binnen in haar hart. Ze zat moedeloos in bed en voelde zich zo zondig en zag er niet door.

Het was vier weken na de oorlog en beneden was het heel druk met klanten. Ze was ten einde raad. Toen gaf de Heere met kracht in haar hart:

*"Mijn ziel verheft Gods eer;
Mijn geest mag blij den HEER'
Mijn Zaligmaker noemen,
Die, in haar lagen staat,
Zijn dienstmaagd niet versmaadt,
Maar van Zijn gunst doet roemen."*

"Leg me maar neer," zei ze en het kindje werd geboren. Het lag bij haar, eer ze het wist.

"O," zei ze altijd, "die geboorte zal ik nooit meer vergeten!" Zo'n grote liefde voelde ze voor die grote God.

De oorlog was ten einde en de mensen waren dol van blijdschap. Ze gingen straatfeesten houden, maar moeder had geen blij gezicht. In de straat woonde een Godvrezend vrouwtje, die kreeg bij haar: "Houten jukken hebt gij verbroken, nu zult gij in plaats van die ijzeren jukken maken" (Jeremia 28: 13). Vandaar dat mijn ouders eerder droevig waren, dan blij.

Later zei moeder: "Het is waar, de tijden zijn droeviger op geestelijk gebied. Er is eten, drinken en kleding genoeg, maar de mensen zijn veel harder geworden, de vreze Gods is bijna weg. Er ligt een vloek over Nederland, de oordelen hangen laag, de zonden worden goedgekeurd. O Nederland, o Nederland!"

Op een keer moest moeder weg, de buurt zou in de straat feest gaan vieren. "Weet je wat we doen," zeiden ze, "we hangen de boxen, waar de muziek uit komt, bij De Vries aan de muur!" Wat zou dat voor vader en moeder een kwellig geweest zijn. Net als Lot in Sodom.

Maar, wonder van de Heere, de oranjegarde kreeg hevige ruzie en het feest ging niet door, tot spijt van de duivel. Toen moeder thuis kwam, was ze zo verwonderd.

Een jaar later kreeg moeder blindedarmontsteking en moest direct naar het ziekenhuis. In de kortste tijd lag ze op de operatietafel. Moeder zag er zo tegenop! "Ben je mal!" zei de dokter, "met negen dagen ben je weer thuis."

"Ik heb het anders geleerd, dokter," zei moeder, "mijn leeftijd is een handbreed gesteld." Verder had ze geen tijd om te denken, zo'n spoed was er bij. De operatie mocht goed geslaagd zijn en wij waren overgelukkig, want moeder zou weer snel thuis zijn. Vader zat ook in nood, hij zat met tien kinderen thuis en had weinig hulp.

De andere dag kwamen wij bij moeder. Wat zijn wij geschrokken. Ze lag achterover, met grote klossen onder haar bed, ze had trombosebenen gekregen. Wat was dat een beproevingsweg! Moeder lag tussen vijandige vrouwen in. De ene zei, dat ze een man in Engeland had zitten en de andere, die het wel beter wist, vertelde leugens. O, wat had moeder een strijd en haar temperatuur ging omhoog.

Toen is vader naar de dokter gegaan en heeft gezegd: "Als het zo door gaat, kost het me mijn vrouw." De dokter heeft ze toen op een andere zaal gelegd. Daar zeiden die

vrouwen: "Laten we een versje gaan zingen."

Maar moeder hield niet van die ijdele versjes. "Nu moet jij een versje zingen, vrouw De Vries!"

"Ja," zei moeder, "mag dat?" Daar vielen alle mensen weg en mocht moeder zingen: "*Geloofd zij God met diepst ontzag.*" De dokters en zusters kwamen aan de deur luisteren, zo mooi klonk het in het ziekenhuis. Ze mocht het met gevoel zingen.

In plaats van negen dagen heeft moeder toen zes weken in het ziekenhuis gelegen. Moeder had altijd veel aanloop, maar toen ze in het ziekenhuis lag, zag vader er weinig om te helpen. De oudste kinderen met een dienstmeisje hebben het huishouden toen gedaan.

10. Geestelijke banden

Op een keer was moeder in Goudswaard geweest en ze zat in het stoomtrammetje terug naar huis. **Ds. Blaak** kwam tegenover haar zitten. Moeder kende de dominee wel, maar hij haar niet. Ze zaten goed en wel en daar vielen de gesprekken zo open, ze sloegen op één aambeeld. Ineens zei ds. Blaak: "Nu weet ik waar jij vandaan komt!" Hij vertelde, dat de Heere hem gebruikt had om dat gezin bij hun vader en moeder te houden.

Wat hebben die twee veel van elkaar gehouden. Als zij verhaalde van de breuk der kerk en hij weer weg ging, kneep hij in haar hand en zei: "Hou vast hoor meid, met hand en tand."

Later hoorde moeder, dat hij achteruit ging naar het lichaam. Ze kreeg betrekking om hem een brief te schrijven. Geertje, zijn dochter, zei later, dat haar vader er zo van opgeknapt was!

Vlak voor zijn sterven is zij afscheid wezen nemen. Hij pakte met zijn hand een stoel en wilde, dat moeder dicht bij hem kwam zitten. Die twee waren eensgeestes. Moeder heeft hem kostelijk mogen toespreken en zei: "Dag dominee, wij zullen elkaar hier niet meer zien, maar straks mogen we elkaar weer boven ontmoeten!" Ze liep weg en hij haalde het gordijn nog weg om haar na te zwaaïen. Twee dagen later is hij gestorven. Een grote kurk uit Nederland weg.

Moeder verhaalde eens, dat ze zo met haar zondepak over de aarde liep, dat ze er mager van werd. Een groot gezin en dan die zielenstrijd! Naar het lichaam werd ze steeds zwakker. Ze ging naar de dokter, want iedere keer voelde ze ergens pijn en dacht ze, dat ze kanker had. Sterven kon ze niet. Dat heeft ze verscheidene keren gedaan.

Tot op een keer de dokter tegen haar zei: "Weet je wat er met jou aan de hand is? (De dokter was zelf niet gelovig.) Jij tobt over je zwarte ziel!" Dat was ook zo, maar onverwachts kwam de Heere in haar ziel afdalen. De woorden, die ze toen heeft gekregen, weet ik niet meer. Ze lag op bed, ze kon niet opblijven, want ze was krank van liefde. "O," riep ze uit, met haar handen omhoog, "ontbonden en met Christus te zijn, is mij zeer verre het beste."

Van haar man en kinderen was ze los. Ze zei ze allemaal gedag. Wat heeft ons gezin toen een verdriet gehad. Zo'n lieve moeder te moeten missen, die hun hart en ziel liefhad.

Vader liep in de serre met zijn handen omhoog. "O God," riep hij hardop, "ik kan mijn vrouw niet missen." Vader ging naar een Godvrezend vrouwtje dat in dezelfde straat woonde en zei: "Mijn vrouw gaat sterven en ik kan ze niet missen."

"Nee hoor," zei dat vrouwtje, "je vrouw gaat niet weg. Die nieuwe wijn kan niet in oude, lederen zakken, anders zouden ze bersten." Zo kreeg hij weer lief onderwijs van

dat vrouwtje.

Moeder had het niet meer over de wereldse dingen, maar was vol van de Heilige Geest. Daar heeft ze een paar dagen in geleefd, toen zakte de liefde weer weg. Ze voelde, dat het des Heeren wil nog niet was dat ze zou sterven. "Ja," zei ze, "ik moet nog voor mijn gezin zorgen."

Voordat ze in de ruimte gekomen was, kwam ze **Pleun Kleijn** tegen. Die vroeg aan haar: "Vrouwtje, wat ben je toch mager en wat zie je bleek, tob je nu zo over je zonden?"

"Was dat maar waar!" was het antwoord. Ze dacht altijd, dat ze haar zonden niet genoeg voelde.

Toch bleef ze daarna nog zwak. De dokter zei tegen haar: "Vrouw De Vries, je mag echt geen kinderen meer krijgen, want als er nog meer komen, kan het je leven kosten. Er zijn voorbehoedmiddelen voor, dus je hoeft ze niet meer te krijgen ook. Je lichaam is veel te zwak voor nog een zwangerschap. Ik laat het in beraad en kom morgen terug om je antwoord te horen."

Wat kwam moeder hiermee in de strijd. Ze dacht aan vroeger, toen ze haar Bijbeltje had opgestoken. Ze voelde, dat dit niet goed was. "Heere, zou U me willen helpen, zou U me raad willen geven?"

Toen liet de Heere haar voelen, dat haar leven in Gods hand was. Het was eender waar ze van sterven moest, óf van kanker, óf van een andere ziekte, óf tijdens een zwangerschap.

De andere dag kwam de dokter en vroeg, of ze er al over gedacht had. Dat had ze en ze vertelde, wat de Heere haar had laten voelen.

"Nu, het is op jouw verantwoording. Ik heb je gewaarschuwd." Moeder kreeg geloof van de Heere. Er zijn daarna nog vijf kinderen geboren, heel normaal.

Vader zei tegen moeder: "Vrouw, je moet er eens een weekje tussenuit. Misschien mag je dan wat vlugger opknappen."

Na veel gepraat haalde hij haar over. Ze ging.

Ze zou dan het liefst naar Friesland willen, daar zat toen heel veel volk van God. Ze ging bij twee oude, Godvrezende mensen logeren. Moeder ging met een vrouw en een ouderling op stap. Ze kregen gesprekken, maar die ouderling zei dingen die niet op Gods Woord gegrond waren. Moeder was nog jong en vurig en zei: "Nee man, zo is het niet!" En ze ging verklaren, hoe het wel was. Die ouderling nam dat niet in dank af. Moeder had wel terug willen gaan, zo benauwd kreeg ze het. Maar dat ging natuurlijk niet.

Ze kwam veilig bij die oude mensen aan. 's Avonds was er in huis een gezelschap. Toen begon die ouderling te praten en zei precies die woorden, die moeder tot hem had gezegd. Toen wees hij naar haar en zei: "En zij gelooft het niet van mij."

"Ja," zei de satan, "die mensen zijn allemaal goed af en jij? Je bent een huichelaar!"

De mensen gingen weer weg en moeder en die oudjes gingen naar bed.

Maar moeder kon niet slapen van de strijd. "O God," riep ze uit, "heb ik me bedrogen? O Heere, mag ik licht van U krijgen, nu ben ik er nog! O God, ik kan het nooit meer over doen, als ik me bedrieg, ga ik voor eeuwig verloren!"

Tegen de ochtend kwam er met kracht in haar hart: "Alzo heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal. Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE, uw Ontfermer" (Jesaja 54: 9 en 10). Wat een ruimte! Ze had zoveel liefde in haar hart gekregen, dat ze om geen mens meer gaf. Inmiddels was het ochtend geworden. Toen ze uit bed kwam, liep ze nog over van de

liefde Gods, haar Ontfermer. Wat waren die oudjes verheugd, de ochtend is omgevlogen. Tijd voor aardse dingen hadden ze niet.

De oude baas zei: "We moeten gaan condoleren bij mensen, waarvan een zoontje van twee jaar oud is gestorven." "Ga je mee?" vroeg hij aan moeder.

Moeder ging mee. Wat een droefheid was daar in huis. Er stond een grote tafel en er om heen zaten veel mensen. Moeder was nog vol van de goedertierheden des Heeren. Het was stil in huis van het verdriet, maar moeder kon niet zwijgen. Ze sprak die ouders zo troostvol aan, haar mond vloeiده zomaar over van de goedheid Gods.

Toen viel er een vrouw met haar armen op tafel en riep: "O vrouw, is er voor een hoer ook nog redding?"

"Ja hoor," zei moeder, "voor de grootste der zondaren is er redding!" En die vrouw is in haar hart gegrepen. Wat een wijze wegen Gods! Moeder kwam weer thuis en vertelde alles wat er geschied was en het grote wonder, dat er gebeurd was.

Weer maakte moeder een wonder Gods mee. Een kennis van haar was zwak van verstand en zat in een zwakzinnigentehuis. Ze heette Tinie. Moeder had wel goede gedachten van haar. Ze dacht, dat er wel eens iets anders in kon liggen, want ze treurde veel over haar zonden.

Moeder ging eens bij haar op bezoek en kwam bij het tehuis, maar het was nog wat vroeg. Ze zei "goedemorgen" tegen de bezoekers. Een man stond nogal apart van de andere mensen. Ze liep naar hem toe en vroeg of hij ook bloedverwanten in het tehuis had zitten. Hij zei, dat zijn lieve vrouw helemaal haar verstand kwijtgeraakt was. De dokters gaven geen hoop meer, dat het ooit nog goed zou komen. Het was gekomen na het ongeval van hun zoon. Hij was in dienst en was door een ongeval om het leven gekomen. Ze kregen de tijding thuis en de droefheid was zo overstelpend groot, dat het bij zijn vrouw naar het hoofd was geslagen. De man kon haar echt niet meer thuis houden, hij kon bijna nooit weg.

Moeder was een lastdrager en zei met weemoed in haar hart: "O man, die grote God kan uw vrouw haar verstand terug geven."

"Daar geloof ik niet in," zei de man, "ik geloof niet, dat er een God bestaat."

"En toch," zei moeder, "al gelooft u het niet, die God, van Wie u zegt, dat Die niet bestaat, kan uw vrouw genezen!"

Daarna ging moeder bij Tinie op bezoek, maar na afloop liep ze in de gang en diezelfde man tikte op haar schouder en zei: "Vrouw, zou u voor mij willen bidden?"

"Ja," zei moeder, "maar dan moet u beloven, dat u het ook doet!"

"Ik beloof het," zei die man. Moeder kwam thuis en viel met haar jas aan en hoed nog op, op haar knieën voor haar bed neer. Ze bad tot de Heere en zei: "O Heere, die man gelooft niet, dat U er bent. Zou U wonderen willen doen? Mag die vrouw haar verstand weer terugkrijgen? Zou U willen tonen, dat U er wel bent?" Verder kon ze niet meer vragen.

Zes weken later liep moeder op de markt met een tante, toen er ineens op haar schouder werd getikt. Moeder keek verbaasd om naar de man die dat deed. Ze herkende hem niet. Hij zei: "Vrouw, uw gebed is verhoord. Mijn vrouw is totaal genezen en nu doet ze niets als bidden."

"Wat een wonder Gods, man!" zei moeder, "ik hoop, dat u die God ook mag leren kennen en liefhebben." Ze groette hem en ging weer verder. Haar naam wilde ze niet zeggen. "Nee hoor," zei ze, "de Heere komt alleen de ere toe."

11. Een merkwaardig Avondmaal en onkerkelijk leven

Daarna maakte ze weer een strijd mee. Wij gingen in een zaaltje naar de kerk. Onze ouders konden daar wel goed kerken. Moeder hoorde, dat die dominee naar een vrouw op bezoek ging, ook als die man niet thuis was. Ze sprak de dominee er over aan en zei: "Dominee, dat past niet, u moet gaan als die man thuis is. Er staat niet voor niets in de Bijbel: Onthoudt u van allen schijn des kwaads."

Wat later was er Heilig Avondmaal. Moeder ging naar de kerk, maar had er geen erg in dat de dominee zo verbitterd op haar was om wat ze gezegd had. Als het goed gelegen had, had hij moeten zeggen: "Je hebt gelijk, het is naar Gods Woord, het is niet goed van mij om zo verder te gaan."

De avondmaalstafel werd toebedeid, maar moeder kon er in haar gewaarwording niet aan. De dominee ging nodigen, maar moeder bleef zitten.

Toen riep hij hardop: "Durft gij het openlijk te verloochen, wat God aan uw ziel gedaan heeft?"

"Nee," zei moeder in haar hart, "dat mag ik niet verloochen." Ze liep naar de tafel. De dominee sprak een paar woorden. Het brood en de wijn gaf hij allen, die aan tafel zaten in hun handen, alleen bij moeder zette hij het voor haar neer.

Wat een strijd! "Zie je wel!" zei de duivel in haar hart, "je mocht niet aan de tafel, je bent een hond die niet waardig is het brood dat Zijn lichaam betekent en de wijn, dat het bloed tot vergeving der zonden inhoudt, te gebruiken."

"O," zei ze later, "hoe ik van die tafel gekomen ben, kan ik niet vertellen. Alles werd blinkende zonden: Mijn godsdienst, mijn Avondmaal gaan, enzovoorts. Ik liep gebogen terug naar mijn stoel." Ze dacht niet anders, als voor eeuwig in de hel te vallen. Toen gaf de dominee op Psalm 103: 2:

*"Loof Hem, die u, al wat gij hebt misdreven,
Hoeveel het zij, genadig wil vergeven."*

"O," zei ze, "ik heb toen mogen horen, hoe er in de hemel wordt gezongen. Hemels gezang hoorde ik, de mensen hoorde ik niet meer zingen." Wat een liefde kwam er in haar hart. Te denken voor eeuwig verloren te gaan en nu de hemel geopend voor zo'n vuile zondares! Een paar dagen heeft ze die liefde mogen voelen.

Ze hadden geen vrijmoedigheid om daar nog langer te kerken. Dus bleven ze thuis preeklezen, waar de Heere dikwijls bij afdaalde. Moeder zei altijd, dat de Heere er vanaf wist, waarom ze thuis lazen.

12. Sterven van Corstiaan

Daarna stond er weer iets zeer smartelijks voor de deur. Onze oudste broer Cock, die al eerder werd genoemd, was zeven jaar en liep niet rustig over de aarde. Als hij buiten aan het spelen was, ging hij soms ineens op de stoeprand zitten en voelde de ernst ervan, dat hij sterven moest. Moeder zag dat wel, maar zei niets. Dan weer kwam hij naar beneden en zei: "Moeder, ik heb heel de nacht niet kunnen slapen!" Moeder voelde wel aan, waarom niet, maar dacht bij zichzelf: "Eens kijken, of ik het wel goed aanvoel." Ze zei: "Dat is niet zo leuk, als je niet kunt slapen."

"Nee," zei hij, "ik lag te wenen, dat ik zo moet zondigen tegen zo'n goede God." Moeder kreeg er zo'n indruk van, maar zei verder niets. Ze keek het maar na.

Hij was twaalf jaar oud, toen moeder op een gegeven moment zei: "Dat kind is niet goed!" Hij hing maar op een stoel, of ging midden op de dag voor de kachel liggen. "Ik ga toch eens naar de dokter met hem." De dokter onderzocht hem en zag direct, dat er iets niet in orde was. Hij gaf een verwijskaart mee voor het ziekenhuis om hem daar verder te laten onderzoeken. Dat was voor moeder en Cock wel schrikken. Ze gingen met de tram er naar toe. Daar werd hij door verschillende specialisten

onderzocht en weer bij moeder gebracht. Daarna moesten ze bij een specialist komen praten. Hij keek heel bedenkelijk en moeder voelde, dat het niet goed was.

Hij keek eerst naar moeder, toen naar Cock en toen weer naar moeder. Toen zei hij: "Vrouw De Vries, mag hij het weten?"

Daar ging een pijn door haar ziel, maar ze zei: "Dokter, hij moet het weten. Tot het graf kan ik met hem mee, maar over het graf niet!"

De dokter zei: "Ik geef hem nog veertien dagen, maar als hij geopereerd wordt, kan het misschien nog meevallen. Hij heeft een grote tumor in zijn hoofd."

Toen Cock dat hoorde, bezweek hij haast. "Sterven," dacht hij, "dat is God ontmoeten en ik ben onbekeerd!"

De dokter zei: "Er moet spoed achter gezet worden, wat denkt u?"

Moeder antwoordde: "U hebt ondervinding. Als u denkt, dat dát het beste is, laten we het dan maar zo snel mogelijk doen." Hij mocht nog wel eerst mee naar huis.

We hoeven niet te vragen, hoe ze terug in de tram gezeten hebben! Moest moeder nu dat kind, waar ze met dubbele banden aan verbonden was, missen? Dat kon ze niet. En zijn ziel, daar kon ze ook nog niet zeker van zeggen dat die gered was. Stom hebben ze tegen elkaar aan in de tram gezeten. De strijd was te groot om iets te zeggen.

Toen ze thuis kwamen, is alles verteld, wat ze gehoord hadden. Wat een bittere smart is het toen thuis geweest. Vooral voor moeder, toen Cock zei: "O moeder, waarom hebt u toestemming gegeven om te opereren, ik kan toch niet sterven?" Wat een treurige toestand was het in huis.

"Moeder, ik heb zo gezondigd tegen zo'n goede God. O, ik moet verloren gaan om mijn eigen zonden en schuld. Maar moeder, u bent vrij hoor, u hoeft uzelf geen verwijt te maken, u hebt mij altijd gewaarschuwd. Het zijn mijn eigen zonden en het is mijn eigen schuld!"

Vader en moeder hebben hem naar het ziekenhuis gebracht. Met veel smart lieten ze hem daar achter. Wat was dat afscheid ontroerend!

Vijf uren zijn ze aan hem bezig geweest. Vader en moeder zijn naar buiten gegaan. Binnen konden ze het niet uithouden. Moeder werd van binnen wijs gemaakt, dat hij er niet door zou komen. Ze heeft een zakdoek in haar mond gestopt om het niet uit te brullen als een beest. Ze braakte van ellende, ze kon het kind niet missen. Hij was ook altijd zo lief voor haar, hij voelde haar zo aan.

Even dit nog ertussen voegen: Toen moeder een miskraam kreeg, zei de dokter: "Ik help u wel, dat spaart heel wat kosten uit en u hoeft niet naar het ziekenhuis."

Moeder was geholpen en daarna kwam Cock huilend binnen en zei: "Moeder, de Heere is zo goed. Hij heeft u bij willen staan, ik heb op de trap zitten bidden voor u."

Zo ging het met alles. We kunnen wel begrijpen, hoe innig lief moeder hem had. Daarom bezweek moeder haast van smart en vader kreeg zo'n strijd, vanwege de zorgen over Cock, maar ook over moeder die bijna flauw viel.

Toen riep vader hardop: "Vrouw, die zijn hoop in 't hach'lijkst lot, vestigt op den HEER', zijn God."

Ze kreeg uit die woorden zoveel moed en er kwam zoveel geloof in mee, dat ze zei: "Ga je mee man, dan gaan we vragen of ze al weten, hoe het met Cock is gesteld."

Ze kwamen in het ziekenhuis op de gang een zuster tegen. Die had een groot blad in haar handen. Moeder vroeg, of ze al wat van Cock wist.

"Ja hoor," zei ze, "de operatie is goed geslaagd, hier heb ik de instrumenten!" "Eben-Haëzer," zei moeder, "tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen."

"Ho, ho!" zei de zuster, "zover is het nog niet."

"Tot hiertoe, zuster," zei moeder.

Een half uur later kwamen ze met de brancard aanrijden. Vader en moeder gingen

naar hem toe, hij sloeg zijn grote, blauwe ogen op en zei: "Niet huilen, hoor moe!" En toen zakte hij weer weg. De dokters stonden verwonderd, dat hij zo snel bij was. Heel erg wit zag hij niet, dus vader en moeder vonden hem niet eng om te zien. Daar zag moeder ook weer Gods trouwe zorg in. God legde niet meer op hun schouders dan ze dragen konden.

Wij hoorden de zuster vertellen, dat hij, toen hij op de operatietafel lag, vroeg: "Dokters, even wachten. Voor u aan me begint, moet ik eerst bidden." En hardop ging hij in het gebed. "O Heere, zou U de dokters verstand willen geven en kracht en zou U de instrumenten willen besturen?"

"Zo'n patiënt hebben we nog nooit meegemaakt," zeiden ze. Eerst moesten ze aan de zijkanen van zijn hoofd boren. Hij heeft geen kik gegeven. "Onbegrijpelijk!" zeiden ze, "iedereen kermt van de pijn." (Tegenwoordig is het heel wat verbeterd.)

Vader en moeder gingen verheugd naar huis, blij en dankbaar, dat de Heere hen ondersteund had en Cock erdoor mocht gekomen zijn en dus nog leefde. 's Middags ging moeder weer naar het ziekenhuis. Cock kende moeder goed en zei: "Noach ligt naast me."

"O," zei moeder, "nu slaat hij mis!"

"Nee hoor," zei hij, "die man heet echt Noach!"

De andere dag, toen moeder in het ziekenhuis kwam, zag ze hem achter het raam zitten. Een verband om zijn hoofd. O, wonder Gods, de glans lag op zijn gezicht! Moeder dacht: "Daar is een Godswonder gebeurd." En ja hoor, toen ze bij hem kwam en hem gedag zei, vroeg ze: "Jongen, wat is er met jou gebeurd?"

Hij zei: "Moeder, het is zo gemakkelijk van binnen, in mijn hart! Toen jullie weg waren, bleef ik alleen achter, ik kon niet sterven en ik moest sterven en riep: Heere, het is Uw schuld niet, ik heb gezondigd tegen U, ja U alleen, Heere! U bent recht. Toen kwam de Heere met Zijn Geest in mijn hart afdalen en kon ik sterven. Ik zei: Heere, als ik mag blijven leven is het goed en als ik moet sterven, dan is het ook goed. Wat U doet, is welgedaan!"

In plaats van met droefheid zaten ze samen in de zaal die goede God groot te maken. Het bezoeken was afgelopen en moeder moest weer naar huis. Ze ging met blijdschap in haar hart. Over zijn ziel was ze niet bevreesd meer, maar hem missen, nee, dat kon ze niet.

Alles mocht heel voorspoedig gaan en redelijk snel mocht hij weer naar huis. Hij knapte zo goed op, dat hij vader weer hielp met de groentekar en ook nog op de hogere school heeft gezeten. Die school zat boven in een gebouw en daaronder was de kleuterschool. Daar zat een ongelukkig neefje op, daar hoop ik later nog op terug te komen.

Hij bleef regelmatig onder controle en toen zagen de artsen, dat ze de tumor niet helemaal weg hadden kunnen halen. Ze vonden het raadzaam om hem te laten bestralen en dat is ook twintig keer gebeurd.

Intussen was hij zestien jaar geworden en hij werd steeds zwakker. Hij ging steeds moeilijker lopen en zijn ogen en oren werden ook minder. Op de duur werd hij helemaal ongelukkig. Hij had ook geen goed stuur meer in zijn handen. Op een keer zat hij aan tafel en zei: "Moeder, nu ben ik blind, maar de Heere is goed, ik heb het verdiend." Wat heeft moeder toen geweend! Ze zei: "Nu kan hij mij niet meer zien."

Het ging toen heel hard bergafwaarts met hem. Moeder zei tegen vader, dat ze maar een eenpersoonsbed naast hen neer moesten zetten, want naar boven lopen ging bijna niet meer. Op een keer wilde hij zijn knieën buigen, maar zijn benen wilden niet meer. Toen schreeuwde hij het uit en zei: "O moeder, nu kan ik mijn knieën niet meer buigen!" Wat had hij daar een smart over.

"Dat geeft niet, hoor jongen," zei moeder, "de Heere weet, hoe graag jij je knieën zou buigen en dat je het nu niet meer kunt."

Weer wat later werd hij lam. Achteraf zei de dokter, dat het kwam door het bestralen. Voor het gezwel was het wel goed, maar zijn hersenen droogden ervan uit. Maar één arm is niet lam geworden. Moeder had een heldere stem en kon nog aardig worden verstaan door Cock. Ze heeft toch nog een tijdje met hem kunnen praten. Ook dat duurde niet zo lang meer, toen werd hij stokdoof. Hij zei: "Moeder, ik heb iets verzonnen. We gaan het alfabet af en als u mijn arm naar boven doet is het "ja" en als u mijn arm heen en weer doet is het "nee"." Want in die ene arm had hij nog gevoel. Als bijvoorbeeld Bezemer, een kennis, bij zijn bed kwam, riep hij: "Moeder, wie is daar?" Dan pakte moeder zijn hand en dan vroeg hij: "Begint het met een a?" Dan deed moeder zijn arm heen en weer. "Begint het met een b?" Dan deed moeder zijn arm naar boven. Diep lag hij dan na te denken. "Is het Bezemer, moeder?" Weer deed moeder zijn arm naar boven en met gebaren wist hij dan toch wie het was. De meeste mensen, die bij hem kwamen, wist hij te raden.

Op een keer kwam Bouman. Hij gaf Cock een hand en die zei: "Zo Bouman, kom je bij mij kijken?" Bouman had een trouwring om en Cock zei: "Bouman, is dat een enkele of een dubbele ring? U weet toch wel, Bouman, dat er staat: Eert geen uitlands god; wacht u voor uw zielen? Petrus zei: Zilver of goud heb ik niet "

Bouman heeft zijn ring afgedaan en heeft hem ook nooit weer aangedaan, zo'n kracht ging er van die zieke jongen uit.

Dan zei Cock weer: "Moeder, als ik beter mag worden, ik weet het niet, dan wil ik een zwart pak, zwarte sokken en een zwarte pet, want dan ga ik in de rouw, vanwege mijn zonden." Er is veel volk bij hem geweest, mensen, die nu allemaal al Boven zijn.

Op een keer bracht een tante een grote tros druiven mee en gaf die in zijn handen. Hij voelde met zijn handen en zei: "O Heere, U edik met gal gemengd en ik druiven!" Die tros was nat van zijn tranen.

Op een nacht lag moeder te wenen en bad: "Heere, nu ligt mijn kind zo in het donker, hij kan niets meer zien." Ze zei: "Mijn kussen was nat van de tranen."

Toen riep hij moeder en ze pakte zijn hand. Hij zei: "Ik ben wel blind, maar het is nooit donker, hoor!" En hij ging zingen:

*" 't Is de HEER', Wiens mededogen,
Blinden schenkt het lieflijk licht."*

Toen was de verwondering groter dan de smart. Ze voelde, dat de Heere zo'n nauw oog op hem en haar had.

Dan zat moeder weer eens bedrukt met haar handen onder haar hoofd aan de tafel, moedeloos. Cock riep haar en moeder ging naar hem toe en pakte zijn hand. Hij zei:

*"Hoe donker ooit Gods weg moog' wezen;
Hij ziet in gunst op die Hem vrezen."*

En dan kon ze weer verder.

Op een keer kwam op zaterdagavond een kind met zijn vader mee. Het heette **Jantje**. Het was een zeer begerig ventje. Toen hij binnenkwam, vroeg hij: "Vrouw De Vries, ik mag bij u zitten, hè?" Dan ging hij stijf tegen haar aan zitten en maar luisteren naar de gesprekken.

Op een keer ging moeder boodschappen doen en dacht: "Ik loop eens even bij Adrie aan." Zo heette Jantjes moeder. Jantje was heel blij, toen hij haar zag. Hij zei: "Vrouw De Vries, zal ik een versje zingen?"

"Ja," zei moeder, "dat is goed." Hij ging op een stoel staan en met zijn handjes

omhoog begon hij te zingen: " *'k Zal dan gedurig bij U zijn,*" enzovoorts. Moeder vertelde het, toen ze thuiskwam. "Wat er toen door me heenging, is niet te zeggen," zei moeder, "wat een majesteit daar van uitging!" Ze was er vol van.

Een poos later kwam 's zondagsavonds zijn oma aan de deur en zei: "Vrouw De Vries, Jantje is overleden." Verder praten kon ze niet, van verdriet. Er was wel hoop voor het ventje. Als hij met zijn oma mee naar de kerk ging, zat hij altijd goed te luisteren. Als de kerk uitging, zei hij tegen zijn oma: "Oma, de dominee heeft niet goed gebid. Hij had moeten zeggen: *Die nooit naar waarde volprezen Naam.*" Hij had de Heere zo lief! Als hij met zijn oma door het park liep en zag daar al die mooie bloemen staan, zei hij: "Oma, wacht eens!" Dan bleef hij staan en zong: "Des HEEREN werken zijn zeer groot." Zijn oma was een Godvrezend vrouwtje en genoot van die praat van dat ventje.

Moeder kreeg veel werk met dat kind en vroeg: "Heere, als het kind goed weg mag zijn, mag ik Uw Woord dan openslaan en lezen, wat U ervan zegt?" Ze sloeg de Bijbel open en las daar: "Doch gedenkt de vorige dagen" (Hebr. 10: 32). Moeder las het hoofdstuk, maar kreeg er geen licht over.

De andere morgen kwam het dienstmeisje naar haar toe en zei: "Vrouw De Vries, weet u nog, dat u bij Jantje was geweest en dat u, toen u thuis kwam, vertelde, dat Jantje zo had gezongen?" Ze zei verder: "Nu heeft de Heere mij toch een antwoord gegeven: *Doch gedenkt de vorige dagen.*" Dat versje, wat hij altijd zong, kwam weer terug en toen kon ze geloven, dat hij goed was heengegaan.

Een tante kon het niet geloven en vroeg: "Heere, als het echt waar is, mag ik het dan uit Cocks mond horen?" Cock lag ziek op bed, doof, blind en lam. Dus hoe kan dat nu, zouden wij zeggen. Moeder gaf Cock de rouwkaart in zijn handen. Hij zei: "Moeder, moet ik eens lezen, wat er op de kaart staat?" Nee, schudde moeder met zijn hand. Ze was bang, dat hij iets zou zeggen, wat nergens op sloeg. Toen zei hij:

*"Eer iets van mij begon te leven,
Was alles in Uw boek geschreven."*

En moeder kreeg in haar hart: "En op Zijn rol, waar Hij de volken schrijft." Dus zo wonderlijk is de Heere Zelf aan Zijn eer gekomen. Het laatste versje, wat Jantje had opgegeven, was Psalm 42: 1.

Nu weer verder met Cock.

Dikwijls zei hij: "Cock niet klagen, maar dragen en bidden om kracht." Als er jeugd bij zijn bed kwam, sprak hij ze zo aan: "Vraag maar veel om een nieuw hart, jongens en meisjes, jullie kunnen ook jong sterven, kijk maar naar mij!" Er ging er niet één ongewaarschuwd bij hem vandaan, de plasjes tranen lagen dikwijls op het zeil. Er ging zoveel van hem uit!

Toen hij nog horen kon, hoorde hij het liefst preken van Du Cloux, over dat bitter lijden en sterven van de Heere Jezus. Op een keer lag hij zo te wenen en te bidden: "O Heere, wat heb ik mij geschaamd, als Niekje de kinderen die vloekten aansprak!"

Niekje was zijn neefje. Hij werd gezond en recht van leden geboren. Tante zag, dat de zuster hem liet vallen. Hij kreeg een grote bult op zijn rug en zijn armpje werd lam. Later ging hij scheef lopen. Zijn ene armpje raakte bijna de vloer. Maar dat kind hield heel veel van de Heere. Hij kon vloekers niet aanhoren. Als hij het hoorde, stapte hij naar de grootste mannen toe en zei: "U mag niet vloeken, hoor! Daar heeft de Heere verdriet van!"

Als tante weg was, pasten wij daar weleens op. Dan stond hij voor het geopende raam naar de lucht te kijken en zei dan: "Daar woont de Heere, o, ik vind de Heere zo lief!" Hij sprak kinderlijk, want hij was toen nog maar vijf jaar.

Moeder was met banden verbonden aan dat kind. Op een nacht lag heel het gezin van oom en tante te slapen. Alleen Niekje sliep niet. Hij lag in een tussenkamertje, waar het helemaal donker was. Oom werd wakker en dacht: "Het is net, of ik Niekje hoor!" Zij sliepen tegen zijn kamertje aan. Oom ging kijken en ja, hij was wakker en zat op zijn knietjes. "Vader," zei Niekje, "ik heb een man gezien, het was zó licht!"

"Nee joh," zei oom, "je hebt gedroomd!"

"Nee vader," zei hij, "het was echt heel licht."

"Ga jij maar weer snel slapen, het is nog helemaal donker." Hij dekte hem lekker toe, gaf hem een kus en wenste hem welterusten. 's Morgens kwamen oom en tante op, gingen naar Niekje toe en vonden hem, op zijn knietjes, dood in zijn bedje. Wat heeft oom een verwijt gehad!

"O," riep hij, "wat ben ik dom en blind geweest, dat ik dat niet opgemerkt heb, dat het de Heere was, Die hem kwam halen!"

Die zaken kwamen Cock weer voor ogen. "O," riep hij uit, "nooit heeft iemand zoveel kwaads tegen zoveel goeds bedreven!" Dan zei hij weer: "Heeft niet de mens een strijd op aarde?" Wij hoorden hem vaak hardop bidden, zichzelf hoorde hij natuurlijk niet. Dan kwam de Heere weer zo zoet in zijn hart en zei hij:

*"'k Heb lang den HEER' in mijnen druk verwacht,
En Hij heeft Zich tot mij geneigd;
Ik riep, door nood op nood bedreigd,
Hij gaf gehoor aan mijne jammerklacht.
Mij, in den kuil verzonken,
Mij heeft Hij hulp geschonken,
Gevoerd uit modd'rig slijk;
Mij op een rots gezet,
Waar ik, met vasten tred,
Die jammerkolk ontwijk."*

Hij had de Heere Jezus toch zo lief. Dan zei hij weer: "Moeder, die God is onze zaligheid. Wat zouden wij in de hemel moeten doen, als God er niet was?"

Moeder zat heel veel naast hem te breien. Dan hield hij het draadje vast, waarmee ze breide. Als het draadje dan niet verder ging, zei hij: "Moeder, is er visite? U breit niet, het draadje ligt stil!"

Dan viel de duivel hem weer zo aan! Die zei dan inwendig tegen hem: "Je moeder verwacht een baby en nu word jij teveel."

"O moeder," zei hij dan, "ik hoef toch niet weg?" Dan gaf moeder hem een kus en schudde met zijn hand van nee.

"Dus het is niet waar, moeder?" Ze schudde weer met zijn hand. Toen riep hij uit: "Heere, wat bent U goed, die leugenaar maakte me dat wijs!"

Dan zong hij weer:

*"Duizend zorgen, duizend doden,
Kwellen mijn angstvallig hart."*

Daar kunnen wij niet inkomen, wat een strijd dat kind gehad heeft, maar ook veel licht en liefde van de Heere. Daar zijn we allemaal getuige van geweest. "Moeder," zei hij op een keer, "wilt u mijn broertjes en zusjes roepen?" Het waren er toen elf. Allemaal heeft hij ze gedag gezegd, van de oudste tot de jongste. Hij pakte ons stuk voor stuk beet en sprak ons toch zo aan, het was ontroerend. Allen hebben we zo afscheid genomen. Toen ging hij in gebed. "Heere, zou U mijn arme broertjes en zusjes willen gedenken? Mogen ze ook een nieuw hartje van U krijgen?" De tranen liepen op de

vloer.

Wat heeft die God wonderen gedaan! Dan lag hij met zijn ogen naar boven en riep: "Heere, wanneer mag ik komen?"

"Moeder," vroeg hij en ze pakte zijn hand, "als ik mag sterven, zou u me kunnen missen?" Moeder barstte in tranen uit en schudde met zijn hand van nee.

"Heere," zei hij, "zou U moeder los willen maken?" Hij wist, hoeveel ze van hem hield en dat was wederzijds. "Moeder," zei hij, "weet u, wat er bij me komt? *Uw heilzon is aan 't dagen*. O moeder, dat zal wat wezen, een Koningskind te mogen zijn! Wat zal ik daar zingen!" Dan zong hij:

*"Prijst den HEER' met blijde galmen,
Gij mijn ziel, hebt rijke stof"*

Moeder had gedroomd, dat Cock gestorven was. Er kwamen koetsen met paarden in de straat. Toen ze wakker werd, helemaal doorgezweten, dacht ze: "Gelukkig, het was maar een droom!" Want ze hoopte maar, dat hij op zou knappen en dominee zou worden. Ze dacht: "Als ik dat kind moet missen, zal ik hem niet in de kist kunnen zien liggen. Dan moeten we hem maar op zolder zetten, dan zie ik hem tenminste niet."

Hij ging steeds verder achteruit, lichamelijk. Mijn oudste zus hielp moeder altijd met wassen en verplegen.

's Morgens zei moeder: "Het gaat bijna niet meer." Hij was helemaal uitgeteerd. Een paar weken voor hij stierf, heeft de duivel hem nog aangevallen. Cock riep: "Ga weg, ga weg!" Niemand kon hem aanraken, dan riep hij maar: "Ga weg!" Wat een benauwdheid is dat geweest! Doof, blind en lam en dan die helse draak, die nog probeerde zijn prooi te pakken.

Maar, wonder van de Heere, het heeft niet lang geduurd. Moeder zag kans om zijn handen te vouwen.

"Ja," riep hij, "God, helpt u mij?" En ja hoor, de satan moest op de vlucht. Na die tijd heeft hij geen vat meer op hem gehad. Om verder te gaan over die ochtend: Hij was verschoond en verzorgd. "Jij bent weer heerlijk schoon," zei moeder.

Ze legde haar wang op zijn mond en hij gaf haar een harde zoen.

"Goed zo," zei ze, "zo'n harde heb ik nog nooit van je gehad." Niet wetend, dat het de laatste was.

Zijn stem ging heel hard minderen. Het laatste, wat hij zong, was: "*Geloofd zij God met diepst ontzag*". Het ging met horten en stoten.

Zijn stervensuur kwam. Zijn borst ging gorgelen. Moeder zei tegen één van haar kinderen: "Loop snel naar de drogist voor een stoomketeltje!"

Dat stoomketeltje werd bij hem gezet, maar dat hielp niet, het werd erger. De dokter kwam binnen, maar zei niets. Toen zag moeder, dat het werkelijkheid werd. Met beide handen pakte ze hem vast, ze kon niet van hem af. De dokter zei: "Ik moet naar een ernstige patiënt, maar ik kan hier niet weg en toch moet ik weg."

In grote benauwdheid riep moeder: "O God, maak me los, o God, maak me eenswillend!" Ze pakte een Psalmbijbeltje en sloeg het open bij Psalm 68: 4. De laatste regels vielen zo in haar hart:

*"Een milden regen zondt G', o HEER',
Op Uw bezwijkend' erf' nis neer,
Om sterkt' aan haar te geven."*

Toen liet de Heere haar zien: Onwedergeboren gekregen en wedergeboren mocht ze hem aan de Heere teruggeven.

"O," riep ze uit, "wat een ontaarde moeder ben ik. Dat kind verlangt zo naar zijn Koning te gaan en ik wil hem hier houden."

Tot 's avonds zeven uur heeft hij nog zo gelegen. De oudste dochters waren de kinderen in bad aan het doen, toen moeder riep: "Kinderen, kom snel! Cock gaat sterven!"

Al de kinderen, met vader en moeder, schaarden zich rond Cocks bed. Zijn adem bleef steeds langer weg, totdat het helemaal ophield. En zo is Cock gestorven. Moeder zag, dat de adem ophield en riep uit:

*"Zonder uren, zonder dagen,
Zonder naar de tijd te vragen.
Storeloze eeuwigheid,
Is er voor dat volk bereid."*

Moeder was boven het stof. De poes sprong op haar schoot en legde haar kopje tegen haar aan. "Zelfs de dieren des velds zijn er mee bevredigd," zei ze.

En wat moeder nooit had kunnen denken: Tante had beloofd, dat ze erbij zou blijven, als Cock gestorven zou zijn en de begrafenisdienaar hem zou afleggen. Maar ze kwam veel te laat. Toen heeft moeder zelf geholpen. Ze heeft hem in haar armen gehouden, hij woog niet veel meer. "O God," riep ze uit, "nu is hij de Uwe, hij is niet meer van ons. Hoe is het mogelijk, ik kon hem niet in de kist zien liggen en nu heb ik hem nog in mijn armen gehad, toen hij al gestorven was." 't Is geen wonder, dat ze de Heere zo lief had. Ze zei zo dikwijls:

*"God heb ik lief; want die getrouwe HEER'
Hoort mijne stem, mijn smekingen, mijn klagen."*

De dokter die nergens aan deed, kwam binnen. Hij zag hem liggen en zei: "Hij is beter af dan ik." Cock had de dokter ook dikwijls aangesproken.

Dit mag wel gezegd worden: Het was net, of er geen lijk in huis was. De glans lag op Cocks gezicht. Het jongste zusje zei iedere keer: "Cockie kijken." Zo iets is nooit te vergeten.

Vader en moeder hadden weinig geld. De kosten van Cocks ziekbed waren groot geweest. Vader mocht nog weleens een handeltje krijgen en verdiende dan wat extra's. Er kwam heel wat kijken, voor al de kinderen in de rouw gekleed waren. Toen zei een vriend: "Leen, zullen wij met de pet rond gaan voor de begrafenis?"

"O nee," zei vader, "dat gebeurt niet. De Heere heeft voor zijn ziel gezorgd, zal Hij dan niet voor zijn stof zorgen?"

Moeders droom is helemaal uitgekomen. De koetsen met paarden reden voor en Cock is zo begraven. Nadat al het volk weer naar huis was gegaan, konden vader en moeder het wonder niet op. Overal lag geld: Onder vaasjes in de keuken, door de brievenbus kwam een brief met geld, daar stond in: "Houd deze geloofsbelijdenis vast." Zonder afzender. Wat een zoete tijd is dat geweest! De witte lakens hebben zes weken voor de ramen gehangen en moeder heeft zes weken in zoveel gemak geleefd!

Even nog een voorval. Toen Cock ziek was, had hij een pyjama nodig, maar er was geen geld om die te kopen. Er kwam een vriendin en die gaf moeder een briefje van twintig gulden. Die waren er toen. Moeder, vol verwondering, liet een pyjama halen. Maar de andere dag kwam die vriendin weer en vroeg: "Hoeveel geld heb ik jou nu gegeven?"

"Twintig gulden," zei moeder. "Dan is het goed," zei ze. Haar man had gezegd: "Je moet Dien twintig gulden geven." Maar zij dacht: "Tien gulden is genoeg." De Heere had het echter zo bestuurd, dat ze toch die twintig gulden had gegeven. Ze heeft het later eerlijk verteld. Zo wonderlijk werkte de Heere.

Moeder zei altijd: "Als we alle grote wonderen, die God gedaan heeft, opgeschreven hadden, hadden we een dik boek gehad!"

Cock was bijna zeventien jaar, toen hij stierf. Moge dit geschrevene zijn tot heil van onze arme zielen.

Het leven ging weer door. Na zes weken gingen de lakens van voor de ramen weg en voelde moeder, dat al het aardse weer terugkwam.

13. Ontmoetingen met Gods volk

Moeder zei: "Ik hoop, dat de kinderen in het groentevak mogen blijven, dan komen ze niet zo in de verleiding." Ze zag zo het gevaar van de wereld. Toen konden ze een winkel overnemen en gingen een paar dochters daarin verkopen. Wat later konden ze in de buurt nóg een winkeltje overnemen, daar kon weer een andere dochter instaan.

De zoons gingen veel met de wagen venten. Toch ging alles niet zonder zorgen.

In 1953 kwam **de watersnood**, een grote ramp. Er lag toen een goede vriend in het ziekenhuis, zeer ernstig ziek, zijn hart was te groot. Hij was schipper van beroep. De Heere heeft hem zes jaar voor zijn sterven in zijn hart gegrepen. Eerst deed hij nergens aan, hij was een heiden. Maar de Heere heeft hem uit de wereld getrokken. De andere schippers, die bij ons kwamen, namen hem mee. Hij had zo'n begeerte om mee te gaan, want ze hadden verteld over de gesprekken die thuis gevoerd werden. Hij was heel onkundig.

Moeder zei: "Nou **Van Vijven**, wilt u een versje opgeven?"

Toen gaf hij op: "*Scheepje onder Jezus' hoede*." Moeder ging hem uitleggen, dat dát geen psalmversje was. Ze had een talent om met die eerstbeginnenden om te kunnen gaan.

Hij werd dodelijk vermoeid, daarom werd hij opgenomen in het Bethesda Ziekenhuis. De dokter vertelde, dat hij nog maar één week te leven had. Moeder ging bij hem op bezoek. Hij weende bitter. "O, ik moet sterven en ik kan niet sterven, maar God is rechtvaardig. Nu moet ik hier onder de vreemden sterven, want aan boord kan ik niet wezen, daar is het veel te klein."

Moeder kwam thuis met een droevig hart. Ze had hem met smart achtergelaten. Ze had zulke banden aan hem! "Laat hem bij ons komen, hij mag wel in onze slaapkamer," zeiden een paar kinderen. En zo werd beslist.

Van Vijven kwam bij ons. Zijn vrouw was een wereldse vrouw, die altijd mopperde, als hij naar ons toekwam. Ze hield wel van hem, maar dat leven, daar hield ze niet van. Moeder zei: "Vrouw Van Vijven, u gaat gewoon met uw man boven wonen."

Wij dachten, dat het aardig ging met Van Vijven, maar een week nadat hij bij ons was gekomen, zat hij in een stoel en werd zo blauw! Zijn vrouw riep moeder. Moeder holde naar boven en vroeg: "Hoe is het, Van Vijven?"

Hij riep hard: "Alle geboden Gods zwaarlijk overtreden!"

Moeder zei (dat kreeg ze in haar hart): "Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijn striemen is ons genezing geworden."

Toen kwam God in zijn ziel over. Hij ging zelf zijn begrafenis regelen. Ze moesten dan zingen:

*"Zalig hij, die in dit leven,
Jakobs God ter hulpe heeft."*

Hij lag op bed en wij stonden om hem heen. Hij deed zijn hoofd wat achterover en rustig is hij heengegaan. Van Vijven heeft geen dood gezien. Wat was het toen makkelijk in die kamer! Moeder liep over van de liefde Gods.

Hij is uit ons huis vandaan begraven. En zijn sterven is voor zijn vrouw het leven

geworden.

Een andere vriend, die ook schipper was, heeft de Heere op het graf van zijn vader krachtdadig bekeerd. Hij heette **Van Vliet**. Hij leefde voorheen bruto in de wereld, maar toen de kist van zijn vader zakte, zakte hij in elkaar. "Verloren!" riep hij uit, "voor eeuwig verloren!" Hij voelde, dat God rechtvaardig was, als hij verloren moest gaan. Eigen zonden, eigen schuld.

Van Vliet had een dochter in Oude Tonge wonen. Toen de ramp kwam, was ze acht maanden zwanger. In hun huis stond twee meter water, dus gingen ze bij Van Vliet en zijn vrouw aan boord. Maar om de baby te krijgen, was het daar veel te klein. Wat moesten ze nu toch beginnen?

Moeder had gezegd: "Als het zover is, kom je gewoon bij ons. Wij maken een kamer gereed voor jullie en je moeder komt je gewoon verplegen."

Op een zondag was ze bij ons thuis, haar kindje kon ieder moment komen, ze was uitgerekend. "Blijf vannacht maar hier, als er wat opdoet, dan ben je er alvast." De andere dag is er een welgeschapen zoon geboren.

Moeder had vroeger gedroomd over veel volk bij hen in huis. Die droom is echt uitgekomen. Onze ouders hebben zoveel mensen geherbergd met een liefdevol hart! Als er volk was, zaten de kinderen er ook altijd bij. Soms zaten wij wel met vijftig mensen. Dan gingen zij verhalen hoe de Heere hen uit de wereld had getrokken en andere wonderen die ze meegemaakt hadden. Dan zaten wij als kinderen goed te luisteren. We hebben veel gezongen, je kon het soms een paar huizen verderop horen. De burens klaagden nooit; dat was een wonder, want het waren wereldse mensen.

Er kwam ook een schipper, die **Bezemer** heette. De Heere had ook hem krachtdadig bekeerd. Het was toen oorlog en hij en een andere man brachten met een boot mensen naar de overkant in Willemstad. Maar daar werd die man naast hem doodgeschoten. Wat was hij ontgaan!

Hij riep met zijn handen omhoog: "O God, waarom hij en ik niet?" Hij kon maar niet begrijpen, dat God hem nog verdragen wilde. Zo'n vuile zondaar! Zijn vrouw vertelde, dat hij 's nachts iedere keer uit bed ging. Dan ging hij op zijn knieën, uitroepend: "O, die zonden tegen zo'n goede God bedreven!"

Op een keer zei hij: "Ik ga naar de kerk."

De dominee gaf een versje op: "*Zo Gij in 't recht wilt treden.*"

Maar toen die laatste regels:

"Maar neen, daar is vergeving

Altijd bij U geweest."

Dat sloeg zo bij hem in, zodat hij uitriep: "Vergeving, Heere, voor zo'n zondaar?"

Kort daarop kwam hij met zijn neef naar ons toe. Wat een zielenvriend is dat van moeder geworden! Het was dikwijls zo gemakkelijk, dat ze om drie uur 's nachts nog bij elkaar zaten, zo was die Geest dan in het midden. En ook wonderlijk was, dat ze 's morgens nog niet eens moe waren!

Bezemer was erg arm. Iedere keer ging zijn motor kapot. Dan moest hij zijn paar centjes die hij met varen verdiende weer voor reparatie gebruiken. Klagen deed hij nooit, want het waren zijn eigen zonden en het was zijn eigen schuld.

Op een keer had hij een reisje. Hij vroeg aan vader, of die hem wat geld kon lenen, want hij moest de bevrachter betalen en daar was geen geld voor. Vader gaf hem zijn eigen handelsgeld en zei: "Hier Henk, als jij dat reisje gedaan hebt, krijg ik het wel weer van je terug."

Zo leefden ze met elkaar. Het was geen wonder, dat moeder het later, toen alles zo

verkilde, op aarde bijna niet meer uithield. "Zo'n liefdeloze tijd," zei ze dan.

Het was op een keer, dat onze oom jarig was. Hij woonde boven bij ons in met zijn gezin. 's Avonds kwam het volk bij elkaar op zijn verjaardag. Bezemer liep erg bedroefd over de wereld. Hij had de Heere zo lief gekregen, dat hij uit alle verzekeringen was gegaan. Maar het kwam zo op de proef. Iedere keer was zijn motor kapot. Moeder sprak hem moed in: "Bezemer, vraag maar om een kruimeltje geloof aan de Heere, Hij laat jou heus niet omkomen, hoor jongen, anders zou Zijn Woord liegen."

Een ander van het volk zei: "Ja, jij kunt makkelijk praten met een volle portemonnee!" Moeder zei niets; ze dacht: "Ze moesten eens weten, hoe het bij ons ook iedere keer op de proef komt." Maar dat konden ze nooit aan moeder merken.

"Houd maar moed, ik spreek uit ervaring, hoe wonderlijk de Heere altijd geholpen heeft als het nood was." Moeder had veel strijd, omdat ze die avond niet op één aambeeld sloegen, zelfs al was het volk van God.

Moeder mocht zoveel krediet op de Heere krijgen dat ze zei: "**Leen** (zo heette die oom), sla jij de Bijbel eens open en laten wij luisteren, wat de Heere spreekt." Hij sloeg de Bijbel open en las Jesaja 31: "Wee dengenen, die in Egypte om hulp aftrekken, en steunen op paarden, vertrouwen op wagens." Wat daar van uitging, is niet te zeggen.

Die vriend, die moeder eigenlijk afviel, werd zo wit als een doek. Toen zijn de schipper en de anderen weer naar hun schip en huis gegaan.

Die vriend, die moeder afgefallen was, kon niet naar boord, hij kon zo niet slapen. "Ik moet naar Henk toe," zei hij. Hij kwam bij hem aan boord en tikte op de deur. Bezemer was al uitgekleeft.

Hij barstte in tranen uit en zei: "Henk, nu heb ik jou van God af willen hebben. Wat heb ik veroordeeld onder Gods Woord gezeten! Henk, jongen, zou jij het mij willen vergeven? Ik heb het aan de Heere ook gevraagd."

"Ja hoor," zei Bezemer, "kom maar snel binnen!" Bezemer vertelde: "Daar heeft de Heere ons voetenwassers gemaakt." Tot in de nacht hebben ze samen in de roef God groot zitten maken. Dat hebben ze nooit meer vergeten.

Later kwam er nog een schipper bij ons, die heette **Boerman**. Op een keer lag hij met zijn schip in de Waalhaven. De oudste dochters zijn toen bij hem aan boord geweest. Wat had die man een strijd! Hij lag op bed met heel hoge koorts, zo ziek was hij. Maar het zwaarste was zijn zielenstrijd. De satan zei in zijn hart: "Nu ga jij sterven en je gaat met heel je godsdienst voor eeuwig verloren!" De koorts liep hoog op van de strijd.

Maar de andere morgen, toen hij weer wakker mocht worden, kreeg hij met kracht in zijn ziel: "Wat is er lichter te zeggen: Uw zonden zijn u vergeven, of te zeggen: Sta op en wandel?" (Lukas 5:23). Wat kreeg hij een ruimte. Zijn vrouw wist niet wat haar overkwam. Haar man, die zo ziek was, kwam gezond uit bed. De andere dag kwam hij bij moeder. Wij hebben het meegemaakt en gezien, de glans lag op die man. Hij verhaalde wat grote dingen de Heere aan lichaam en ziel gedaan had. Moeder mocht er van mee "proeven".

Later belde hij weer op en zei: "Vrouw De Vries, het is allemaal bedrog geweest!" Moeder zei: "Boerman, wat je toen meegemaakt hebt, was dat waar?"

"Ja," zei hij, "toen wel!"

"Dan is het nog waar, hoor jongen. Dat het al bedrog is, dat zegt die leugenaar. Die wil nooit, dat je God de eer geeft."

Waar mag de genade des ouden tijds wezen?

Nog een geschiedenis over schipper **De Korte**. Die kwam ook bij ons thuis. Hij had een bruto karakter, maar daar werd bij ons niet naar gekeken. Hij moest veel vijandschap meemaken. Zijn vrouw was wel godsdienstig, maar niet Godvrezend. Zij leefde altijd netjes, was gedoopt, ging naar de kerk, enzovoorts. Maar hij was een grote zondaar, zo vertelde hij. De Heere heeft hem uit de wereld getrokken. Dat kon vanzelf bij zijn vrouw niet, want zij leefde zo netjes en hij zo bruto. Dan is, als de Heere het niet verhoedt, de godsdienst kwader dan de wereld.

Hij kwam altijd bij ons preeklezen en 's zaterdagsavonds op gezelschap. Op een keer ging midden in de week en midden op de dag de bel. Moeder deed open. Het was De Korte, hij liep over van Gods goedheid. Moeder voelde, dat de Heere wat aan zijn ziel gedaan had.

"Kom maar gauw binnen," zei moeder. Hij ging aan tafel zitten en kon eerst niet praten, zo vol was hij. Moeder ging gauw koffie zetten. Daarna zei ze: "Nou De Korte, vertel nu maar eens wat er gebeurd is."

Toen vertelde hij: "Gisteren heb ik me zo verzondigd en in mijn hart zeiden ze: Dat kan nooit met genade gepaard gaan, jij gaat voor eeuwig verloren. God wil met jou niet meer van doen hebben. De satan zei: Loop maar naar voren en spring maar in het water. Ik liep door het gangboord en kwam voorop bij de bolders. Toen kwam er krachtdadig in mijn hart:

"Een stroom van ongerechtigheden

Had d' overhand op mij;

Maar ons weêrspannig overtreden

Verzoent en zuivert Gij."

O God, voor zo één? riep ik uit. Ik kon het wonder van die goede God niet op."

U kunt wel begrijpen, hoe die middag thuis geweest is. Hij stak allen aan. Wat waren wij jaloers op die man. Daaraan kunnen we zien, dat bij de Heere geen aanneming des persoons is.

Toen onze ouders later gingen verhuizen, lag moeder 's avonds met heimwee te denken aan die tijd. Het was weleens anders, maar heel veel is het geweest, dat de Heere met Zijn Geest in het midden was.

Vader en moeder kregen kennis aan **Engel van de Oost**. Hij was ook in Goudswaard geboren. Moeder vond het altijd fijn, als ze over haar geboorteplaats kon praten. Engel is nooit getrouwd geweest. Hij was achtenveertig jaar, toen zijn moeder stierf. Later is hij in Rotterdam komen werken. Hij was erg stil van aard. Ds. Blaak zei weleens: "Er moeten twee wonderen gebeuren, als Engel gaat praten en ik ga zwijgen."

Engel had geen goed kosthuis. Hij liep soms met gaten in zijn sokken die boven zijn schoenen uit kwamen. Toen zei vader: "Zullen wij hem niet bij ons in huis nemen?"

"Dat is goed," zei moeder. Hij is zeventien jaar bij ons in huis geweest en was kind in huis. Hij zei weleens: "Wat ik daar die zeventien jaar gehad heb, krijg ik nergens meer."

Hij werkte met vader en de kinderen mee. Moeder zei altijd: "Engel is een stille in den lande." De Heere had hij lief en met de zorgen in het gezin leefde hij altijd zo mee!

's Zondags als er preek gelezen werd, deden ze het om de beurt: Vader 's morgens en 's avonds en Engel 's middags. We hebben zoete tijden met elkaar gehad. Het huis zat dikwijls vol met echte kinderen van God.

Maar moeder kreeg zorg met vader en Engels urinewegen zaten verstopt, dus werd het eigenlijk te druk. Toen zei een vriendin uit Nieuw-Beijerland: "Laat Engel bij ons

komen; hier woont vlakbij een zuster die kan hem verplegen." Daar is hij op drieënnegentigjarige leeftijd overleden. Hij heeft geen dood gezien. Dan kunnen we weer zien, dat de Heere met ieder mens andere wegen gaat. Moeder zei altijd tegen hem: "Je moet jezelf niet aan mijn roeping toetsen. Die weg met mij heeft de Heere zo nodig geacht. Daarom mocht ik ook zo'n doorbreking krijgen om van die aardse dingen afgetrokken te worden. Maar de één krijgt zo'n trekking en de ander zo. Het hoeft niet altijd met een hoorbare stem te zijn."

Het volk heeft er veel van gevoeld. Engel mocht voor eeuwig bij zijn Koning zijn. Hij is ook in Nieuw-Beijerland begraven.

Het was een paar jaar na de oorlog. Naast ons huis was een ijzerwinkeltje. Daar stond van alles in, zelfs zaagsel van hout. Het was op een zondag, dat een buurman kwam bellen. Die zei: "De Vries, dat huis naast jullie staat in brand!" De schoorsteen was lek en het dienstmeisje had veel hout in de kachel gegooid en die stond te loeien van de hitte. Het zaagsel stond tegen die schoorsteen aan en door de hitte was dat gaan branden. Wat een ramp! De vlammen sloegen wel anderhalve meter het raam uit bij de burens.

Moeder zat met een open been, ze mocht niet lopen. Toen kreeg ze in haar hart (en dat ging met geloof gepaard): "Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen." "Kom, vrouw De Vries," zeiden de brandweermannen, "het huis uit!" "Nee," zei moeder, "wie God bewaart, is wel bewaard." Ze ging niet mee naar buiten. De kinderen hoorden vijandige burens roepen: "Ha jongens, daar gaat De Vries." Maar nee, de brand mocht heel snel geblust worden. Onze ouders hadden alleen wat waterschade. Dus alles had de Heere wonderlijk wel gemaakt. Er waren wel wat wollen dekens en sokken gestolen. Een paar uur later kon vader gewoon weer preek- lezen. Nooit kon moeder uitgewonderd komen, dat de Heere zo'n nauw oog op haar had. Ze zei wat keertjes (en zong het veel): "God heb ik lief...."

Op een keer kwamen er een paar mannen die zeiden, dat ze uit de winkel moesten. "Waarom?" vroeg vader, "het is niet bouwvallig en ik betaal de huur altijd op tijd. Ik ga eruit als jullie voor een ander winkeltje zorgen, want wij kunnen niet zonder verdiensten." Moeder heeft de politie gebeld en gevraagd of dat zomaar mocht. Die zei van niet. De burgemeester heeft ze ook nog benaderd, maar die bemoeide er zich niet mee. Wat een strijd was dat!

De andere morgen ging de winkel als normaal open, de klanten kwamen. Maar wat gebeurde er? De slopers kwamen en begonnen het dak te slopen! Het puin viel bij de klanten in hun mandjes. De zoons werden wit van ergernis. Moeder hoorde dat en bad in stilte: "O God, bewaar ons, dat er geen moorden gebeuren!" Moeder had een resoluut karakter en ze kon vooral niet tegen onrecht. Ze kwam hard aanhollen en riep: "Willen jullie weleens van dat dak afkomen? Wie geeft jullie toestemming om dit te doen?" Ze stoorden zich niet aan moeder en gingen gewoon door en zeiden: "Breken, jongens, breken!" Moeder riep: "Daar zullen jullie spijt van krijgen." Toen moeder terug naar huis liep, waren de bergen zo groot en de Heere verborg zich voor haar. Ze riep maar: "O God, er hoeven toch geen doden te vallen?" Want in drift kan er veel gebeuren. Thuisgekomen, als een gebroken mens, kwam er in haar hart:

"Geen geval, geen zorg, geen list, Oost noch west, noch zandwoestijn."

Toen viel alles van haar af. "God is Rechter, Die 't beslist." Daar viel ze schoontjes buiten. In de kamer zat een oude vriendin die ging zingen. Moeder was in de keuken bezig en hoorde:

*"Zingt nu blij te moe
't Machtig Opperwezen
Enen lofzang toe;
Om ons heilgenot
Worde Jakobs God
Met gejuich geprezen."*

Toen riep ze uit de kamer: "Hoor je het, vrouw De Vries, Hij geeft heil, hoor!" Wat kwam daar een geloof in mee. Zo'n verrassend God!

Moeder kon nergens meer inkomen. De winkel is leeggehaald. De groenterekken stonden voor de deur op straat. Aan de overkant van de straat zat een fietsenmaker. Vader hoorde, dat hij uit de winkel ging. Hij was bijna tachtig jaar. Het waren twee oude panden, met beneden een winkel en een pakhuis en boven twee woonhuizen. In één van die huizen woonde de fietsenmaker met zijn dochter. Het andere was verhuurd. Vader vroeg aan de fietsenmaker, of hij het ging verhuren.

"Nee," zei hij, "ik heb het zelf ook gehuurd, er is niets van mij bij." Vader vroeg het adres van de huisbaas en ging naar huis.

Hij vertelde alles aan moeder. "O man, misschien mogen wij het wel huren, geef het telefoonnummer eens, ik ga direct bellen. En laten we bidden, of de Heere de harten wil neigen." Moeder ging bellen en vertelde wat er allemaal was voorgevallen en vroeg, of ze het konden huren."

"Nee," zei hij, "verhuren, daar begin ik niet meer aan. Die meid die erin woonde, is een verschrikkelijk mens. Ze betaalde maar een klein huurtje, maar ze legde me zulke lasten op. Ik ga het verkopen."

Moeder vroeg wat hij voor die twee panden wilde hebben. "Elfduizend gulden per pand," zei hij. Moeder bedankte en zei, dat ze er met vader over zou spreken en terug hoopte te bellen.

"Ja," zei vader, "ik wilde, dat we het konden kopen, maar hoe komen we aan geld?"

Moeder kreeg direct in haar hart: "Mij is het vee op duizend bergen." "O man," zei moeder, "weet je wat er nu in mijn hart komt: Mij is het vee op duizend bergen, dus maar moed houden, hoor! Wie weet, geeft de Heere wel uitkomst."

's Zaterdagsavonds hadden ze altijd wel mensen op gezelschap. Daar kwamen twee vrijgezelle schippers op visite en vroegen, wat er toch aan de hand was. Vader vertelde, wat er de afgelopen week was gebeurd en zei: "Gaan jullie maar eens mee kijken." Ze kwamen bij de gesloopte winkel. "Wat is dit een droevige toestand," zeiden ze. "Ja," zei vader, "van de opbrengst van deze winkel konden we altijd heel wat onkosten betalen!" Ze liepen weer terug naar huis en kwamen langs de fietsenwinkel. "Kijk," zei vader, "deze panden zijn te koop." "Dat jij het dan niet koopt!" zeiden ze. "Daar heb ik eerlijk gezegd geen geld voor," zei vader. En toen het wonder Gods! Die twee schippers gingen tegenover elkaar staan en overlegden even, of zij het geld zouden lenen. Ze besloten het te doen. Daarna liepen ze terug naar huis. Thuisgekomen vertelde vader, in het bijzijn van die vrienden, dat zij hun het geld wilden lenen. De verkoper werd direct gebeld en de koop werd beslist. Je hoefde niet te vragen, hoe overgelukkig onze ouders waren. Och, dat wij een hart kregen om U recht te danken voor Uw liefde en bemoeienissen. Ze hebben er 's avonds nog van gezongen: "Wat zal ik met Gods gunsten overlaán!"

Dat de Heere geen half werk deed, is wel weer gebleken. De kinderen mochten wijsheid krijgen om de winkel te verbouwen, hoewel ze geen van allen vakman waren. Het werd een leuke winkel. Nog geen week later werd het geopend en konden de kinderen weer verkopen. Moeder riep maar uit:

"O, wonder Gods!" Op hun hoge leeftijd hadden ze nog wat verdienste van de huur van die panden, want A.O.W. pakten ze niet aan. De winkels hadden ze aan hun zoons overgedaan. Ze konden niet helemaal van die huur leven, maar de Heere heeft ze wonderlijk onderhouden. De Heere hield ze wel kort, daar had Hij Zijn eer mee op het oog.

14. Nood en uitkomst in gezin

Er stond weer wat droevigs voor de deur. Een dochter was in verwachting van het eerste kindje en ze waren heel blij. Het kindje werd geboren. Wat was dat een vreugde! Ze waren namelijk al vijf jaar getrouwd. "Nu ben ik vader en jij moeder," zei haar man. Ze konden hun blijdschap niet op. Het was een lieve jongen.

Maar het heeft niet lang geduurd. Ineens zag de zuster, dat het niet goed ging met dat ventje. Niet lang daarna is het gestorven. Wat een ontzettende droefheid! Moeder en de vader van haar schoonzoon kregen veel werk met dat kindje. De Heere gaf, dat de Bijbel gelezen werd en daar stond: "Wij treuren, maar niet als degenen, die geen hoop hebben."

Wat hebben die ouders daar een steun aan gehad! En hun kinderen kregen verzachting. "Het kind is geboren om eeuwig God groot te maken," zei moeder. Ze mochten boven het graf uitkijken en waren zo verwonderd, dat de Heere het had wedergeboren, eer het stierf.

"O," zei moeder, "twee keer aan het graf gestaan, van een kind en van een kleinkind, maar met jaloersheid, want beiden zijn Boven!"

Onze ouders hadden een dochter, die met een schipper was getrouwd. Ze kregen vier kinderen, allemaal bij vader en moeder in huis geboren. "Als ze zes jaar zijn, moeten ze naar het internaat," zei hun dochter.

"Nee hoor," zeiden onze ouders, "die kinderen komen bij ons in huis." Moeder is een dubbele moeder voor hen geweest, voor lichaam en ziel.

Onze ouders kregen bericht, dat ze het huis uit moesten. De huisbaas had het verkocht aan de gemeente. Het was zo oud en vervallen! Het dak lekte aan alle kanten. Emmers en teilen stonden op zolder om het water op te vangen. Huur hoefden ze niet meer te betalen. Op een nacht regende het hard. Moeder werd wakker en de satan zei in haar hart: "Dat water gaat naar de elektriciteit, maakt kortsluiting en heel je gezin verbrandt!" Ze is naar beneden gegaan, zo benauwd kreeg ze het. Daar is ze voor de Heere op haar knieën gevallen en heeft gesmeekt, of de Heere hen bewaren wilde. "Heere," zei ze, "mag ik een troostwoord uit Uw Woord krijgen, ik heb het zo bang, Heere." Ze mocht de Bijbel openslaan en las Jesaja 43: 2: "Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen." Zo mocht ze geloof van de Heere krijgen, de verwondering was groot. "O Heere," riep ze uit, "wat een geduld hebt U toch met ons!" Ze had het toch zo goed, ze kon wel psalmen zingen in de nacht. Ze is weer terug naar bed gegaan en heeft heerlijk mogen slapen.

Ze moesten dus het huis uit, maar waar naar toe? Een huis met bedrijfsruimte was moeilijk te krijgen in de buurt. Ze vroegen steeds of de Heere uitkomst wilde geven. Overal gezocht en niets kunnen vinden!

Een paar dagen later kwam vader thuis en zei: "Vrouw, het huis van Groenendijk is te koop, ik heb het van mevrouw zelf gehoord. Het is net wat wij zoeken, een ruim en groot huis met een garage. Maar ja, hoe komen wij aan geld?" Aan verschillende kennissen gevraagd, maar niemand kon helpen. De één zei: "Het staat vast op de

bank." Een ander zei: "Je hebt toch een Vader in de hemel, Die zal wel zorgen." En zo werden ze aan alle kanten in de engte gedreven. Het ergste was nog: Mevrouw Groenendijk zei tegen alle andere mensen die het huis ook wilden kopen: "Het is al verkocht, familie De Vries heeft het gekocht."

Het zweet brak vader uit, maar hun gebed stond niet stil. Moeder liep naar de keuken en ging dit versje zingen:

*"Als ik, omringd door tegenspoed,
Bezwijken moet,"
en toen ze kwam bij:
"Uw rechterhand
Zal redding geven."*

kwam daar zoveel geloof in mee! Ze liep naar vader en zei: "Man, houd maar moed, hoor! Zijn rechterhand geeft redding."

Twee dagen naderhand hadden ze het geld bij elkaar en konden ze het huis kopen. Dat huis hebben ze ook van de Heere gekregen en ze hebben er tot hun dood toe in mogen wonen. Ze zijn er beiden in gestorven.

Vader heeft tot zijn zeventigste jaar op de veiling groente gekocht, maar toen ging het niet meer. Hij kreeg last van evenwichtsstoornissen en later ook suikerziekte. Ook werd hij wat dement. Gelukkig niet zo erg, dat hij het huis uit moest.

Later werd vader erg ziek. De dokter zei: "Het is raadzaam om de kinderen te roepen." Moeder kreeg bij haar: "Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen." Ze mocht berusting krijgen. Toch mocht vader weer wat opknappen, hoewel buiten lopen niet meer ging.

Een andere keer kreeg moeder de tijding, dat het met haar oudste schoonzoon niet goed ging. Hij was zo ziek, dat hij zelf dacht, dat zijn einde naderde. De kinderen en zijn vrouw, moeders oudste dochter, bezweken bijna van smart. Wat een nood! Zij kon haar man niet missen en de kinderen hun vader niet.

Moeder kreeg die nood op haar ziel gebonden en mocht zeker geloven, dat hij niet sterven zou. Moeder zei tegen één van haar kleinkinderen: "Ga jij eens een paar stevige schoenen voor oom Evert kopen! Dan kan oom Evert ze zo snel mogelijk aan, want wij gaan er vanavond naar toe."

Onbegrijpelijk, als de Heere geloof schenkt kan het! Wij kwamen er aan en wat een droefheid was er in dat gezin!

Evert had zelf veel strijd. Hij zei: "Moeder, ik kan zo niet sterven!" En Marie, zijn vrouw, liep maar heen en weer. Toen zei moeder: "Evert, ik heb nog een kadootje voor je meegebracht en ik hoop, dat je ze verslijten mag!" Allen barstten in tranen uit. Bij de mensen was dat onmogelijk.

Wij zijn weer naar huis gegaan en die schoenen bleven naast het bed staan. De andere morgen was Marie beneden en dacht: "Wat hoor ik toch!" Ze ging kijken en wist niet wat ze zag! Evert had zijn schoenen aangedaan en kwam er mee naar de trap toe lopen. "O wonder Gods!" riepen ze uit. Boven aan de trap bleven ze staan, ze konden niet verder van de goedheid Gods. Ze hebben de Heere groot mogen maken, de kinderen en kleinkinderen in Geldermalsen en wij in Rotterdam.

Weer wat later belde de jongste dochter. Ze verwachtte het derde kindje. Moeder vroeg, hoe het ging. Ze zei zeer bedroefd: "Ik ben bij de dokter geweest voor controle, maar die vertrouwde het niet, ik moet een echo laten maken."

"O kind," zei moeder, "vraag maar veel of jullie een onderworpen hart mogen krijgen,

want er gaat niets buiten Gods voorzienigheid om." De strijd werd steeds groter, ze werd zo vreselijk dik de laatste maand. De dokter zei naderhand, dat hij bang was, dat ze zou barsten! Moeder had zo'n strijd, ze stond in de keuken en riep hardop: "O Heere, ik ben zo bang, dat ik mijn kind moet missen, ik ben zo bang, dat die buik barsten zal!" En toen kwam er met kracht in haar ziel:

*"Looft, looft den HEER' der legerscharen,
O volken, heft een lofzang aan.
Hij wil ons in het leven sparen,
Ons hoeden op de steilste paan."*

Daar kreeg moeder sterkte uit. Ze belde haar dochter op en zei: "Houd maar moed, kind, want net zong ik dat versje uit Psalm 66: *Hij wil ons in het leven sparen.*"

Dat was weer een sterkte voor haar dochter. Ze was uitgerekend en kon bijna niet meer lopen. De weeën begonnen. Ze was ten einde raad. Snikkend belde ze moeder op en zei: "Ik moet naar het ziekenhuis, moeder!"

Moeder voelde bijna geen grond meer onder haar voeten. Maar de Heere gaf met kracht in haar hart:

*"God zorgt als 't leed genaakt,
Dat hij niet gans ternederstort,
Dat hem geen been gebroken wordt;
't Is God, Die hem bewaakt."*

"Houd maar moed, hoor," zei moeder, "dit geeft de Heere in mijn hart. Dag kind, het oog naar boven hoor!"

Het was half drie in de middag, toen ze van huis gingen en vijf over vijf is het kindje al geboren. Hans, zo heette haar man, zag het op de wereld komen. Hij bezweek haast, toen hij het kindje zag. Het had geen achterhoofd!

Hij liep naar de telefoon en belde moeder op. "En Hans," zei moeder, "hoe is het?" "Niet best moeder, het is een ongelukkig kindje."

Moeder kreeg in haar hart: "Hij is de Heere, Hij doe, wat goed is in Zijn ogen!" "Vraag maar aan de Heere om een onderworpen hart hoor!" zei ze.

Moeder legde de hoorn neer en liep biddend naar de tafel. "O Heere, nu is het kindje geboren, maar het moet ook weer sterven. Mag het wederomgeboren worden, eer het sterft?" De dokter had gezegd, dat het kindje niet langer dan twee uren kon leven. Het was een jongetje. Hij heeft het erg benauwd gehad.

Moeder kreeg de twee laatste regels uit Psalm 69: 14 bij haar:

*"Daar zullen zij, Gods knechten met hun zaad,
Zij, die Zijn naam beminnen, erflijk wonen."*

Daar kreeg moeder zoveel ruimte uit en ze kreeg te gevoelen, dat ze met dat kind God groot zou maken.

Moeder vroeg aan ons, of we wilden rijden naar het ziekenhuis. "Ik wil hem graag zien en hoop het nog in mijn armen te houden en zo naar boven te steken." O, wat had moeder het gemakkelijk. In de auto zat ze te zingen: "Maar 't vrome volk in U verheugd."

Wij kwamen bij Adrie (zo heette haar dochter). Ze waren erg bedroefd. Het kindje was al overleden en Adrie mocht het niet zien. Maar moeder wilde het wel heel graag nog zien. Toen is ze met Hans, vader en nog een schoonzoon naar beneden gegaan en daar lag het kindje. Moeder zag er geen gebrek aan, ze mocht boven het stof kijken. "O," riep ze uit, "eeuwig God grootmaken!"

Alles wat ze toen gezegd heeft, kan ik nu niet meer noemen. Maar ze hebben zo gemakkelijk bij dat kindje gestaan. 's Avonds om half negen was Adrie al weer thuis. De andere dag had moeder weer zo'n begeerte om naar die kinderen te gaan. Het kindje was ook thuis, maar het kistje was wel gesloten. Tegenwoordig zou het wel gekund hebben, want ze vullen dan het hoofdje gewoon op en zetten een mutsje op. Het zat potdicht van de mist. Een kleinzoon bracht hen daar. "Rijden maar, jongen," zei ze, "de Heere weet onze begeerte." Ze zijn er veilig aangekomen. Hans' vader mocht er ook in meedelen en vader ook. Het was een Koningskind. Moeder zei: "Door lijden geheiligd en door verdrukking ingegaan." In zijn korte leven had het heel wat meegemaakt. Het is begraven en het was een koningsbegravenis. Des Heeren wegen zijn wonderlijk.

Vaders krachten werden steeds minder. Er kwam een grote blaas op zijn teen. De dokter kwam en zei: "Als die teen er zo uit blijft zien, moet hij naar het ziekenhuis." De andere dag mocht moeder de Bijbel openslaan en las ze Psalm 131: 2: "Gelijk een gespeend kind bij zijn moeder." Toen mocht ze zeker geloven, dat vader niet naar het ziekenhuis hoefde. De dokter kwam en begon weer over het ziekenhuis. Moeder zei: "Ga eens mee dokter, naar de achterkamer." De Bijbel lag nog open. "Leest u dit eens."

Hij las het en moeder legde het hem uit. "Dus mijn man hoeft niet naar het ziekenhuis." Een wonder Gods, vader heeft ook nooit in het ziekenhuis gelegen. Vader was erg stil en keek altijd groot op moeder. Hij is overal getuige van geweest, wat grote dingen de Heere aan moeder gedaan had. Altijd gaf hij dat versje op uit Psalm 25: "Zie op mij in gunst van boven."

Hij is drie dagen bedlegerig geweest. De dokter was bang, dat hij benauwd zou sterven, want zijn longen waren erg slecht. Maar nee, eerst konden wij merken, dat hij veel zielenstrijd had. Maar toen de dood kwam, mocht hij heel rustig heengaan. Er is wel hoop voor vader.

Moeder heeft na vaders sterven zo'n bijzondere nacht gehad. Ze mocht zeker geloven, dat vader Boven was. Hij stond thuis opgebaard. Een vriendin van moeder bleef 's nachts bij haar. Moeder werd wakker en voelde: "Nu ben ik alleen." Ze ging in gebed: "Heere, nu ben ik weduwe, zou U mij erdoor willen helpen?"

Toen kreeg ze van de Heere in haar hart: "Ik zal raad geven, Mijn oog zal op u zijn." Ze smolt in verwondering weg. *Mijn oog zal op u zijn*, zo'n heilig, rein Wezen. Ze zat het met zoveel gevoel te vertellen! Het is wel uitgekomen ook, daar zijn wij allemaal getuige van geweest.

's Nachts was moeder graag alleen. "De nachten zijn zo zoet," zei ze dan. Midden in de nacht lag ze psalmen te zingen. 's Morgens stond ze met de Heere op. Ze was eenzaam, maar met God gemeenzaam. Als je 's morgens naar haar toeging en je luisterde aan de deur, dan hoorde je ze in gebed op haar knieën om de Heere te danken.

En dan dat medelijden dat ze had met kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Ze lag te smeken of ze wederomgeboren mochten worden en of de Heere ze vast wilde houden in deze goddeloze tijd. Dan droeg ze land, volk en kerk op. Ze kon er bijna niet mee ophouden. Ze voelde zo het gewicht van die ontzaglijke eeuwigheid. Dikwijls zat ze te kermen aan de tafel. "O God, mijn arm zaad en nazaad!" "O kinderen, kruip op je knieën naar de Heere toe. Die wereld trekt zo, maar hoe snel kunnen we niet sterven! Alle mensen worden niet even oud."

Moeder maakte ook nog wat wonderlijks met een kleinkind mee. Hij was aan het

spelen en viel met zijn hand in een stuk glas. De wond zat midden in zijn hand. Zijn moeder heeft het verbonden, maar had er geen erg in, dat er een spiertje was geraakt. Zijn vingertje bleef krom staan en dat vertrouwde ze niet. Ze is naar de dokter gegaan. Die stuurde haar door naar het ziekenhuis voor foto's. Die wezen duidelijk uit, dat die spier geraakt was. Daar zeiden ze: "Ja mevrouw, er moet een plastic spier ingezet worden, dit komt zo nooit goed. Maar het is vakantietijd, dus hij kan over vijf weken pas geholpen worden." Wat een strijd!

Hij kwam bij moeder en zei: "Kijk eens, oma!" Moeder schrok, dat vingertje bleef echt krom staan. Hij vertelde, wat er gedaan moest worden in het ziekenhuis. Moeder zei: "Weet je wat we gaan doen, Leonard? Wij gaan aan de Heere Jezus vragen of Hij je vingertje beter wil maken. Want wat de dokters niet kunnen, dat kan de Heere wel. Beloof je, dat je het aan de Heere zal vragen?"

Hij beloofde het. "Jij gelooft toch wel, dat de Heere het kan, Leonard?" vroeg ze.

"Ja," zei hij. En iedere keer, als hij bij moeder kwam, ging het vooruit. Steeds rechter kwam zijn vinger te staan.

Op een keer waren er vier kleinkinderen en een dochter bij moeder. Toen zei moeder: "Leonard, wij gaan een versje zingen, geef jij een versje op?"

En hij gaf op: "Als ik omringd door tegenspoed." Maar gekomen bij dat regeltje: "Uw rechterhand, zal redding geven", ging daar zo'n kracht van uit, dat we bijna niet verder konden zingen.

Een ander kleinkind gaf ook een versje op: "Looft God, looft Zijn naam alom" en toen dat: "Looft Hem om zijn mogendheden." "Het was net een klein kerkje," zei moeder, "zo werd er gezongen!"

De laatste keer voor Leonard naar het ziekenhuis moest, kwam hij bij moeder. Zijn vingertje kon hij bijna weer helemaal recht krijgen. De dokter in het ziekenhuis kon het niet geloven. "De natuur heeft hem genezen," zei hij. Zijn moeder durfde niet te zeggen, dat de Heere dat gedaan had. Daar is ook weer genade voor nodig om vrijmoedig voor Hem uit te komen.

Hij kwam het bij moeder vertellen. "Zie je nu, Leonard, wat een almachtige God het is? En zeg nu eens, Leonard, wie heeft jouw vingertje genezen?"

"De Heere Jezus," zei hij. Toen heeft moeder weer met die kleintjes zitten zingen van de goedheid Gods voor allesbedervende mensenkinderen.

Moeder zei weleens: "In een gezin gebeurt nog al eens wat." Ze leefde met ieder gezin mee. Als ze maar hoorde, dat er iemand ziek was, dan belde ze.

Ze had ook een hart voor haar medemensen en heeft wat naar mensen die in nood zaten gebeld! Het maakte niet uit waar. Of het nu in Zeeland, in Gelderland of ergens anders was, ze belde hen op. De nood werd haar opgelegd. Ds. Blaak zei vroeger weleens tegen moeder: "Meid, je bent een lastdrager. Als de Heere het van je ene schouder afneemt, dan legt Hij het weer op je andere schouder neer." De mensen kregen er wel veel steun van.

Het derde kindje van een broer van ds. Heemskerk lag in het ziekenhuis. De dokters zeiden: "Dit kindje wordt ook niet oud." Ze hadden de twee eerste kinderen ook al naar het graf gebracht, dus dat was zeer smartelijk. Moeder heeft zo met die ouders meegeworsteld en gebeden! Ze stond in de keuken te smeken voor dat kindje en daar begon het ineens in haar hart te zingen: "Dan zullen daar de blijde zangers staan" (Psalm 87: 5). Tegelijk ging de telefoon, het was de oma van het kindje, die vertelde, dat het overleden was.

Toen vertelde moeder, dat ze zo met dat kindje bezig was en dat het bovenstaande

versje bij haar kwam. Wonder Gods, ze mogen alle drie Boven zijn! De kindertjes hebben alle drie een koningsbegravenis gehad. Moeder kwam in het sterfhuis bij de ouders. De moeder van het kindje was stil en de vader had het er erg moeilijk mee. Ze hielden allebei zoveel van kinderen.

Bij zijn broer kwam er ieder jaar één bij en zij moesten ze alle drie naar het graf brengen, twee jongetjes en een meisje. De dokter had gezegd, dat ze geen gezonde kinderen konden krijgen, want hun bloed kwam niet overeen. Maar moeder zei: "Moed houden, Gijs, wat bij de mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God. Jullie mogen misschien nog wel een gezinnetje krijgen." Ze heeft die ouders wat keertjes gebeld.

Toen moeder hoorde, dat ze weer zwanger was, belde ze op en zei: "Hanneke, het oog naar boven hoor, bij Hem is almacht." En het wonder is gebeurd: Ze hebben twee jongens en een meisje van de Heere gekregen, helemaal gezond.

Wat een wonderlijke en goede tijd was dat! De telefoonrekening kwam binnen en die was niet laag met al dat bellen. Dan zei moeder: "Kijk eens, de telefoonrekening kan ik weer ruim betalen." Zoveel geld had ze dan weer gekregen. Zo'n leven is voor de natuurlijke mens onbegrijpelijk.

Dan weer had ze iemand gesproken en voelde ze, dat die man honger had naar het Woord. Ze keek dan niet eerst of ze geld had, maar ze bestelde rustig een boek van f 75,-. Haar dochter die bij haar was, zag dat aan en dacht in haar hart: "Moeder toch, hoe moet u dat nu betalen?" Ze ging naar huis, liep de trap af en daar lag een envelop zonder afzender. Ze bracht hem bij moeder, die maakte hem open en er zat f 100,- in. Ze stak het naar boven en zei: "Kijk eens kind, wat de Heere doet! f 75,- moet ik betalen en f 100,- krijg ik terug. Zo'n rijke God is dat nu."

De dochter liep wenend de trap af van schaamte over zoveel ongeloof.

De dokter die moeder had, kwam oorspronkelijk uit Schotland. Hij merkte wel, dat moeder anders leefde dan anderen. Hij deed nergens aan, maar moeder ging met hem alleen de voorkamer in. Ze ging de weg om zalig te worden helemaal uitleggen en gaf hem een boek van Mac Cheyne mee. Ze zei met een list: "Dit moet u eens lezen dokter, deze man komt ook uit Schotland!" Dan vroeg ze: "Heere, zou er een woordje voor hem in mogen staan? Mocht zijn ziel door U gered worden." Later gaf ze hem een Bijbel mee en vroeg: "Beloof u, dokter, dat u er in gaat lezen, want Gods Woord kan u wijsmaken tot zaligheid."

Die dokter hield heel veel van moeder. Hij voelde wel, dat ze het meende, ze was met zoveel liefde bedeed. De vorige dokter die ze hadden tijdens het ziekbed van Cock en later, wist wat een wonderen de Heere bij ons thuis gedaan had. Als één onzer kinderen bij hem kwam, zei hij weleens: "Het zijn bij jullie allemaal wonderen." Toen vader gestorven was, kwam hij condoleren. Hij ging naast moeder zitten en zei tegen haar, dat ze een groot geloof had. "Nee dokter," zei moeder, "het geloof is een gave Gods. Als God mij geloof geeft, heb ik het en anders heb ik niets!" Zelf moest hij nergens van weten.

Alles kan ik niet precies verhalen, maar het gaat om de wonderen die God gedaan heeft aan arme, ellendige schepselen.

Moeder kreeg een dikke knie, ze wist geen raad van de pijn. Alle huismiddeltjes had ze al geprobeerd, maar het mocht niet helpen. De knie glom op de duur, zo dik was die. De dokter kwam en zei, dat het vocht was. Dat moest eruit gehaald worden, want er konden grote gevolgen uit voortkomen. Hij pakte een grote naald uit zijn tas en zei, dat hij haar nu veel pijn ging doen. Moeder zag er niet overheen, ze lag zacht tot God

te smeken. Hij deed de naald erin en ze kreunde van smart. Maar ze kreeg verlichting, toen ze de liefde van de Heere Jezus voelde. Ze dacht: "Dit is niets vergeleken bij het lijden en sterven van die lieve Borg en dat voor zondaren!" Ze heeft wel smart gehad, maar in haar hart was veel liefde van de Heere. "Wat hebben die zonden Hem veel gekost," zei ze dan en ze smolt weg in tranen.

Een poosje later ging het vocht weer opspelen en het trok naar boven. De dokter zei, dat ze naar het ziekenhuis moest om het vocht weg te laten halen. Moeder had het daar erg moeilijk mee. Ze moest er niet aan denken om naar het ziekenhuis te gaan. Daar gaf de Heere in haar hart dit versje:

*"Maar trouwe God, Gij zijt,
Het Schild, dat mij bevrijdt."*

Wij horen het haar nog zingen. Daar mocht zoveel geloof in meekomen, dat ze tegen de dokter zei: "Ik hoef niet naar het ziekenhuis."

De andere dag zat ze weer in haar stoeltje, maar toen werd het weer zo bestreden! Ze kreeg zo'n pijn in haar nek en smeekte om een kruimeltje geloof. Haar dochter mocht in haar gedachten krijgen, om het met een uienkompres te proberen. Ze heeft een ui fijngehakt, in een zakdoek gedaan en zo om moeders nek gelegd. Nog geen vijf minuten later voelde moeder niets meer. Ze mocht thuis blijven, hoewel ze er veel mee aangevallen werd. Ze riep vaak: "O God, bewaar me voor die ziekenhuizen." Ze had daar zoveel mee meegemaakt.

Weer wat maanden later belde ze 's nachts om twee uur naar de overkant van de straat. Daar woonden, naast elkaar, twee van haar dochters. "Kom gauw, ik ben niet goed." De telefoon stond naast haar bed en was voorgeprogrammeerd, zodat ze slechts een nummer in hoefde te toetsen om ons te bereiken. We holden naar de overkant. Ze lag op bed en vertelde, wat een geworstel ze meegemaakt had. Ze had de Bijbel gelezen, liep naar bed en viel. De dokter zei later, dat het een lichte beroerte geweest was. Wij hebben haar verzorgd, de telefoon dicht bij haar gezet en zijn weer gaan slapen.

De andere morgen kwamen we bij moeder en vroegen hoe het ging.

Ze zei, dat het aardig ging. "Ja," zeiden we, "wat moeten we nu doen?" "Kinderen," zei ze, "gaan jullie maar gerust varen, het is jullie brood. Maar wacht eens, pak de Bijbel eens en lees Filippenzen 1 eens voor." We konden haast niet verder lezen, toen we bij het drieëntwintigste vers kwamen: "Want ik word van deze twee gedrongen, hebbende begeerte, om ontbonden te worden en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste."

Wij dachten: "Nu gaat moeder sterven!" Ze zag ons verdriet en zei: "Lees eens verder." "Maar in het vlees te blijven, is nodiger om uwentwil."

Ze ging vertellen, hoe ze 's avonds zo'n betrekking had om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Ze las dit hoofdstuk en toen ze verder las, voelde ze wat een donkere tijd het was. Zo weinig echt onderwijs over de eenvoud die in Christus is. Toen heeft ze gezegd: "Ja Heere, om Uwentwil wil ik nog blijven om als nietig slijk het met Uw hulp uit te leggen." Ze had alles zelf zo eenvoudig meegemaakt en sprak uit ondervinding. Wij mochten weer een reisje doen en moeder mocht weer uit bed komen. Het is uitgekomen. We hebben veel onderwijs van haar gekregen. Mocht de Heere het met Zijn Geest vervullen.

Moeder was geen kniezer, ze had een opgeruimd karakter en overdag had ze graag iemand om zich heen. Haar mond stond nooit stil. We hebben veel mensen gesproken die vertelden, dat, als moeder hen gebeld had, ze weer moed kregen. Ze zei altijd: "Niet van de Heere afblijven hoor, kruip maar naar Hem toe. Hij wil erom gevraagd

worden. Kom maar zoals je bent en zeg dat maar tegen de Heere: Heere, ik kan niet bidden, maar leert U mij bidden."

15. Ontmoeting met Lina van der Kolk³

Op een keer ging ze mee naar **Lina van der Kolk**. Moeder had gelezen, *dat de dochter Sions is overgebleven als een nachthutje in een komkommerhof en als een belegerde stad*. Dat moesten ze samen beamen. Moeder ging recht tegenover Lina zitten; ze waren allebei een beetje doof, maar toen ze met elkaar in gesprek kwamen, verstonden ze elkaar, hoewel ze niet eens zo hard praatten. Toen zei Lina hetzelfde als wat moeder had gelezen over dat hutje. Wat waren wij daar jaloers op. Die twee sloegen op één aambeeld. Lina mocht ook op de Heere vertrouwen. Nadat we Lina bezocht hadden, zijn we nog ergens anders op visite geweest.

's Avonds reden we naar huis en in de auto zei moeder: "Nu moet ik jullie vertellen, wat een lieve, zorgende God Hij is. Ik zat bij Lina en wilde haar zo graag wat geven, maar er zat nog maar f 30,- in mijn portemonnee. Ik draaide mijn portemonnee om en gaf alles wat ik had aan Lina. En kijk nu eens, wat de Heere gedaan heeft!" Ze haalde f 50,- uit haar zak en liet het ons zien. Wij wisten totaal niets. Want zoals moeder leefde, dat gaat het natuurlijke verstand te boven. "Maar," zei ze dan, "wat een zoet leven met de Heere."

Toen moeder gestorven was, leefde Lina nog en was toen 91 jaar. Ze verlangde zo om heen te gaan!

Mijn zus zei: "Lina, het is nog een verdrukking van tien dagen."

"Ja," zei ze, "maar wachten duurt zo lang!" Ze zat als een eenzame mus en werd zo weinig begrepen. Wat is het toch een zalig volk!

Moeder heeft al haar kinderen en kleinkinderen de catechismus van ds. Smijtegelt gegeven als trouwkado. Het waren dure boeken, maar voor het boek er was, kwam het geld al binnen en kon ze het weer rijk betalen.

Moeder heeft zo goed mogen voelen, waar de breuk van de kerk lag. Ze is niet veel naar de kerk geweest, ze is door de Heere geleerd. "O," zei ze dan, "die vreselijke muren, ieder vecht voor zijn eigen huis. Maar mijn huis staat woest en ledig, de oordelen liggen zo laag, ze beginnen bij Gods huis vandaan. O, dat wij die breuk maar mochten bewenen, waar wij uit gevallen zijn. Wat is er een bloed vergoten. Dat we pal mochten staan voor de ere Gods, wat is alles verscheurd!"

Er kwam een jongen bij moeder. Hij heette Koen en had weinig verstand. Lezen of schrijven kon hij niet. Maar in die jongen zagen wij de wonderen Gods. Op een keer zaten enkele mensen bij moeder. Het ging over kerken. Hij draaide zijn rug naar die mensen toe. Hij zat naast moeder en zei: "Geen kerken, hè oma, één God en één Bijbel!" "Hoor je," zei moeder, "hoe de Heere in en door dat kind spreekt." Dan ging het weer over autorijden op Gods dag. "Ja," zeggen de mensen, "als het maar is om Gods Woord te horen!" Maar weet je wat dat onnozele kind zei: "Oma, de auto's in de garage hè, het is Gods dag, niet rijden op zondag." Het onedele en verachte, dat kan niet huichelen, want daar heeft het geen verstand voor. Wat een waarschuwing was dat voor ons, zoals dat kind het voelde.

16. Levenseinde

Moeder werd tachtig jaar. Haar begeerte was om met haar kinderen, klein- en achterkleinkinderen en vrienden haar verjaardag in een zaal te vieren. Maar aan 's

³ Zie de levensschets en brieven van Lina van der Kolk, hoofdstuk 11.

mensen kant was dit onmogelijk, want moeder kon de trap niet meer af. Het waren wel twintig treden!

"Ja Heere, U weet het, in huis gaat het niet, daar is de familie veel te groot voor." Daar is veel strijd op af gekomen, van buiten en van binnen. De kinderen zeiden, dat het wel zou gaan. Een paar kleinzoons zouden ze wel de trap afdragen. In haar hart dacht ze: "Als ze me nu eens laten vallen?"

's Morgens gingen we naar moeder toe en er werd heel wat geredeneerd, hoe we dat nu het beste konden doen. Toen zei moeder ineens: "Jongens, ik ga het op de Heere wagen." Ze stapte met haar dochter naar de gang. Bovenaan zei ze:

*" 't Is Isrels God, Die krachten geeft,
Van Wien het volk zijn sterkte heeft."*

"Geef me maar een hand." Zo is ze heel rustig naar beneden gegaan, in de kracht Gods. Van vrienden mochten we een bestelbus gebruiken, waarin de invalidenwagen goed werd vastgezet. Ze had het toch zo goed, daar achterin!

In de zaal aangekomen, heeft ze heel de familieschaar zo echt aan mogen spreken en gaf ze dit versje op (Psalm 103: 9):

*"Maar 's Heeren gunst zal over die Hem vrezen,
In eeuwigheid altoos dezelfde wezen;
Zijn trouw rust zelfs op 't late nageslacht,
Dat Zijn verbond niet trouweloos wil schenden,
Noch van Zijn wet afkerig d' oren wenden,
Maar die, naar eis van Gods verbond, betracht."*

Het was een zaal vol jeugd, er werd uit volle borst gezongen. Haar wens was vervuld. Nadien is ze de trap niet meer af geweest. Kort daarna kreeg ze een beroerte en kon ze niet meer blijven staan.

De dokter moest komen, een zuster en veel kinderen stonden om haar bed. Zo kwam ze van het één in het ander. Ze wilde zo lang mogelijk zelfstandig zijn en nu lag ze daar. Ze moest geholpen worden. Ze probeerde nog te staan en dat ging nog een paar keer.

Toen kwam de Heere in haar ziel over. Ze heeft haar kinderen en kleinkinderen aangesproken en gedag gezegd en aan de Heere gesmeekt, of ze wederomgeboren mochten worden. Ze lag zo ruim! Ontbonden en met Christus te zijn, was zeer verre het beste. Ze lag maar te praten: "Zo reizen wij naar Jeruzalem."

*"Ontsluit, ontsluit, voor mijne schreden,
De poorten der gerechtigheid;
Door deze zal ik binnentreden,
En loven 's HEEREN majesteit."*

Ze lag die Borg maar groot te maken en dat voor zo één! Eeuwig Hem bedoelen! Haar bed is een predikstoel geweest.

Dan zei ze weer: "Uit modderig slijk opgehaald. Mijn vader was een Amoriet en mijn moeder een Hethietische. Kinderen, zingt dat versje eens met elkaar: *Waar liefde woont, gebiedt de HEER' den zegen.* –

Jezus, Uw verzoenend sterven,

Is het rustpunt van mijn hart –

O lieve Vader, o lieve Zoon, o lieve Heilige Geest."

Daar zijn wat tranen gevallen. Maar zachtjes aan nam de Heere het gemak weer weg. Naar het lichaam mocht ze nog gezond wezen, maar lopen ging niet meer. De kinderen huurden een lift, daar kon een dochter moeder mee helpen, op de po, in de

rolstoel en in bed. Die dochter had van de Heere verpleegstersverstand gekregen, al had ze er niet voor geleerd. Een vreemde zuster was dus niet nodig.

Moeder kon niet meer dag en nacht alleen zijn. Daarom hebben de kinderen een rooster gemaakt. Ze werd geholpen door acht dochters en twee schoondochters en zo was ze geen minuut alleen. Als ze in haar rolstoel zat, kon ze God maar niet begrijpen, dat ze zo'n goede verzorging had. En de kinderen konden Gods goedheid niet begrijpen, dat ze moeder mochten verzorgen. Zo'n teer kind van God, dat ze niet naar een verpleeghuis hoefde, of naar een ziekenhuis, waarmee moeder vaak aangevallen werd.

Dan zat ze weer te bidden: "O God, bewaar me voor opstand." Ze was zo graag zelf een beetje bezig, haar wasje doen en eten koken. En dat kon nu niet meer. Als ze dan naar de keuken keek, was er vaak opstand in haar hart, als ze haar kinderen eten zag koken. "Bewaar me voor opstand," riep ze dan, "zou U die vuile opstand uit mijn hart weg willen nemen? U kunt toch met mij doen, wat U wilt? Of ik nu lopen, zitten of liggen moet, het is alles door U zo bestuurd! Dat vuile hart! Als vuil in mijn hart een plantje was, ik zou het met wortel en tak uittrekken!"

De apostel Paulus heeft diezelfde strijd gehad, toen hij uitriep: "Ik dan doe datzelfde nu niet meer, maar de zonde, die in mij woont" en even verder: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?" (Romeinen 8: 13 en 26).

Als er iemand binnenkwam, die vroeg: "Hoe is het, vrouw De Vries?" dan zei ze altijd: "God is goed, maar ik ben een zondares."

Toen ze op bed lag, had ze niet gedacht, dat het zo laag met haar zou aflopen.

Als het zondag was, vroeg ze: "Wat voor dag is het vandaag?" "Zondag, moeder." Dan zei ze: "De sabbat is mijn verlustiging." En als er dan een preek gelezen werd over dat bitter lijden en sterven van de Heere Jezus, dan liepen de tranen over haar wangen. Als de preek uit was, zat ze over haar borst te wrijven en zei: "O die zonden, dat zo'n heilig, rein Wezen uit de hemel heeft willen komen voor zo'n vuile zondares!" Ze smolt zo maar weg. Wat zijn we daar vaak jaloers op geweest.

Iedere week kwam er een vriendin moeder opzoeken. Al twaalf jaar lang. En toen ze hoorde, dat moeder niet lang meer zou leven, zei ze: "Heere, als U vrouw De Vries wegneemt, mag ik dan ook weg?" Ze hadden elkaar zo lief, samen mochten ze uit Gods hand leven. Moeder had nog wat inkomen van de huur, maar daar kon ze niet van leven. Wij hebben verwonderd gestaan, hoe **Volksje Heijstek** (zo heette die vriendin) en moeder door de Heere zijn onderhouden. Zo hoog konden de rekeningen niet zijn, of het geld was er. Daaraan konden we zien, dat de Heere alles doet, om Zijns groten Naams wil.

Om even iets te verhalen over Volksje. Ze werd 65 jaar, maar wilde geen A.O.W. aannemen. Ze liep erg in de strijd, maar God heeft ze geloof geschonken. Moeder zei (wat wij later pas hoorden): "Volksje, jij krijgt van mij iedere week f 50,-." En zo ging het ook.

Maar op een keer zat moeder te bidden. Volksje zou komen, maar ze had nu echt niets om aan haar te geven. Volksje kwam binnen, zei moeder gedag en zei: "Vrouw De Vries, ik wil nu niets hebben hoor, want kijk eens!" f 400,-. "Dat heb ik van de Heere gekregen en we delen het samen." Toen hebben ze God groot zitten maken. Wonderen Gods!

Moeder vroeg altijd: "Heere, mag ik van U onderhouden worden? Dat de kinderen, net als Abraham, niet hoeven te zeggen: Ik heb ze groot gemaakt." "O, zoet leven, Volksje!" zei moeder dan.

De beproeving kan weleens groot zijn, maar de uitkomsten zijn veel groter. Drie

maanden na moeders sterven werd Volksje ziek. Ze liep allang bezwaard, ook met haar ziel. Ze heeft drie weken in het ziekenhuis gelegen en hoorde, dat ze ongeneeslijk ziek was. Toen bezweek ze haast. Ze voelde, dat ze sterven moest en niet sterven kon. Als wij met haar spraken zei ze: "Wat een hard hart heb ik toch, ik ben bang, dat ik me bedrogen heb, ik denk nog voor eeuwig verloren te gaan. Mijn haar valt zo uit, ik kom nog als een schandvlek in de kist te liggen."

Drie weken voor haar sterven kreeg ze rust, want de Heere zei: "Zal ik het zeggen en niet doen?" Vlak voor haar sterven nam de Heere de prikkel van de dood weg. Toen zei ze: "Zij komen aan door 't Godd'lijk licht geleid. Ik blijf de Heere verwachten." Dus de Heere is zoet overgekomen. Haar laatste woorden waren: "Kom Heere Jezus, kom haastelijk. Amen."

Acht maanden na moeder is Volksje gestorven en heeft ze haar wens verkregen.

Met kerstfeest had moeder het 's nachts heel gemakkelijk. "Het was, of ik bij de herdertjes was," zo vertelde ze, "er werd gezongen: *Ere zij God in de hoogste hemelen.*" Ze had er 's morgens nog de zoetigheid van. "Als de Heere maar bij me is, dan is het goed, maar als ik Zijn nabijheid niet voel, dan zou ik van droefheid sterven." Dan zei ze weer: "Ik mag zijn nabijheid weer voelen" en gaf dat versje op: " 'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheén."

Het eten ging steeds moeilijker en op den duur kon ze het niet meer. Zes weken heeft ze alleen op water geleefd. Ze spuugde gal en dan had ze het zo benauwd! Maar in die benauwdheid riep ze nog: "O God, wees mij zondares genadig!" Het was bijna niet om aan te zien.

Dan kwam er weer een zoon bij haar bed en vroeg: "Hoe gaat het, moe?"

"Ik ben zo leeg."

"Waar bent u leeg van, moe?"

"Leeg van God en dat is de grootste smart."

Dan zei ze weer: "O, wat zal dat zijn, van dat lichaam der zonde verlost te worden! Ik ben de wereld zo moe, ik ben mezelf zo moe."

Niets wilde ze meer horen van de wereld. Toen ze nog lezen kon, zat ze veel te lezen. Ze zei dan: "Ik lees graag, want dan heeft de satan niet veel aan mij." Wij konden aan alles zien en voelen, dat ze niet meer van deze wereld was. Dan hoorden we haar weer bidden: "Heere, jaag hem eens weg, die satan!" Hij maakte haar wijs, dat het geen waarheid in het binnenste was.

En dan 's morgens had ze het weer zo gemakkelijk! Ze zei: "Ik heb U lief, Heere. Ja, de Heere zegt: *Ik heb u lief gehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken.*" Dan had ze het weer zo goed.

's Zondagsavonds kreeg ze een hevige hoestbui. Haar dochter vroeg aan de Heere, of Hij haar moeder en haar wilde sterken. Je hart deed pijn als je het aanzag. En het ergste was, dat je haar niet kon helpen. Haar dochter liep vlug naar haar toe, maar spugen hoefde ze niet. "Wonder, hè moe?" zei haar dochter, "alleen maar hoesten en niet spugen, wat is de Heere toch goed. U hebt hem zo lief, hè moe?"

Toen zei ze: "Hij is mijn Liefste en Zijn genegenheid is tot mij."

"O moeder, nu krijgt u een druifje, in plaats van benauwdheid."

's Woendags riep ze een andere zoon en zei: "Nico, ik mag naar Boven." Wat ging daar veel van uit, wat een ruimte, wat een geur!

Haar oudste dochter kwam bij haar. Ze zei: "Zie je erdoor, Marie?" Marie zei niets. Ze zei: "Ik nog niet, maar nog een paar dagen."

Het was de zevende dag. Ze had weer benauwd liggen spugen en wij vroegen: "Geeft

u een versje op, moe?" Ze gaf dit versje op: "Uw goedheid, HEER', is hemelhoog." Onbegrijpelijk!

Ze had veel strijd, uit- en inwendig. "Heere, geeft U me moed en krachten om hopend op U te wachten." En zo tobde ze van de ene dag in de andere. De avond voor haar sterven zei ze: " 'k Wist niet, dat mijn tere ziel, zoveel van dat aardse overhield. O God, wees mij zondares genadig!"

De laatste nacht heeft ze nog veel strijd gehad, dat was de laatste keer. 's Morgens vroeg lag ze heel zacht stamelend te zingen:

"Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!)

Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,

U in gerechtigheid aanschouwen,

Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld."

Twee dochters gingen haar wassen. Ze zagen het wel, het ging haast niet meer. Ze hebben haar even in de rolstoel gezet en dachten, dat ze zo stierf, zo ver was ze weg! Maar toen ze weer op bed lag, zei ze met stervende mond:

"De HEER' wild' op mijn kermen,

Zich over mij ontfermen."

Ze kon niet verder meer en mijn zus heeft het afgemaakt. Haar handen, die ze bijna niet meer vouwen kon, deed ze samen en zei: "Amen."

Toen dachten wij: "Nu gaat moeder sterven." Haar ogen braken en haar mond ging open. Ze is een uur in slaap gevallen en toen, o wonder Gods, in plaats van sterven, deed ze haar hand omhoog. Die zat in een zwachtel, want de dokter dacht, dat haar pols gebroken was. Al haar kinderen werden geroepen.

Het eerste, wat ze zei, was: "Heere, wanneer mag ik komen?" Heel stamelend, in lettergrepen. Haar kinderen telden voor haar niet meer. Wij hebben zo klaar mogen zien, dat Gods Geest met haar bezig was!

Toen zei ze: "Ja, ik mag komen!" Dan lag ze weer een poosje stil en ineens ging die pijnlijke hand weer naar boven: "Heere, ik verlang naar U, in een land, dor en mat, zonder water, naar een land overvloeiende."

Dan zei ze weer: "Drieëntwintig jaar, mijn blinde ogen geopend." Weer rustte ze even en dan ging weer die hand naar boven: " 't Is de tiende dag." (Het kwam uit, want 's avonds om elf uur is ze gestorven.)

Iedere keer stak ze haar hand op. Dan zeiden wij: "Stil, daar komt weer wat."

"Zij zijn het, die uit de grote verdrukking komen." - "De Heere ondersteunt mij en leidt mij uit een diep land" - "Hij helpe mij" - "Zonder Mij kunt gij niets doen." - "Help mij en leid mij." - "O Heere, help mij toch, om Jezus' wil." - "Naar een land zonder verdrukking."

Dan zei ze vier keer achter elkaar "Hij helpe mij." - "Leid mij in een land overvloeiende; help mij toch uit die grote verdrukking." "Ontferm U, Heere, o kom, Heere!" - "Wat een wonder, ik goddeloze ziel!" - "O Heere, help mij toch." Dat zei ze wel drie maal. "Er zal hulp en bijstand komen." - "Mijn God, ik zal U loven, omdat Gij het hebt gedaan." - "Voor een goddeloze."

Tot drie maal toe sprak ze: "Ik wil, dat ze één zijn."

Je kon zo zien, dat ze met de Heere sprak. Dan zei ze: "Ik kom." - "Gij zult hem zien, om Jezus' wil. Amen."

"Gij, Gij hebt het gedaan. Gij ondersteunt mij, Gij blijft dezelfde." - "O Heere, negen dagen zijn er om." - "Hij verlost mij, mag ik komen?" "Vrede, mijn ziel, gij zijt verlost!"

Het laatste woordje, wat ze fluisterde, was: "Het Lam." Ze sloeg haar ogen op. Dat

zullen wij nooit vergeten. Daar lag zo'n grote verwondering in die ogen, ze werden steeds groter. Daar lag iets Goddelijks in. Ze heeft aan deze kant de hemel geopend gezien.

Moeder heeft nog meer gezegd, maar alles is niet opgeschreven. Maar dat hoeft ook niet. Al had ze maar één woordje gezegd, dat was al groot geweest. Dit hebben wij kunnen zien: Niet moeder heeft het gedaan, maar de God van moeder.

De laatste woorden heeft ze om één uur 's middags gesproken en 's avonds, vlak voor haar sterven, keek ze met bedroefde ogen naar haar kinderen en in haar ogen lag weemoed. Daarna sloot ze haar ogen en stierf.

Op één kind na, stonden al haar kinderen rond haar bed. Haar begeerte was, uit de Nederlands Hervormde Kerk, de erve der vaders, begraven te worden. De Heere heeft haar begeerte vervuld. **Ds. D. Heemskerk** uit Nieuwleusen heeft de rouwdienst geleid. Hij sprak naar aanleiding van Psalm 34: 7: "Deze ellendige riep, en de HEERE hoorde; en Hij verlostte hem uit al Zijn benauwdheden."

Ze heeft een koningsbegrafenis gekregen.

O, dat wij ook zo gelukkig mochten worden en dat het straks niet tegen ons zal behoeven te getuigen.

Onze wens is, dat wij ook zulke bidders gemaakt mochten worden. *O God, wees mij zondaar genadig.*

Moeder heeft zo'n moed voor haar zaad en nazaad mogen scheppen uit Jesaja 49.

Het geschrevene is gebrekvol. Het is niet van mij, dat ik het geschreven heb. Ik wist dikwijls niet, hoe te beginnen, maar de Heere de eer, Die mij het geheugen gegeven heeft. Moge het zijn tot Zijn eer. Moeder zou zeggen: "Niet ons, o HEERE, niet ons, maar Uw Naam alleen de ere."

**Deze ellendige riep, en de HEERE hoorde;
en Hij verlostte hem uit al zijn benauwdheden.**

Psalm 34 vers 7

Heden heeft de Heere, op Zijn tijd en wijze, uit ons midden weggenomen, onze geliefde zeer 'zorgzame moeder, groot- en overgrootmoeder

DINA ELIZABETH DE VRIES-ROOS

sinds 7 juni 1986 weduwe van Leendert de Vries
in de gezegende ouderdom van 82 jaar.

Geldermalsen: M. Zondag-de Vries
E. Zondag
Rotterdam: A. C. Bezemer-de Vries
A. J. Bezemer
Rotterdam: N. de Vries
E. H. de Vries-Noorlander
Rotterdam: D. E. Noordzij-de Vries
J. Noordzij
Rotterdam: J. Grinwis-de Vries
F. Grinwis
Rotterdam: B. Bezemer-de Vries
W. Bezemer
Mijnsheerenland: L. Blaak-de Vries
J. A. Blaak
Rotterdam: L. de Vries
P. C. G. de Vries-Hamelink
Rotterdam: L. Roger-de Vries
R. Roger
Rotterdam: W. van der Velde-de Vries
A. van der Velde
Rotterdam: L. van Vijven- de Vries
J. van Vijven
Rotterdam: C. de Vries
J. de Vries-de Greef
Rotterdam: J. de Vries
J. de Vries-de Greef
Nieuwe-Tonge: A. Knops-de Vries
J. A. Knops
Klein- en achterkleinkinderen

Zuidhoek 155

3082 PG Rotterdam, 27 januari 1995

Onze geliefde moeder en oma is thuis opgebaard. Gelegenheid tot condoleren maandag 30 januari en dinsdag 31 januari 1995, vanaf 19.00 uur, aan het woonhuis en na afloop van de begrafenis in de aula van de begraafplaats.

De rouwdienst zal D.V. worden gehouden woensdag 1 februari 1995, aanvang 13.00 uur, in de Ned. Herv. "Oude Kerk", Charloisse Kerk singel 35 te Rotterdam. Aansluitend zal de begrafenis om 14.30 uur plaatsvinden op de Ned. Herv. begraafplaats "Oud-Charlois", Charloisse Lagendijk 680 te Rotterdam.

Geen bloemen. Zij die geen rouwbrief hebben ontvangen, mogen deze advertentie als uitnodiging beschouwen.

*Maar 't vrome volk, in U verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd,
Daar zij hun wens verkrijgen,
Hun blijdschap zal dan, onbepaald,
Door 't licht, dat van Zijn aanzicht straalt,
Ten hoogsten toppunt stijgen.* Psalm 68 vers 2a

Intens verdrietig geven wij kennis, dat de Heere van onze zijde heeft weggenomen, onze zeer geliefde

OMA DE VRIES

In haar hebben wij verloren een waarschuwende, maar bovenal een voor ons biddende oma.

Wij hopen dat de Heere onze ouders en ons de ware troost zal schenken in dit zo smartelijk verdriet en deze roepstem zal heiligen aan ons aller hart.

Klein- en achterkleinkinderen
Rotterdam, 27 januari 1995

5. Godvrezende vrouwen uit Rotterdam

(1) VROUW WITVLIET

Ds. Kersten heeft zich vele vrienden gemaakt tijdens zijn verblijf in Rotterdam. Een bijzondere band is er met de vrouw van diaken Witvliet. Toen Kersten als onderwijzer in Den Haag door het schoolbestuur ontslag had gekregen, was het Witvliet die hem een aantal maanden gastvrij onderdak verleende.

En toen ds. Kersten namens de Zeeuwse gemeenten het woord voerde bij het afscheid van ds. Pieneman, zei vrouw Witvliet tegen haar man bij zijn thuiskomst: "Wij krijgen Henri Kersten als dominee."

"Hoe kom je daar nu toch bij, vrouw?" reageerde haar man verbaasd.

"Wel, dat heeft de Heere mij bekend gemaakt. Ik ben er bij bepaald, hoe Samuël de jonge David moest zalven."

We weten, dat dit woord van de vrouw van Witvliet in vervulling mocht gaan. En tijdens de eerste periode-Kersten in Rotterdam is de band tussen hen gebleven. Bijna wekelijks — meestal op maandag — maakte ds. Kersten de gang naar het huis van vrouw Witvliet. Dan werd er over de preek nagepraat. Daarbij was de verhouding zodanig, dat er ook weleens verschil van mening was. Dat kon lijden. Vrouw Witvliet was een eerlijk mens die zei waar het op stond en die bepaald — maar in liefde! — geen blad voor haar mond nam. Daarvan getuigen twee ons overgeleverde voorvallen. Ds. Kersten had veel belangstelling voor de bouw van het Rotterdamse stadhuis aan de Coolsingel. Daar nam hij elke week wel een kijkje en de bouwvakkers waren aan de deftige, zwarte gestalte wel gewend. Regelmatig kreeg hij tekst en uitleg. Nu liep er nog een deftig man bij de bouw rond: ene Van der Spek, die als (onder)aannemer nauw bij het geheel betrokken was. Deze man, die altijd met een hoge zwarte hoed op liep, had naar de gewoonte van de tijd onder de welgestelden een zwarte herenwandelsok met zilveren knop. Tussen hem en ds. Kersten ontspon zich regelmatig een gesprek. Of Van der Spek deze wandelsok aan ds. Kersten cadeau heeft gedaan, of dat deze er zelf een heeft aangeschaft, vermeldt de historie niet. In ieder geval kon men de Rotterdamse predikant geregeld met zijn wandelsok op straat aantreffen.

Zo ging hij ook eens op bezoek bij vrouw Witvliet. Hij bedacht evenwel, dat het toch maar beter was dat deze eenvoudige ziel dit symbool van deftigheid niet zou zien. Toen hij had aangebeld aan haar woning aan de Osseweistraat 7a in het westen van Rotterdam en de deur opengetrokken werd — ze woonde op een bovenhuis — liet hij wijselijk de sok beneden in de gang staan. Eenmaal tegenover vrouw Witvliet gezeten, kregen ze een gesprek dat maar niet wilde vlotten.

Opeens werd hem de vraag gesteld of hij niet erg in orde was. "Mekeer je soms wat an je bêene?" klonk het, waarop ds. Kersten, die de bui al voelde hangen, met een kortaf "Welnee" reageerde.

"O, dat docht ik. Je heit toch 'n stok bie je? De Waerheid lêêrt ons dat ouwe maense mit 'n stok motte loape, maar niet 'n jonge kaerel as joe bint", klonk de vermaning in het Flakkeese dialect. Zij vertelde, dat ze de dominee, van wie ze zielsveel hield, met zo'n protserige sok in het spionnetje had zien aankomen.

Voor ds. Kersten weer vertrok, voegde ze hem toe: "As je weerom komt, nooit weer mee 'n stok, 'oor!" 't Was de eerste en de laatste maal, dat ds. Kersten met dit attribuut naar deze zielsvriendin durfde gaan...

Het andere voorval deed zich voor toen vrouw Witvliet ziek was. Als naar gewoonte

was de dominee begin van de week al bij haar geweest. Enkele dagen later zei ze tegen haar dochter, dat ze de kamer maar goed op moest ruimen omdat ze de dominee verwachtte. De Heere had haar dat bekendgemaakt. De kamer was keurig aan kant, maar ... er kwam géén dominee die dag. Wèl de dag daarna. Ze vroeg hem: "Waar was u gisteren?"

De dominee gaf een ontwijkend antwoord. Ze vroeg het opnieuw, waarop ds. Kersten reageerde dat hij maandag toch al geweest was. "Ik heb nog meer zieken", gaf hij haar te kennen.

"Voor de laatste maal, dominee, waarom kwam u gisteren niet?"

Met tranen in zijn ogen vroeg ds. Kersten waarom ze dat wilde weten.

Ze antwoordde dat de Heere haar de komst van ds. Kersten had bekendgemaakt en dat Hij een Waarmaker van Zijn Woord is. Daarop bekende de dominee, dat hij de dag daarvoor inderdaad naar haar onderweg was geweest, maar aannemer Van der Spek was tegengekomen, die hem vriendelijk vroeg een nieuw bouwwerk te gaan bekijken. Daarop zei vrouw Witvliet: "U was abuis, dominee. Als ik nu gisteren eens weggenomen was geweest, waar was u dan met uw bediening gebleven?"

Dit gesprek tekent niet alleen de eerlijke verhouding tussen deze beide kinderen des Heeren, maar zegt ook iets van ds. Kersten, die zich door deze wijze vrouw liet gezeggen.

Als vrouw Witvliet hoort, dat haar dominee het beroep naar Yerseke heeft aangenomen, valt dat haar zwaar. Ze kan maar niet geloven dat ze hem als herder en leraar zal moeten missen. Regelmatig is ze zondags in de pastorie; als ze tweemaal naar de kerk kan, blijft ze bij ds. Kersten eten vanwege de forse afstand tussen de Boezemsingel en haar huis. Dat mogen nog enkele mensen doen, onder wie een zekere vrouw Ham die op het Noordereiland woont. Deze vrouw vraagt in de pastorie aan vrouw Witvliet, of ze het nogal kan overgeven dat de dominee zal vertrekken. Ds. Kersten zit er bij, als hij haar antwoord hoort. " 'k Weet heel goed, hoe hij hier gekomen is, maar over zijn weggaan heeft de Heere mij niets bekend gemaakt, daar weet ik niets van."

Ds. Kersten hoort dit aan, staat op en gaat naar zijn studeerkamer....

(2) TRIJNTJE CATHARINA DE BRUIN-BOUT

Een moeder in Israël

... Onder degenen die op 5 april 1928 belijdenis afleggen is ook Trijntje Catharina de Bruin-Bout. Vele jaren van haar leven zou zij op bed moeten doorbrengen. Haar huis aan de Palestinastraat 53a zou een vergaderplaats van Gods volk worden.

Riena wordt op 16 september 1888 te Rotterdam geboren uit godvrezende ouders. Ze werd al in haar vroege jeugd getrokken. De Heere had haar geleid met smeking en geweend. In de weg van overtuiging had zij zich bijna blind geschreid. Dag en nacht had zij geweend omdat zij God kwijt was. En dat vanwege haar eigen schuld en zonde. In die tijd kwam dat meisje bij een oogarts terecht omdat haar ogen waren ontstoken. Zó dat ze bijna niets meer kon zien. De dokter bestudeerde haar etterende ogen. De behandelende arts zag meteen wat er aan schortte. Hij sprak haar toe met de woorden: "Kind, wat heb jij veel afgehuild in je leven. Dat is wellicht de oorzaak van je oogkwaal", voegde hij er nadenkend aan toe. Het meisje knikte instemmend. De man ondervroeg haar verder door waarom zij dan zo veel tranen schreide en bedroefd was? Toen kreeg Riena de vrijmoedigheid om hem te vertellen van haar Godsgemis. Dat haar hemelhoge schuld haar zo neerdruckte. Maar ook mocht zij hem persoonlijk aanspreken. Hem waarschuwen dat hij ook hetzelfde nodig had als zij op weg en reis naar de eeuwigheid. Of dit gesprek nog vruchten mocht afwerpen voor die arts is niet bekend.

Haar vader moest ze al jong missen. Als hij overlijdt, logeert ze bij haar zus. De dag daarna komt haar broer het sterven vertellen. Maar dat hoeft niet meer, want de Heere heeft het haar al bekend gemaakt. Als ze die avond naar buiten gaat, mag ze de sterren aan de hemel zien flonkeren. "'k Zal dan gedurig bij U zijn", zo zingt het in haar hart. En dan mag ze weten, dat haar vader in de hemel is. Ze is dan twaalf jaar oud.

Ze volgt een opleiding tot onderwijzeres. Vanwege een zwak hart heeft ze echter nooit voor de klas gestaan, maar een groot deel van haar leven op bed doorgebracht. Deze hartkwaal komt openbaar als ze nog geen dertien jaar is.

Riena trouwde met Arie de Bruin, een weduwnaar met vijf kinderen, een man die geen vreemdeling is van het leven der genade. Vijftien jaar is zij met hem getrouwd, als hij overlijdt. Hij kende in zijn leven genade, maar leefde echter meer in de schaduw van zijn vrouw.

Zijn echtgenote, Riena, mocht hem met jaloersheid nastaren, daar hij de strijd reeds te boven was.

Ze blijft echter niet eenzaam achter. Haar eenvoudige benedenwoning is bijna elke dag een ontmoetingsplaats van Gods volk.

Vrouw Verschoor, vrouw Kooman, weduwe Bock, "opoe" Ruit en weduwe Van den Bos-Mol bezoeken haar regelmatig, sommigen zelfs op vaste dagen in de week. Ook Geesken ten Hove uit Rijssen was haar vriendin en zuster in de Heere. Ze logeerde regelmatig in Rotterdam. Dat waren hoogtijdagen in het leven van deze ongehuwde vrouw. Daar ontmoette zij velen van Gods kinderen. Er werd ook gezelschap gehouden en dan werd de gemeenschap der heiligen bijzonder beoefend.

Riena was ook bevriend met de zwakke Dina in Rijssen. Als Riena bij Geesken ten Hove in Rijssen logeerde, zochten zij haar op. Gedrieën spraken zij van hart tot hart over de weg der zaligheid in Christus Jezus hun Heere en Bruidegom, hun dierbare

oudste Broeder in de hemel. Weer thuisgekomen schreef Riena de Bruin al gauw een brief aan haar zuster in de Heere, en ook wel aan de zwakke Dina.

"Juffrouw de Bruin", zoals ze bekend staat, krijgt ook veel bezoek van de studenten van de Theologische School. Als de lessen voorbij zijn, brengen ze de rest van de dag door in het kleine achterkamertje van juffrouw De Bruin. Dan wordt er uit het volle leven gesproken. "Vanmorgen hadden we theorie, nu hebben we les in praktijk", merkt een student eens op.

Haar vrienden komen uit vele delen van het land en zij behoren tot verschillende kerkverbanden. Maar dat maakt voor juffrouw De Bruin niet uit, want kerkistisch is ze bepaald niet. Toch trekt haar hart in het bijzonder naar het kerkverband waartoe zij behoort. Ze leeft er in mee, deze moeder in Israël, die met grote genade is bedeed. Soms krijgt ze een hemelse vermaning.

Op een keer hoort ze dat er vijf mannen zijn toegelaten aan de Theologische School om de lessen te gaan volgen. "Ze nemen tegenwoordig ook maar alles aan, en dan nog vijf man tegelijk", zo reageert ze op dat bericht. Onmiddellijk bestraft de Heere haar met deze woorden: "Zij komen aan door Godd'lijk licht geleid" (Psalm 22: 16). In de dadelijkheid mag ze geloven, dat die vijf mannen door God geroepen knechten zijn. De Theologische School wordt haar op het hart gebonden en als de docenten lesgeven, ligt zij soms voor hen te zuchten aan de troon der genade.

Zij leeft geheel uit de hand des Heeren en wil van geen verzekering of AOW weten. Maar Gods volk onderhoudt haar in de middellijke weg. Zo is er tal van jaren elke dinsdagmiddag een mandje met eieren op haar stoep gezet, zonder dat ooit iemand heeft geweten wie dit heeft gedaan.

Een treffend voorval willen wij niet onvermeld laten. Zij krijgt bericht dat haar broer in Rotterdam-Zuid op sterven ligt. Ondanks haar zwakte gaat ze hem bezoeken. Als ze bij zijn huis is, hoort ze hem op straat al zingen. Even later staat ze bij zijn bed.

"Man, hoe kan dat, voor de poorten van de dood, en dan zo zingen?" Maar dan gaat haar broer vertellen waarom het kan: de Heere is overgekomen. Samen maken ze God groot. Kort daarna sterft haar broer. De weduwe blijft met haar kinderen onverzorgd achter. Dat wordt de buurvrouw van deze weduwe op een zekere dag teveel. Ze gaat met die nood naar juffrouw De Bruin, die op dat moment geen enkele financiële hulp kan bieden, hoezeer ze ook beseft dat die hulp voor dat gezin broodnodig is. Juffrouw De Bruin kan niet anders doen dan die buurvrouw op Elia wijzen, die door de raven werd gevoed. Ook mag ze de nood van haar schoonzus in het gebed kwijtraken.

Als de buurvrouw weer weg gaat, is ze diep onder de indruk. Met de woorden: "Mocht ik maar zo'n raaf wezen", neemt ze afscheid. Als ze even later in de tram op weg naar huis tegenover een haar onbekende man zit, haalt deze zonder enige merkbare aanleiding een envelop uit zijn binnenzak, die hij aan de vrouw overhandigt. Er zit een fors geldbedrag in, dat zij meteen bij de naast haar wonende weduwe brengt. De blijdschap over de trouwe zorg Gods is zó groot, dat die buurvrouw het retourtje voor de tram er graag voor over heeft om het gebeuren de andere dag bij juffrouw De Bruin te kunnen vertellen.

Op een keer, in mei 1940 is er 's avonds gezelschap bij ds. B. Toes in IJsselmonde. Vrouw De Bruin is er ook, met opoe Ruit (Anna de Wachter was haar meisjesnaam) en vrouw Verschoor. Op weg naar huis spreken ze in de tram nog over de wondervolle wegen des Heeren. Dan opeens krijgt juffrouw De Bruin, met insluiting van zichzelf, de laaghangende oordelen over land en volk te zien. De volgende nacht vallen de

Duitsers Rotterdam binnen. De oorlog is begonnen. "Hoor de soldaten toch weer eens oefenen", zegt een buurvrouw van juffrouw De Bruin tegen haar.

"Nee, de Heere is gekomen met Zijn oordelen", zegt vrouw De Bruin.

De dagen daarna ziet ze een stroom van vluchtende mensen de stad verlaten. De schrik slaat haar om het hart. Zou ook haar huisje aan de verwoesting worden prijs gegeven? Dan bepaalt de Heere haar in de dadelijkheid bij de woorden uit Psalm 91: "Tot u zal het niet genaken". Ze blijft rustig in haar huisje en het staat er tot op de dag van vandaag nog altijd.

Het gebeurde in die bange oorlogsdagen dat velen bij haar in huis een schuilplaats zochten. Zij meenden dat ze gespaard zouden blijven als ze in het huis van een kind van God vluchtten. Een jongeman ging dan ook vlak naast haar staan, toen de bommen over de stad floten. Hij dacht zo voor de dood gevrijwaard te zijn; Riena de Bruin bleef zo kalm onder dat helse kabaal boven hun hoofden. Zij vertrouwde natuurlijk op haar God en Vader. Misschien had ze wel een belofte gehad, dacht hij stilletjes bij zichzelf.

Toen de aanvallen vanuit de lucht wat minder erg waren, spraken ze met elkaar over het gevaar waar zij voorlopig aan waren ontkomen. Zou God hen gespaard hebben om der tienen wil? In dit geval om het geloof van de vrouw des huises?

Iemand uit hun midden wilde dat zeker weten. Hij vroeg: "Waarom blijft u toch zo rustig en kalm, juffrouw De Bruin? Bent u nu helemaal niet bang om getroffen te worden door een granaat, of zo?" Alle oren spitsten zich; nu zouden zij het horen! Ook de jongeman die zo dicht bij haar in de buurt was gebleven luisterde scherp. Hij hoopte dat zij zou zeggen dat ze geloof had dat zij en allen gespaard zouden worden. Dat het huis waar zij waren niet zou worden getroffen. Maar het antwoord dat zij gaf was iets geheel anders. "Waarom ik niet bang ben?" zei ze met een glimlach op haar gelaat. "Wel, als ik word getroffen door dit oorlogsgeweld, ben ik gelijk bij mijn God en Koning in de hemel! Dan zou ik als het ware met een Elia's wagen afreizen naar de hemelse gewesten hierboven." Het werd doodstil om haar heen. Dit antwoord maakte grote indruk op de in doodsangst verkerende vluchtelingen. O, was het zo gesteld met Riena? Beschaamd keek de jongeman voor zich uit. Had hij zozeer op mensen vertrouwd? Hoe noodzakelijk was het toch dat zij allen, persoonlijk, vaste grond onder hun voeten kregen, want als ze getroffen waren door een bom, een voltreffer... waar was hij dan geweest?

Juffrouw De Bruin zou wel in de hemel komen, dat wist hij zeker, maar die vastigheid miste hij. Hoe noodzakelijk was het toch om geborgen te worden in die Rotssteen Jezus Christus, Wiens werk volkomen is. Alleen bij Hem ben je veilig voor tijd en eeuwigheid!

*Wees mij een rots, om in te wonen;
Een schuilplaats, waar mijn hart
Steeds toevlucht vindt in smart;
Uw hoog bevel zal blijkbaar tonen,
Dat Gij, o groot' Ontfermer,
Mijn burg zijt en Beschermmer.*

Op 16 maart 1961 overlijdt zij op de leeftijd van 72 jaar. De ochtend van haar sterven zegt zij tegen haar verzorgster mej. G. van Dorp: "Ger, de Borg heeft het overgenomen, nu is het goed!"

Op 20 maart wordt zij begraven op Oud-Kralingen. Zestien zwarte volgauto's rijden achter de lijkwagen naar de begraafplaats, waar een grote schare bijeengekomen is.

Ds. Vergunst leidt de plechtigheid. Op de begraafplaats wordt Psalm 16: 6 gezongen, het vers dat ook op de rouwkaart is vermeld.

Zie ook: R. Hoogerwerff-Holleman, Zijn genegenheid is tot mij. Gebr. Koster, Barneveld, 2005.

Nu volgt een brief van Riena de Bruin uit Rotterdam aan zwakke Dina (na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog). Zwakke Dina is de bijnaam van Hendrina Ten Bolscher-Ligtenberg te Rijssen

Rotterdam, 28 juli

Zeer geliefde zielsvriendin en zuster in Hem Die ons kocht met zulk een dure prijs van Zijn eigen dierbaar bloed.

O, Dina wat is ons te beurt gevallen en wat is het groot en dat deze tijd van beroeringen, wrevel en twist onder de rechtvaardige oordelen Gods waarmede de Heere de aarde is doortrekkende, ons land en onze stad doorzoekende met verwoestingen.

O, geliefde zus, wat zijn wij menigmaal in gedachten in den geest bij u en onze geliefde Mientje (Vrijdag) en uw zuster Diene samen geweest en met u samen gesproken. Maar veel omstandigheden en zwakte van ons hoofd belette ons aan u te schrijven. Maar, ach Dina, die verborgen gemeenschap is zo zoet en blijft voor hiernamaals bewaard. Dan zal er geen scheiding of verwijdering meer zijn door nietige beuzelingen onder dat lieve volk, hè!

Och, Dina, mag u ook nog wel eens in die verborgen gemeenschap die zoete vereniging in ons Hoofd en Koning ondervinden? Het is toch zeer bang op de aarde. Terwijl er geen vernedering of verootmoediging, helaas nog niet in de weg van belijdenis wordt bespeurd. Ach, die arme blinde mens maakt zich rijp voor het grote oordeel. En wat zal er van een belijdenis zonder het ware werk des Geestes

overblijven? O, een kloppen maar niet worden opengedaan. O lieve Dina het ergste is dat Gods lieve volk er over het algemeen zo weinig erg in heeft. O, dat dien dierbaren God den Heiligen Geest Zich krachtig in dat volk mocht openbaren en Zijn werk bevestigen.

Waar zijn ze in deze bange dagen die recht bekommerde en uitzierende zielen die het er nu eens recht om te doen is om met God in en door Christus Jezus, verzoend en bevredigd te worden. Ach, het is een vooraanstaan in alles en het rechte van verre staan en een aangebondenheid over het gemis en de breuke door eigen schuld, merkt men ook in onze eigen omgeving helaas zo weinig. Het kan ons zo menigmaal met droefheid vervullen.

Ach, lieve Dina mogen we dan in ons eigen leven terugkijken, ach, dan waren het geen tijden van vreugde in die kruis en drukwegen van onze jeugd af aan. Maar o, wat aangebondenheid menigmaal in zielendroefheid om de Heere tot ons deel te mogen verkrijgen. U weet datzelfde ook wel, hè? O, geliefde, mocht het ons vergund worden om veel om die Geest te mogen zuchten dat het lieve Wezen nog krachtig onder ons mocht wonen en werken. Dat deze en gene nog in Sion mocht worden geboren en bevestigd.

O lieve, wat is het dan bij ogenblikken een troost dat Dien dierbare Herder Zijn schapen die hij van eeuwigheid heeft gekend en geliefd, zeker zal toebrengen en in Zijn eeuwige heerlijkheid zal invoeren. Dan zal het zijn: Een Herder en een kudde. *Zij waren Uwe, zegt Hij tot Zijn Vader, en Gij hebt ze Mij gegeven.*

O, lieve Dina, er is zeer, zeer veel ellende in onze stad Rotterdam. U hebt wel van het bombardement gehoord, hè? Vreselijk de aanblik van al die puinhopen. O, de Heere heeft door middel van het beest uit de afgrond dat goddeloze Rotterdam zwaar getuchtigd. Het vertrappen van Gods geboden, de ontheiliging van Zijn dag was groot en we zijn zeer zwaar getuchtigd. Maar helaas geen pijn gevoeld.

O, ik had het de laatste weken zo bang voor mijzelf. Ik moest al maar waarschuwen dat de Heere zou komen met Zijn gerichten. De donderdagavond voor de inval van de Duitsers, die vrijdag van de oorlog, werd het gebed afgesneden. Ik was zo verbijsterd dat de Heere komen zou. O, Dina toen wij in die vroege morgen om vier uur ontwaakten van het schieten, stonden wij snel op van ons bed.

O lieve, toen heb ik in verwondering uitgeroepen: "Wel, Heere, bent U daar!" O, ik mocht mij met Juda's dochteren verblijden en zeide: "Heere, wat hebt Gij gesproken en gewaarschuwd, maar wij hebben niet willen horen. Later kreeg ik in het verborgen zulk een ingang en doorgang. O, die biddende en dankende Hogepriester ontmoet bij de Vader. Ik moest maar uitroepen: "Uw wille geschiede in den hemel also ook op de aarde." O, die zoete vereniging in dat volzalige Wezen.

Toen wij opstonden was het: *en David sterkte zich in den Heere zijn God.* O, lieve Dina, Ziklag is verbrand. Tien van onze naaste familieleden zijn alles, hun huis en goed kwijt. En ons, o Dina op dit ogenblik gevoel ik het weer zo krachtig, ons heeft Hij in alles gespaard en bewaard.

Wonderlijk ondersteund onder het vreselijke gebulder. Het was zo'n kabaal we konden niet eens een hoofdstuk uit de Bijbel lezen. En wij samen, ik als een eenzame weduwe en een moeder met drie kleine kindertjes, zaten bij elkaar. Toen was het in mijn ziel: *Gij zult mij voor 't gezin bewaren en voor 't gevaar zeer kwaad.*⁴

Toen Dinsdags onze stad in brand stond en een vrouw uit Hazerswoude dat uit de verte vandaan zag, dacht zij aan ons. Zij kreeg een versje (oude rijm⁵) Psalm 3:9 in haar hart. Ze zei tegen haar man: "O, de Heere zorgt voor Riena de Bruin." O, lieve

⁴ Gij zult ze voor geweld bewaren en voor bedrog zeer kwaad, luidt Psalm 72 vers 7 (Datheen)

⁵ Psalm 3 heeft 4 verzen.

Dina die trouwe zorgen van dat lieve volzalige Wezen. O, mocht ik maar laag, zeer laag bukken. Dat is mijn liefste plekje.

We mochten nog een lieve zielsvriendin met haar kinderen onder ons huisdak herbergen. O, zo groot hè! En, o Diena, hoeveel er in ons huis geweest zijn, die we nog hebben mogen waarschuwen. O, wel een geopende consciëntie, maar ach helaas! Zo ver wij kunnen bespeuren zo zijn de indrukken voorbij. Bij ene jonge vrouw niet, daar is hoop voor.

En nu worden we naar het lichaam nog zo gesterkt, zodat we hier en daar nog wel eens aangenaam onder het volk mogen verkeren. O lieve, *het is Israels God Die krachten geeft*.

Nu hebben wij onze begeerte mogen vervullen om u een lettertje te schrijven. O, mocht het zijn tot meerdere aanbinding in ons verheerlijkt Hoofd met het lieve volk. O, doe ze de hartelijke groeten, samen met Mientje enzovoort. Een liefdekus van uw onwaardige zielsvriendin Riena.

Riena de Bruin
te Rotterdam

Rouwcirculaire

Heden behaagde het de Heere toch Zich te nemen in de volle verzekerdheid des Geloofs, na een langdurig, geduldig gedragen tijden, onze geliefde Moeder, Behuwd-, Groot- en Overgrootmoeder, Tante en Vriendin

Trijntje Catharina Bout

Weduwe van Arie de Bruin in de ouderdom van 72 jaar.

*Gij maakt eerlang mij 't levenspad bekend,
Waarvan, in druk, 't vooruitzicht mij verheugde;
Uw aangezicht, in gunst tot mij gewend,
Schenkt mij in 't kort verzadiging van vreugde;
De lieflijkeên van 't zalig Hemelleven
Zal eeuwiglijk Uw rechterhand mij geven. Ps. 16 : 6.*

Rotterdam, 16 Maart 1961 Palestinastraat 53a.
GEEN BLOEMEN.

L. de Bruin
H J G. de Bruin-van Helden
D. de Bruin
J. M. de Bruin-Linker
J. de Bruin
G. E. de Bruin-Vreugdenhil
Wed. C. M. v. d. Bos-Mol
G. v. Dorp

Kleinkinderen, Achterkleinkind en verdere familie.

De rouwdienst zal gehouden worden Maandag 20 Maart a.s. om 1.45 uur in de zaal der Geref. Gemeente, Boezemsingel 28, waarna de begrafenis zal plaats vinden op de Ned. Herv. Begraafplaats "Oud-Kralingen". Aankomst in de kapel circa 3 uur. Vertrek vanuit de zaal 2.45 uur.

Begrafenisonderneming Th. D. Knape, Persoonsdam 10, Telef. 71132 Rotterdam

(3) Pieter van Dijk en echtgenote

In de vergadering van 5 september wordt het overlijden van ouderling Van Dijk gememoreerd. Vanaf 3 januari 1930 is zijn plaats in de vergaderingen leeg. "Wegens ziekte", zo melden de notulen gedurig. We zijn van mening, dat we bij het leven van Pieter van Dijk wat langer moeten stilstaan. Dit vanwege de grote genade die aan hem bewezen is, en vanwege de grote plaats die hij in de gemeente heeft ingenomen.

Op 20 oktober 1855 wordt hij in Sassenheim geboren. Vanaf zijn vierde jaar zijn er diepe indrukken. Vader Cornelis van Dijk verdient de kost als bouwman. Moeder Elisabeth van Dijk-Hoogendoorn heeft kennis aan het leven der genade.

De jonge Piet is nog maar vier jaar als hij naast zijn moeder staat, terwijl zij de aardappels schilt en zij plotseling tegen hem zegt dat hij om een nieuw hart moet vragen. Er is onrust in zijn jonge kinderhart, want hij is onbekeerd. Dat gevoelt hij. Als hij zeven jaar is speelt hij met vriendjes. Om de haverklap onderbreekt hij z'n spel en gaat hij weg. Dan kunnen ze hem in een droge greppel vinden, op zijn knieën de Heere smekend of hem de zonden kunnen worden vergeven. De Heere werkt door in zijn ziel. Er breekt een ogenblik in zijn leven aan, waarop hij weten mag dat hem zijn schuld vergeven is en dat hij met een Drieënig God is verzoend.

Al geruime tijd woont het ouderlijk gezin in Rotterdam. Men kerkt er bij de Oud Gereformeerde Gemeente onder het Kruis, bij ds. Van Smalen. De familie Van Dijk heeft veel contact met het gezin Van Smalen. Met name mevrouw Van Smalen heeft veel op met de Van Dijken en speciaal wel met Piet. Men kan de deftige, in het zwart geklede domineesvrouw, met haar onafscheidelijke zwarte voile voor haar gezicht, vaak zien aanbellen aan de woning van Van Dijk.

Ook als Piet getrouwd is (hij huwt op 24 maart 1878 te Hillegersberg met **Jacoba Dente**) blijft zij hem bezoeken en vaak wordt er gesproken uit het leven der genade.

In juli 1884 wordt Van Dijk benoemd tot collectant. In december van datzelfde jaar wordt hij diaken, amper 29 jaar oud. En op 1 maart 1887 wordt hij tot ouderling gekozen.

In die tijd is ds. Van Smalen predikant, onder wie Van Dijk goed kan kerken. De Christus der Schriften wordt gepredikt en zijn hart wordt er verklaard. De achting voor deze Godsgezant is ook altijd gebleven; op een tafeltje naast de schoorsteen van Van Dijk heeft tot na zijn overlijden een foto van zijn dominee gestaan, gemaakt op het balkon van de woning van de dominee in de Ammanstraat.

De herinneringen aan Van Dijk dateren echter meest uit de periode van ds. Kersten. Eén verhaal is ons overgeleverd uit de tijd dat ds. Pieneman Charlois diende.

't Is op een warme zondagmiddag, dat ds. Pieneman een middagdienst vervult. Hij heeft 's morgens al in zijn eigen gemeente gesproken en heeft de lange wandeling naar Centrum gemaakt. Tijdens de preek wordt hij door de warmte bevangen. Hij voelt het aankomen en gaat op de kansel-stoel zitten. Koster Saarberg spoedt zich met een glas koud water naar de kansel en ouderling Van Dijk loopt naar de kathedr toe. "Gemeente, het volk Israël was wachtende in de woestijn", zo begint hij. Zo spreekt hij ongeveer een kwartier lang een stichtelijk woord tot de gemeente, bepaalt zijn hoorders bij het wachten van het volk Israël en brengt dat geestelijk over. Inmiddels is ds. Pieneman weer wat bijgekomen. Van Dijk keert zich om van achter de lessenaar, ziet dat de dominee gereed is om de preek te vervolgen en zegt: "En nu, gemeente, gaat onze leraar weer verder."

Van Dijk beschikt over de gave van het woord. Daarbij is hij vrijmoedig. Als hij de beurt heeft om de leesdienst te leiden, begint hij met een stichtelijke voorafsprak van

hemzelf. Dit wordt hem op den duur niet meer toegestaan. Als hij lezen moet, gebeurt het dat hij soms geen geschikte preek heeft. Geen nood; hij leent dan oude schrijvers van freule J.F. Taets van Amerongen. Een volgend bewijs van zijn spontane optreden is, als ouderling Plomp de beurt van lezen heeft. Telkens beslaat zijn bril en even zoveel keer moet Plomp de leesdienst onderbreken om zijn bril af te vegen. Hij krijgt het steeds benauwder. Als Van Dijk dit een paar maal heeft aangezien, roept hij vanuit de ouderlingenbank: "Broertje, wil ik het van je overnemen?"

"Ja, doe dat maar, asjeblijft", antwoordt Plomp en zo neemt Van Dijk — onvoorbereid — de leesdienst over. Vaak gaat hij in de leesdiensten voor. Talloze malen doet hij het ambtelijk gebed, in de kerk, op de kerkenraadsvergaderingen en op de huisbezoeken. En altijd luidt de aanhef van zijn gebed hetzelfde: *"Vader, Zoon en Heilige Geest, Schepper in de natuur en Herschepper in de genade, Die is en Die was en Die komen zal, Fontein der hoven en Put der levende wateren die uit Libanon vloeien"*.

Regelmatig leidt Van Dijk begrafenissen, als ds. Kersten verhinderd is. Ook in omliggende gemeenten, zoals Zoetermeer. Als op 20 november 1926 Rebekka wordt begraven is ds. Kersten verhinderd om deze plechtigheid te leiden. Van Dijk verricht deze dienst. Maar als hij goed en wel aan het woord is, stapt ds. Kersten binnen. Meteen wil Van Dijk stoppen en de leiding aan de predikant overgeven. Maar ds. Kersten wijst dat af, gaat zitten en luistert naar de stichtelijke wijze van voorgaan van zijn ouderling.

Het huisbezoek heeft de liefde van zijn hart. Ook bij de in Delfshaven liggende schippers legt hij de ambtelijke bezoeken af. Daar ligt regelmatig het scheepje van schipper Broere. Er is veel contact tussen Van Dijk en **Broere en diens vrouw Miet**. Van Dijk fungeert zelfs als postadres voor dit echtpaar.

Op een keer heeft Van Dijk een gesprek met deze bekeerde schippersvrouw. 't Is een eenvoudig gesprek, zó eenvoudig dat de vrouw van Van Dijk, die er bij zit, na afloop tegen haar man terechtwijzend zegt: "Nu heb je met dat mens net zo gesproken als met een catechisant". Van Dijk komt daarmee in de benauwdheid. De volgende ochtend gaat hij naar het scheepje, stampt met zijn stok op het dek tot vrouw Broere naar boven komt. En als hij zich wil verontschuldigen, hoort hij uit de volheid van haar gemoed dat ze nu de hele nacht "in arbeid" is geweest. Ze had het na het gesprek met Van Dijk zó goed voor haar ziel gehad, en Van Dijk had zo'n kostelijk gebed gedaan! Hij was geëindigd met "De lofzang klimt uit Sions zalen, tot U, met stil ontzag". "En die lofzang heeft die nacht in het vooronder geklonken, hoor", zo zegt vrouw Broere. En Van Dijk gaat verblijd naar huis!

Als Van Dijk huisbezoek doet, neemt hij altijd wat geld mee. Zou hij armoede zien, dan heeft hij wat bij zich om de eerste nood te lenigen. Dat gebeurt echter pas als hij het zelf in financieel opzicht wat beter heeft. Want... er zijn tijden dat Van Dijk het zelf moeilijk heeft en niet weet hoe hij met zijn gezin rond moet komen. Dan wordt de hemel bestormd. Maar dan laat de Heere Zich niet onbetuigd en volgt er uitkomst. Zo gebeurt het dat hij dringend tien gulden nodig heeft. Hij maakt die nood de Heere bekend, Die hem op zijn niet onbemiddelde zus Klazien wijst, een boerin in Voorburg. Het is bekend dat die vrouw bijzonder gierig is. Zó gierig dat ze, als ze eens een paar dagen bij haar broer en zijn gezin logeert, een potje echte roomboter bij zich heeft en dat voor haarzelf houdt, zodat het gezin, zich behelpend met gestold vet, moet aanzien dat tante Klazien zich te goed doet aan de beste boter. En zou uitgerekend deze vrouw hem tien gulden sturen? Van Dijk vertelt het aan vrouw en kinderen. En dan is er geloofsvertrouwen, ook bij het gezin. Zo wacht men op de postbode met z'n tien gulden. Als er na een dag een postpakketje wordt gebracht uit Voorburg, zitten er in

stro verpakt, tien eieren in. Allemaal kapot. De struif loopt eruit. "Zoeken!", zeggen de kinderen, "want vader heeft gezegd dat er tien gulden van tante Klazien zou komen". Het pakpapier wordt grondig nagekeken, er wordt tussen de struif gevoeld... géén tien gulden. Als Van Dijk die avond thuiskomt zegt zijn vrouw: "Da's ook een mooie boel, wèl tien kapotte eieren, maar géén tientje!"

Van Dijk zegt: "Vrouw, dan is ze er nog niet los van, maar komen doet het, want de Heere heeft het Zèlf beloofd!" Na een paar dagen wordt er een postwissel van tien gulden ontvangen. Van tante Klazien.

Een ander voorval betreft zijn zwarte jas. Het is altijd Van Dijk, die in de consistoriekamer de jassen van de ambtsbroeders ophangt. En dat niet zonder reden. Als men zijn jas eens van dichtbij zou bekijken! Vaal en kaal. Het spreekt voor zich dat die jas er niet beter op wordt. Op een keer is het Van Dijk teveel. Hij gaat met de jas naar de zolder, spreidt hem uit op de grond en maakt op zijn knieën die nood de Heere bekend. "Heere, nu heb ik zo'n kale jas..." Een of twee dagen later komt er een brief van Peek & Cloppenburg, een bekende herenmodezaak, waarin wordt meegedeeld dat er een jas voor hem gereed hangt. Of hij maar wil komen passen. Nooit heeft hij geweten wie daarvoor gezorgd heeft en nooit heeft hij over zijn armoede willen praten. "Ik heb mijn kantoor Boven", zo is zijn reactie als men hem vraagt hoe hij aan zo'n mooie nieuwe jas komt.

Op een andere keer wordt hem gevraagd naar een hem onbekend adres te willen komen. Een lege zak moet worden meegebracht. Als hij daar komt ziet hij een berg aardappelen, en hij mag zijn zak vol scheppen. Maar tijdens het scheppen is het, alsof de Heere tot hem zegt: nu is het genoeg. "Man, er kan nog veel meer bij", zo zegt de eigenaar. Maar Van Dijk slaat dit af en vertrekt met een halfvolle zak. Onderweg naar huis belooft de Heere hem, dat Hij voor hem zal zorgen en dat het hem aan niets zal ontbreken. Als de laatste aardappels op zijn, komt nog dezelfde avond de vraag of hij opnieuw naar de woning waar hij aardappelen heeft gehaald, wil komen. Ditmaal moet hij met een kar komen. En dan krijgt hij toestemming om alle aardappels op te laden.

Zoals we vermeld hebben is er niemand door Van Dijk deelgenoot gemaakt van de soms nijpende armoede. Toch zijn er zo af en toe bezoekers, die hem onomwonden vragen of hij geen gebrek hoeft te lijden. Dat gebeurt bijvoorbeeld in een periode waarin hij vanwege een besmettelijke ziekte (pokken) in zijn gezin niet mag werken. Hij is in dienst van de gemeente Rotterdam en verdient z'n brood als opzichter-sstraatmaker, behalve als hij thuis moet blijven vanwege besmettingsgevaar. Dan zijn er ook geen inkomsten. En onder deze omstandigheden is er iemand die een grote ham komt brengen. Voor het gezin. Maar Van Dijk hangt hem in de kast. Komen er nu mensen die hem vragen of hij wel eten heeft, dan wil hij zijn toestand niet weten voor de mensen, loopt dan naar de kast, doet die open en laat vervolgens de ham zien. "Nee, 'k heb geen gebrek hoor, kijk eens, de ham hangt in de kast". Toch wordt bijna dagelijks naar zijn situatie geïnformeerd.

"Van Dijk, heb je nog wel eten?" En dan klinkt stevast het antwoord: "Ja, nog wel, en als het op is ga ik bij die grote Koning in de kost, want daar is toch zo'n volheid!"

In deze tijd van gedwongen thuiszitten heeft hij nog tweeëndertig gulden aan overwerk tegoed.

Op een keer liggen twee zoontjes met pokken op bed, een zoontje van vier jaar heeft er wel vijftig in z'n gezichtje. Het andere zoontje is nog maar negentien maanden oud, als het sterft. Van Dijk heeft met dit zieke kindje werkzaamheden, omdat de dokter heeft gezegd dat het sterven zal worden.

In de dagen na het sterven wordt Van Dijk het overwerk uitbetaald. Van de tweeëndertig gulden gaan er acht naar de dokter en de rest is voor de begrafenisonderneming. Er is geen cent meer over, maar niemand komt ook maar een cent te kort. En de Heere geeft getuigenis aan Zijn eigen werk, want als Van Dijk op weg naar het graf in het koetsje zit, krijgt hij met kracht in zijn hart: *"Och, dat men op deez' eerstelingen, een rijke oogst van voorspoed zag"*.

Dit jongetje is niet het enige kind dat wordt weggenomen. Er is nog een zoon, Krijn, die 23 jaar is en die al zeven keer is geopereerd aan een tumor. En dat binnen een half jaar. Als door de dokter wordt meegedeeld dat er opnieuw een operatie moet volgen, zegt Van Dijk: "Als hij naar de operatietafel moet, houden wij een vasten- en biddag". De dag van de operatie wordt er niets gegeten of gedronken. Steeds is men in gebed. Na enkele dagen mag Krijn naar huis. Men weet dat hij thuiskomt om te sterven. Als die dag aanbreekt, staat het hele gezin om het bed van de jongen.

"Krijn", zo vraagt zijn vader als hij ziet dat het afloopt, "is de strijd gestreden?" Krijn knikt bevestigend. Een ogenblik later is hij de strijd voor eeuwig te boven.

Als **vrouw Witvliet** van dit sterven hoort, informeert ze naar de tijd waarop Krijn is overleden. Een broer van Krijn vertelt haar dat het één uur was. "Dat klopt", zo zegt ze, "om één uur kreeg ik die woorden voor hem: *Zo is het dan niet desgenen, die wil, noch desgenen, die loopt, maar des ontfermenden Gods*".

Nog geen drie maanden later sterft ook de verloofde van Krijn, Johanna (Anna) Tintel, aan de gevolgen van vliegende tering.

De laatste bruiloft van het gezin hebben Krijn en Anna nog tegen verschillende bruiloftgangers gezegd: "Volgend jaar zitten wij in het eerste rijtuig, dan is het onze beurt". Dat het eerste rijtuig voor hen beiden de lijkkoeits zou zijn, is niet in hun

gedachten opgekomen.

Zodra de kerk aan het Rauwenhoffplein gereed is, mag het gezin Van Dijk de boven de kerkzaal gelegen woning betrekken. Met het oog op de door Van Dijk te houden leesdiensten en om de in West woonachtige leden te bezoeken, is deze woning een uitkomst.

Ondanks zijn gaven blijft Van Dijk een afhankelijk mens, die in eigen waarneming gedurig met lege handen staat. Is het zondags zijn beurt om te lezen, dan is hij op zaterdagmorgen al vroeg in de kerk beneden de woning te vinden om de leespreek voor te bereiden. En dan blijft het niet bij lezen. Tegen zijn zoon Gerrit zegt hij eens, wijzend op het kanseltrapje: "Jongen, die onderste twee treetjes, daar lig ik nu elke zaterdagmorgen te worstelen".

Op een zondagmorgen is het weer zijn beurt om te lezen. Onderaan de preekstoel wil hij een gebed doen, maar hij komt niet verder dan "och, och". Niets meer. Geheel leeg staat hij daar. Maar dan mag hij ervaren, dat het een Goddelijk "och" is geweest. Als hij even later op de kansel staat en het gebed doet, wordt hij zó duidelijk bediend uit de hemel dat de woorden rijkelijk vloeien en het door de gemeente wordt opgemerkt.

Zondag of geen zondag, Van Dijk is vaak in de kerk te vinden. Als er niemand is, zoekt hij daar de eenzaamheid op om uit Gods Woord te lezen, elke dag een uur. Op een keer moet hij even naar de keuken. Twee stappen heeft hij gezet en dan blijft hij als aan de grond genageld staan. 't Is hem of er een slip van de eeuwige heerlijkheid wordt opengeschoven. Een ogenblik mag hij in die heerlijkheid blikken. Daar ziet hij Christus en hij hoort de schoonste melodie:

*"Ontving zijn erfdeel eed'ler schoon,
Dan sneeuw, hoe wit zij zich vertoon',
Aan Salmon ooit kon geven".*

Als hij weer tot zichzelf komt en zijn vrouw en kinderen deelgenoot van deze ervaring maakt, zegt hij ervan: "En ik zag er nog bekenden ook."

Eén van zijn medebroeders aan wie hij zich het meest verbonden weet, is ouderling M. van den Berge. Middellijkerwijs heeft de Heere de vermaningen en waarschuwingen van Van Dijk aan het hart van Van den Berge willen zegenen. Van den Berge heeft een aantal jaren met Van Dijk, die als voorman over hem gesteld was, samengewerkt. De aanvankelijke vijandschap van Van den Berge verandert in vriendschap. Op een keer werken zij samen op de begraafplaats Crooswijk. Ze zitten naast elkaar in een boom psalmen te zingen, totdat hun gemeenschappelijke baas ze uit vijandschap uit elkaar haalt.

De eerste maand van 1930 wordt Van Dijk ziek. De dokter constateert een gezwel achter de maag. Hij krijgt een ziekbed, dat ook zijn sterfbed wordt. Velen van Gods volk bezoeken hem.

Als er predikanten voorgaan, brengen ze ook een bezoekje aan de ziekenkamer boven de kerk. Zo komt ds. J.D. Barth hem eens opzoeken en na hun gesprek klinkt het uit beider mond een aantal malen achtereen: "Dag broertje, tot weerziens". Regelmatig krijgen de predikanten die hem bezoeken, door middel van wat Van Dijk vertelt, onderwijs. Het komt zelfs enkele malen voor, dat predikanten hun van te voren overdachte preek moeten wijzigen omdat ze erbij bepaald worden dat over een andere tekst moet worden gepreekt.

Op 28 augustus 1930 breekt zijn sterfdag aan. "Hij echter, heeft zijn wens verkregen en ging in, in de vreugde zijns Heeren", zo schrijft ouderling A.P. Vogel in de rouwadvertentie namens de kerkenraad.

De verslagenheid in de gemeente is groot. Op verschillende wijzen geven sommigen van hun verbondenheid blijk. Er wordt zelfs naar aanleiding van dit sterven door de heer A.F. van Baarle, een gedicht gemaakt. Op maandag 1 september wordt hij door ds. G.H. Kersten op Crooswijk begraven. De vlaggen hangen uit, omdat die dag Koninginnedag wordt gevierd. Er zijn meer dan 50 kleinkinderen van Van Dijk onder de naar schatting duizend mensen die de begrafenis van dit Koningskind bijwonen. Ouderling Van den Berge spreekt op het graf. Hij zegt ondermeer: "Broeder Van Dijk is mij driemaal vóór geweest: God had hem eerst opgezocht en vrijgesproken, hij was het eerste ambtsdrager en thans is hij mij voorgegaan in heerlijkheid."

De gedachtenis van deze rechtvaardige zal tot zegening zijn. Nog hoort men over hem spreken. "Een man met gaven en ook een zeer beminnelijk mens."

(4) A. VAN KRANENBURG EN ECHTGENOTE

LEVENSBSCHRIJVING VAN A. VAN KRANENBURG 1871 - 1957

In leven ouderling der Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam- Centrum en –West.

Door zijn dochter L. VAN KRANENBURG

... Toen vader 68 jaar geworden was, brak de oorlog uit. Vader werkte nog steeds in hetzelfde bedrijf, waar hij 40 jaar geleden gekomen was. Deze firma was midden in de binnenstad gelegen. Toen wij de vier oorlogsdagen waren doorgeworsteld, brak de dinsdag aan. Iedereen voelde dat er iets ergs aanstaande was. Moeder wilde dan ook, dat vader thuisbleef. Daar was echter geen denken aan. Zoveel bezwaren: de ziekenhuizen zonder eten, de winkels moesten bediend worden, neen, van thuisblijven was geen sprake. Hij ging weg en het is wel een wonder geweest, dat wij hem nog levend mochten terugzien.

De knechts waren met de wagens weg en vader was met de baas alleen in de zaak, toen het vreselijke bombardement losbarstte. Het zware gebouw van vier verdiepingen, stampvol met peulvruchten en meelsoorten, vanwege de oorlogsdreiging o.a. ook door de regering opgeslagen, stond op zijn fundering te schudden. Vader dacht dat zijn laatste uur geslagen was. "Och Heere", riep hij uit, "zal ik hier mijn einde vinden, zal ik vrouw en kinderen niet meer terugzien?"

Het werd echter even stil en de Heere, die toch alles bestuurt, gaf hem nog even de gelegenheid om te vluchten. De gehele binnenstad brandde toen al. Hoe hij nog uit die vuurzee gekomen is, was hem nog altijd een wonder. Toen hij nergens een uitweg zag, probeerde hij door de Jonker Fransstraat naar het Noorden te komen, maar de vlammen loeiden van beide zijden door de straat, dus terug! Toen zag hij iemand van de politie, die hem de weg wees waarlangs het nog mogelijk was, in het Westen te komen. Dit gelukte inderdaad.

Vader liep in de Middellandstraat, toen een tweede luchtaanval volgde, waardoor de zaak en de gehele omgeving verwoest bleek te zijn. Diep onder de indruk van hetgeen hij meegemaakt had en van het feit dat de Heere hem nog uit alle gevaren gered had, kwam hij thuis. Wij zaten in angst op de trap en vader viel op zijn knieën om de Heere voor Zijn grote goedertierenheid, die over ons allen geweest was, in ootmoedigheid te erkennen

De volgende morgen ging hij naar het huis van zijn baas om te informeren of deze nog levend thuis gekomen was. Dit was gelukkig wel het geval, maar tegelijkertijd kreeg vader te horen, dat hij door het bombardement van verder zakendoen afzag. Dus was vader onverwachts zonder werk en daardoor zonder inkomen. De broers, die voor het merendeel getrouwd waren, wilden niet dat vader naar ander werk uitzag. Zij beloofden, dat zij met de hulp des Heeren zouden zorgen dat het ons aan niets ontbreken zou. Daartoe hadden zij gelukkig de gelegenheid en zij zijn hun belofte ten volle nagekomen, zodat het ons inderdaad aan niets ontbroken heeft. Gekscherend kon vader wel eens zeggen: "Mijn kapitaal zit in mijn kinderen en nu leef ik van de rente". Vader kon zich nu geheel aan de Gemeente wijden, die steeds groter werd. Ook ging hij, zolang de oorlogsomstandigheden het toelieten, in Capelle aan den IJssel catechiseren. Weliswaar was vaders leven nu heel wat gemakkelijker, maar de oorzaak hiervan was niet zo best.

De Gemeente in oorlogstijd

J. Mastenbroek schrijft in '*Zijn vuur- en haardstede*', blz. 203 e.v. over deze periode:

Bijna tachtig gezinnen van de gemeente zijn dakloos geworden. Er wordt op voorstel

van ds. Kersten f 15.000,00 uit de kerkenkas beschikbaar gesteld om de eerste nood te lenigen. Er is een aanbieding ontvangen voor "honderd paar manschoenen van maat 40 tot 45 voor drie gulden het paar. Besloten wordt daarop in te gaan". Diaken Van Bochove zal aan hen, "die ondergoed missen ter verschoning" een bon geven van tien gulden "voor man en vrouw en voor elk kind twee gulden meer". Er wordt een commissie benoemd, die bestaat uit ds. Kersten en de diakenen A. van Bochove, P. Gijze, C. Hoogendijk en K. van Bellen, om te helpen waar nodig is. De gemeente wordt dringend gevraagd om beddengoed, kleding en meubilair beschikbaar te stellen voor de getroffen gemeenteleden.

Van het consultatiebureau voor zuigelingen is het verzoek ontvangen, om gebruik te mogen maken van de lokaliteiten van de Boezemsingelkerk, aangezien hun onderkomen geheel verwoest is. 't Gaat om drie á viermaal per week, 's ochtends of 's middags. Niemand van de broeders is daar tegen. De kerk is immers ook in geestelijk opzicht een plaats voor zuigelingen! Ook een verzoek van de Christelijke Gereformeerde kerk aan de Jonker Fransstraat om op de zondagmiddagen om twee uur dienst te mogen houden in de ongeschonden Boezemsingelkerk wordt onmiddellijk ingewilligd. Men helpt elkaar in deze vreselijke dagen zoveel als mogelijk is. En als de Christelijke Gereformeerde broeders ook vragen om het Heilig Avondmaal te mogen houden met gebruikmaking van het Avondmaalservies van de Boezem, omdat het hunne met de verwoesting van de kerk verloren is gegaan, wordt ook dat verzoek toegestaan. Alleen wordt, met het oog op het voorbereidende werk door de koster, aan hen gevraagd de bediening van het Nachtdaal op dezelfde zondag te laten plaatsvinden als waarop de Boezemsingelgemeente dit viert. Dit zou zich tot het einde van de oorlog herhalen.

Overigens gaat het kerkelijke leven gewoon door en ook het maatschappelijke leven gaat zich heel langzaam herstellen. Men is in de binnenstad al volop bezig geweest met het ruimen van het puin, vanwege de mogelijkheid dat er zich nog slachtoffers onder kunnen bevinden. Desondanks is het oude centrum van de stad nog steeds een puinhoop, in de letterlijke betekenis van het woord. Het leven is ontwricht. Dat neemt niet weg, dat het leven desondanks doorgaat.

Degenen die dakloos zijn geworden kunnen zich opgeven voor gastgezinnen, o.a. te Benthuisen en Ouderkerk aan den IJssel. Voor de nood, die in Rotterdam wel bijzonder groot is, komt veel hulp binnen in de vorm van kleding en beddengoed. Ook via ds. Kersten wordt het een en ander ontvangen. In De Saambinder van 8 augustus 1940 verantwoordt de Rotterdamse pastor onder het kopje Hulpverlening: "Voor Rotterdam. Een kostelijk pak linnengoed uit Heerenveen, dat mijn vrouw maar direct heeft uitgedeeld".

Soms deelde ds. Kersten zelf het een en ander uit. Het gezin Melaard uit de Waterloostraat is, enkele dagen na de begrafenis van de vermoorde dochter **Gretha**, door het bombardement letterlijk alles kwijt. Ze vinden onderdak bij roomse mensen aan de Ringvaartweg. Daar zijn ze niet de enige logé's. Er zijn daar zoveel vluchtelingen, dat moeder Melaard geen andere plaats kan krijgen dan bovenop de eierkolen, zonder iets erop dat het liggen kan veraangenamen. Eén van de dochters is 17 jaar, als ze kort daarna van ds. Kersten een jurk krijgt. Het zint haar niet, ondanks dat ze niets anders heeft dan wat ze aan heeft. "Die is uit 1700!" zo geeft ze haar mening, als de dominee haar de jurk aanreikt. "Een gegeven paard mag men niet in de bek kijken", zo wijst hij haar terecht. Maar de jurk mag hij van haar houden...143a)

De oorlog duurt voort, ook al heeft ons land gecapituleerd. Nederland blijft bezet gebied. Dat heeft vele consequenties, zoals verduisteringsmaatregelen en de

avondklok, waardoor men 's avonds na een bepaalde tijd niet meer op straat mag komen. De kerkenraadsvergaderingen worden voortaan van half zeven tot acht uur 's avonds gehouden, de kerkdiensten worden vervroegd naar vier uur 's middags en de winterdiensten beginnen om twee uur op woensdagmiddagen. Ook de lengte van de kerkdiensten wordt beperkt tot maximaal anderhalf uur.

Lena van Kranenburg over het sterven van haar moeder

Voorals moeder had veel van het oorlogsgebeuren te lijden. Door de hevige bombardementen, door welke ons westelijk stadsdeel herhaaldelijk getroffen werd, was haar zenuwgestel erg geschokt. Bij zo'n aanval vreesden wij telkens, dat haar hart het zou begeven. Vader was altijd nogal rustig, gevoelende dat wij in Gods hand waren, die ook de bommen bestuurde en zonder Wiens wil geen haar van ons hoofd vallen zou.

Wij waren echter niet alleen voor ons zelf, maar ook voor onze hulpbehoevende moeder zeer bevreesd. Wat zouden wij moeten beginnen, wanneer ook wij getroffen zouden worden en wij zouden moeten vluchten? Door haar angst liet moeder zich bepraten en hoewel zeer tegen de wil van vader oordeelden wij het beter moeder naar onze oudste zuster te brengen, waar het veel rustiger was dan bij ons. Mijn zwager zou haar 's avonds komen halen. Maar zover kwam het niet, want toen zij zich tot de Heere wendde en vroeg wat zij toch zou moeten doen, daar zij het niet ermee eens was tegen de wil van vader haar huis te verlaten, kwam de Heere haar voor, *dat er een tijd was om geboren te worden en een tijd om te sterven.*

"En nu, kinderen", zei zij, "zullen wij de Heere toch nooit kunnen ontlopen, wanneer het onze tijd is. Kleedt mij maar uit, ik ga naar bed en blijf rustig in mijn huisje".

Over weggaan hebben wij niet meer gesproken. De volgende dag zei zij: "Ach kinderen, wat is het toch groot, dat we nog een huis hebben. De Heere Jezus moest getuigen: "De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des mensen heeft niets waarop Hij het hoofd kan neerleggen."

Vader had altijd een stil vertrouwen, dat de Heere het zou voorzien en dat moeder wel thuis zou kunnen blijven. Moeder heeft door de oorlog veel geleden. Zij was erg stil en als vader vroeg: "Ach moedertje, wat is het de laatste tijd toch stil bij je", dan antwoordde zij: "Het is niet zo stil als je wel denkt, maar ik kan alles niet zeggen."

Langzaam maar zeker zagen wij haar verminderen en eindelijk, 29 november 1944 viel de slag, waarvoor wij al zo lang gevreesd hadden en moesten wij onze lieve moeder na een ziekte van zes weken missen. Veel leed is haar bespaard gebleven. Voor de grote ellende kwam, die in de winter van '44 onze grote steden teisterde, nam de Heere haar tot zich. Tegen onze oudste broer zei zij nog toen hij met haar sprak over het gevaar van de hongersnood die in het begin van haar ziekte reeds begon te dreigen: "Ach, Jacob, wees toch niet zo bezorgd. Je moet niet zo karig van de Heere denken. Ik ben 78 jaar oud geworden en de Heere heeft me onderhouden in dure tijd en hongersnood. Ik ben nooit bezorgd geweest, hoe ik door de tijd zou komen, maar wel steeds hoe ik er nog eens uit zou komen."

Tijdens haar ziekte werden drie getrouwde zoons en twee kleinkinderen naar Duitsland weggevoerd. O, als zij dit geweten had, zou haar smart niet te beschrijven geweest zijn. Maar ook dit droeve feit heeft de Heere geheel voor haar verborgen gehouden. Voor het verstand is het onbegrijpelijk dat zij deze kinderen, die door haar ziekte bijna dagelijks bij haar kwamen, niet gemist heeft. Te meer daar haar verstand nog helder was. Wat waren wij blij, dat zij niet in onze droefheid daarover behoefde te delen. Ook deerde haar het oorlogsgeweld tijdens haar ziekte niet meer. Onder het hevigste rumoer, veroorzaakt door het vernielen van onze havens, zei zij: "Wat is de

Heere toch goed voor mij, dat Hij alle vrees heeft weggenomen. Ik zou anders onder zulke slagen mijn bed wel uitgevlogen zijn, en nu mag ik nog rustig blijven liggen." Wij konden weinig vrees voor de dood bij haar bespeuren. Voor het minste, dat haar ter verkwikking werd aangeboden, roemde zij Gods goedertierenheid over een onwaardige als zij zich gevoelde.

Ds. Kersten kwam bij haar en na enige tijd met haar gesproken te hebben, zei hij: "je kunt toch zeker wel eens pleiten op hetgeen gebeurd is", waarop ze volmondig antwoordde: "ja hoor Dominee, maar het is zo groot".

Veertien dagen voor haar dood ging moeder hoesten en had zij het af en toe nogal benauwd. Toen hadden wij weinig hoop meer, dat wij haar zouden mogen behouden. Wij zagen haar steeds zwakker worden en vooral 's nachts had zij het naar het lichaam moeilijk. Ook werd haar verstand vier dagen voor haar dood minder.

De nacht van zondag op maandag, drie dagen voor moeders dood, ging vader bedroefd naar bed, ziende de benauwdheid van haar lichaam en vreemde, dat hij niet één woord meer van haar zou horen aangaande haar zielstoestand. "Ach Heere", bad hij, "Gij zijt toch de Machtige om de mond van mijn vrouw nog eens te openen, opdat Gij nog eens getuigenis van Uw werk mocht geven."

Toen beliefte het de Heere in zijn ziel af te dalen met deze woorden:

*"Die hier bedrukt met tranen zaait,
Zal juichen als hij vruchten maait".*

De Heere toonde hem hierbij moeders gehele leven. Hoe bedrukt zij was vanwege zonde, schuld en Godsgemis, maar ook een gezicht en een verlangen had naar die dierbare Heere Jezus.

Hij werd zo verheugd vanwege de daden des Heeren, dat hij zei: "Het is goed, Heere. Ik behoef het niet meer uit de mond van mijn vrouw te horen, want Uw Woord is geloofwaardiger dan 's mensen woord".

Hij stond op, vervuld van zielsblijdschap en deelde het ons mee. Hij sloeg Psalm 126 open en mocht lezen, dat elke zin hem in verwondering weg deed zinken vanwege de daden des Heeren en het grote voorrecht wat moeder te beurt zou vallen, straks een lichaam van zonde af te leggen en eeuwig bij de Heere te zijn. Hij mocht met de kinderen Sions uitroepen: "De Heere heeft grote dingen bij ons gedaan. Dies zijn we verblijd".

Moeder heeft toen nog twee dagen geleefd. Zij kende ons nog wel, maar spreken deed zij zo goed als niet meer. Toch hadden wij niet gedacht, dat de dood zo nabij was. De laatste nacht was moeder door het hoesten zeer onrustig. Ik was bij haar en vader was nog even gaan liggen, maar door het aanhoudend hoesten van moeder kon hij toch niet slapen. Om vier uur kwam hij naar beneden en zei: "Ach moeder, wat moet je toch hoesten. Willen we de Heere nog eens vragen of Hij je wat verlichting wil schenken?" waarop moeder "ja" knikte. Vader knielde neer en vond een open toegang tot de troon der Genade om haar de Heere op te dragen.

Toen hij zijn gebed geëindigd had, hebben wij haar nog wat verlegd en het hoesten was afgelopen. Zij ging rustig slapen en daar wij ook zeer vermoeid waren en moeder niet meer hoorden, gingen wij ook nog even naar bed. Ik sliep bij moeder en toen ik half zeven wakker werd, kon ik niet begrijpen dat moeder nog zo rustig sliep.

Moeder is uit deze slaap niet meer ontwaakt. 's Middags werd de ademhaling minder en om vijf uur ging zij zacht en kalm de eeuwige ruste in.

Begravenis moeder Van Kranenburg

Ds. Kersten heeft moeder begraven en sprak op het sterfhuis uit Jesaja 35 (zeer verkort geef ik het weer).

Hij wees erop dat het volk, dat de Heere zich ten erve heeft verkoren, niet zalig wordt omdat het beter is dan andere mensen, maar enkel en alleen omdat God het gewild heeft. Wij weten ook, dat de Heere naar deze moeder heeft omgezien. Hij was haar Begin en haar Einde. Dezen zijn vrijgekocht door Christus' bloed. Het losgeld is betaald, opdat zij waarlijk vrij zouden zijn. Wij zullen straks weer Kerstfeest vieren en Zijn nederige geboorte gedenken. Dat Hij ons vlees en bloed heeft aangenomen en zichzelf gegeven heeft om de schuld Zijns volks te betalen en aan het vloekhout uit te roepen: "Het is volbracht". Welk een voorrecht, te weten door het bloed van Christus te zijn vrijgekocht. Hiervan staat geschreven: "De woestijn en de dorre plaatsen zullen hierover vrolijk zijn, en de wildernis zal zich verheugen en zal bloeien als een roos". Wat komt het dikwijls in het hart van een arm zondaar op, dat voor hem dat uitzicht niet bestaat. Maar de wildernis van al Gods volk zal bloeien en vruchten dragen.

Wat heeft de Heere een werk aan een mens eer hij tot de erkenning komt, uit genade te zijn zalig geworden. Moeder is weggenomen. Naar de Heere ging haar ziel uit. Het leven van deze moeder stond in het teken van Hem te bezitten als de Weg, de Waarheid en het Leven, en Hem als haar Verlosser en Uithelper te kennen. Voor wie staat geschreven, dat er een heilige weg zal zijn, waarop de dwazen niet dwalen zullen doch waarop de verlost en zaligen zullen wandelen. *En de vrijgekochten des Heeren zullen wederkeren en tot Sion komen met gejuich, en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wezen. Vrolijkheid en blijdschap zullen zij verkrijgen. Droefenis en zuchting zullen wegvlieden.* Dit is waarop wij het oog hebben, en dan wensen wij haar niet terug in het leven, daar wij weten dat ook zij verlost is van een lichaam der zonde en des doods. Ook op haar hoofd zal eeuwige blijdschap zijn. Dit is een voorrecht om jaloers op te zijn. Die eeuwige blijdschap te kennen is voor al Gods volk weggelegd. Als wij daarop zien, kunnen we alle leed en alle verdrukking licht achten.

Na nog op het onderscheid gewezen te hebben tussen diegenen, die de Heere vrezen en die, die Hem niet vrezen, ging Ds. Kersten over in dankgebed, waarin hij ons, maar in het bijzonder onze vader aan de troon der genade opdroeg. Vader, die met het klimmen der jaren zijn gemis zo zou gevoelen, maar die eenmaal met zijn vrouw de Heere zou grootmaken, voor al Zijn weldaden aan hen bewezen. Ik dacht hierbij, hoe moeder 's morgens wel eens tegen ons zei: "Wat is je vader toch gelukkig Hij mocht zich vannacht weer in de Heere verlustigen. We hebben samen liggen schreien vanwege de goedertierenheden des Heeren. O, kinderen, wat zal dat toch wezen, als het mij zal gaan zo de Heere in Zijn woord zegt: Twee op één bed, de één zal aangenomen en de ander zal verlaten worden". Zij had nooit durven denken, dat zij vader nog voor zou gaan.

Daarna hebben wij moeder naar haar laatste rustplaats gebracht, en haar gelegd in het graf bij haar lieve jongen, die de Heere op 22-jarige leeftijd tot zich nam. Nadat Ds. Kersten aan het graf nog enige woorden van troost en vermaning gesproken had, nam mijn broer Wim het woord en sprak het volgende:

"Diepe smart vervult ons, staande aan het graf van onze lieve moeder en met weemoed gedenken wij het onnoemelijk vele, dat zij voor ons betekende. In alle omstandigheden des levens was zij ons een liefdevolle hulp en wijze raadgeefster. Gedragen door een liefde zo groot en onbaatzuchtig, dat woorden te leeg zijn om deze weer te geven. Met diepe droefheid en grote bekommring gaan onze gedachten uit naar onze drie broers en twee neven, die door omstandigheden hier niet tegenwoordig kunnen zijn en die het bittere leed moeten ervaren, hun geliefde moeder en grootmoeder op deze laatste weg niet te mogen volgen. Ook namens deze kinderen en kleinkinderen nemen wij een laatste afscheid van onze innig geliefde moeder, met diepe smart om hetgeen wij in haar verliezen, maar anderzijds met grote dankbaarheid

jegens Hem voor alles wat Hij ons in haar heeft willen schenken".

Hierna heeft onze oudste broer bedankt voor de laatste eer, onze geliefde moeder bewezen. In het bijzonder dankte hij Ds. Kersten voor alles wat hij voor moeder geweest was en voor de bemoedigende en troostvolle woorden aan het sterfhuis en op het graf gesproken. Hiermede was deze droeve plechtigheid ten einde.

Vader werd wel bijzonder .in het verlies van moeder gesterkt, maar toch hebben wij een zeer droevige winter moeten doormaken. Dat wij onze lieve moeder kwijt waren was erg en dat wij menigmaal met bange zorg vervuld waren omtrent het eten was ook erg, hoewel de Heere dikwijls uitkomst gaf en nog wel door middel van mensen die vader nooit gezien of gekend hadden, maar die wel eens van hem gehoord hadden. Mensen uit Ouddorp, die geheel belangeloos aardappelen stuurden, waarvan wonder boven wonder nooit iets verloren ging.

Dat wij echter niets wisten van de broers die in Duitsland waren, was wel haast het ergste. Wij wisten dat er twee in Neurenberg bij de spoorwegen te werk gesteld waren, bijna iedere dag blootgesteld aan de hevigste bombardementen. Wat hebben wij vooral voor deze jongens gevreesd, dat zij het leven er niet zouden afbrengen. Van de drie anderen hoorden wij ook niet veel. Van één wisten wij helemaal niet waar hij heengevoerd was. Wat een benauwde dagen en nachten hebben wij doorgebracht. Vader was er echter beter aan toe. Hij deelde onze benauwdheid niet. Integendeel, hij geloofde vast dat deze jongens behouden zouden worden. Hij trachtte ons dan ook altijd op te beuren. "Heus, kinderen", zei hij dan, "zolang mijn gebed niet verhinderd wordt, geloof ik dat zij allen nog in leven zijn".

Vader had ook bij het wegvoeren van de jongens mogen bukken onder de slaande hand des Heeren, bekennde dat de Heere de zonde van land en volk, van huis en hart bezocht, en Hij ons geen onrecht deed in hetgeen ons overkwam. Toch kreeg hij toen al hoop dat de Heere hen bewaren zou in alle gevaren, waaraan zij blootgesteld waren en die hoop is niet beschaamd geworden.

Toen wij de bange winter waren doorgeworsteld en de oorlog een einde had genomen, hebben wij hen allen gezond en wel terug ontvangen. Zij moesten wel bekennen, dat de wetenschap een vader te hebben die voor hen bad, hen in grote gevaren had staande gehouden. Zo had de Heere ons nog uit alle noden gered en ons tezamen boven zoveel in die vreselijke oorlog gespaard. Een ieder kan begrijpen dat de droefheid van de jongens, toen zij bij hun thuiskomst moeders plaatsje leeg vonden, hun blijde thuiskomst wel temperde.

Maar het leven ging door en na al de ellende die wij meegemaakt hadden, kwam alles weer zachtjes op gang. Ook het kerkelijk leven.

Bij het vreselijk bombardement van maart 1943, dat het westen trof en waarbij weer zoveel honderden mensen het leven verloren, hadden vele leden der gemeente, wier huizen verbrand waren, de wijk naar elders moeten nemen. Dus was het aantal leden geslonken. Maar langzamerhand groeide het weer en in 1947 werd de gemeente zelfstandig. De kerkenraad ging over tot het beroepen van een leraar en tot onze blijdschap nam Ds. Ligtenberg het beroep aan en kwam in mei.

(5) PIETER NEELEMAN EN WILHELMINA BUITELAAR

Door J. Mastenbroek. *Zijn vuur- en haardstede*, blz. 291 e.v.

... De andere broeder, Pieter Neeleman, is een belezen man. Een praktisch christen, met onmiskenbare ambtelijke gaven en talenten. Lezen dat hij kan, als de dominee een vrije zondag heeft!

Zijn vrouw, Wilhelmina Buitelaar, heeft een andere gang in haar leven. Ze staat in de schaduw van haar man, die mag weten waar zijn schuld gebleven is. Zij is ooit getrokken onder een preek van ds. R. Kok over de woorden "Aanschouw het Verbond". Maar zij mist in eigen waarneming wat haar man bezit. Ze is een lieve, zachte vrouw. Vanwege het verschil in "ligging" hebben ze helaas de gewoonte, om voor het slapen gaan ieder afzonderlijk op de knieën te gaan. Meestal is Neeleman eerder klaar dan zijn vrouw. Op een keer is hij al lang uitgebeden, als zijn vrouw nog op haar knieën ligt. Als ze tenslotte opstaat, zegt hij: "Nou moeder, je hebt nogal veel te vragen!"

Haar reactie is niet mals: "Ja, aan jou merk je het niet dat je vijf kinderen hebt. Welterusten, Piet!"

En daar krijgt Piet onderwijs uit. Hij weet dat hij meer van de Heere geleerd heeft, maar dat zijn vrouw een teerder leven heeft dan hij.

Op een keer doet Neeleman huisbezoek, samen met Ruit. Het huisbezoek gebeurt zonder aankondiging. Meestal kijken de broeders even op de kaart, of er geen jarige in het gezin is. Op een avond - 't is 5 december - bellen de broeders aan bij een gezin, tweehoog. Er wordt opengetrokken. "'t Komt niet gelegen", wordt er geroepen.

Ruit blijft beneden wachten, Neeleman gaat de trappen op om poolshoogte te nemen. Het blijkt dat er een Sint Nicolaasfeest aan de gang is. Onverrichterzake gaat Neeleman de trap weer af en vertelt aan zijn ambtsbroeder wat er gaande is. Zacht komt het verwijt van Ruit: "En heb je daar nu niets van gezegd?"

Neeleman is ook één van de broeders, die in de toenmalige afdeling Capelle aan den IJssel is voorgegaan in de leesdiensten. Met de fiets op pad gaan is er niet bij, de broeders moeten lopen. Door weer en wind. Dus... ook als het regent dat het giet. Zo gebeurt het, dat hij op een keer drijfnat in Capelle arriveert. Zó lezen is onmogelijk, het water druipt van hem af. Gelukkig weet meester Van Steenis, die niet zo ver van de kerk woont, hulp te bieden. En als na tien minuten Neeleman op het preekstoeltje staat, heeft hij een kostuum van Van Steenis aan.

We willen nog even wat langer bij deze broeder stilstaan. Hij is geboren in Rotterdam op 15 november 1899. Van huis uit behoort hij tot de Gereformeerde Gemeente onder het Kruis.

Als hij zeven jaar is, overlijdt zijn vader. Moeder is een bekommerde vrouw, die meer mist dan ze bezit. Aan het sterfbed van haar man, van wie een goed getuigenis uitgaat, vraagt ze hem of ze elkaar Boven zullen weerzien. En die vraag is tevens bedoeld om voor haarzelf enige zekerheid te krijgen. Haar man antwoordt: "Zouden Gods beloftenissen immer haar vervulling missen?" Maar niet altijd is hij zo gesteld geweest. Daarvan getuigt het volgende.

Op een keer is hij zover van zijn plaats, dat hij zegt: "Heere, als U twee van mijn kinderen zou wegnemen, dan zal ik U dienen". Onmiddellijk ziet hij het verkeerde hiervan in en direct daarop zegt hij dat hij het zo niet bedoelt. Maar het wordt aangrijpende werkelijkheid; binnen enkele weken moet hij twee kinderen naar het graf brengen.

Kort daarop sterft hij. Zo wordt zijn vrouw weduwe, en dat zal ze blijven tot haar heengaan. Om in haar levensonderhoud te voorzien drijft ze een kruidenierszaak aan de Goudse Rijksweg.

Als Piet een jaar of zeventien is, krijgt hij verkering. Hij trouwt als hij amper achttien is. Zijn vrouw is dan twee jaar ouder. Met haar gaat hij naar de Hervormde kerk, omdat zij aan de Hoflaankerk behoort. Daar staat een lichte dominee, die ook hun eerste kindje doopt. Op een keer gaat hij naar de Sint Laurenskerk. Daar preekt ds. S. van Dorp, een begenadigd man. "Al ware het, dat ik honderd jaar zou preken en God kwam er niet in mee, dan zou het Woord nog afstuiten op uw harde harten", zo zegt ds. Van Dorp. En dat treft doel. De Heere stort de liefde uit in het hart van Piet Neeleman.

"Toen moest Piet capituleren", zou hij er later van zeggen. Al spoedig keert hij terug naar de Boezemsingel. Daar staat dan ds. D.C. Overduin. Piet houdt zielsveel van zijn dominee. Later zou hij uit achting voor hem zelfs zijn grafzerk schoonhouden. Hij krijgt onder diens preken veel onderwijs en... veel klappen. Maar die zijn goed voor Neeleman. Soms is hij in grote zielennoed.

Op een keer kan hij het 's nachts in bed niet meer uithouden. Vertwijfeld vanwege de aanvechtingen gaat hij de straat op. Hij loopt op de Nieuwe Plantage. Het is inmiddels rond zes uur in de ochtend. Niemand te zien op straat. Ja toch. .. hij ziet een jongen aankomen. Hij kent hem wel. 't Is een jongen van Mallan. Wat drijft hem op dat vroege uur? Het blijkt dat Frans Mallan het ook niet in bed kon uithouden. Ook hij loopt daar in zware zielenstrijd. Ze spreken met elkaar en proberen elkaar wat op te beuren. Frans is God kwijt en bij Piet is het al niet veel beter. Maar op hetzelfde ogenblik krijgt Piet met kracht te geloven, dat die jonge Mallan dominee zal worden.

Moeder Neeleman

We hebben al geschreven, dat de vrouw van Piet Neeleman een andere gang in haar leven heeft dan haar in de waarheid onderlegde man. Heeft ze hem onlangs niet in de Galatenbrief van Luther zien studeren, toen het al twee uur in de nacht was? Zij mag veel vertellen over de liefde Gods.

"Zo werkt de Heere niet", zegt Piet op een keer tegen zijn vrouw. Tot in de nacht zitten ze aan tafel te praten. Zodra Piet dit heeft gezegd, staat z'n vrouw op en zegt: "Piet, ik kom er net zo goed als jij".

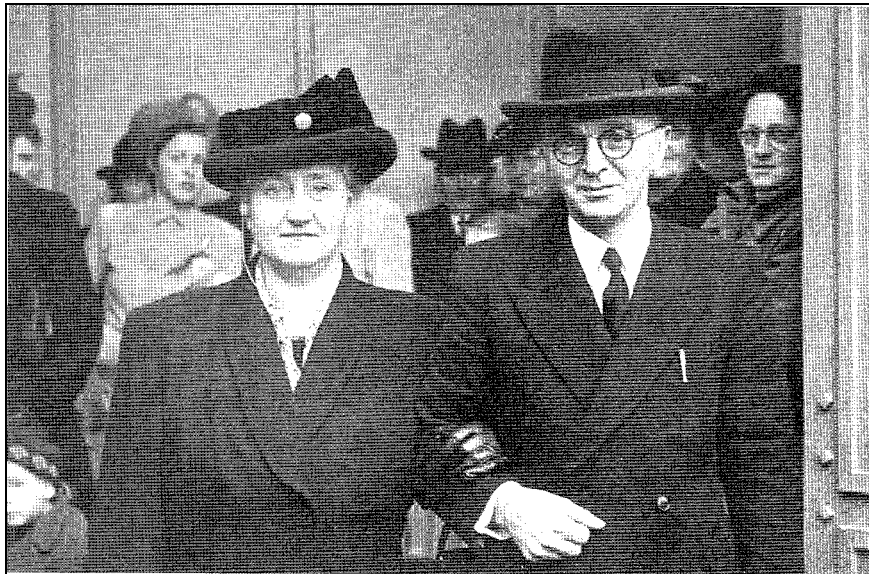
Kort daarop preekt ds. G.H. Kersten over een volk, dat binnenkomen mag door de Noorder- poort, het barre noorden, en door de Zuiderpoort, het zoele zuiden. Moeder Neeleman wacht uit de kerk op haar man. Samen spreken ze op weg naar hun huis in het Noordeinde over de preek en beider harten smelten ineen. Thuisgekomen zet vrouw Neeleman koffiewater op. Maar de gesprekken gaan door en de ketel kookt droog. Ze zijn het eens over hun beider staat. Later zou ds. M. Blok tegen vrouw Neeleman zeggen: "Wees maar meer om God verlegen dan om zaken".

Piet en zijn vrouw bezoeken veel gezelschappen. Op een keer is er gezelschap bij een bekeerde vrouw, **Marie Elderkamp**. Daar zitten wel dertig, veertig mensen in huis. 't Is er interkerkelijk. Er zijn er van Paulus en van Cefas, mensen die bitterlijk bedroefd van geest zijn en mensen die een schuldeiser hebben. Terug naar huis zegt Piet, die nogal eens optochtelijk kan reageren, tegen z'n vrouw: "Wat een kostelijke avond!"

"Vond je?" komt het nuchter. "Die ene man heeft de hele avond het woord gehad en de hele avond zichzelf bedoeld! Ik zal hem aanklagen bij de Heere!"

Die nacht komt de Heere over bij vrouw Neeleman, met een tekst en een psalm. 't Is een moeilijke wijs, maar de Heere geeft haar de wijs erbij en midden in de nacht zingt

ze als een nachtegaal van de wegen des Heeren en Zijn bemoeienissen met een albederver.

Ouderling P. Neeleman en zijn vrouw W Buitelaar

Voor een ander is Piet soms niet zachtzinnig. Daarin komt het verschil in karakter tussen zijn vrouw en hem weer naar voren. Zo ook die keer, als zijn buurman Krijn Weijers op straat zomaar even iets uit zijn leven vertelt. Piet hoort hem aan en zegt kortaf: "Zien is nog geen hebben".

Dat valt verkeerd. "Man, gun je me dat niet? Ga weg, anders veeg ik het hele Noordeinde met je aan!", zo reageert Weijers.

Piet gaat naar binnen en vertelt het aan zijn vrouw. Er komt een andere reactie dan hij verwacht heeft.

"Heb jij dát tegen hem gezegd? Dan ga ik die man halen voor de koffie!"

Vrouw Neeleman voegt de daad bij het woord. Even later zitten die drie mensen bij elkaar. Weijers is zijn driftbui kwijt, je kunt hem in zijn tranen wassen en er volgt een kostelijk uurtje, waarin God de eer ontvangt.

Piet krijgt een bemoediging als zijn moeder op haar sterfbed ligt en hij met een spons haar lippen natmaakt. "Ga nu maar eens zitten en dan zal ik vertellen wat het Hem gekost heeft om mij van de zonden te verlossen, Hij Die nooit zonde gekend noch gedaan heeft. En nu kan het geen kwaad dat ik je nog wat vertel", zo spreekt zijn stervende moeder. "Je was nog maar een kind van vijf jaar, toen je een schommel tegen je hoofd kreeg. Je bloedde zó erg, dat ik dacht dat je zou doodbloeden en dat ik je dood in mijn armen zou houden. Maar toen sprak de Heere: "Al is het, dat ze iets dodelijks zouden drinken". Toen geloofde ik dat je gespaard zou blijven en dat je een uitverkoren vat was", aldus zijn moeder op haar sterfbed.

Maar daar kan Piet, hoe verblijd hij ook is met wat hij hoort, het niet mee doen. Er zou nog een tijd aanbreken, twee jaar voor zijn sterven op 19 februari 1978, dat hij alles kwijt was en voor zijn raam naar boven zou staan kijken of de Heere nog eens wil overkomen. En als de Heere overkomt op het geroep van deze ellendige, belt hij al z'n kinderen op om hen deelgenoot te maken van het wonder, dat de Heere opnieuw naar hem heeft willen omzien. Dat gebeurt nadat hij een preek van Kohlbrugge heeft gelezen over "Zij hadden mij omringd als bijen".

Een weldaad aan zijn ziel valt hem te beurt. Maar hij herinnert zich, tegen ds. Vergunst weleens te hebben gezegd: "Wij moeten met alle weldaden nog verloren gaan".

Op een keer wordt Neeleman met spoed opgenomen in het ziekenhuis. Een hartaanval. De kinderen zijn opgeroepen. Als zij op het parkeerterrein van het ziekenhuis lopen, ontmoeten zij juist ds. L. Blok. Hij heeft ziekenbezoek afgelegd. Als hij de kinderen Neeleman ziet, van wie er ook tot zijn gemeente Capelle aan den IJssel behoren, vraagt hij waarom ze hier lopen. 't Wordt hem meegedeeld. Meteen besluit ds. Blok om met de Neelemannen mee te gaan en even hun ernstig zieke vader de hand te drukken. Bij zijn bed gekomen, wil de dominee een kort gebed doen. Maar dan zegt Neeleman, hoewel hij het bezoek ondanks de ernst van zijn ziekte op prijs stelt, ineens: "Dominee, dit ligt in mijn hart verklaard: Die ook ter rechterhand Gods zit, Die ook voor ons bidt. En Die kan veel beter bidden dan u!"

Neeleman is daar zó vol van, dat er op dat moment geen plaats voor iets anders is. Dominee Blok voelt haarfijn aan, dat hij op dit ogenblik geen gebed hoeft te doen. Hij wordt jaloers op deze oude broeder, die volmaakt begrepen ligt in de voorbede van zijn Oudste Broeder. Met een hartelijke handdruk nemen ze afscheid, zonder gebed!

We keren terug naar de kerkenraadsvergadering van 7 november 1958. Neeleman heeft de vorige vergadering meegedeeld zijn ambt te zullen neerleggen, maar deze avond komt hij erop terug. De broeders zetten zijn naam weer gaarne op de lijst van herkiesbare ambtsdragers. Maar nu is het ouderling Leurdijk, die zich niet langer beschikbaar stelt wegens ernstige ziekte van zijn vrouw.

Op 5 december 1958 is Neele voor het laatst in de kerkenraadsvergadering. Ds. Vergunst spreekt hem hartelijk toe.

In zijn plaats kiezen de leden Cornelis Verboom tot ouderling.' Een man die vooral op de huisbezoeken gunnend is en die zijn vragen recht op de man af formuleert. Zo komt hij eens voor het eerst bij een gezin dat hij alleen van naam kent. Op de vraag waar de man des huizes in de kerk z'n plaats heeft, wordt geantwoord dat dit op de achterste bank is. "Daar ken ik nog iemand, helemaal achterin. Een tollenaar. Bent u dat ook?"

In de eerste weken van 1959 rijzen er problemen in de gemeente. De vrouw van ouderling Nieuwland komt op de kerkenraad haar afkeuring uitspreken over het gebed dat ouderling P. Neeleman voor de predikant heeft gedaan in de leesdienst van 25 januari. De aanwezigen delen de inhoud van deze klacht. Ouderling K. Weijers merkt op, dat de bedoeling van Neeleman goed is geweest.

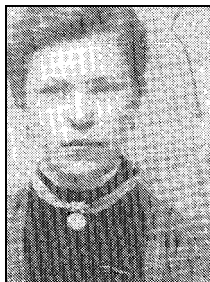
Wat de gewraakte passage is, wordt niet in de notulen vermeld; er wordt volstaan met de mededeling dat "de wijze waarop de Leraar in het openbaar gebed is opgedragen niet tot stichting van de Gemeente geacht en daarom afgekeurd wordt". Neeleman geeft toe dat hij het beter op een andere manier had kunnen doen, "maar wil er geen spijt over betuigen, en ook niet beloven het een volgende keer anders te zullen doen". De broeders besluiten dat deze ouderling niet meer in de leesdiensten zal voorgaan. Dan stelt betrokkene ook bezwaren te hebben tegen de prediking. Hij krijgt vier weken bedenktijd om op zijn standpunt terug te komen. Op 27 februari komt Neeleman ter vergadering. Hij deelt mee zijn ambt te zullen neerleggen. "Hij heeft bezwaar tegen de prediking van onze Leraar betreffende de leer van het aanbod van genade, zoals deze in de Ger. Gemeenten gebracht wordt", zo staat er genotuleerd. Neeleman houdt de dominee voor, dat hij het voedsel, dat voor Gods kinderen bestemd is, in algemene zin de gehele gemeente aanbiedt. "We gaan nog een tijd beleven, dat de Gereformeerde Gemeenten blij moeten zijn dat er zoveel goede mensen

zijn", zo stelt hij.

Ds. Vergunst zegt hem dank voor alle arbeid, die hij gedurende bijna vijftien jaren voor de gemeente heeft verricht. Gelukkig is het later tussen de dominee en Neeleman geheel vlak gekomen. Als jaren later Neeleman gaat verhuizen naar Avondrust in IJsselmonde, is er kort daarvoor bediening van het Heilig Avondmaal.

Na afloop gaat Neeleman, die met vrucht aan de bediening heeft deelgenomen, de consistoriekamer in. Daar drukken ze elkaar hartelijk de hand en de Heere maakt een vlak veld.

(6) Janna Snijder-Bouterse te Rotterdam

In Rotterdam woonde een onder Gods volk algemeen bekende vrouw, Janna Maria Snijder-Bouterse. Ze werd in 1885 te Wissenkerke geboren. Haar vader was rijksveldwachter, eerst in Zeeland, maar later in Oud-Alblas. Daar trad Janna in het huwelijk met Johannes Snijder. Het echtpaar Snijder vertrok later naar Rotterdam.

Ds. W.C. Lamain schrijft over haar in zijn: ***Terugblik deel 1.***

In Rotterdam kwamen we ook in aanraking met de onder Gods volk algemeen bekende **vrouw Snijders**. Ze was op hetzelfde eiland geboren als ik, en was vroegere jaren zeer bekend geweest met onze familie. In het najaar van 1943 ging ze met een verzekerd vertrouwen de heerlijkheid in. Op 17 augustus, toen wij naar Rijssen vertrokken, hebben we op een morgen afscheid van haar mogen nemen. Ze zei op haar ziekbed, wat haar sterfbed geworden is, tegen ons (mijn vrouw was die morgen ook meegegaan): "wat ben ik blij dat de tijd mijner ontbinding aanstaande is. Het wordt zo benauwd op de wereld, maar ook zo leeg in Gods Kerk."

Verschillende jaren hebben we haar liefde en vriendschap mogen hebben. Bijna wekelijks bezocht ze ons, toen ze nog leefde, omdat één van haar dochters, die later in de oorlog van 1940 haar man moest missen, vlak bij ons woonde in Rotterdam-Zuid. Ze was voor ons een moeder in Israël. En we hebben door de goedheid Gods over ons, wat lessen van haar mogen ontvangen. Ze gaf aan ons maar door wat ze van God geleerd had.

Nadat God haar bekeerd had, heeft ze een zware strijd gehad. De duivel heeft haar zo gekweld en benauwd, dat ze, nadat God haar schuld vergaf en rechtvaardigde in de vierschaar van haar consciëntie, bijna nooit haar mond opengedaan heeft tegen andere mensen. Ze werd maar gedurig heen en weer geslingerd of het wel waar was, en bevreesd, dat ze zichzelf bedriegen zou voor de eeuwigheid. Ze werd ook zoveel aangevallen, dat al haar godsdienst maar was uit kracht van opvoeding. Een harde en moeilijke tijd heeft ze gehad. Ze had geleerd dat de poort eng en de weg smal was, die ten leven leidt. Daarom maakte ze het voor anderen ook niet ruim. Niet dat ze haar leven als een voorbeeld stelde, maar zij had geleerd om alleen maar rust te vinden daar, waar God van eeuwigheid gerust had in het volbrachte werk van Christus.

Jaren is ze ziek geweest en geleefd als een verborgene, waarvan we lezen in Psalm 83:4. Maar toen het God behaagde haar ziel in de ruimte te zetten, en ze vele weldaden van de hemel mocht ontvangen uit het Verbond der genade, is haar mond geopend. Ze mocht menigmaal veel tot lof van God spreken. In zichzelf is ze tot aan het einde van haar leven, ellendig en arm gebleven, maar ze mocht vertrouwen op de Naam des Heeren. Christus was niet alleen de grond van haar zaligheid geworden, maar ook de kracht en sterkte van haar leven. Ze mocht gedurig een dadelijke bediening uit de levende en opgestane Christus ontvangen.

Verder heeft de Heere haar geleid ook in het uitwendige, door diepe wegen. Ze had door de genade Gods een teer en afhankelijk leven; godvruchtig en in de vreze Gods.

Zeer zelden zou ze iets zeggen over de beproevingen waar ze door moest. Ook in de oorlog ging het er diep door doch de zorgen Gods waren groot over Zijn kind. Het is eens gebeurd (wat mij bekend is) dat een vriend, die in 1970, zoals op de rouwbrief stond "in de stille hope des eeuwigen levens" is heengegaan, gedrongen werd haar in de oorlogsjaren, toen er zoveel gebrek was vooral in de steden, een bezoek te brengen. Hij had die vrouw verschillende malen horen spreken uit de wegen Gods bij zijn schoonvader in Giessendam (**Marius van de Kooi**). Hij was een boer en uit eerbied en liefde voor het werk Gods, waar hij zichzelf meestal buiten plaatste, kreeg hij het in zijn hart om die vrouw Snijders te verrassen.

Op een morgen stapte hij in de trein met verschillende levensmiddelen, in de hoop dat hij het bij haar huis kon afgeven. Hij kwam met de trein aan het station in Rotterdam en zie, tot zijn schrik, daar stonden verschillende controleurs bij de uitgang, die alle mensen met een koffer of een pakje bij zich, aanhielden en het open moesten maken. Dit was vanzelf omdat er zoveel voedsel duur verkocht werd. Er werd ook veel gesmokkeld en misbruik gemaakt van de droevige omstandigheden, dat de politie strenge maatregelen nemen moest. De vriend werd ook aangehouden, en ze vonden in zijn koffer spek, boter, eieren, enz. Doch die man zuchtte maar tot God. En wat gebeurde? Ze vroegen waar hij heen moest met al die levensmiddelen. Het antwoord was: "Naar een kind des Heeren, die in die en die straat woont in Delfshaven."

Ze pakten het niet af, namen het niet in beslag, maar zeiden: "breng het daar maar."

O, die trouw Gods over Zijn volk. En ook de bewarende hand des Heeren over degene, die dat arme volk een beker koud water mogen geven.

Vrouw Snijders had een leven in de vreze des Heeren. Je kon er jaloers op zijn, op de verborgen omgang, die ze met God mocht hebben. Het was ook een mens; die door genade pal stond, wanneer het betrof de ere Gods en de zuivere waarheid. Dan ontzag ze niemand. Ze heeft mij ook nooit geveild.

Op een keer had ik op een tweede Paasdag gepreekt in Rotterdam-Zuid over Psalm 118, over het binden van het feestoffer met touwen tot aan de hoornen van het altaar. Ze zei: "je bleef bij het eerste gedeelte van de tekst te lang staan, en van het tweede had je meer moeten zeggen." Het was uit liefde tot de waarheid dat ze het deed. Ze had niet vele vrienden, of liever geen vrienden onder het "praat christendom", niet onder de moederkinderen volgens Hooglied 1 : 6, maar wel onder het oprechte volk.

Ze was door God geliefd en ze had als vrucht daarvan God lief. Maar ze beminde ook de instellingen Gods. Ik heb ze wel eens horen zeggen, toen de ziekte, die haar naar het graf bracht, haar lichaam had aangetast: "Al heb ik maar een half been, dan hoop ik toch onder de inzetten Gods op te gaan." Ze beminde de Waarheid, waar God op het hoogst verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd werd.

Een wondervol Avondmaal

Ik herinner me nog, dat ze onverwachts bezoek kreeg op een dag in de week. Op een dag dat het Heilig Avondmaal zou bediend worden in Poortugaal. Op zulk een dag was er tweemaal dienst, in de middag en in de avond. Het waren trouwe en innige vrienden van haar, die haar in de morgen reeds bezochten met het doel om daar de gehele dag te blijven. Het waren mensen die op zondag thuis een preek lazen. Ze konden in de omgeving waar ze woonden, niet horen wat ze begeerden te horen. Vrouw Snijders was wel blij dat ze die mensen zag, doch zei ze: "dat is nu ook wat, wij hebben vandaag kerk en Avondmaalsbediening. Je kunt hier blijven, maar je kunt ook met mij meegaan. Ik heb geen vrijmoedigheid om thuis te blijven."

Eindelijk besloten die mensen dan ook maar om mee te gaan. Ze durfden er wel niet zoveel van te zeggen, maar nu ja, het zou nog mee kunnen vallen. Er waren zielen

onder die de Heere vreesden. Dat werd in het samenzijn die dag ook wel opgemerkt. De Heere gaf er Zijn goedkeuring over.

Het is dan zo waar, dat de Heere voor Zijn inzettingen instaat. En ook: *waar liefde woont, gebiedt de Heere Zijn zegen*. Het werd onder de bediening van Woord en Sacrament ook bevestigd, dat *waar twee of drie getuigen in Mijn Naam vergaderd zijn, dat daar de Heere in het midden komt en hen zegent*. Als de Geest des Heeren er is, dan is er vrijheid, en dan is er ook alles wat liefelijk is en wat wel luidt.

Voor een oude vriend, die er ook was met zijn vrouw (waar we later nog aangename uren hebben doorgebracht) viel het zo mee. De Heere was een verrassend God voor hem. Wat er gebeurde?

Toen deze man in de kerk kwam en de avondmaalstafel zag staan, kwam er een stem in zijn hart, die zei: *Doe dat tot Mijn gedachtenis*. Toen de tijd van de bediening daar was, kon die man niet meer blijven zitten. Hij stond op en vroeg met eerbied of er voor hem ook een plaats was aan die tafel.

Ik had die man nooit eerder gezien, en kende hem ook niet, maar ik vroeg aan hem of *hij geen vreemdeling was van het leven Gods en enige kennis mocht hebben aan Die gezegende Persoon, Wiens dood nu werd verkondigd*. Met alle bedaardheid verklaarde hij geen vreemdeling te zijn en zei: "daar hoop ik straks wel iets van te zeggen."

Het was altijd de gewoonte, dat de meeste mensen tussen de beide diensten in de kerk bleven. Dan werd er wat gegeten en de verdere tijd doorgebracht met het spreken over de wegen Gods. Ditmaal kreeg die oude man gelegenheid om het één en ander uit zijn leven mee te delen. Het was een aangenaam samenzijn. Met indruk werd er geluisterd naar wat God aan die man zijn ziel gedaan had. Er ging iets van uit. Gods werk drukt over en in. Er bleef ook nog iets liggen. Door die ontmoeting zijn er banden gelegd, die niet meer verbroken zijn.

Deze man heeft daarna niet lang meer geleefd. Nog éénmaal heb ik hem in zijn woning mogen ontmoeten. Beide man en vrouw waren leesbare brieven van Christus. Ze zijn ook nu al lang voor de troon van God en het Lam. Doch het blijft waar: *de gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn* (Spreuken 10 : 4).

Ja, wanneer wij terugdenken over zulke zielen, met wie we zoveel omgang mochten hebben, en over de aangename tijden, die wij met hen doorleefd hebben, dan moeten wij wel zeggen, wat is Jacob toch dun geworden. En waar mag de genade der oude tijden zijn?

Deze vrienden waren Pieter en Marrigje Melligers te Sliedrecht, zie deel 13 *Bekeringsgeschiedenis van vrouwen*

Op 29 oktober 1943 is ze overleden op de leeftijd van 58 jaar.

Vrouw Snijder was ook nauw verbonden met haar vrienden in de Alblasserwaard. Van vrouw Snijder is de volgende brief bewaard, die ze schreef aan **Weduwe A. de Bruijn** (1873-1953).

Rotterdam, 21 oktober 1932

Geliefde vriendin met de uwen,

Zeer verblijd was ik een lettertje van u te mogen ontvangen uit de liefdesbetrekking die de Heere aan Zijn arm en ellendig volk belooft te schenken, zodat zij met Groenewegen mogen ze zeggen: 'Al komen ze ook uit verre landen, hun hart spreekt toch één taal.'

O lieve vriendin, we leven te midden van de oordelen die er zijn, zowel over de Kerke Gods als over de gehele wereld. Wat moeten wij dan toch getuigen dat de Heere goed en recht is, inzonderheid voor al degenen die de Heere komt te onderwijzen en te leren

van Zijn wegen; en ze komt af te zonderen, zodat Gods dierbaar Woord waarheid wordt als Hij zegt: Dat volk zal alleen wonen en het zal onder de heidenen niet gerekend worden. Ja vriendin, dan mogen wij wel zeggen: *Heere, wat heeft U toch bewogen om zulk één als wij onszelf bevinden te zijn, die niet de minste geschiktheid of waardigheid hebben, te willen afzonderen van die grote hoop die geen onderscheid kent tussen hun rechter- en linkerhand.* Om nu te mogen verkiezen liever met Gods volk kwalijk behandeld te worden en de versmaadheid van Christus te dragen, en die meerdere rijkdom te achten dan al de schatten van de wereld. Dan is het net zoals u schreef, met dat volk te willen leven en sterven. Maar nu zei ik wel eens in die weg, toen mijn ziel daar gelegerd was, met Ruth: *Val mij niet tegen; want waar gij zult heengaan, zal ik ook heengaan, en waar gij zult vernachten, zal ik vernachten; zo niet de dood alleen zal scheiding maken tussen mij en tussen u.* Dat was van achteren bezien de keuze die de Heere Zelf in mijn ziel had gelegd. Maar toen ik die levendigheid kwijtraakte, liep ik in de war, want toen werd ik gewaar dat ik wel met Gods volk kon leven, maar er niet mee kon sterven. Want ik verkeerde in een onverzoende staat en had een openstaande schuld, zodat ik God niet kon ontmoeten. Toen wist ik geen raad.

En nu ondervindt al Gods volkje dat, hoeveel zij ook van die dierbare Gods bemoeienissen hebben mogen genieten en ontvangen, dat er toch altijd die scheidsmuur tussen hen en de Heere is. Het is ook zo nodig voor onze arme zielen dat die door de tussenkomst van die dierbare Borg en Middelaar wordt weggenomen. Nu komt de Heere door al die gunstbewijzen die Hij ons nog schenkt, onze harten in te winnen voor Zijn heilig recht. *En als de Heere nog vertoeft, verbeidt Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven.*

O lieve vriendin, dat wij allen, nu Gods oordelen zo kennelijk over de gehele aarde zijn, maar gerechtigheid mochten leren.

Ontvang nu met de uwen en al het volkje, ook J. den Besten en De Ruiter, de hartelijke groeten van ons allen, en wees gij inzonderheid hartelijk gegroet van uw zielsliefhebbende vriendin,

J. Snijder-Bouterse

P.S. Nog iets over Kees. U en uw zoon hebben hem, uit de aard der liefde, werk verschaft. Maar nu kan hij weer in zijn vak komen. Ik wil u en de uwen in zo verre vriendelijk bedanken voor al uw liefde en goedheid aan ons ook in deze weg bewezen. Het was mij nog zo groot en wonderlijk dat de Heere ook in deze weg mij zulke lastdragers wilde schenken. Dat is alleen vloeiende van die zoen- en kruisverdiensten van mijn dierbare Borg en Middelaar, Die ook mijn kruis heeft willen kopen met zulk een dure prijs. O vriendin, als ik daar inkom, dan zouden wij daar beter over kunnen spreken met elkander dan schrijven. Mocht de Heere de weg willen banen, dat het nog eens mocht gebeuren. Ik kan er soms zo naar verlangen, want dat kort de reis zo in, als wij veel over die wegen en gangen met elkander mogen spreken. Het is toch een werk dat eeuwig zal duren en dat wordt hier bij aanvang al begonnen.

Nu, nogmaals gegroet.

(7) Afscheid van een moeder

Brieven van mej. Tempelman, Rotterdam.

Mejuffrouw Tempelman en haar moeder stonden goed bekend bij Gods volk in Rotterdam. Haar moeder kon goed geestelijk onderwijs geven.

Hier volgen 3 brieven van Mej. Tempelman.

Rotterdam, 14-7-1949.

Aan mijn dierbare man en kinderen.

Daar ik al geruime tijd lijd aan een ongeneeslijke kwaal en de Heere mij deze morgen bij bepaalde, dat de aflegging mijns Tabernakels haast zijn zal, zo is het mij een behoefte op een eenvoudige wijze weer te geven de weg die de Heere hier op aarde met mij gehouden heeft zowel in de natuur als in de genade. Ik heb het juk in mijn jeugd moeten dragen en nu ik aan het eind gekomen ben zeg ik: 'Heere, Gij hebt alles welgedaan, want het was precies gepast voor mijn schouders, en het was zacht en licht'.

Maar ik stug als een paard en dom als een muilezel, maar de Heere ging door. Hij trok mij met mensenzelen, met touwen der liefde. Hij ontdekte mij aan mijn zonden, zodat ik behoefte kreeg aan een Zaligmaker! En het behaagde de Heere mij de eerste ontsluiting in de weg der verlossing te openbaren in het Kerstwonder. Toen kwam er een zeer aangename en liefelijke tijd, waarin ik de Heere Jezus leerde kennen in Zijn omwandeling op aarde. Het bruiloftskind kan niet vasten terwijl de Bruidegom bij haar was. Ik mocht Zijn gezegend onderwijs ontvangen, met Hem eten, drinken en wandelen.

Maar o wee, mij bleef het niet zo. Ik werd geleid over Gabbatha en Golgotha. En daar leerde ik, dat ik Zijn kroon had gevlochten en Zijn beker gevuld. Daar werd mij getoond, dat ik een vijand, een heiden was die Jezus aan het kruis nagelde en uitriep: Kruis Hem, Kruis hem, 'weg met Deze'. O, daar is geen smart zo groot als deze, de wonden van Christus maakte voor mij de hel uit, maar het behaagde de Heere in zijn ondoorgrondelijke liefde, het geheim van deze zaak te ontsluiten en ontsluiten in de woorden van Jesaja 53, nl.: 'De straf die ons de vrede aanbrengt was op Hem, en door Zijne striemen is ons genezing geworden.'

Daar viel de sluier weg. De volle waarde van dat dierbare en kostelijke bloed werd mij ontsloten, en ik diep onwaardige mocht de hand des geloofs leggen op het volbrachte werk van Christus en de woorden van Jozef tot zijne broeders verstaan: 'gijlieden wel, gij hebt het ten kwade gedacht tegen mij; maar God heeft het ten goede gedacht. Toen was het goede Vrijdag! En die dag kan door de kerke Gods met recht gevierd worden. Nu meende ik dat ik klaar was en alles bezat. Dit heb ik mij een poosje verbeeld totdat er allengskens een gemis in mijn ziel 'ontstond. Toen ik mij op een zondag in Gods huis bevond onder een prediking over de Samaritaanse vrouw en de dominé in de toepassing vroeg of wij wellicht met onze bevinding hadden gehouden, en er aan toevoegde, 'maar deze is Uw man niet', ontzonk in mij alle grond onder de voeten en viel ik midden in de dood. In die dood heb ik ruim 15 jaar verkeerd.

Maar de Heere was daarin geen land van uiterste donkerheid, integendeel Hij beloofde mij herhaalde malen, dat Hij mij uit de dood zou doen verrijzen.

Toen ik 32 jaar was leidde de Heere mijn weg op een wonderlijke wijze naar Rotterdam, om met u, man in 't huwelijk te treden. Wij ontvingen elkaar uit de hand des Heeren en Hij heeft ons huwelijk voor Zijne rekening willen nemen. Bovendien heeft Hij het willen zegenen met vijf gezonde kinderen, en o mochten ze zo gezond

worden in 't geloof als dat ze het naar het lichaam zijn.

Bovendien waren onze harten en ons huis, steeds een open toegang voor onze levende familie, en de Heere heeft onze huwelijksdag en tijdens de andere gezelschappen vaak blijk gegeven van Zijne tegenwoordigheid.

Toen ik 39 jaar oud was, werd mijn lichaam aangetast door de zozeer gevreesde kankerziekte, en dat in die vreselijke doodstaat. Het edict des doods werd in mijn ziel afgekondigd, en het zwaard der Goddelijke Gerechtigheid hing aan een zijden draad boven mijn hoofd.

In zulk een toestand bevond ik mij, toen ik voor operatie opgenomen werd in het Zuiderziekenhuis en dat onder een gesloten hemel. Maar de Heere had nog geen lust in mijn dood. En 's nachts voor de operatie, kwam de Heere zich openbaren in dat dierbare 53e hoofdstuk van Jesaja. Ook openbaarde zich de eerste Persoon, als zijnde eens wezens met den Zoon! Zo als Jezus eens gezegd heeft: Ik en de Vader zijn Eén en Mijn Vader werkt tot nu toe, en ik werk ook. En zo als God zelf van de hemel geroepen heeft: 'Deze is mijn Geliefde Zoon, in de welke Ik mijn welbehagen heb'. Er straalde zoveel goedertierenheid uit van den Vader, dat ik maar steeds uitriep: 'Dit is de zaligheid'.

Goedertieren Vader,

Milde Zegenader,

Stel Uw vriendelijk hart

Eeuwig voor ons open.

Ik heb God mogen danken voor die operatie, wat zeg ik; neen ik mocht schuilen in dien dankende Hogepriester, immers het dankoffer moest ook door een Hogepriester bediend worden. Wat zijn onze gebeden dan buiten die bediening van de Grote Hogepriester? Maar God was de Vader, van onze Heere Jezus en niet mijn Vader!

Het was een ondersteuning in de beproeving, een bemoediging op de weg, een oase in de woestijn! De dood was verslonden. Ik was met Christus begraven, neen het graf moet onze gedaante verslijten, dat in onze godsdienst, ons gebed, onze beweegoffers, ons geloof, heel onze eigengerechtigheid, alles, alles, alles wat van ons is, geen draad geen vezel, blijft er levend maar wat moet er dan levend gemaakt worden en opgewekt? Niets anders dan een handje vol doodsbeenderen.

Als het bij ons afgelopen is en onmogelijk dan is het mogelijk bij God, dan komt de Levensvorst Zich midden in de dood te openbaren.

Het was Zondag 5 december 1948 toen dit gebeurde, de koperen deuren en ijzeren grendelen werden in stukken gebroken en Gods Woord werd vervuld: 'Ik zal u uit uw graven doen opkomen'. Toen was het Pasen. Maar al is Christus opgewekt en zijn wij met Hem opgestaan en opgewekt, daarom zijn wij nog niet gerechtvaardigd. Wij moeten God ontmoeten, aan deze zijde van het graf, en zo niet, zo zullen wij aan de overzijde een vreemd God ontmoeten. O! Wij hebben zulke strenge gedachten van God, maar er rust geen toorn in Zijn boezem tegen Zijn volk.

Ik dacht een vertoornd Rechter te ontmoeten, maar ontmoette een verwijtend God. Hij liet mij zien hoe Zijn Deugden in de staat der rechtheid over mij uitgespreid lagen, en ik tot volle verheerlijking daarvan geleefd, en door moed en vrijwillige ongehoorzaamheid van God was afgefallen. Toen hoorde ik Hem uitroepen: 'Al mijn berouw is tesamen ontstoken'. O, de nadruk die ik daar van kreeg, is niet in woorden te beschrijven. En toen kwam de Heere van mij eisen, dat ik de zaak zou herstellen, dit maakte mij zo beschaamd en verlegen, dat ik mijn ogen niet durfde opslaan ten hemel, daar stond ik met beschaamde kaken, terwijl ik uitriep, aan mijn kant onmogelijk.

Daar werd ik op het werk van de Borg gewezen, op Zijn gehoorzaamheid en ook op het geloof, waardoor het alleen mogelijk wordt dat een goddeloze gerechtvaardigd

wordt. Daar moest ik nu gelovig de hand opleggen. Ach arme dwaas die ik was, ik trad terug, omdat ik meende dat het zo véél te makkelijk was, en ik mij in dat stuk bedriegen mocht. Maar God zeide: 'Ik zal niet op u toornen, nog op u schelden'. Nog had ik geen vrijmoedigheid. 'Grimmigheid is bij Mij niet! Wie zou Mij als een doorn of distel tegen u in oorlog stellen?'

Daar kwam ik bevende en schuchter en legde op die grote zaak de hand des geloofs. Ook werd ik gewezen op de Tollenaar in de Tempel, en ik mocht in die mijn gelijken zien. En terwijl ik zo in de Geest bezig was, werd er met grote kracht in mijn ziel uitgeroepen: 'Deze ging af gerechtvaardigd naar Zijn huis!' Toen werd het even stil. Toen hoorde ik een stem met grote vreugde uitroepen in mijn ziel: 'Wees blijde met mij, want Ik heb Mijn schaap gevonden dat verloren was'. En op hetzelfde ogenblik riep ik uit 'Dit is de stem mijns Liefsten'.

O, daar zag ik hoe de Vader Hem bevoegd had mij uit de ruisende kuil van modderig slijk op te halen, en Hij mij van God de Vader gekregen had, als loon op Zijn arbeid. Toen nam mij die Dierbare Borg in Zijn armen, en verzekerde mij: 'En Ik geef hun het eeuwige leven, en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid'. O, toen heb ik het kloppen van Zijn liefdehart beluisterd. Nu mag ik met vrijmoedigheid zeggen dat ik mijn Getrouwen Zaligmaker Jezus Christus eigen ben, en met de Psalmddichter zeggen en zingen: *De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken.*

Aan mijn geliefde man

Ach er is een snik in mijn ziel als ik aan je denk. De Heere houdt zeer diepe en wonderlijke wegen met U. Straks moet ik de taak, die wij al die jaren samen gedragen hebben op uw schouders leggen.

Dat doet mijn vlees pijn, maar de Heere heeft gezegd: 'Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten!' Hij moge u de kracht bij de voordurendheid doen ervaren, opdat gij brood, kracht en sterkte moogt ontvangen in de drukwegen.

Ook moge Hij u wijsheid en verstand geven om ons groot gezin te leiden en Hij u tot in lengte van dagen sparen, opdat de kinderen niet als hulpeloze wezen achterblijven. Wij behoeven geen afscheid van elkander te nemen, want God heeft die band voor tijd en eeuwigheid gelegd. En voorts zwijgen man. Wij zijn leem, en Hij de Pottenbakker. Eens zullen alle raadselen onthuld worden, als onze ziel verlost uit de grote verdrukking opgenomen zal worden in heerlijkheid. En dan zullen wij altijd hij de Heere zijn!

Is dit geen troost? Is dat niet onverdiend? Is dat niet rijk en vrij? Kom, het hoofd omhoog! Ik zal de Heere om Zijn almachtige en ondersteunende genade voor u bidden. En zal dan de Heere niet Zijne belofte vervullen? Zeer zeker. Want Hij is de Getrouwe. Ja, Hij zal uw Vader zijn, uw smart genezen en u schenke al het nodige goed. En het kwaad, wat u op aarde ontmoet genadig doen ten beste keren. En dat alles om Zijns Zelfs wille. Amen.

2^e brief

Mijn innig geliefde kinderen

Er is een traan in mijn oog wanneer ik dit neerschrijf, want ik moet jullie achterlaten, te midden van een wereld die in het boze ligt en onder een hemel die zwanger is van de oordelen Gods. Ik had jullie nog zo graag groot gezien. Ik had jullie zo graag bijgestaan in de jaren dat je het moeilijk zal gaan krijgen. Maar de Heere wil het anders, en Zijn Wil alléén is wijs en goed. Je vader en ik hebben jullie opgevoed en

laten onderwijzen in de zuivere leer die naar de Godzaligheid is. De wereld redt zichzelf wel, maar jullie moeten bekeerd worden! Ik heb daar nooit veel met jullie over gesproken, omdat ik overtuigd was, dat jullie dat zelf niet kon en ook moeder niet. Daarom liggen er zeer vele worstelingen en tranen voor de Troon der Genade! Maar denk er aan, je draagt de volle verantwoordelijkheid voor je eigen ziel en leven! Genade is geen erfgoed, je kunt op 't geloof van je ouders niet sterven. Het geloof is een persoonlijke zaak. Jullie moeten allen groot of klein wedergeboren worden, uit dat onvergankelijke zaad van het eeuwig blijvend Woord van God. Bidt. Smeekt. Worstelt erom, zoals ik dat zo vaak voor jullie heb gedaan. Leert zelf gebedsleven vinden. Ik heb het zelf mogen ondervinden. En Hij zal jullie in je droefheid troosten, meer dan een moeder troost. Weest vriendelijk voor elkaar. Laten de groten niet over de kleinen heersen, maar dient elkander door de liefde. Vraagt jezelf altijd af: Hoe zou moeder het willen?

Vragen jullie je dat altijd af, kleintjes? Staat niet op tegen je grote broers en zusters, maar wees klein en onderworpen, opdat de wereld moge getuigen, *dat gij een zaad zijt dat de Heere gezegend heeft.*

Wees je vader in alle liefde en gehoorzaamheid onderdanig. Heb geduld met de zwakheden, bedenkt welk een grote, zware en ook moeilijke taak op zijn schouders rust. Als je alles gewillig doet, zal hij zijn kruis gemakkelijk dragen. Bezoekt trouw de kerk en catechisatie, kan het zijn met een biddend hart.

Schaar je onder de vaan van de zuivere bevindelijke waarheid. En de Heere mocht het fundamentele werk Zijner Genade dat Hij al Zijn ware volk schenkt ook in jullie ziel verheerlijken Amen.

3^e brief

Geliefde zusters.

Ik beveel mijn gezin in uwer aller liefde en warme genegenheid aan! Wil de grote kinderen met raad en daad bijstaan! Druk de kleintjes aan uw hart, ze hebben het nog zo nodig. En de Heere moge u al het goede vergelden, wat gij in de gezonde en zieke dagen aan ons gezin gedaan hebt, en nog doen zult. 'Heere dat Uw ogen open zijn dag en nacht over dit huis'.

De Heere geeft geen rekenschap van Zijn daden, Hij wrocht het alles om Zijns Zelfs wil. Daarom past ons de mond in het stof te steken. Iedere weldaad is verbeurd, en daarom ook iedere genoten zegen, vrije genade, en daarom zal het einde van al Gods wegen en werken gekroond worden met Soli-Deo-Gloria.

P.S. Ik wil, dat al de kinderen een afschrift krijgen van deze brief.

6. Ds. W.C. Lamain en zijn Rotterdamse vrienden en vriendinnen

Terugblik deel 1, door ds. W.C. Lamain

... We hebben er (in de Boezemsingelkerk) vaak diensten waargenomen en verschillende huwelijken bevestigd en ook gedoopt. Wederkerig nam ook ds. Kersten voor ons een beurt waar op zondag in de gemeente **Rotterdam-Zuid**, waar hij als consulent die gemeente tevoren zoveel bijgestaan en gediend heeft. Het is vaak gebeurd, dat we met zielsgenoege in die gemeente van de **Boezemsingel** mochten voorgaan. Daar waren nog afnemers. Ik ga daar nu niet verder over schrijven.

Maar nu nog wel iets over de omgang met die kerkenraad. Ouderling Van Dijk en van den Berge hebben mij vaak meegedeeld, hoe ze gediend hadden reeds onder wijlen ds. van Smalen en ook wijlen ds. Pieneman, als ook later onder ds. Fraanje en ds. D.C. Overduin. Wat een wonderen heeft de Heere in die gemeente gewrocht. En wat zijn er in de loop der jaren veel geoefende zielen geweest in die gemeente. Al was het ook in die dagen niet volmaakt, och nee, dat is het hier nooit. Het blijft hier een strijdende kerk. Ook daar waren soms grote moeilijkheden, maar toch anderzijds vele bewijzen, dat de Heere met Zijn Geest in het midden van die gemeente woonde. Die ouderlingen konden getuigen van de wonderen van Gods genade verheerlijkt onder de bediening van Woord en Sacrament. Dat de Heere die leraars gebruikt heeft als instrument in Gods hand tot de vergadering, maar ook tot de bevestiging van Gods Koninkrijk.

Bekering van een jonge vrouw

Het is gebeurd dat onder de bediening van wijlen ds. van Smalen een jonge vrouw in de kerk kwam, die voor haar zelf ten einde raad was. Ze was van Charlois komen lopen en op de Maasbrug was de zielestrijd zo zwaar, dat ze nooit meer bekeerd, dat ze nooit meer zalig kon worden, dat ze van binnen aangezet werd om in het water te springen en maar een einde aan haar leven te maken. De Heere heeft er voor gezorgd dat het niet zo ver kwam. De belofte was: *Hij zal hen voor list en geweld bewaren*. Zo kwam ze in de kerk, en zat daar als een mens waar geen hoop meer voor was. Ze was in een radeloze toestand. En wat gebeurde?

Die leraar kreeg zoveel opening en vrijmoedigheid om daar Christus te verkondigen als de enige Naam onder de hemel gegeven tot zaligheid. Dat er voor de grootste en de snoodste der zondaren nog genade en vergeving was. En daar behaagde het de Heere om voor die vrouw door Gods Geest een deur der hoop te openen in het dal van Achor (Hosea 2 : 14). Die leraar werd zo vol dat hij zei, toen het ongeveer twaalf uur was: Er zit hier iemand in de kerk die maar onophoudelijk tot God schreeuwt: *Heere, laat die leraar maar door preken*. Die vrouw kon er niet genoeg van krijgen. Na zoveel strijd en benauwingen des satans: *Gij hebt geen heil bij God*. En nu klonk dat blij bazuingeschal van het eeuwig evangelie in haar zielsoren. Het kreeg zulk een kracht en er was zoveel liefde mee vergezeld, dat het geen wonder was dat die vrouw tot de Heere riep. De leraar was maar een instrument, doch een gezant van de hemel om het evangelie te verkondigen aan verloren en helwaardige zondaars.

Het was half één toen de leraar zei: "Ik kan niet ophouden." Ongeveer 1 uur 's middags zei ds. van Smalen: "Het is tijd om te eindigen, maar volk des Heeren, hier zijn we in een kerk die ingaat en die uitgaat, doch straks komen we in een kerk die wel ingaat, maar die nooit meer uitgaat, amen."

Toen werd het voor die vrouw te machtig. Ze bezweek. Ze werd weggedragen en vertelde, toen ze weer bijkwam, wat de Heere die morgen aan haar ziel gedaan had. Ze had tijdens de dienst met eerbied en ontzag mogen luisteren wat de Geest tot de

gemeente had te zeggen, maar nu kreeg ze ook gelegenheid om haar hart eens uit te storten. Om te spreken uit de volheid van haar gemoed, hoe dat de Heere Zich niet onbetuigd gelaten had, en de bediening aan haar ziel had gezegend.

Wat was die leraar verblijd en wat was het volk van God verheugd, toen die vrouw de grote werken Gods mocht verkondigen. Wat is het eeuwig groot als de Heere de banden wil slaken en de boeien der ziel komt te verbreken. Ja, het is ook wel te begrijpen als we zulke hongerige en dorstige zielen onder ons gehoor hebben, dat het dan niet zo moeilijk is om te preken. Als er zulke Ruth's op de akker van Boaz zijn, dan moeten de maaiers bij handvolle laten vallen. Dan komt er wind in de zeilen. De wind des Geestes. En water onder het schip. Het vrije welbehagen Gods. Wanneer er zulke zielen onder het gehoor zijn, dan zorgt de Heere zelf, dat er spijze in Zijn huis is. Als er maar ledige vaten zijn. Als het land begerig gemaakt is, dan verrijkt de Heere het grotelijks, en dan is de rivier Gods vol water. Daar is geen aangename werk voor Gods knechten dan om de volle raad Gods te mogen uitdragen. Christus in de heerlijkheid van Zijn Persoon, als de Zone Gods en als de Zoon des mensen te verkondigen maar ook de volheid van Zijn bediening als Zaligmaker, Borg, Middelaar, Hoofd van het verbond der genade.

Ik heb later die zelfde vrouw gedurig, bijna wekelijks bezocht, omdat ze lid van mijn gemeente in Rotterdam-Zuid was. Toen ze reeds in de negentig jaar oud was, werd ze zeer bestreden wat haar staat voor de eeuwigheid betrof. Er was wel een deur der hoop voor haar geopend, maar ze was voor de deur blijven liggen. We lezen daar ook van in het leven van Mordechai. Die man moest daar ook maar blijven liggen totdat het edict des vredes en der verlossing werd afgekondigd. Zij had wel veel geproefd en gesmaakt van de verlossing die in Christus Jezus is, maar ze miste de toepassing daarvan voor haar eigen ziel. Zover wij weten is zij daar voor die poort blijven liggen, totdat ze in de ure des doods door de poort der gerechtigheid in de Godsstad is ingebracht. De Heere is zo vrij in Zijn leiding en bediening met Zijn volk. We kunnen geen ding aannemen, tenzij het ons uit de hemel gegeven wordt.

Een oude ontslapen vriend (Pleun Klein) uit dezelfde stad, Rotterdam, schreef eens: Velen van Gods kinderen sterven in de "gewondenzaal". Doch het allervoornaamste zal zijn of we van eeuwigheid door God gekend, verkoren, geliefd zijn en in de tijd, op grond van het bloed en de gerechtigheid van Christus, door Gods Geest van dood levend gemaakt en het leven Gods deelachtig zijn geworden. Verenigd door het geloof met Christus. Wij lezen daarvan in Filippenzen 1: 6 en Romeinen 5: 5 en vele andere plaatsen.

Doch om nog even terug te komen op het leven van die vrouw, waarover ik iets schreef.

Op een keer zei ze tegen mij: "Toen ik een jong meisje was, en reeds onder Gods ware volk mocht komen, heeft een oud geoeft kind des Heeren tegen mij gezegd: *kind het laatste eindje naar de hemel is voor mij nog het glibberigst*. En dan zei ze: *zo is het nu ook voor mij*. Vaak zei ze dat en dan rolden de tranen over dat oude verschrompelde gezicht. Ik heb haar ook begraven en toen gesproken aan het sterfhuys over Job 19 : 28, *over de wortel der zaak*.

U kunt wel begrijpen, hoe aangenaam het was als "die ouden" zulke verhalen vertelden en mochten spreken van het werk Gods, dat in die jaren naar voren kwam. Ook toen **ds. Pieneman** aan de Boezemsingel stond, was daar een grazige weide voor Gods volk. Het was een vruchtbare tijd. Met zielsgenoegen en zielsblijdschap werd er door enkelen die nog leefden, toen ik zelf in Rotterdam kwam, daarover gesproken. Van heinde en ver kwamen mensen naar de kerk. Sommigen liepen meer dan twee

uur, om Gods Woord uit de mond van deze leraar te horen. Ook hadden ze in die dagen elke zaterdagavond gezelschap in de pastorie van de zo beminde leraar, die de volle raad Gods mocht verkondigen en die sprak naar het hart van Jeruzalem. Ook uit zijn nagelaten predikaties die weer herdrukt zijn, blijkt zeer duidelijk, dat de Heere hem met grote genade had bedeeld en hij geoefend was in de kennis van een Drieëinig Verbondsgod. Eén van degenen, die als ambtsdrager onder wijlen ds. Pieneman mocht dienen, en ook later in mijn gemeente nog ouderling geweest is (**E. Kooiman**), heeft er ons zoveel van verteld, tot roem van God, Die Zich verheerlijkt in mensen, die in zichzelf verdoemelijk en verwerpelijk zijn.

Het was in de gemeente van de Boezemsingel een zware slag en een grote teleurstelling, toen ds. Pieneman meedeelde, dat hij het beroep naar Grand Rapids in Amerika had aangenomen. Acht jaar was hij in hun midden geweest, en nu kwamen ze zonder herder en leraar. Het getal leraars was in die tijd ook maar klein. Toch bleven ze niet bij de pakken neer zitten. Een tweetal werd opgemaakt. De wettige weg werd bewandeld. De manslidmaten werden opgeroepen. Er werd gestemd. En de uitslag was dat ds. Kersten, die toen nog jong was en in Meliskerke stond, beroepen werd.

Toen de leden huiswaarts keerden, werd er besloten, dat de kerkenraad naar de ledige pastorie zou gaan. Wat moesten ze daar nu gaan doen? **Ouderling van Dijk en van den Berge** stelden voor, om daar gezamenlijk hun knieën te buigen en het beroep, voordat het weggebracht werd, neer te leggen voor het aangezicht des Heeren. De Heere gaf opening. We kunnen het onszelf niet geven.

De ouderling, die voorging in het gebed, toen allen daar geknield lagen voor het aangezicht des Heeren, mocht de zaak niet alleen voor de Heere brengen, maar hij mocht het in God kwijt raken. De Heere nam het over. Opgestaan van zijn knieën zei hij tot de kerkenraad: "Twee van ons gaan persoonlijk het beroep brengen en het zal niet tevergeefs zijn. De Heere heeft in deze ogenblikken het hart van die knecht geneigd om tot ons over te komen. Het gebed was doorgedrongen tot in de troonzalen des hemels."

De grote Voorbidder had het gebed des geloofs gegeven en zij hebben toen ook mogen ervaren, dat een krachtig gebed des rechtvaardigen niet alles, maar veel vermag. Het gebed van Christus vermag alles. Zo waren er in die dagen in het midden der gemeenten vele gebedsverhoringen.

Van 1906 tot 1912 stond **ds. G.H. Kersten** aan de Boezemsingel om toen de herdersstaf weer op te nemen in Yerseke. In 1926 was zijn arbeid in die gemeente weer geëindigd en kwam hij terug naar zijn vroegere gemeente van Rotterdam. Dat hij terugkomen zou, wist hij reeds op de avond toen hij in 1912 afscheid nam. Er werd in de kerk gelezen Hebr. 13, en onder het lezen van vers 19: *En ik bid u te meer, dat gij dit doet, opdat ik te eerder ulieden moge wedergegeven worden*, werd het klaar en duidelijk voor zijn ziel, dat hij weer tot de gemeente van de Boezemsingel zou terugkeren. Bij het afscheid in Yerseke was ik ook tegenwoordig. Zijn afscheidstekst was uit Kolossensen 3: 16. Van 1926 tot 1948 mocht ds. Kersten de gemeente Boezemsingel weer dienen, totdat de Heere hem in september van dat jaar verlostte uit dit moeilijk leven en hij opgenomen werd in heerlijkheid.

De beide ouderlingen Van Dijk en van den Berge hebben onder ds. Kersten gediend als ouderling in dat eerste tijdperk, en zij waren beiden nog in leven en ook in het ambt toen hij voor de tweede maal terug mocht keren. Doch toen slechts enkele jaren meer. Met welk een hoogachting en eerbied heeft ds. Kersten vaak over die ouderlingen gesproken. Zij waren voor hem als Aaron en Hur. Wat een wijze lessen

heeft hij ook voor zijn ambtelijke bediening van hen ontvangen. Vaak heeft onze geachte leermeester er ons van verteld.

Op een keer in dat eerste tijdperk (1906-1912), toen de jonge leraar zo moedeloos was, vanwege halsstarrigheid van sommige leden, die niet geregeld de kerkdiensten bezochten en weigerden naar zijn raad te luisteren, zei de oude Van Dijk: "dominee, ik zal u eens wat zeggen: de duivel laat je dood lopen achter die mensen, er is een grens, wees lankmoedig, maar laat niet met je spotten. De Waarheid zegt: *doet het boze uit het midden van u weg*. Wanneer het betreft moedwillige verlaters en verzakers van de Waarheid, handel maar met hen naar Gods Woord, en volg de regels door onze vaders ons nagelaten."

Ook dat heeft onze trouwe leermeester ons vaak meegedeeld, opdat we er ook voor ons verdere leven in de ambtelijke bediening winst mee zouden doen. De laatste levensjaren heeft ouderling van Dijk doorgebracht aan het Rauwenhofplein. Daar werd een zaal gebouwd, waar degenen, die in het westen van Rotterdam woonden, dan konden kerken. Van Dijk werd daar, al bleef hij behoren als ouderling bij de Boezemsingel, de dienstdoende ouderling. Als een vader was hij in het midden van dat volk. Van biddag tot dankdag werden daar altijd weekdiensten gehouden. Zelf mocht ik daar 132 maal voorgaan en geregeld de Heilige Doop bedienen. Het was altijd een genot om daar voor te gaan. Wat gaf de Heere daar veel opening, ook ds. Kersten heeft dat in zijn leven zo vaak gezegd.

En ouderling **Van Kranenburg** heeft het vaak verhaald, dat het werkelijk een plaats was, waar de Heere zowel onder het lezen als onder het prediken Zijn gunst betoonde. Het was ook niet alles Israël, maar toch waren er altijd verschillende Sionieten onder, die daar waren om voedsel en onderwijs voor hun ziel te ontvangen. Uit de schuren van Jozef mocht de ene voorraad na de andere uitgegeven worden. Velen van Gods kinderen, uit de gehele stad kwamen dan naar het Rauwenhofplein. Het was daar werkelijk: *waar het dode lichaam is, aldaar zullen de arenden vergaderd worden*. Wat hebben in die jaren de trams in Rotterdam een volk daarheen gebracht. En wanneer dan de kerk uitging, is het vaak gebeurd, dat verschillenden met de tram niet meer mee konden en op een volgende tram moesten wachten. Wat was er toen over het algemeen een lust en een liefde om de Waarheid te horen. Er waren in die jaren zelfs mensen, die zo van hun werk naar de kerk kwamen.

In 1930 ontsliep Van Dijk en mocht hij de eeuwige rust ingaan. Ook ouderling van den Berge sprak toen op het kerkhof. Dat hij dit begeerde, kunnen we ons wel indenken, daar ze jaren als David en Jonathan zo nauw aan elkanders ziel verbonden waren. Hij zei ondermeer in zijn toespraak: "Broeder Van Dijk is mij driemaal voor geweest. Eerst in de bekering, toen in het ambt en nu in het sterven." van den Berge was wel jaloers op zijn medebroeder, maar misgunde hem de rust niet, de rust, die er overblijft voor het volk van God.

Ouderling van Kranenburg nam zijn plaats in. Ook hij was met de genade en de gaven door de Heere geschonken, de rechte man op de rechte plaats. Hij gaf zich met zijn ganse hart aan de gemeente, en de gemeente heeft ook hem geacht en liefgehad om zijns werks wil. Voor en na de kerkdienst was ook zijn huis open voor Gods volk. Als ik daar dan kwam om te preken, heb ik vaak gedacht: dat is nu hier een verzameling van kreupelen, verminkten, blinden en lammen. Maar wat waren zij daar welkom ook bij zijn vrouw en kinderen. Zij hebben zich voor die gemeente met liefde gegeven. Wat had Van Kranenburg een woord voor elk. En dan die lieve, innige gebeden, die opgezonden werden tot het hemelhof, voor en na de dienst.

Het was daar vaak "goed en zoet". Van Kranenburg zei zo vaak als je dan in de week kwam om voor te gaan: "We hebben hier zo'n lief plekje van de Heere gekregen. " En

dat was zo waar. Gewoonlijk was het op woensdag- of op donderdagavond dienst. Maar wanneer die avond niet beschikbaar was, dan zei hij: "Het kan vrijdagavond ook wel. We willen niet graag een beurt missen."

De eerste leraar van die gemeente nadat ze zelfstandig waren geworden, was wijlen **ds. Ligtenberg**, die daar ook zeer geacht was en negen jaar, van 1947-1956 de volle raad Gods heeft verkondigd met de genade en gaven die de Heere hem verleend had. Daarna, voor bijna 121/2 jaar, heeft **ds. L. Rijksen** daar zijn krachten gegeven en deze had er ook een plaats in de harten van jong en oud, klein en groot.

Ook daar aan het Rauwenhofplein liggen voor ons aangename en onvergetelijke herinneringen. Wat heeft de Heere daar vaak Zijn gunst betoond evenals in de gemeente van Rotterdam-Zuid, waar we elf jaar Gods Woord mochten brengen.

...

Ook wanneer ik terug denk aan de eerste jaren in Rotterdam, met de ouderlingen, wier namen ik reeds noemde, en aan verschillende anderen uit die tijd, **Vroegop, Den Hartog, Tromp, Lodewijks, Noordzij, Van Bale, Van Kranenburg, Visser, Van Essen, De Jong, Doornheim, Leeuwenstein, Van Vuren**, en meer anderen wier namen ik niet allen noemen kan.

Ook Lagendijk, die ook de laatste jaren van zijn leven, nog met zijn vrouw in onze gemeente van "Zuid" geleefd heeft. Beide spraken zij van het leven Gods, de één met meer vrijmoedigheid dan de ander. Dan moesten we wel zeggen: wat zijn er toch al veel verlost, met wie we in liefde en vrede mochten leven.

In latere jaren was er ook nog een ouderling Neele, die hartelijk tegen me zei: "mijn knecht".

Bogerman en Oversier, Pleun Klein en **vrouw Boer en vrouw De Jong** van de Lange Hilleweg, die ook een leesbare brief van Christus was. Dan zijn we al wat verloren. Voor hen was het sterven een eeuwig gewin, maar voor ons zijn het lege plaatsen. De meeste van hen stierven op een betrekkelijk hoge leeftijd. Dus in dat opzicht niet ontijdig.

Met Bid- en Dankdagen kwamen er in ons huis ook zoveel van Gods kinderen. Ik herinner me nog een keer, het was in 1935 of 1936, dat zover als wij oordelen kunnen er wel meer dan twintig samen waren. Van Bochove van Nieuw-Beijerland, Pleun Schelling, **vrouw Snijders, vrouw De Jong, bekend onder de naam Anna Helderop, de moeder van Ds. J. v.d. Poel van Ede**, die ook vaak met grote vrijmoedigheid over God en Zijn werk spreken mocht.

Wat leven wij dan nu in een woestijn. Wat was er toen nog een blijdschap en een behoefte om elkaar te mogen ontmoeten. Ja, om elkaar te mogen ontmoeten vanwege de band der liefde, die door de Heere gelegd was. En de vereniging in het werk Gods en in het leven der genade. Dan waren er vaak nieuwe en oude vruchten aan de deur, gelijk wij daarvan lezen in Hooglied 7: 13. Dan was er nog wel eens een Lazarus, die van de doden opgewekt was, en Maria, die een fles met kostelijke zalf bij zich had, zodat het gehele huis vervuld werd met de reuk der zalf. Vaak heeft de Heere Zijn goedkeuring over die samenkomsten gegeven. Nog vele gesprekken zijn mij bij gebleven en ontmoetingen, waarover de Heere kennelijk Zijn gunst betoonde.

Als het nog eens levendig voor mijn geest komt, dan zou ik het alles nog wel eens neer willen schrijven, om het aan ons geslacht dat thans leeft, over te leveren, als een gedachtenis voor onze arme kinderen en voor de volgende geslachten. Helaas, nu groeit er een geslacht op, dat bijna niet meer hoort en weet van Gods werken. Het mocht onder de zegen des Heeren nog eens tot jaloersheid verwekken.

Ook denk ik vaak terug aan de tijd, dat we in Rotterdam- Zuid stonden en consulent waren in Flakkee, Dirksland, Ouddorp en Herkingen. En later in Middelharnis. Wat was er een liefde voor de Waarheid. Op een zondagavond, toen we voor de derde maal die dag daar voorgingen, was het ouderling **Vijfhuizen**, die het gebed voor de predicatie moest doen. Dat gebed zal ik ook nooit vergeten. Wat smeekte die oude man ootmoedig, maar ook krachtig om verlost te worden uit het lichaam der zonde en des doods. Je kon het zo maar voelen, dat het rechtuit naar de hemel ging. Een enkele week later gaf de Heere de begeerte van zijn hart, en ontving hij waarvoor hij gebeden had.

En dan in 1934 zijn we begonnen om in Poortugaal te preken, soms elke week een avond. Waar altijd zoveel liefde en belangstelling voor de Waarheid was. Wat werden we steeds met liefde ontvangen in het huis van ouderling **Doudijns en zijn echtgenote**, die als een Martha diende en als een Maria zat aan de voeten van de Heere Jezus. Die nu ook al enkele jaren geleden is ingezameld als rijp koren in de hemelse schuren.

Wat een liefde was er. Ook zo'n vertrouwen in de Voorzienigheid. In moeilijke omstandigheden bleef de uitkomst lang achter. Maar hij zei: "vrouw, het is nog geen dinsdagmorgen." En dinsdagmorgens ongeveer kwart voor negen kwam de postbode met een postwissel van vijf gulden.

*Geen ijdele zorg doe u van 't heilspoor dwalen;
Houd in uw weg het oog op God gericht;
Vertrouw op Hem en d' uitkomst zal niet falen,
Hij zal welhaast uw recht voor elks gezicht
Doen dagen, als de morgenzonnestralen,
En blinken, als het helder middaglicht.* Psalm 37: 3.

Maria de Jongh - Peeman

Maria Maaïke Peeman was geboren te Oudenhorn in 1886, ze overleed te Rotterdam in 1943. Toen ze ongeveer zestien jaar was, had de Heere haar uit de wereld getrokken. Ze woonde toen in Den Haag. Na een weg van overtuiging mocht ze als een verlorene in de hand des Heeren vallen. Het werd voor haar onmogelijk om zalig te worden. Terwijl ze zo neerzat, een heilig en rechtvaardig God voor zich zag en zichzelf als een doemwaardig schepsel waarnam, openbaarde de Middelaar Zich aan haar ziel met de woorden: 'Want de Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren was.'

Op ongeveer 25-jarige leeftijd mocht Marie weten: 'Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus.' Ze kon het toen niet meer doen met hetgeen er geweest was. Gods recht eiste voldoening, de Heere ging met haar afhandelen: *Kom dan en laat ons tezamen richten.*

Toen ze wachtte op het vonnis, trad de Tweede Persoon tussen in Zijn kruisverdienste. De Eerste Persoon sprak tot haar: *'Ik, Ik ben het, Die uw overtredingen uitdelg om Mijnentwil en Ik gedenk uwer zonden niet.'*

Later mocht ze de Heilige Geest ontvangen die haar kindschap verzegelde. 'Want gij hebt niet ontvangen den Geest der dienstbaarheid wederom tot vreze; maar gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen, door Welken wij roepen: Abba, Vader!' Romeinen 8: 15.

Marie behoorde tot de Gereformeerde Gemeente van Rotterdam-Zuid aan het Mijnsheerenplein. Haar man, Leonhard de Jongh, is daar na haar overlijden ouderling geweest van 1947-1964.

Marie overleed aan de gevreesde ziekte. Op haar sterfbed kwam de Heere na veel strijd over met 2 Timotheüs 4 vers 7 en 8: 'Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen die Zijn verschijning liefgehad hebben.'

Maria de Jongh - Peeman

Ds. W.C. Lamain leidde haar begrafenis. Ze werd begraven op woensdag 21 juli 1943 op de Zuiderbegraafplaats aan de Charloisse Lagendijk. Aan de geopende groeve sprak ds. Lamain onder andere: 'Wij staan vanmiddag aan een graf dat geheiligd is. Geheiligd door Hem, Die nu gezeten is aan de rechterhand Zijns Vaders, maar Die als de verordineerde Borg en Middelaar van het verbond der genade Zijn troon en kroon verliet om de schuld van Zijn volk te voldoen, om aan het recht van God voldoening te geven, maar ook om voor Zijn Kerk de eeuwige zaligheid te verwerven en hen terug te brengen in de gemeenschap Gods, waaruit zij gevallen waren en zichzelf hadden uitgezondigd.

En daarbij ook inbegrepen het kopen van een graf, opdat aan het volk van God zou worden vervuld, dat zij zullen rusten op hunne slaapsteden, een iegelijk die in zijn oprechtheid heeft gewandeld.

Wij staan hier aan een graf van uw lieve vrouw, maar ook van een onvergetelijke moeder; van een zuster, maar ook van een vriendin, die met de liefde van haar hart ook ons omringd heeft in haar leven en die een plaats gehad heeft in onze harten. Een plaats gehad ook in ons huis, in de ruim elf jaar die wij hier mochten vertoeven. Een vrouw, waar God Zijn genade aan en in verheerlijkt heeft en die uit soevereine genade verwaardigd is geworden getuigenis te geven van de hope, die in haar was. Het was

een mens gelijk als andere mensen, in Adam verdoemelijk voor God. Want daar is van nature geen onderscheid. Maar een vrouw die door het bloed des Lams gewassen is, omdat zij in het welbehagen des Vaders lag opgesloten. Het was een vrouw, die behoorde bij degenen, die door de Vader aan Christus zijn gegeven en waarvoor Christus betaald heeft in de staat van Zijn diepe vernedering. Ja, die met toeëigening voor haar eigen ziel daarvan getuigenis gaf in haar leven. Nu is zij de strijd voor eeuwig te boven.

En zij heeft dit mogen betuigen op haar stervenssponde: *Ik heb het geloof behouden*. Uit eigen kracht of door eigen vermogen? O neen! Maar alleen uit kracht van het welbehagen des Heeren. Want God zal ze bewaren en Hij zal niet toelaten, dat de rechtvaardige wankelt. Het ligt (gelijk wij straks aan het sterfhuis hebben gesproken) voor Gods Kerk in God vast. Want de poorten der hel zullen Mijn gemeente nimmer overweldigen.

Het zal een ledige plaats zijn in uw huis, in uw familie, een ledige plaats hier op de wereld, want er is er weer één minder, die God vreesde. Het getal wordt almaar kleiner. Daar is wel een massa bekeerde mensen, waar God niet van afweet en maar o zo weinig, waar God mee begonnen is. Maar dit is er één geweest, die daar getuigenis van kon geven. Vele donkerheden zijn er geweest, vele bestrijdingen en ellende, maar zij is alles te boven, overwonnen door het bloed des Lams. En die grondslag, die zij heeft leren kennen, is noodzakelijk voor ons allen tezamen op reis naar de eeuwigheid.'

7. DIEN VAN OPIJNEN te Rotterdam

LEVENSSCHETS

Lammerdina Johanna van Opijnen werd op 24 februari 1895 geboren.

Dien leefde midden in de wereld en had werk in een bioscoop. Toen ze krachtadig tot bekering kwam, ondervond zij aanvankelijk veel vijandschap in het ouderlijk huis. Een van haar broers had eens het voornemen om haar om te brengen en hij had daartoe een mes opgezocht, dat hij extra scherp had geslepen. Maar de Heere waakte over haar leven. Naderhand zijn haar ouders kerkelijk geworden. Haar moeder deed belijdenis tijdens de tweede ambtsperiode van ds. G. H. Kersten. Haar vader, die de belijdeniscatechisatie eveneens volgde, overleed kort voor de datum van de openbare belijdenis. Zij kwam bij de Gereformeerde Gemeente van Rotterdam-Centrum terecht, waar ze ook tot aan haar dood toe lid is gebleven.

Dien is nooit gehuwd geweest en had als kostganger de eveneens ongehuwde, ouderloze heer A.C.T. de Vries, een tbc-patiënt die zij tijdens zijn ziekte verzorgde en die zij als haar eigen zoon beschouwde. Na zijn herstel is hij bij haar gebleven.

8. We hebben "Tante Dien" dit persoonlijk enkele malen horen vertellen. Ds. Fraanje heeft haar na afloop van de eerstvolgende catechisatie toegevoegd: "En jij moet straks maar eens even nablijven. Jij bent ondeugend geweest zondagmorgen!" Als Dien dan na de catechisatie uit de volheid van haar gemoed vertellen mag, dat die onvriendelijke ouderling Bock haar wilde weren, maar dat zij van de grote Gasthe'er vrijmoedigheid heeft ontvangen om toch de dood des Heeren te verkondigen, smelten de harten spoedig ineen. Ds. Fraanje is onder de indruk van het werk Gods in haar leven. "Maar toch was het niet goed wat je deed, ook al kan ik het goed begrijpen. Doe het nu niet weer, totdat je belijdenis hebt gedaan". En dat belooft Dien.

In de jaren 1960-1969 hebben wij "Lange Dien", zoals ze vanwege haar lange, slanke gestalte wel werd genoemd, praktisch elke vrijdagavond bezocht. Zij was een leesbare brief, die door sommigen werd gevreesd vanwege haar soms scherpe oordeel. Vele gezelschappen heeft zij bezocht. Van vrome godsdienst had zij een diepe afkeer, maar als zij mensen mocht ontmoeten die begiftigd waren met de tere vreze Gods, was het een heel andere Dien. Ooit werd haar eens gevraagd waarom zij soms zo scherp kon overkomen. "Dat is snel verteld", zo zei ze. "De Heere is mij voorgekomen met de woorden: Ziet, Ik heb u tot een scherpe nieuwe dorsslede gesteld, die scherpe pinnen heeft; gij zult bergen dorsen en vermalen, en heuvelen zult gij stellen gelijk kaf" (Jesaja 41:15).

Toen ze eens in het Bethesda-ziekenhuis was opgenomen, kreeg zij bezoek van een licht geklede heer, die zich voorstelde als ds. H.W. Waardenburg, ziekenhuispredikant. Dat bezoek viel verkeerd; de predikant sprak over een algemene verzoening. Dien was daarover zó ontstemd, dat ze hem toen hij wegging toevoegde: "Uw naam is Waardenburg? U had beter *Waardeloos* kunnen heten. Bij mij hoeft u niet meer terug te komen!" Een dergelijke reactie vraagt overigens geen navolging ... Ze heeft veel wederwaardigheden in haar leven meegemaakt.

Destijds woonde ze in Rotterdam in de Sophiastraat 7b, waar ze in haar levensonderhoud trachtte te voorzien met onder andere het wassen van gordijnen. In die tijd stond er een kartonnen bord voor haar raam met de volgende tekst:

"Bij mejuffrouw L.J. van Opijnen;

Daar wast en strijkt men kleedjes en gordijnen".

Zij was een opgewekte, humoristische vrouw, die op pakkende en tegelijk ernstige wijze uit haar leven kon vertellen. Met velen van Gods volk had ze nauwe omgang. We lezen over haar in *Weid Mijn schapen. Uit het leven van ds. P. Honkoop* (1891-1963), blz. 60.

Aan het einde van haar leven kerkte ze door de week veel in de Oud Gereformeerde gemeente te Bergambacht, waar zij ook deel nam aan het Heilig Avondmaal, bediend door ds. J. van der Poel. Dien overleed 12-11-1982.

Uit: *Zijn vuur- en haardstede*, 1998, door J. Mastenbroek.

Brieven van Dien van Opijnen aan Johannes Butijn te Krabbendijke

1ste brief

Rotterdam, 23 april 1981.

Geliefde zielevriend.

Als de Heere ons helpen mag zullen we trachten een paar lettertjes op papier te zetten. O Johannes, we kregen vanmorgen het bericht dat dominee Mieras de tijd met de eeuwigheid verwisseld heeft. Hij is in het ziekenhuis, in De Hoedziekenhuis overleden. Hij is zomaar rustig ingeslapen en er was niemand van de familie bij. Toen ze in het ziekenhuis kwamen was het al gebeurd. Wat zal dat een ontwaken voor hem geweest zijn! Hij heeft de goeden strijd gestreden en de loop geëindigd en heeft de kroon der rechtvaardigheid ontvangen en heeft ook verwonderd uit mogen roepen: *niet bedrogen en dat door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen*. O Johannes, hij is er door en wij staan er nog voor. En hoe zal ons einde wezen?

Ik was het zo van harte eens met uw schrijven, wat loopt het toch laag af, hé? Dat hadden we in het begin nooit gedacht. Maar we moeten het tot smart inleven: *uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid*. En konden we nu altijd maar geloven: *uw vrucht is uit Mij gevonden*. Maar bij mij is meest het ongeloof sterker als het geloof. En moet ik ook het meeste zeggen: *ik geloof Heere, maar kom U mijn ongeloof te hulp*.

Een woensdagavond zijn we in Bergambacht geweest en hebben dominee van Prooijen mogen horen. We hadden den Heere gesmeekt als het in de weg en in Zijn gunst mocht zijn, of de Heere zelf de weg wilde banen en of ik dan nog eens horen mocht dat de Heere van mij afwist. Er werd eerst gezongen Psalm 66 vers 1 en 4 en dat de vierde vers sloeg also aan. Lees het maar eens na. Zijn tekst was Johannes 21 vers 18 en 19. *Voorwaar zeg Ik u, toen gij jonger waart, gorddet gij uzelf, en wandeldet alwaar gij wilde, maar wanneer gij zult oud geworden zijn, zo zult gij uw handen uitstrekken en een ander zal u gorden en brengen waar gij niet wilt. En dit zeide Hij, betekende met hoedanige dood hij God verheerlijken zou. En dit gesproken hebbende zeide Hij tot hen: volg Mij*.

O Johannes, hij is begonnen met te verklaren, of God met ons begonnen is, of wij met God. En dat kon ik eerlijk zeggen, dat ik nooit naar God gevraagd noch gezocht zou hebben, maar dat God het begonnen is; en niet bij Jezus, maar met schuld, wet en recht. En toen heeft hij zo verklaard als wij met alles aan een eind gekomen zijn, hoe dan de Tweede Persoon uit we eerste Persoon geopenbaard wordt. Toen is hij gaan verklaren, eerst in het natuurlijke als de jong zijn en dan als wij oud geworden zijn. En dat bracht hij geestelijk over. O dat stervende leven. We hebben onze weg en ons leven zo horen verklaren en de Heere heeft getoond dat Hij mij kende.

Toen de kerk uitging hebben we in de hal van de kerk gewacht op de auto. En toen hebben we de dominee nog even gesproken en verteld hoe we hebben mogen beluisteren en dat de gangen van mijn leven zo verklaard waren. De dominee was niet

zo goed en had het eerst af willen bellen. Maar nu was hij blij, dat hij dat niet gedaan had. Maar hij ging nu liever naar huis en naar het bed, anders had hij nog meegegaan naar Soet. Maar hij heeft beloofd bij leven en welzijn een volgende keer.

Toen is Gerard de Jong, dat is die altijd voorleest met zijn vrouw nog mee naar Soet gegaan en hebben we nog een aangenaam uurtje samen mogen zijn. Dus geen ongezegende kerkgang. We zeiden nog tegen de dominee: nu zijn we 86 jaar geworden en de Heere is ons nog niet moe geworden. Je kan soms wel eens hunkeren naar zielevoedsel, hé Johannes. Ook dat ons dat bij tijden en ogenblikken nog vergund wordt. Wat is God toch goed voor een onwaardig, alles verbeurd hebbend schepsel. De slotsom was het laatste vers van Psalm 138.

Nu, mijn briefje is voor, dus ga eindigen met de hartelijke groeten van uw onwaardige uitzierende en wachtende vriendin. Dien.

Ook van Teun de hartelijke groeten en aan alle bekenden de hartelijke groeten.

En Johannes, *houdt aan, grijpt moed uw hart zal vrolijk leven; nooddriftigen veracht Zijn goedheid niet, nooit zal Hij Zijn gevangenen begeven.*

Nogmaals hartelijk dank voor uw brief.

2^e brief

Rotterdam 15 juli 1981.

Geliefde zielevriend.

We mochten gisteren uw brief met inhoud ontvangen, daarvoor onze hartelijke dank. We waren verblijd met uw brief en dat u dominee Mallan hebt mogen ontmoeten. O, die het zelf van God geleerd mogen hebben, dat voel je aan. Daar kan je je woorden aan kwijt. En die verstaan je. Maar wat is het zeldzaam hé Johannes, dat je nog eens iemand mag ontmoeten die je verstaat en waar je onderwijs van mag ontvangen.

Dat hebben we ook bij Grietje mogen ondervinden. O daar gaat wat van uit en dat laat wat na. We hebben er nog een zoete overdenking en nasmaak van mogen hebben. En we hoorden dat Grietje dat ook had gehad en ze had er niets van geweten, maar 's nachts rustig mogen slapen.

Wat zie je dan met jaloersheid op dat volk die met een Drie enig God verzoend zijn. En wat voel je dan je gemis, hé Johannes. Eergisteravond zat ik zo in moedeloosheid op de rand van mijn bed en moest zuchten: *hoe kom ik nog ooit met God verzoend.* En toen komt er zo in mijn hart: *Voor een doorn zal een denneboom opgaan en voor een distel een mirteboom; en dat zal de Heere zijn tot een Naam en tot een eeuwig teken dat niet uitgeroeid zal worden.* Daar kreeg ik een overdenking over en moest zeggen, een doorn en een distel dat ben ik en die is goed voor verbranding en wegwerping. En die Denneboom en Mirteboom dat betekent Christus. Dat is die Naam en dat Teken dat in eeuwigheid niet uitgeroeid zal worden. 'Maar hoe raak ik nog mijzelf kwijt om Jezus voor een eeuwigheid eens hartelijk te kiezen.'

Het gaat in ons leven zo anders als we ons hadden voorgesteld. Toen de mogelijkheid van zalig worden buiten mij in Christus ontsloten werd, hadden we gedacht van kracht tot kracht voort te gaan. Maar wat een teleurstellingen heb ik toen die weg met onszelf opgedaan. O in het begin, de gepastheid, de beminnelijkheid, de dierbaarheid van de Heere Jezus geproefd en gesmaakt. En nu onze doodstaat te moeten inleven, dat er van nature in ons niets is wat naar God vraagt of zoekt. En net zo u schreef, dat harde, dat koude en ongevoelige hart; dat afgesneden zijn aan onze kant.

Vanmorgen vroeg op bed in de eenzaamheid, de smart van onze val in het Paradijs beweend. De wetenschap overgehouden, dat er in de Heere Jezus een eeuwige volheid is om al mijn ledigheid te vervullen. Maar ik heb geen voeten om tot Hem te gaan en mijn armen zijn tekort om Hem aan te grijpen. En ik heb geen geloof om Hem te

omhelzen. Het is alles een vrije genadegift als de Heere het wil schenken.

Ik ben net als die 38-jarige kranke aan het badwater van Bethesda. Die zei: *als ik kom, dan daalt een ander voor mij neder*. En dat is dat God ontierend en zielsverwoestend ongelooft. Daar zit ik vol van. Nu 86 jaar door de Heere gedragen en verdragen en zoveel arbeid aan mijn verloren ziel ten koste gelegd; en hier sta ik, onbekeerd, ongered, ongeholpen, onverzoend. Wie weet hoe kort we nog zullen leven; en hoe zal het vallen?

En we leven in zo'n bange tijd. De Heere is zo ver van Nederland en van Zijn kerk en Zijn volk met Zijn Geest geweken. Alles roept om het oordeel. Wat een vreemde godsdiensten zijn ons land binnengekomen. En wat is alles verwaterd. Om het zuivere Woord te horen moeten we stad en land afreizen. Ik zie het alles soms zo donker in. Wat zou het einde van dat alles nog zijn?

Nu ga ik maar eindigen. Mijn briefje is vol. Het is geen opgewekte brief, maar eerlijk geschreven hoe het van binnen gesteld is.

Ontvang de hartelijke groeten van uw alles missende vriendin. Dien.

Och Johannes, ik weet het is voor u geen onbekende taal. Gods onmisbare zegen toe gebeden.

Ontvang de hartelijke groeten van Teun en Cor. En doe alle bekenden de hartelijke groeten van mij.

Ook Jaantje, zal ze nog weer in d'r huisje komen?

3^e brief

Rotterdam, 17 augustus 1981.

Geliefde zielevriend.

We hebben uw brief met inhoud mogen ontvangen daarvoor onze hartelijke dank. Wat u over u zelf schreef daar gevallen we zo van harte bij. Och, dezelfde klacht, hetzelfde gemis. Ja, dat stukje van dominee Schinkelshoek, wat drukt hij de vinger op het zeer, hé? Een Godmisser gemaakt, een Christus misser en een gemeenschap missende ziel. En wat word je weinig verstaan. Je kan je woorden zo weinig kwijt. Het is overal de dood in de pot. En wat wordt zalig worden aan onze kant steeds maar onmogelijker.

Het is de Heere Zijn doel en eer in de eerste plaats de verheerlijking van Zijn Goddelijke Deugden. En om nu de Deugden Gods liever te hebben als zijn eigen zaligheid. O, op dat plekje kan ik van mijzelf nooit komen. O, ik zit zo vol van eigenliefde en zelfs bedoeling. Wij hebben zo nodig de ontdekkende, ontgrondende en ontblotende genade om door recht verlost te mogen worden. Maar het wordt alles zo onmogelijk; aan onze kant komt het er nooit. Dat leert de ziel wel, dat zalig worden een vrij eenzijdig Godswerk zal wezen en dat er niets van de mens in aanmerking komt. Maar om het in te leven, is wat anders dan het te beredeneren. O, dan zeg ik zo dikwijls: *hoe kom ik nog ooit met God verzoend*. Al zo oud en nog onbekeerd. De Heere heeft al zoveel arbeid aan onze ziel ten koste gelegd en staan nog voor eigen rekening.

En het wordt zo bang en donker op de wereld. De zonden roepen om het oordeel. En wat is het in de kerk droevig gesteld, hé Johannes. En onder de leraars een goddeloze uitleving; en maar preken. Hoe kan daar nu de zegen op rusten.

U schreef over dominee Van der Poel en dat u zo een betrekking op het Avondmaal kreeg. Wonderlijk dacht ik, een paar weken voordat dominee Van der Poel ziek werd, ik heb het zelfde gehad. En zei ik: *o Heere, zouden we dat nog eens een keer mogen doen, Uw dood verkondigen?* En o Johannes, dan vind ik mezelf zo'n raadsel, alles te missen en toch een innerlijke betrekking op het Avondmaal. O, in die dierbare Borg is toch zo'n eeuwige volheid om al mijn gemis en ledigheid te vervullen. Maar we

moeten er een onderwerp voor gemaakt worden.

En nu met dominee Van der Poels ziekte werd alles weer de bodem ingeslagen. En nu u schreef dat het bij u ook zo lag, schepte ik weer een weinig moed. Zou het dan toch nog kunnen dat het van God en niet van mezelf geweest is? Achteraan komen maar en dan zien wat de Heere doet.

Bij leven en welzijn hopen we in september nog een week naar Krabbendijke te komen. Mogen van Ko, Pie en Lies nog een week komen. Maar Teun moet eerst weten wanneer hij dan een week in Den Haag bij zijn zus kan komen. Daar is altijd zoveel in de weg. Dus dan zien we wel wanneer het kan.

In Brakel is ook helemaal geen oud echt geoefend volk meer. Enkelen van die lieve bekeerde mensen, maar daar heb ik geen betrekking op en geen behoefte aan. Nu dan is eenzaam in mijn kamer nog het beste.

Nu mijn briefje is weer bijna vol. Ik zeg elke dag: *o Heere, weer een dag dichter aan de dag van onze dood. Och, dat we toch door U bekeerd, geleerd, geleid en onderwezen mogen worden in de weg die U voor ons hebt uitgestippeld. En dat het de tijd die U ons nog in dit Mesech laten zal, toch zijn mocht om voor- en toebereid te mogen worden voor de eeuwigheid, om U zonder verschrikking te kunnen en te mogen ontmoeten.*

Ontvang de hartelijke groeten ook van Teun en aan alle bekenden.

En de Heere zij u tot hulp en sterkte, in- en uitwendig. Hij zij uw hulp uit het heiligdom en ondersteune u uit Sion.

De hartelijke groeten van uw medegenoot in de verdrukking.

Uw toegenegen vriendin. Dien.

4^e brief

Rotterdam, 5 september 1981.

Geliefde zielevriend.

We zullen trachten als de Heere ons helpt een briefje aan u te schrijven. Wij weten meest niet te beginnen. En dan denk ik, wat moet ik toch schrijven, zo hol en leeg. Maar u hoopt dinsdag weer te mogen verjaren, waarmee wij u, Teun en ik, van harte komen feliciteren. U hebt ook weer een jaar doorgeworsteld en als u het jaar wat achter is weer eens terug mag kijken, dan is de Heere voor u nog geen dorre woestijn, noch een land van uiterste duisternis geweest. U hebt nog wel eens dikwijls zittende onder de zuivere bediening van Gods dierbare Woord uw leven en gangen horen verklaren en toonde de Heere dat Hij van u af weet. Maar en daar versta ik u zo goed in, meest de kerk uit met een smartelijk gemis. Och, niet te kunnen ontkennen wat God uit vrije genade gewerkt heeft, maar toch met dat alles een onopgelost leven.

Zo gevoelig ik heb tenminste voor mezelf. Dan moet ik maar zeggen: *hoe kom ik nog ooit met God verzoend.* Tegenwoordig weten ze zo goed hoe het moet en hoe het gaat, maar ik moet meest maar zeggen: *ik weet het niet meer.*

U hebt zeker ook de kerkbode van dominee Van der Poel wel gelezen. O Johannes, het is geen vreemde taal wat hij schrijft, hoe Ruth naar de dorsvloer moest. Zij wist niet hoe het zou vallen. Dit wist zij wel, verloren leef ik en verloren ga ik, als ik sterven moet, dan sterf ik maar aan Zijn voeten. Verloren is het toch en verloren ben ik toch. O Johannes dat komen we door ontdekking goed aan de weet hé, dat het aan onze kant verloren is. Hij schrijft dat Ruth zegt en denkt, straks komt de wind des doods en dan waai ik van de wereld en dan waait mijn lichaam naar het graf en mijn ziel naar de hel.

Zij vlijt zich onder zijn voetdeksel. Vlak bij Boas en nog niet door Boas gemijnd. Aan

het voeteneinde van Boas en nog niet de bruid van Boas. Wat schrijft hij toch hoe het in de ziel ingeleefd wordt.

We hebben dinsdagavond in Bergambacht de jonge Van der Meer gehoord. Om 7 uur de kerk aan en om 9 uur 15 uit. Dat zal velen wel niet bevallen zijn. Maar ik was het toch nog niet zat hoor. Hij heeft over Onésimus gepreekt, goed gezegd wat er nodig is gekend te worden en hoe het geleerd wordt. Ik dacht hoe ver zou hij voor zijn eigen ziel mee kunnen? Als ik goed geluisterd heb, geloof ik dat hij ook nog voor de zaak staat. Maar je kan hem goed horen, hoor.

Het is toch wat anders als wat wij bij ons horen. Daar gaat niets van uit en daar krijg je geen onderwijs. Dominee van der Poel is uit het ziekenhuis, hé. Zou hij nog weer op de preekstoel komen? We hopen het. Mocht hij maar dankdag en Avondmaal komen houden in Bergambacht. Maar dat zou toch wel een wonder zijn als dat gebeurt. Maar voor de Heere is toch niets te wonderlijk.

Dominee Smits moet dominee Van Stralen in Amerika bevestigen, hé. Want dominee Mallan is de Engelse taal niet machtig.

Wat gebeurt er ook veel in de Gereformeerde Gemeente onder de leraars hé? En alles wordt doodgezwegen. Maar daar kan toch geen zegen op rusten. Wat wordt het toch leeg en bang op de wereld hé. We leven als op een vulkaan die elk ogenblik los kan barsten. Wat zijn ze toch gelukkig die de strijd te boven zijn en verlost met een eeuwige verlossing.

Nu Johannes, we hopen bij leven en welzijn tot ziens van 17 tot 25 september.

Doe alle bekenden de hartelijke groeten en ontvangt van ons Teun en Cor en mij de hartelijke groeten, meest van mij, u missende, uitziende vriendin. Dien.

Dat is van Teun en mij samen voor uw verjaardag.

5^e brief

Rotterdam, 5 januari 1982.

Geliefde zielen vriend.

We zullen trachten als de Heere ons helpt en onze pen wil besturen en het nog eens levendig in onze ziel mag zijn, u een paar regeltjes te schrijven.

In de eerste plaats hartelijk dank voor uw hartelijk, onderwijzend en medelevend schrijven. Dan gevoel je de innerlijke band die de Heere Zelf gelegd heeft en die steeds meer versterkt wordt. Geen vleselijke, maar een innerlijke, geestelijke band.

Ja de bediening van het Avondmaal is voor mij ook een onvergetelijke dag. U weet hoe de Heere zelf voorbereiding in ons hart heeft willen houden. En toen we in de kerk kwamen hetzelfde hoofdstuk gelezen werd dat u na het eten ook gelezen had en toen liet zingen Psalm 42 vers 1 en 3; en dat kan ik bijna niet meezingen zo overstelpt was mijn ziel. Want daarin werden de snaren al geraakt. En toen de verklaring van dat dorsten, eerst naar God en dan ná de ontsluiting dat dubbele gemis, en dat dorstten naar God en Christus; de Heere sloot mij er zelf bij in. Alle bezwaren werden weggenomen, alle vijanden moesten vluchten en zoete vrede daalde in mijn ziel.

En toen dominee aan de Tafel ging verklaren wat dat nu inhoud om des Heeren dood te mogen verkondigen, dat we dat doen mogen en moeten tot Zijn gedachtenis. O dan vallen we zelf weg en dan gedenken wat het die dierbare, onmisbare Zaligmaker gekost heeft om de zaligheid voor Zijn uitverkorenen te verwerven. Dan kunnen wij niet anders als ons verwonderen, dat we daar nu mogen aanzitten.

En dan ziende op onszelf, o dan moet schaamte ons aangezicht bedekken, dat ik zo menigmaal God verdenk in Zijn liefde, trouw en macht. En daar heeft u in uw laatste brief zo'n lief onderwijs in. O dan moet ik zeggen, *wat is toch de mens o Heere, dat*

Gij zijner gedenkt en het kind des mensen dat Gij het acht. En dat de Heere mij nu zoveel jaren gedragen heeft en nog niet moede geworden is om mij te dragen en te verdragen.

Wat leren wij onszelf toch kennen als een arme blinde dwaas, ja ellendig jammerlijk waren, blind en naakt. Maar in dat alles van Hem alleen hulp verwachten. En dan verwachten en uitzien wat de Heere doen zal.

We zijn in volgorde aan het lezen in Jesaja en gisteren lazen we Jesaja 60 van het 19e vers tot het einde. Dat maakte zo'n diepe indruk in mijn ziel. Vooral het 19e en 20e vers. O Johannes, als ik dan weer eens terug mag blikken, de weg die de Heere mij tot hiertoe geleid heeft, dan mag ik met de Psalmist van Psalm 71 vers 12 wel zeggen:

Gij hebt mij van mijn kindse dagen,

Geleid en onderricht.

Nog blijf ik naar mijn plicht

Van Uwe wond'ren blij gewagen.

O God wil mij bewaren

Bij 't klimmen mijner jaren.

Ik heb zo'n dwaalziek hart en ben altijd geneigd om met de weldaden van den Heere af te wijken en dan breng ik mezelf weer in de donker. En dan komt het nachtgedierte weer uit hun holen en dan is het vaak een woestijn van binnen. Maar dan zegt de Heere: *kom bij Mij in een woeste plaats en rust een weinig.* Nu dat mochten we op 8 december in Bergambacht ondervinden. Ook 's avonds; wat is ons leven verklaard geworden en wat mochten we proeven en smaken dat het alles in Gods lieve gunste was. En zo zijn we het oudejaar geëindigd en zijn weer een nieuwe jaar ingetreden waarvan we niet weten wat het ons brengen zal. Maar de oordelen hangen zo laag.

En nu weer dominee Slager afgelost, die we met jaloersheid mochten nastaren. Een man die een teer leven in de vreze Gods mocht in- en uitleven. *Maar God haalt Zijn beste huisraad in. En wat er overblijft is min.*

X heeft hier tweede Kerstdag over Simeon gepreekt en verklaarde, dat toen Simeon het Kind in zijn armen nam, hij met God verzoend was. Maar Johannes, ik dacht terug hoe wij in september bij Ko, Pie en Lies de preek over Simeon op de band van dominee Mieras gehoord hebben. Weet u het nog dat u en ik toen zo voor onszelf hebben mogen luisteren? Dominee Mieras verklaarde dat Simeon daar wilde en kon sterven. En dat is waar ook, hé Johannes. Simeon zegt daar: *Nu laat Gij Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw woord, want mijn ogen hebben Uw Zaligheid gezien.* Maar gezien is nog niet toegepast. Simeon moest het teruggeven. De weg ligt verder. Kerstfeest is nog geen Pasen en nog geen Pinksteren. De weg ligt van Kerstfeest over Gethsémané naar Golgótha.

En in die weg zullen we leren hoe en waarom en waarin we die dierbare Zaligmaker nodig hebben. En dan met alles wat we er van hebben mogen leren, de dood in; aan onze kant telkens maar weer een verloren zaak. Maar aan de andere kant zo'n eeuwige volheid in die dierbare Verlosser en Zaligmaker, waarvan wij bij ogenblikken iets mogen proeven en smaken. Maar dat is een stervend leven, alles waar wij buiten Christus op zouden rusten, is tekort om een Heilig God te kunnen ontmoeten. Dan leren we, dat Hij moet wassen en wij minder worden. Wat hebben we toch maar steeds weer ontdekkende, ontgrondende, ontblotende genade nodig, om alles wat van onszelf is te mogen verliezen opdat we alleen wat van God is mogen overhouden. Maar onze natuur is daar zo'n vijand van, wij willen wel overkleed maar niet ontkleed worden. Wat zijn we toch blind en dwaas in 's hemels wegen. Wat hebben we steeds weer nodig om door God zelf bekeerd, geleerd, gelijk en onderwezen te mogen

worden. Dan zullen wij geen hoge bekeerde mensen worden. Maar mag toch wel zeggen:

*Schoon 'k arm ben en ellendig,
Denkt God aan mij bestendig.
Gij zijt mijn hulp, mijn kracht
Mijn redder o mijn God,
Bestuurder van mijn lot
Vertoef niet, hoor mijn klacht.* Psalm 40.

Dat wij maar verwaardigd mogen worden om achter de Heere aan te komen, uitzien en wachtend op het heil des Heeren.

Nu Johannes, een weinig geschreven hoe het van binnen gesteld is. Van Cor hebben we het boek van dominee Mieras gekregen. Cor zei: daar staat een preek over Simeon in, dus dan kunnen we hem nog eens overlezen.

Nu ga ik eindigen. Doe alle bekenden de hartelijke groeten van ons en wees zelf ook van Teun hartelijk gegroet.

En wij wensen u van harte toe de nabijheid des Heeren te mogen genieten, daar is het goed en zoet.

Het gaat hier net sneeuwen. Het is weer veel kouder hé. We zouden vanavond met Van Lit en zijn vrouw naar Marie Mastenbroek gaan. Dat is al zo lang in de pen, maar steeds nog niets van gekomen.

U en Wim en Lena zouden ook nog op een zaterdagavond komen hé? Wij zullen het maar afwachten.

Nu Johannes de hartelijke groeten,
Uw vriendin Dien!

6e brief

Rotterdam, 24 maart 1982.

Geliefde zielevriend.

We mochten gisteren uw brief met inhoud ontvangen waarvoor onze hartelijke dank. Uit uw schrijven mochten we vernemen dat u het ook niet zo breed hebt. O Johannes, het is hier het land der ruste niet. Ik hoor het dominee Van der Poel nog zeggen: 'Het is meer buiten als binnen, meer donker als licht, meer missen als bezitten, meer naar de hel als naar de hemel.'

O, ik ben het zo volkomen met uw schrijven eens en kan u zo goed te verstaan. O, de zoete zalige nabijheid des Heeren beproefd en gesmaakt, dan is het vat vol en is er geen tekort en geen gemis. Maar de Heere trekt Zich weer terug en we zakken weer in onszelf terug en dan weer dat smartelijk gemis, dat veraf zijn van Hem, waarin alleen onze behoudenis is.

Het gaat bij God in de eerste plaats om de ere en de verheerlijking van Gods Deugden die wij zo snood, vrij- en moedwillig gezonden hebben. En die door het dierbaar lijden en sterven van Christus weer opgeluisterd zijn en een weg gebaad en ontsloten waardoor we weer met God verzoend kunnen worden. Maar de beleving daarvan is zo anders en de gaat zo anders als wij ons hadden voorgesteld. Met alles wat van ons is telkens weer de dood in. Steeds weer met lege handen en een leeg hart waarin niets is wat Gode welbehagelijk zou kunnen zijn. Niets als een leven vol schuld en een hart vol zonden en ongerechtigheid. En de onmisbaarheid en de noodzakelijkheid om in Christus gevonden en geborgen te worden wel inleven. O, Hij wordt onmisbaar en noodzakelijk, maar *hoe kom ik nog ooit met God verzoend*.

U kan het alles zo onder woorden brengen. Die gave heb ik niet. Uit hetgeen we ervan

hebben mogen beleven gaat het leven en de kracht weer uit en houden we alleen de wetenschap over en daar kunnen we niets mee doen. Daar zit ook geen leven in. Als de Heere overkomt dan brengt Hij alles mee, maar trekt Hij zich weer terug, dan neemt Hij weer alles mee. In Hem alleen het leven, een mij niet anders als dood en verderf.

Maar u raadt nooit wie mij maandagmiddag is komen bezoeken. Van Egmond. Zaterdag hebben we nog gezegd, die man zouden we nog wel eens willen ontmoeten. En maandagmiddag om half drie kwam hij. Die man waar vrouw Bos in huis is, reed hem met de auto. En wij hebben zo'n aangename middag gehad. We mochten zo van hart tot hart met elkander spreken. Hij heeft verteld, hoe hij met Drie-enig God verzoend is, maar in de stand van zijn leven zo arm. O, zei hij, dat ik nog eens een bezoekje van God mocht krijgen.

O Johannes, dan is het in de stand van het leven, hetzelfde leven maar zijn staat ligt vast. En dan gevoelde ik voor mezelf weer zo het gemis. Maar ik vond het zo'n wonder dat die man mij opkwam zoeken. Om kwart voor zessen gingen ze weg na eerst een kostelijk gebed gedaan te hebben. Heel wat anders als Kars, hoor Johannes.

En nu wat hoe het lichamenlijk gaat. De dokter is gisteren geweest en het vocht bij de longen is nog niet helemaal weg en de hartslag is veel te snel en ongeregeld, slaat telkens over en veel hartkloppingen. Nu moet ik twee maal per dag een tabletje voor het hart en nog zoutloos eten. 5 april zou ik weer op controle moeten bij de hartspecialist. Ik heb aan de huisdokter gevraagd of dat noodzakelijk is en dat ik daar zo tegenop zien. Maar hij zei: bel dat maar af.

Ik weet niet wat de weg des Heeren is, ik weet het niet. Er is geen opstand, maar kan ook zo niet sterven en heb nergens recht op als op de rampzaligheid, als het anders is, zou het alleen vrije genade zijn.

Ik zal de brief maar niet overlezen, dan verscheur ik hem misschien wel. Ontvang de hartelijke groeten ook van Teun, maar meest van mij, uw onwaardige missende vriendin in Mesech.

Alle bekenden de hartelijke groeten.

7^e brief

Rotterdam 23 mei 1982.

Geliefde zielevriend.

We waren weer verblijd een briefje van u te mogen ontvangen en zullen trachten als de Heere ons helpt een paar regeltjes terug te schrijven.

Och, het is geen onbekende taal wat u over uzelf schrijft. We moeten maar veel met smart ondervinden en inleven wat we in onze diepe rampzalige val in Adam geworden zijn en wat en wie we blijven ook na ontvangen genade. Het minste wat er in de weg komt, dan komt het wel openbaar dat we zulke lieve onderworpen mensen niet zijn.

U schreef over die razende tandpijn en ik herinnerde mij het is zeker wel al 50 jaar geleden dat ik op een nacht zo'n hevige ondraaglijke kiespijn had en er bij bepaald werd, wat het in de eeuwige rampzaligheid zal wezen als hier kiespijn al niet te dragen is.

En u kreeg terug te zien in uw leven, een terugblik in uw persoonlijk en kerkelijk leven. Och Johannes, alles een leven vol moeite en verdriet. En dan kan ik u de hand wel geven en dan wordt het wel eens een wonder dat we in alle die druk en moeite niet zijn vergaan. Het is ook bij de erfenis ingesloten: *in de wereld zult gij verdrukking hebben*, maar er staat wel bij; *maar hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen*. Maar ik voor mezelf heb altijd maar meer ongeloof als geloof. Dat wordt ook ingeleefd dat we uit en van onszelf geen kruimel geloof bezitten en ook niet kunnen

oefenen als de Heere het Zelf niet werkt en schenkt.

Ik denk ook zoveel aan Grietje. O wat is zij gelukkig, alles te boven, geen strijd, geen gemis, geen donkerheid, geen verlating meer maar eeuwig in de tegenwoordigheid en genieting van de zaligheid in een Drie-enig God. Ze heeft zo'n leegte in mijn ziel achtergelaten.

U schreef ook, dat we zo afhankelijk, stijldiep afhankelijk worden van Christus' genadige invloeden. Om nu te wachten op de roering des waters.

Het is donderdag Hemelvaartsdag geweest, maar ach er gaat niets van de prediking uit. Ook gisteren niet. Dan geef ik meest maar mezelf de schuld, dat ik maar met vooroordeel luister. Maar toch geloof ik, dat de zalving des Geestes in de prediking gemist wordt en dan gaat er geen kracht van uit en rolt het er alles als droog zand langs.

U schreef dat u weer betrekking had om eens te komen. Maar dat Pie nog niet kan. Ik zou zeggen, dan komt u maar weer alleen.

Zaterdagavond zijn ze van Soet geweest, de heer en mevrouw Soet en Adri en Jan. Adri heeft voor koffie gezorgd en geschonken en alles afgewassen. En Van Erkel en zijn vrouw en Cor. Dus een drukke avond, maar gezellig.

En de gisterenavond is Van Lit en zijn vrouw en een nicht van hen uit Zeist geweest. Die zouden ook zaterdagavond gekomen hebben, maar toen belden ze van Soet of het goed was om te komen; en die kunnen niet altijd. En die nicht heet Rika Verweij, een ongetrouwd iemand. O zo'n zwak mens; tegen de 70, maar je kan het goed overnemen wat ze vertelt. Een arm, uitzien mens; ook meer missen als bezitten. En zij zegt ook, niemand verstaat je. Dus hadden we toch nog een aangename avond. Je vindt het zo weinig meer, dat je je woorden kwijt kan en er overname van elkander is.

Nu, mijn briefje is toch nog vol geworden. Ik had het niet gedacht. En nu eindigen we met de hartelijke groeten ook van Teun en ook de groeten aan alle bekenden en de Heere zij u tot hulp en sterkte.

Uw weer missende vriendin in Mesech, Dien.

Tot ziens?

8^e brief

Rotterdam 20 juli 1982.

Geliefde zielevriend.

Als de Heere ons helpt zullen we trachten u een briefje terug te schrijven op uw hartelijk schrijven, dat hij verleden week dinsdag van u mochten ontvangen.

U raakte in uw schrijven meest zo de snaren van mijn ziel en u kan het altijd zo onder woorden brengen, hoe het van binnen gesteld is. Die gave heb ik niet. Ik moet meer verklaard worden, dan dat ik mijzelf verklaren kan. En u komt nog eens hier en daar en dan hoor u nog eens wat goeds. Maar ik zit meest maar alleen en dan van binnen zo hol en leeg, dan heb je niet zoveel te vertellen. En als ik dan een briefje moet schrijven, dan weet ik meest niet te beginnen en weet ik ook niet wat ik schrijven moet. Maar dan vragen we meest maar of de Heere ons helpen wil en dan valt het meestal nog wel mee.

U weet we zijn weer eens aan het lezen in de Toetssteen van ware en valse genade van Van der Groe. En hij schrijft: 'Al wie dan zijn eeuwige zaligheid waarlijk liefheeft, die arbeidde doch, om hieromtrent met de uiterste zorgvuldigheid te werk te gaan en wachtte zich voor deze bedriegelijke list uit satans, van een Evangelische bekering zonder een vooraf gelegde goede grond van een Wettische overtuiging, dewelke diep genoeg door dringt tot in de binnenste delen van het hart. En door welke de mens alleen een gepast voorwerp voor Christus en voor een weg van Evangelische genade

of bekering waarlijk gemaakt kan worden.'

O Johannes, daar mag ik toch door genade volkomen *amen* op zeggen. Maar die verklaring van de verschillende standen in het geestelijke leven, wordt zo jammerlijk gemist in onze dagen. En daar vandaan zoveel bekeerde mensen zonder grond. Zij zijn behouden zonder verloren te zijn gegaan.

We hebben hier zondag X gehad. Maar o Johannes, de doodstaat van de mens wordt niet eens meer genoemd. 's Morgens heeft hij gepreekt over de eerste verzen uit Psalm 40 en 's avonds over de wijze en dwaze bouwer. Maar het is maar een beetje studie. Daar zit geen leven of onderwijs in. Van die drie die nu afkomen is hij wel de minste hoor; en die heeft het nu naar X aangenomen. Daar zijn ze ook niet op vooruitgegaan. Ze hadden voor hem X. Nee, we kunnen beter maar een oudvader lezen hoor, die bedriegen ons niet.

Och het mag onze dagelijkse verzuchting wel zijn: o Heere, bewaar U ons toch voor zelfbedrog en voor zielsmisleiding. Maar wil U ons bekeren, leren, lijden en onderwijzen in de weg die U voor ons hebt uitgestippeld. Opdat wij U mogen leren kennen, zoals nodig is gekend te worden, zal het wel zijn voor de eeuwigheid.'

Toch een briefje vol gekregen Johannes. Ik had het niet gedacht, maar als je bezig bent gaat het soms vanzelf.

De tijd gaat nu opschieten dat we hopen een week naar Krabbendijke te komen, donderdag over drie weken. Dat de Heere Zelf de weg maar mag banen en het in Zijn lieve gunst mag wezen; Pie en Lies ook een weinige sterk mogen worden en het voor hen niet te druk zal zijn.

Dan eindigen wij met de hartelijke groeten ook van Teun en van alle bekenden. Ook de hartelijke groeten aan alle bekenden en de Heere zij u tot hulp en sterkte en wij hopen dan tot ziens bij leven en welzijn.

Uw holle en lege vriendin. Dien.

9^e brief

Rotterdam 6 september 1982.

Geliefde zielevriend.

We zullen trachten een paar regeltjes op papier te krijgen. Veel schrijven is nog zo vermoeiend, maar u hoopt woensdag weer te mogen herdenken dat de Heere nog weer een jaar u gedragen en gespaard heeft in alle moeite en verdriet en in alle moedbenemende omstandigheden kan en mag u toch niet zeggen, dat de Heere voor u dit ras vervlogen jaar een land van uiterste duisternis of een dorre woestijn geweest is. Wij willen u dan Teun en ik, van harte feliciteren met uw verjaardag en hopen en wensen u toe dat de Heere u nog wat wil sparen, ook tot nut voor Zijn volk en kerk. Het wordt zo arm en leeg op aarde en de oordelen hangen zo laag. Als we letten op alles, wat we horen en zien, dan kan het niet anders dan gaat Nederland met rasse schreden zijn ondergang tegemoet.

En keerden we dan tot on zelf in en zien en overdenken wie en wat de Heere voor ons geweest is en nog is, o dan moet schaamte ons aangezicht bedekken. Dan heb ik niets dan schuld en zonde en op- en tegenstand, een hard en stenen hart. Wat leren we toch, dat van nature dood liggen in zonden en misdaden en er in ons van nature niets is dat maar God vraagt of zoekt. Neen, *uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid*.

En wat zijn en blijven wij na ontvangen genade. *O, zonder Mij kunt gij niets doen; uw vrucht is uit Mij gevonden*. O, de onmisbaarheid en noodzakelijkheid om in die dierbare Borg en Zaligmaker gevonden en verborgen te mogen worden in Zijn dierbaar bloed gewassen en door Zijn geest gereinigd en geheiligd te mogen worden.

Ik had er van de week een diepe indruk van als mijn einde vrede zal mogen zijn, dat

het alleen vrije, soevereine genade zal zijn als zo een als ik binnen zal mogen komen. Het gaat naar het lichaam wel weer wat beter, maar voel mij toch zo moe en slap. Maar we hoefden toch gelukkig nog niet weer naar het ziekenhuis. Teun zat zo in de war, hij was helemaal van streek en kon niet eten van de zenuwen. Nu Johannes, ik hoop en wens dat u met uw verjaardag een bezoekje van den Heere mag ontvangen. Dat kan toch alleen onze ziel maar vervullen, hé? Wees met dit weinige tevreden en ontvang de hartelijke groeten van Teun en mij en ook alle bekenden de hartelijke groeten. En dat geldt is van Teun voor uw verjaardag. Uw uitziende vriendin in Mesech. Dien.

10e brief aan Jaantje Maat Nieuwdorp

Rotterdam, 26 maart 1982.

Geliefde vriendin.

We zullen trachten als de Heere ons helpt een paar regeltjes te schrijven. U hoopt als de Heere u spaart zondag te gedenken dat de Heere u nog weer een jaar gedragen en gespaard heeft in Zijn grote lankmoedigheid en taai geduld, hoewel met een zwak lichaam wat meer en meer afgebroken wordt en wat ons leert dat wij hier geen blijvende stad hebben. En elk jaar zijn wij ook weer een jaar nader aan de dag van onze dood.

Och Jane, dat de tijd die de Heere ons nog laten zal aan deze zijde van het graf toch maar zijn mocht om voor - en voorbereid te worden voor die nimmer eindigende eeuwigheid. Om dan een heilig en rechtvaardig God te kunnen en te mogen ontmoeten. En dat zal alleen kunnen als we in die dierbare, onmisbare Verlosser gevonden en geborgen mogen worden, in Zijn dierbaar bloed gewassen en door Zijn Geest gereinigd en geheiligd te mogen worden. En dat werkt een leven vol strijd, de vraag: heb ik waarlijk deel aan Christus? Te leren wie en wat we geworden zijn in onze diepe val en afval van God en wat we blijven ook na ontvangen genade. Wat zal het toch enkel vrije soevereine genade zijn, als het einde vrede zal zijn. Met wat we de er van hebben mogen leren kunnen we niet sterven. Dat kunnen we alleen als de Heere met Zijn lieve Gunst en genade tegenwoordig is. Maar als de Heere Zich weer terugtrekt zakken we weer dieper in onszelf terug en houden we onszelf over en dat is een slechte portie. Als we eens geloof mogen oefenen dan is er geen tekort, dan is het vol. Het gaat er niet over om te ontkennen wat de Heere gewerkt heeft, ik kan het niet zo onder woorden brengen en ben mezelf meest maar een raadsel.

Wat het lichaam aangaat kan ik niet zeggen dat het vooruit gaat; verleden week toen de dokter mij onderzocht zaten beide longen weer vol met vocht en moet ik zoutloos eten. Ik was zo kort van adem. Nu is de dokter gisteren geweest en het vocht is nog niet weg en de hartslag was veel te snel en ongeregeld en telkens overslaan en veel hartkloppingen. Nu moet ik in plaats van éénmaal tweemaal per dag een harttabletje, dus er is geen vooruitgang te bespeuren.

Ik weet niet wat de weg is of ik nog wat opgericht zal worden, ik weet het niet. Och Jane, op de wereld wordt het zo bang en wie merkt erop? Nederland maakte zich bereid voor de ondergang. En Gods volk? Het is of het gebed afgesneden wordt en de Heere zegt: *bidt niet meer voor dit volk, want Ik zal niet horen*. En we vrezen dat Nederland straks zal ten ondergaan vanwege Gods gramschap. En waar zullen we ons dan bergen? Dat we toch maar verwaardigd mogen worden om aan Gods kant te mogen vallen.

Maandagmiddag kwam onverwacht Van Egmond ons bezoeken. Dat is een man die

met een Drie-enig God verzoend is, maar in de stand van zijn leven ellendig en arm. O Jane, wij hebben zo van hart tot hart met elkander mogen spreken. En het was voor mij zo'n groot wonder dat die man mij op kwam zoeken. Maar die man zijn staat ligt vast en ik mis de toepassing en is het gemis weer groter als het bezit.

Nu Jane, een lange brief, ongemerkt want ik wist niet hoe te beginnen. Nu eindig ik met de hartelijke groeten ook van Teun gefeliciteerd en van harte sterkte en des Heeren nabijheid toegebeden van uw onwaardige vriendin Dien.

Alle bekenden de hartelijke groeten.

Dat geld is van ons samen. Dag Jane!!!

8. Uit het leven van Jantje van Schaik-van de Waerd, 1788-1831

Jantje van de Waerd (de officiële stukken geven steeds deze achternaam in plaats van Van de Weert) werd geboren op 12 januari 1788 als dochter van Jacobus van de Waerd en Steventje van Drumpt, een tante van Jan van Drumpt.⁶ Jantje was dus een nicht van hem.

Vader Van de Waerd, die als jongman' uit Kesteren kwam, kocht op 23 december 1775 vier morgen bouwland aan de toenmalige Dorpsstraat in Opheusden. Daarop bouwde hij een boerenhofstede. En een gebint van de schuur stond: 'Op den 17 May 1777 is deze schuur gezet.' Beide ouders waren godvrezende mensen.

Op 26 mei 1821 trad de toen drieëndertigjarige Jantje in het huwelijk met Paulus van Schaik. Paulus werd op 23 september 1786 te Dodewaard geboren, als zoon van Johannis van Schaik en Trijneke de Hoog. De huwelijksvoltrekking vond plaats op het 'huis der gemeente' te Kesteren, 's zaterdagsavonds om zeven uur. Als getuigen waren daarbij een drietal vrienden, waarschijnlijk van de bruidegom, aanwezig: Karel van de Zande, Arend Sipman en Dirk den Hartog. Het 'kersverse paar' trouwde in bij de familie Van de Waerd te Opheusden. Paulus begon daar zijn ambacht als radmaker uit te oefenen. Hij was zeer vijandig jegens Gods volk. Het huwelijk van Paulus van Schaik en Jantje van de Waerd werd gezegend met twee kinderen. Het eerste kind kreeg de naam Jacobus en werd op 8 oktober 1822 geboren. Negen weken later, op 17 december, is dit jongetje reeds overleden. Jantje mocht geloven dat ze dit kind in de hemel zou weerzien.

Een jaar later, op 17 december 1823, 's avonds om elf uur, werd hun tweede kind, Johannes Jacobus, geboren. De aangifte geschiedde de volgende dag door de vader, terwijl Johannes Sipman als getuige aanwezig was. Deze Johannes Jacobus werd op 6 april 1844 lidmaat bij de Hervormde Gemeente. Ten tijde van ds. Van Herwaarden (1855) was hij diaken; onder het overlijdensbericht van deze predikant vinden we zijn naam. Op 20 juni 1856 trad Johannes Jacobus in het huwelijk met Geertruida Christiana le Grand, twintig jaar oud en geboren te Hasselt. Dit waren de grootouders van de weduwe Geertruida Roelofsen-Bikkel, die in 1979 overleed en ons dit geschrift van haar overgrootmoeder heeft nagelaten.

Jantje was reeds op jeugdige leeftijd door de Heere krachtdadig bekeerd. Zeer zwak naar het lichaam, omdat ze leed aan tuberculose, waardoor ze veel bedlegerig was. Zoals ze vertelt in haar geschrift moest ze verhuizen naar de woning van Stoffel Sipman. Later is ze weer teruggekeerd naar haar ouderlijke woning. Op haar ziekbed heeft zij de weg beschreven, die de Heere met haar heeft gehouden.

Volledigheidshalve zij nog opgemerkt, dat dit in handschrift bewaard gebleven geschrift, incompleet is. Haar man, Paulus van Schaik, die erg vijandig was, vond het na haar overlijden. Hij zou het voorste deel eraf gescheurd hebben. Ds. Van Reenen zei ervan: 'Dat is nu altijd het werk des duivels, om het beste van de beleving van Gods volk te vernietigen.' Wat nog overgebleven is, is er niet minder om, temeer als gelet wordt op de gangen en wegen die door deze eenvoudige vrouw mochten worden beoefend.

De beschrijving begint op het moment waar ze zich verzekerd mocht weten dat haar aandeel in Christus vastlag, en strekt zich ongeveer uit over het jaar 1823. Het geschrift van Jantje van Schaik-van de Waerd werd in 1980 voor het eerst

⁶ Jan van Drumpt was een oprecht christen die zijn bekeringsgeschiedenis heeft nagelaten.

gepubliceerd in *Wie zijn zij en vanwaar zijn zij gekomen?*, samengesteld door R. Th. van de Pol Azn.

Het tweede gedeelte uit het schrift van Jantje van de Waerd

Het wonder van zalig worden

... Wat is het, dacht ik bij mijzelf, zo aangenaam en zo hemelsgezind te wezen, God mijn Vader te noemen. Nee vijand, moest ik zeggen, gij komt daar niet tegenop. Ja, ik heb nu toch te veel wapenen. Maar o, toen kwamen er zulke lasterlijke dingen in mij op, die ik niet schrijven zal. Ja, het was akelig, ik moet weg van die plaats. Een wreveling ging over mij heen. Bij het volk kon ik het ook niet houden. Toen viel ik op mijn knieën voor de Heere neer en ik moest het de Heere voorstellen, dat ik zo besprongen werd van de vijand. Ik voelde, dat ik daar niet tegen bestand was.

Ik zei: 'O Heere, laat mij toch niet te hard besprongen worden, want ik heb geen kracht om tegen hem te strijden, maar strijd Gij toch voor mij, Heere, want Gij zijt sterker dan ik!' Toen was het weer gedaan, toen moest hij onderliggen.

Zo heb ik verscheidene dagen doorgebracht en het wonder dat aan mij geschied was kan ik niet genoeg vertellen. Hij had mij getrokken uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht, niet mijn roem, maar de gekruiste Christus. O, zo'n onwaardig schepsel als ik was, ik had wel in het stof en as neer willen buigen. Ik had toen niets meer op met de wereld en was ook niet bang voor de dood. Maar met wereldse mensen had ik medelijden en ik moest hen aanspreken in het voorbijgaan op de weg. Ook de zoekende zielen. Die moesten maar aan de voeten van Jezus blijven liggen. Hij zou hen niet van de hand wijzen.

Ik had in die tijd wel met mijn bloed willen ondertekenen dat Hij al de beloften beantwoorden zou. O, ik moest zeggen: 'Wie zal mij scheiden van de liefde van Christus?'

Maar enige dagen daarna voelde ik dat ik mijn hart weer aan de wereld begon te geven en mij weer aan de wereldse dingen ging geven. Mij weer bemoeide met de dingen van de tijd, en dat ik mijn verdorven deel nog had, want alles had stilgelegen.

Maar o, wat gevoelde ik er een smart over dat ik dat zondige hart en verdorven deel nog had. En dat ik tegen een heilig God zou blijven zondigen, Die zoveel voor mij gedaan had.

Maar tegen wil en dank, Heere; ik was daar niet mee tevreden, het dreef mij toch alweer naar de Heere en dan moest ik weleens zeggen: 'Heere, Gij hebt het toch van eeuwigheid geweten, hoe een zondig schepsel ik was.' Hij had het toch niet gedaan om iets dat in mij was, maar alleen om Zijns Naams wil.

O, ik was zo bang, dat de Heere van mij zou wijken, want ik had niets in de wereld als moeite en verdriet, want alles wat ik op de wereld had, moest ik missen. Maar daar heeft de Heere Zijn wijs einde mee voorgehad. Ik heb de weg wel mogen billijken, die de Heere met mij hield. Ja, de Heere heeft zo'n weg met mij moeten houden, anders zou ik nooit naar de Heere gevraagd hebben. O, ik heb menigmaal mogen zingen:

Wijsheid zonder eind of paal

Zijn Zijn wegen altemaal.

Zijn zij zuurheid, zijn ze zoetheid,

Laat ons altijd zwijgen stil,

Want de wezenlijke Goedheid,

Maakt het goed, met dat Zij 't wil.

Het was hier toch maar voor een kleine tijd, waar een einde aan komt, want het lijden dezes tegenwoordigen tijds is niet te waarden tegen de heerlijkheid die daarop volgt. Ik had ook niets meer met mijn lichaam op. Ik moest maar vragen of de Heere mij lijdzaam en gewillig mocht maken en mij wijsheid en bekwaamheid mocht schenken om mijn huis te besturen. O, als ik aan mijn kind gedaan had, zoveel als in mijn vermogen was, dan moest ik het aan de Heere overgeven.

Wat heb ik in die tijd zalig met de Heere verkeerdt, ik had een toevlucht uit- en inwendig, en al mijn noden en belangen durfde ik aan de Heere te klagen, en Hem om raad te vragen. Maar ik heb het ook anders leren kennen. Wat moest ik aanhouden of de Heere mij toch nabij zou wezen in deze woestijn, en dat heeft Hij van achteren ook getoond.

Het Heilig Avondmaal

De Heere heeft mij veel moeten leren. Het Avondmaal zou gehouden worden. Het was de eerste keer dat er bediening was, nadat ik kon geloven dat de Heere mijn Deel was, en ook dat ik voor de eerste keer zou aangaan.

Maar de week tevoren had ik er geen werkzaamheden mee, en dacht bij mijzelf: hoe kan ik nu zo wezen, ik heb er niets geen werk mee. Ik wilde er indringen. Woorden of beloften wilde ik opzoeken en wilde daar werk mee hebben. Maar ik kon nergens mee verder en werd hoe langer hoe ongeschikter. Ja, ik moest het opgeven en mijzelf verfoeien en veroordelen. Maar toen kwamen mij die woorden met kracht te binnen: 'Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.' Toen moest ik zeggen: 'Ik heb door eigen kracht willen werken en mij met geweld daar willen indringen en dat was juist mis, het moest door des Heeren Geest geschieden.' O, wat werd ik toen gewillig om het door de Geest des Heeren te laten geschieden en niet door mijn kracht, dat was niets waard.

Maar o, dat roepen dat ik toen weer deed, of de Heere toch met Zijn Geest in mijn hart wilde werken, dat Hij het op mijn hart wilde drukken en dat de eerstelingen, die ik dan genieten zou, aan mijn hart mochten gezegend worden. Toen kwamen die woorden: 'Ik heb voor u geleden', en 'Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn.'

O, dat had voor mij weer wat te zeggen, zo een als ik was zou in dat hemelse paradijs komen. Die getrouwe Zaligmaker had voor mij geleden en gestreden en zou dat spoedig zijn, dacht ik. Ik zei tegen mijn moeder: 'Nu leef ik niet lang meer.' Ik verlangde op dat ogenblik zo in dat hemelse paradijs te zijn. O, wat was dat zalig voor mijn gemoed.

Toen de tijd kwam dat men op zou gaan naar de kerk, om het Avondmaal te houden, deed ik niets dan begeren, dat die eerstelingen aan mijn ziel zouden geheiligd worden. Toen ik op mijn plaats zat kon ik weer geloven, dat mijn anker in Christus vast was. Hij had mij in beide handpalmen gegraveerd. *Als dat aardse huis dezes tabernakels verbroken zou zijn, dan zou ik een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.*

Ik kende bij ogenblikken de leraar niet en moest wegsmelten in verwondering. Ja, al had die leraar alleen bij de tafel gestaan en niemand was gevolgd, dan had ik het op die tijd alleen moeten doen. O, die eerstelingen, dat was wat, want het was de eerste keer voor mij en dat deed zoveel kracht aan mijn ziel, ik werd daardoor bevestigd. En dat terwijl ik nog zo jong was, in het voorbijgaan van zoveel anderen, die al zo lang op die weg waren geweest en nog in het donker moesten heengaan, en dat de Heere zo op mij had neergezien. Waar zou ik de Heere mee tegenkomen? O, ik dacht: alles moest ik voor Hem over hebben, maar ik kwam daarin heel veel tekort.

Maar toen gebeurde het eens dat ik bij een heel oude man kwam. Die was ongesteld naar het lichaam en hij klaagde ook over zijn onsterfelijke ziel. 'Als ik maar een Borg voor mijn schuld had, dan zou het niets wezen', zei hij.

O, wat beschouwde ik die man met medelijden, hij was al zo oud van dagen geworden en om dan zo de eeuwigheid in te gaan. Wat had ik toch een zielsmedelijden met hem, en daar kreeg ik te zien wie ik was, nog zo jong. En dat de Heere zo op mij had neergezien en waarom Hij dat toch gedaan had. Ik was niets beter dan anderen en wat een zonden had ik al gedaan, zowel uitwendig als inwendig. Toen kwam er iemand in huis, en daar zei ik tegen dat ik zo'n medelijden met die man had.

Maar hij gaf mij ten antwoord: 'O, zo gaat het met de mensen: in de gezonde dagen vragen ze niet naar de Heere, maar zo gauw ze ziek zijn, willen ze wel, maar dan is het te laat.'

Wat trof mij dat. O, moest ik zeggen, wie ben ik en waarom heeft de Heere mij stilgehouden? Ik zou ook nooit naar Hem gevraagd hebben, als Hij mij niet te sterk was geworden. O, dat Goddelijk wonder, dat aan mij geschied was.

Ik moest weer naar huis en kon het daar niet meer houden. De Heere had mij toch ook zo naar de eeuwigheid kunnen laten gaan.

Ik smolt weg in het wonder dat aan mij geschied was. Toen ik thuiskwam en in het eenzame in mijn kamer was, moest ik zeggen: 'Loof den HEERE, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden.' En met de bruid: 'Ik ben krank van liefde.' *Halleluja, loof den Heere, mijn ziel.*

Met Paulus moest ik uitroepen: 'Hetzij dat ik leef, ik leef de Heere; hetzij dat ik sterf, ik sterf de Heere.' Ja, ik was het eigendom des Heeren en was verslonden in de liefde van Christus. O, wat een zalige tijd was dat weer voor mij, wat een zaligheid is er in de dienst van God.

Het gebeurde eens op een vroege morgen, dat ik wakker werd met deze woorden: 'Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat dezen drinkbeker van Mij voorbijgaan.' Toen moest ik zeggen, dat zijn wonderlijke woorden. Maar die bleven mij zo bij, dat toen ik opgestaan was, ik die woorden aan de Heere moest voorleggen en moest zeggen: 'Heere, is er een drinkbeker aan deze kant, die ik zal moeten drinken, wees Gij mij dan maar nabij. O, Heere, wilt Gij mij dan helpen drinken; dan zal ik hem gewillig ondergaan, als Gij mij maar nabij zijt, Heere.'

Ik wist toen nog niet waar het op zag, of wat mij te gebeuren stond. Maar die boze vijand kwam er weleens op af. Als er soms maar iets was van het een of ander, of ook wel als ik een aangenaam ogenblik voor mijzelf had, dan wist hij mij dat weer te ontnemen door mij te zeggen dat het een en ander mij overkomen zou: zie daar, dat zal nu de drinkbeker zijn, die gij zult moeten drinken, dat zal u nu overkomen. Dan stemde ik er ook weleens mee in en zo werkte ik hem nog in de hand, dat was dan goed naar zijn zin.

Maar het is ook wel meer als eens gebeurd, dat ik hem voor een leugenaar uitmaakte, en dat ik met Groenewegen moest zingen:

*Weg wereld en zonden,
Ik was lang gebonden
In uw slavernij.
Ik ben uit uw handen,
Mijn ziel uit uw banden,
Die is nu reeds vrij.
Ik heb licht gekregen,*

*Van God en Zijn wegen,
Dat maakt mij nu blij.⁷*

Dat was beter als in zijn handen te wezen. Het licht dat ik van de Heere gekregen had, was zo zalig voor mijn gemoed. Ik heb wat uitgeroepen: 'O, wat een zalige dienst is de dienst van God.' Nooit heb ik geweten dat de dienst van God zo'n zalige dienst is. Al was er geen beloning hiernamaals, dan is Hij nog waardig om gediend te worden, ja, dan koos ik nog die weg.

Weg uit het ouderlijk huis

Maar het duurde niet lang of er kwam voor mij alweer een zwaarigheid, namelijk dat ik vertrekken moest uit mijns vaders huis. Dat kon ik niet doen, dacht ik, dat was onmogelijk, en ik wilde er ook niet aan.

Ik had van tevoren mijn plan al gemaakt om altijd bij vader en moeder te blijven, zolang als zij leefden en bij mijn trouwen was dat ook goed gevonden. Maar ik was er zelf de oorzaak van dat wij van elkander scheiden zouden, want ik zag toch dat het niet langer kon.'

Maar ik wilde maar niet uit het huis van mijn ouders. Ik wilde niet mee en dacht dat ik er dan niet door zou komen, de Heere was mij daar zo menigmaal goed en nabij geweest. Daar had ik zoveel gedenkplaatsjes, zo menig hoekje dat ik nooit kon vergeten en dat zou ik dan moeten missen. O, ik dacht dat de Heere dan niets meer aan mij zou doen. Al had ik maar in een klein hoekje kunnen blijven, dat wilde ik veel liever doen. Want in dat huis was ook zaligheid aan mij geschied, en onder het gewoel en getier der wereld had ik daar de zaligste tijdjes ondervonden.' Ja, het is wel gebeurd onder het heftigste getier van de boze wereld, dat ik moest uitroepen: '*Jehova, God, mijn eeuwige Deel. O, Jehova aller mensen.*' Jehova was mijn Deel.

Wat een vreugde had ik dan. Het was hier maar een korte tijd, waar een eind aan kwam. Dan zou ik over het boze rot van de wereld mijn ziel niet meer verontrusten, maar in gemeenschap met mijn God mij eeuwiglijk verlustigen. Dan moest ik vanbinnen weer zingen, dan kon ik alles weer vergeten. Dan kon ik weer met David zeggen: Met mijn God loop ik door een bende, en spring ik over een muur. O, ik ben wel verwonderd over mijzelf geweest, dat ik dikwijls zo zachtzinnig en geduldig kon wezen. Zo was ik toch niet altijd geweest. Ik had zowel als alle andere mensen een zondig hart. Maar ik heb ook menigmaal de Heere daarom moeten aanroepen, of Hij toch de bedachtzaamheid plaats mocht geven en dat Hij mij maar bewaren zou.

Ik zou mijn verdorven hart ook wel gevolgd hebben, maar dan was ik de oorzaak van het kwaad dat daaruit voortkwam, en de zonden die dan gedaan worden had ik kunnen voorkomen. Dat deed mij stil zijn, want ik was bang om oorzaak te zijn van kwaad, dat door mij ontstaan zou. Dat heeft mij menigmaal stilgehouden. Het was de keuze van mijn hart om vrede en eensgezindheid plaats te geven.

Het is menigmaal gebeurd dat ik van de ene naar de andere ging, of ik voor hen nog een middel kon wezen. Als ik van mijn kant zoveel gedaan had, als in mijn vermogen was, dan moest ik het aan de Heere overgeven, want Hij heeft alle harten in Zijn hand. Die moest het maar besturen. Dat was echter niet van mijzelf, dat moet gij niet denken, laat ze mij daar niet op aanzien. Nee, daar was de Heere de oorzaak van. O, Die moet alleen daarvoor de eer hebben.

De Heere was ook Degene Die mij gewillig maakte om mee op te trekken, want daar

⁷ Ds. Johannes Groenewegen, in iets gewijzigde vorm. *De lofzangen Israëls*.

wilde ik van mijzelf niet aan; ik was eerst moedeloos en vreesachtig. Ik was veel liever alleen dan bij mensen, dan kon ik beter treuren. Maar het gebeurde eens toen ik weer alleen was en dat ik zo aan de tafel zat, dat daar een Psalmboek lag, dat nam ik en sloeg het open bij Psalm 27. Toen viel mijn oog op het zesde vers en ik las ook het zevende. Ik kon mij niet herinneren dat ik ooit die versjes gelezen had. Ik wist niet dat ze in het boek stonden.' Daar las ik:

*Want, schoon ik zelfs van vader en van moeder
Verlaten ben...*

O, dat was ik. Ik was van vader verlaten, die mij ontnomen is door de dood. Nu zal ik moeder ook moeten verlaten! Maar:

*... de HEER' is goed en groot;
Hij is en blijft mijn Vader en Behoeder;
Leer mij, o God, Uw weg in allen nood.
Bestuur, om mijns verspieters wil, mijn voet
Op 't effen pad; dat 's vijands euvelmoed
Mij nimmer treff'! Vervoerd door list en dwang,
Getuigt men vals tot mijnen ondergang.*

En het zevende vers:

*Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed, gebleven?
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.*

O, wat had ik dat menigmaal ondervonden. De Heere had mij daardoor geholpen, en dan het laatste van dat versje:

*Wacht op den HEER', godvruchte schaar, houd moed;
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zo daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer;
Wacht dan, ja wacht, verlaat u op den HEER'.*

Toen werd ik weer bijzonder opgebeurd door die versjes, en wat moet ik dat toestemmen dat de Heere iemand kan ondersteunen. Want wat ik ondervonden heb dat kan ik niet schrijven, anders was ik allang vergaan in al mijn druk.

Wat had ik toen weer lust om diegenen die het bij de Heere zoeken, aan te spreken om toch maar moed te houden en op de Heere te vertrouwen. Wat zag ik veel in die versjes. Ik nam het boek onder mijn arm en ik geloofde dat het een besturing van God was, want ik had nooit geweten dat die twee versjes in het boek stonden. Ik raakte hierdoor eenswillend met de Heere en ook om met Hem op te trekken. Maar wat moest ik weer aanhouden of de Heere ook met mij wilde optrekken en de God Jakobs mij nabij mocht zijn. Ik was van vader verlaten en stond op het punt om moeder ook te verlaten. Maar als de Heere mij maar niet verlaten zou dan had ik er niets op tegen. Als ik daar dan ook maar gedenkplaatsjes mocht ondervinden.

O, het ging zover dat ik vanbinnen al ging zingen, wel acht dagen voordat ik vertrekken moest.

Ik zong:

*De aarde mag veranderen,
Den hemel in malkanderen,
Eens rollen in een doek.
Maar zij die ten leven,*

*Van God zijn aangeschreven,
Niet delgen uit Zijn boek.*

O, de namen die daarin geschreven staan, kunnen ze hier niet uitdelgen. Mijn naam staat ook geschreven in het boek des levens. Die kunnen ze er ook niet uitdelgen. Hier mag het veranderen zoals het wil, het is hier maar voor een korte tijd. Maar dat blijft eeuwig vast. Nu geen nood, als de God Jakobs maar met mij optrekt, dan mag het gaan zo het wil.

Toen de tijd daar was, ging ik er stilletjes heel geduldig heen. De God Jakobs was mijn Leidsman en toen ik in mijn andere woning kwam, smolt ik weg in tranen.

O, de drinkbeker die ik drinken moest, nee, dat was geen drinkbeker voor mij, dat ging veel te gemakkelijk. Ik kon volkomen geloven dat de Heere met mij zou optrekken. Ja, de God Jakobs zal mij niet begeven of verlaten en dan kan ik overal over en door.

Dan moest ik alweer zeggen: 'Och Heere, laat ik mijn hart toch niet aan dit huis geven, maar laat ik het toch bij U zoeken. Begeef en verlaat mij toch niet.'

Dat heeft mij de Heere ook niet gedaan, want in al de vijf jaren die ik erin gewoond heb, zijn het maar kleine ogenblikken geweest dat de Heere Zijn aangezicht voor mij verborgen heeft, maar steeds heeft Hij met Zijn goedertierenheid weer op mij neergezien, en dan verliet Hij mij niet. Maar ik verliet de Heere, door mijn zonden en afdwaling van Hem, en dan treurde ik ook. Daar was ik niet mee tevreden.

Het was eens op een tijd dat ik wat donker voor mijzelf stond. Toen had ik niets geen vermaak op de wereld. Ik ging een plan maken en wilde naar een vrome man gaan. Die zou wel spreken en vertellen wat de Heere al aan hem gedaan had en daardoor zou ik ook wel weer anders worden.

Maar dat was ook al weer mis. Nee, de Heere is aan tijd noch plaats gebonden, want op het onverwachts, toen ik in het midden van mijn werk in huis was, kwam de Heere. Toen moest ik zeggen: 'Loof den HEERE, mijn ziel, en vergeet geen van Zijn weldaden.'

Wat moest ik mijzelf verfoeien, omdat ik het hier en daar wilde gaan zoeken, maar ik moest het bij de Heere zoeken. Toen moest ik zeggen: 'Och lieve Heere, als ik die zalige tijdjes en die gevoelige genade missen moet, wilt Gij dan mijn geloof versterken. Heere, dat ik dan toch meer door het geloof mag leren leven. O, versterk toch mijn geloof, Heere, want mijn zonden en het verdorven deel dat ik nog had, maakten mij zo ongelovig.'

De dood is verslonden tot overwinning

Het was eens op een tijd, dat de dominee preekte, dat wij die zonden en dat verdorven hart bij de dood zouden overwinnen en achterlaten. Ja, moest ik zeggen, dat blijft maar tot aan de dood en ik kon toen zo met kracht geloven, dat ik dan de zonden, waar ik hier zo gedurig mee te worstelen had, bij de dood zou overwinnen en achterlaten. Wat was ik daarover verheugd en verblijd.

Maar toen werd ik weer geplaagd met de uitwendige dood, daar was ik zo benauwd voor. Ja, ik dacht daar niet door te kunnen komen. Dat was ieder ogenblik bij mij en ik kon nog niet sterven, ik had nog mensen die mij zo nauw aan 't hart hingen. Het was onmogelijk dat ik die verlaten kon, maar als wij gelijk konden sterven dan zou ik daar niet zoveel tegen hebben.

Dan was ik weer bang dat ik hier of daar, als ik alleen was, dood zou blijven, en dat ze mij dood zouden vinden. Dan kon ik niets meer zeggen, en degenen die mij zou nauw

aan 't hart hingen kon ik dan niet aan anderen aanbevelen. Dan wilde ik de Heere wel dwingen kracht en sterkte te geven om door deze woestijn der wereld te komen. Maar dat heeft de Heere mij ook afgeleerd.

Het was op een keer dat ik de Heere wilde dwingen, maar toen was het alsof mij werd afgevraagd, of de Heere geen rechtvaardige redenen had, en of ik dat zwakke lichaam niet ieder ogenblik verdiende.' O, ik moest zeggen: 'Ja, Heere, ieder ogenblik verdien ik het.' Wat moest ik de hand op de mond leggen en mij schamen voor de Heere en Hem billijken in al Zijn doen. Van toen af durfde ik de Heere niet meer te dwingen, Hij was vrij in Zijn doen.

Maar daarna 'raakte ik alweer aan het tobben met de dood. Toen moest ik daarmee ook weer de toevlucht tot de Heere nemen en zeggen: 'Och, Heere, lieve Heere, ik word zo met de dood geplaagd. Mocht Gij mij daar eens vanaf helpen. Gij, Heere, hebt het al meermalen gedaan. Mocht Gij het mij nog eens doen.' Toen was er juist een man gestorven en ik vroeg alweer: 'Heeft die man een harde of een zachte dood gehad?'

Maar niet lang daarna kreeg ik die woorden: *'De dood is verslonden tot overwinning. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus.'* Die woorden bleven mij de hele dag bij. Maar 's nachts, toen ik op mijn bed lag, deed de Heere mij die woorden eerst recht verstaan. Ik was zo bang voor de dood geweest, maar de dood was verslonden tot overwinning. O, de Zaligmaker had hem overwonnen, Hij had hem ondergaan. Hij had de bittere kelk daarvan uitgedronken. Ja, Hij had hem verslonden en overwonnen. Nee, nu geen nood meer, het bittere had Hij er uit weggenomen.

Het was geen dood meer, maar een doorgang tot het leven, eeuwig en altoos. Hij was voorgegaan en ik had maar te volgen. Ja, hij was verslonden en overwonnen. Toen was ik niet meer bang en moest zeggen: 'Het is maar een lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat.' En dan de eeuwige heerlijkheid, die daar op volgen dat is wat te zeggen.

Voor de dood was ik niet meer bevreesd. Ik had in die tijd mijn hoofd gerust kunnen neerleggen. Ja, Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus. Toen wilde ik de Heere wel danken voor die overwinning. Ik had van tevoren wel gezegd, dat ik van die naaste betrekkingen niet los kon komen. Maar nu wilde ik wel gelijk sterven en had nergens mee te doen. Of ik alleen was bij het sterven of bij mensen, dat was mij hetzelfde, ik was los van alles.

O, daar lag ik voor rekening van die getrouwe Zaligmaker, Die mij aangenomen heeft. Nee, nu was ik niet bang meer voor de dood, al mijn betrekkingen en belangen gaf ik aan de Heere over. Ik dacht: waar zou ik de Heere mee tegenkomen of danken?

Verder dacht ik al het volk van God nodig te hebben om de Heere te danken dat Hij zo laag wilde bukken om mij te doen zien, dat Hij macht had om mij te ondersteunen en los te maken van hetgeen waar ik aan verkleefd was. Ik had de macht van God voorbijgezien, en Hij boog evenwel zo laag om mij, zondig schepsel, het te tonen.

Wat had ik een aangename nacht, maar 's morgens, toen ik weer met mijn werk bezig was, kwamen die woorden zo bij mij op: *'Mens, bereid uw huis, want gij zult sterven!'* Ik overdacht die woorden. Zou het wel kunnen, dat de Heere een einde met mij komt maken? Het was iedere keer: 'Bereid uw huis, want gij zult sterven.'

Maar toen moest ik zeggen: 'O, boze, listige vijand, mijn huis is bereid. Dezelfde God, Die mij in deze nacht zo nabij en goed is geweest, dat ik mijn hoofd zo gerust kon neerleggen, en Die mij van alles heeft losgemaakt, Die heeft mij ook deze nacht getoond in de ure des doods nabij te wezen. Ja, daar houd ik ook nog aan vast, vergunt gij mij dat niet? Met je boze listen, zeker om te zien of ik het wel vast zou houden. Nee, duivel, gij komt veel te gauw hier op af, ik heb nu nog teveel wapenen om tegen

u te strijden. Ja, ik heb nog een Helper, Die voor mij strijdt. Gunt gij mij dat weer niet, vertrek maar weer.'

Ik stond zo manmoedig vanwege de goedheid van God, omdat Hij mij zo toonde welke macht Hij had.

Toen las ik in een boek, hoe dat er tijden waren, dat men alles voor de Heere overhad en alles voor Hem zou opofferen. O, moest ik zeggen, dat kan ik nu ook, en toen werd ik zo bij mijn kind bepaald, dat dood was. Hoe ik dat aan de Heere op de vleugelen des gebeds had opgeofferd, dat Hij hem toch maar in genade zou opnemen. Dan kon ik het overgeven. Ik wist hoe ik hem de Heere had aangeboden.

Toen kon ik zo volkomen geloven, dat de Heere mijn offer had aangenomen. En wie was ik, zulk een zondig nietig schepsel, dat Hij mijn offer had aangenomen. O, zo'n nietig, zondig, onwaardig schepsel als ik ben, die heeft een zaad voor de troon. Ik kon mijzelf niet genoeg vernederen voor de Heere, zo een als ik ben, dat die een zaad had voortgebracht. Ja, ik moest tegen mijn man zeggen: 'O, dat is wat te zeggen, een kind voor de troon te hebben en ik zal het volgen.' Dat kan ik volkomen geloven. Ja, ik moest met verwondering met David zeggen: 'Ik zal wel tot hem gaan, maar hij zal tot mij niet wederkomen. Sta er toch ook naar om Hem te volgen, anders zijt gij voor eeuwig van ons gescheiden.'

Daarna werd ik alweer geplaagd, niet aangaande mijn staat, die kon ik niet meer verdenken, maar wel dat ik om mijn zonden de Heere rechtvaardige redenen gaf, dat Hij mij hier in het donker zou laten rondzwerven. Er kwam bij mij op: wie weet of er wel een hel of een hemel is, wie heeft het gezien? Daar werd ik wat mee gekweld, maar ik wilde er toch niet aan. 'Ja, is er wel een hemel', zei ik dan. Als ik er dan eens aangename tijdjes voor mijzelf had, dan kwam dat soms eensklaps weer bij mij op, zodat er een griezeling over mij heenging. Daar lag ik dan weer en ik durfde tegen niemand te klagen, dat er zulke gedachten bij mij opkwamen.

De gemeenschap der heiligen

Het was eens op een avond, dat ik hoorde, dat er een vrome man op zijn sterfbed lag. Ik dacht: o, wie weet hoe nabij die man nu is. Dan zal hij eerst recht ondervinden die volkomen zaligheid voor altijd te genieten.

Maar iedere keer was het weer: hoe weet gij dat het daar zo wezen zal, hoe weet gij dat of er een hemel of een hel zal zijn? Het was akelig voor mij. Ik wilde het wel niet geloven, maar ik kon het ook maar niet weg krijgen. Maar toen kwam de Heere mij toch weer te hulp, en ik mocht begeren voor die man, dat de Heere hem toch nabij mocht wezen in de ure des doods. Dat hij hier de voorsmaak van de hemel al zou ondervinden en dat hij met een vol gejuich de hemel zou binnenvaren. Ik overdacht wat hij daar dan zou genieten als hij de wereld zal verlaten.

Wat mocht ik hem dat gunnen en wat had ik een sterke betrekking op die man. Ik moest mijn man wakker maken, hij zat te slapen. 'Word toch eens wakker, laten wij toch eens over die man spreken, die nu zo dichtbij zijn thuis is en wat hij dan genieten zal.' Ja, ik moest zeggen: 'Hij is mijn broeder door de verdiensten van Jezus Christus. O, al lag hij maar in een hol of gat en al stond er de koning of al de voornaamsten van Opheusden ook bij, ik zou hem toch mijn broeder noemen. Hij was voor het uitwendige toch een mens. Als ik op dit ogenblik bij hem zou zijn, ik zou zijn handen wel willen kussen. Neem het mij toch niet kwalijk dat ik het u zeg: hij staat mij nader dan gij. Gij zijt mijn man in het natuurlijke, naar dat is tot aan de dood. Hij is mijn broeder in het geestelijke, voor eeuwig, door de verdienste van Jezus Christus.'

Het was of ik de dag des oordeels zo voor mij zag. Hoe wij die Zaligmaker tegemoet

gevoerd zouden worden. Maar wat zag ik een onderscheid tussen degenen die aan Zijn linkerhand zouden staan, wat een grote kloof en scheiding dat er tussen beiden was. Ja, ik moest hem aanspreken en vermanen, dat hij toch niet van diegenen zou wezen, die aan Zijn linkerhand moesten staan, maar dat hij ook eens deel mocht krijgen aan diezelfde Zaligmaker, dan waren wij ook voor eeuwig bij elkaar. Dat gevaar moest ik hem onder de ogen brengen, zoveel in mijn vermogen was. Het was nu nog tijd, hij was nu nog aan deze kant. Ik zag hem met medelijden aan. Maar het duurde niet lang, of die nare gedachten kwamen alweer bij mij op, dat er geen hemel zou wezen. O, ik werd er bedroefd over dat ik daar zo mee gekweld werd. Ik begon erover te klagen en het de Heere voor te stellen dat ik daarmee zo gekweld werd. En dat Hij mij toch eens te hulp mocht komen, en mij daar overheen zou helpen met gevoel van mijn hart. Maar zie, daar kreeg ik die woorden: 'Vrees niet, Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet zal ophouden.'

O Zaligmaker', moest ik zeggen, 'hebt Gij voor mij gebeden dat mijn geloof niet zal ophouden?'

Ik had van tevoren al zo menigmaal begeerd dat Hij mijn geloof toch versterken mocht. Want als ik die zalige tijdjes voor mijn gemoed missen moest en ik dan weer op mijn zonden en bederf zag, dan lag ik bedrukt neder en treurde ik. Maar nu moest ik zeggen: 'Zoudt Gij mij door geloof doen leven, Heere?' Toen was het weer: 'Ik heb voor u gebeden en gestreden', en: 'Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn.'

'O, lieve Zaligmaker', moest ik zeggen, 'hebt Gij voor mij gebeden en gestreden, voor zo een als ik ben, om mij weer door geloof te doen leven?' Toen viel ik op mijn knieën voor de Heere neer en zei: O Heere, waarmee zal ik U tegenkomen, met U in het paradijs zijn?'

Die boze vijand had mij wijs willen maken dat er geen hemel was. Toen moest ik zeggen: 'Leugenaar, er is wel een hemel.' Toen moest ik zingen uit Groenewegen:

*'k Zal 't u zeggen, 'k ben geboren
Hoger dan de sterren staan,
Want ik was al uitverkoren,
Eer ik 't licht nog schouwde aan.*

Ja, daar ben ik geboren en van eeuwigheid uitverkoren. Gij zijt een leugenaar, een bedrieger.'

O, het was of ik hem met geestesogen zag staan, en hoe vergramd hij mij aanzag. Het was of ik met mijn hand achterom sloeg en zei: 'Weg satan, gij zijt mij hinderlijk. Omdat gij mijn ziel niet kunt krijgen, daarom zijt gij nu zo vergramd op mij, gij leugenaar, gij kunt anders niet. Mijn ziel heeft licht gekregen van God en Zijn wegen en gij zijt bij mij gehaat.' Met schande moest hij wijken.

Een vreemdeling

O, wat had ik er een blijdschap over dat de Heere mij er overheen geholpen had. Nu was ik een vreemdeling, ik hoorde hier niet thuis. Ik ben vreemdeling die op weg of op reis is, die naar huis moet door zoete of zure wegen, zo gaat het mij ook. Ik behoor de Heere toe, Ik hoor hier niet thuis, mijn Vaderland is hierboven en dan zag ik de hemel alweer aan. Wat was ik blij dat ik een vreemdeling was en dat ik dat zo vast kon geloven.

Mijn moeder kwam bij mij en vroeg: 'Hoe gaat het?'

'Best', zei ik, 'naar het lichaam ben ik zwak, maar sterk naar de geest. Ik ben nu een vreemdeling, ik moet naar mijn Vaderland. Een reisgezant heeft het niet altijd even goed, maar hij moet er toch door, hij moet naar huis, al is het door goed of kwaad, zuur of zoet.'

Wat is de Heere nu weer goed. Die heeft mij een stok of staf gegeven, om weer enige tijd door de woestijn van de wereld te reizen.

Toen kon ik met Groenewegen zingen:

*Ik ben een vreemdeling op aarde,
De hemel is mijn rechte huis,
'k Ben hier veracht, bij God in waarde,
De hemel is Mijns Vaders huis.*

O, wat was ik verblijd dat ik een vreemdeling was. Die heeft het ook niet altijd even goed, maar dat komt omdat hij een vreemdeling is. Zo ging het nu mij ook, maar in dat Vaderland dat boven is, daar zal ik het eens volmaakt bezitten. Ja, ik dacht weer, voor zo'n korte tijd als ik hier ben, is het niets. Wat zag ik toen uit naar dat Vaderland dat boven is, daar zou ik het eerst volmaakt hebben.

Toen dacht ik: nu is het niets meer, hoe het mij ook op de wereld gaat. Als er nu eens wederwaardigheden opdoen, dan zal ik maar denken aan dat vreemdelingschap en dat dezulken overal door moeten. Dan zou het niet moeilijk voor mij zijn, als ik daar maar aan zou denken. Maar dat was ook weer niets, nee, ik moest leren dat de Heere mij daar alweer op moest doen zien, en het mij doen geloven, zou ik daar iets mee doen.

Een onvergetelijke Hemelvaartsdag

Het was op een Hemelvaartsdag dat de dominee preekte van de hemelvaart van Christus, hoe Hij was opgevaren om plaats te bereiden. O, wat had ik die dag een zaligheid voor mijzelf en kon ik zo volkomen geloven dat Hij voor mij was opgevaren om plaats te bereiden, dat Hij mij eenmaal zou opnemen. De dominee bewees namelijk dat Hij, Christus, was opgevaren als Zaligmaker, en dat Hij eenmaal zal wederkomen, niet als Zaligmaker, maar als Rechter. 'O dominee', moest ik zeggen, 'zwijg maar stil, u hoeft het niet te bewijzen, ik geloof het toch wel.'

Ja, het was of ik Hem zelfs zo zag opvaren. Ja, Hij zou wederkomen als Rechter, ook om mij te oordelen, maar niet om mij ter veroordelen, ik zou aan Zijn rechterhand geplaatst worden. O, het ging zover, dat ik hetzelfde ervoer als toen Hij opgestaan was, en Hij tot Maria zei: 'Raak Mij niet aan, Ik vaar op tot Mijn Vader, en tot uw Vader.' 'Uw God is mijn God, Gij zijt mijn oudste Broeder.'

Wat zag ik daar een grootheid in. Ik had allen wel willen toeroepen, dat er nog veel plaats open was, dat zij maar aan de voeten van de Heere Jezus zouden neervallen. Dat die zoekenden toch maar aan moesten houden en Hem niet loslaten.

Toen ik thuiskwam moest ik mijn huisgenoten aanspreken om toch een vaste woning te zoeken. Hier in de wereld is geen vaste woning, maar moet men gedurig naar een andere woning uitzien. Zo is het in het geestelijke ook, wij zijn allen op reis naar een andere plaats. Daar is nog zoveel plaats over, maar Hij wil er ook om gevraagd zijn en aangebeden. Zoek toch rust voor het hol van uw voeten, want na deze tijd is er geen tijd meer tot bezinning, dan is het voor eeuwig afgedaan.

Toen brak er weer een tijd aan, dat ik moedeloos was voor het tegenwoordige. Toen had ik ook geen oog op de Heere, want het uitwendige overtrof alles. Het was zo omtrent een maand voor kerstfeest, dat het gebeurde, dat een neef bij mij kwam met een klein boekje, waar hij veel genoegen in had gehad. Het was een preek over de tekst: 'Hij heeft Mij bekleed met de klederen des heils, den mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan' (Jes. 61:10). Ik hoorde het wel lezen maar het was alles vruchteloos, ik schreide van moedeloosheid.

Maar een of twee dagen daarna werd ik 's morgens wakker met die woorden: 'Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u

niet wijken.'

Ik overdacht die woorden. Die zijn niet voor mij, zo'n zondig schepsel als ik ben, dacht ik. Maar ik kon die woorden toch niet kwijtraken. Toen was het of mij gevraagd werd, of ik niet meermalen hoge woorden of beloften gehad had. Toen moest ik zeggen: 'O, Heere, was ik toen wel beter of geschikter? O nee, Heere, wat zou er in of aan mij zijn. Er is niets goeds in mij.' En toen was het of mij een register voor ogen kwam hoe de Heere mij overal over en door geholpen had en of ik die woorden niet gehad had: 'Werpt al uw bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u.'

'Ja', moest ik zeggen, 'en Zijn getrouwheid neemt geen einde.' Ik moest alweer zwijgen en toen was het of ik al mijn belangen op Hem moest werpen. O, wat was mij dat groot en goed, en dat Hij geen einde zou maken, maar zou blijven zorgen.

Het was alweer: 'Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken.'

Ik stond op van mijn bed en ging in het eenzame op de kamer. Ik kan het in geen woorden uitdrukken wat er toen tussen de Heere en mij is omgegaan. Ik kan het ook met de pen niet uitdrukken, en viel op de knieën voor de Heere met deze woorden:

*Eeuwig zullen ze vergaan,
Eeuwig zullen ze buiten staan,
Die Jezus' erfvolk plagen.*

Maar God zal alle tranen van mijn ogen afwissen. En ik zal rein voor de troon staan, en daar zullen mij aangedaan worden de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid, en ik zal eeuwig met het Lam Gods verkeren.

Toen kon ik zeggen dat ik het verbond gemaakt had met een Drie-enig God en in dat eeuwig, onveranderlijk genade- en zoenverbond begrepen ben. Dat is toch wat te zeggen voor mij.

'O Lam Gods, zal ik eeuwig met U verkeren, onafgebroken? Zo'n onwaardig schepsel als ik ben. Zal ik daar voor de troon verschijnen?' Ik had in die tijd wel in het stof willen gaan liggen of onder de stenen om toch maar voor zo'n heilig God te bukken.

Ik ging de kamer op en neer, met mijn handen samengevouwen. Het was of ik aan het samenspreken was met een Drie-enig God en met Zijn lieve Zoon, mijn getrouwe Zaligmaker. Ik kan het niet beschrijven hoe ik toen gesteld was.

Toen ik weer beneden kwam, moest ik mijn man roepen en ik moest het hem vertellen, hoe het mij gegaan was. Ik sprak tot hem: 'Ja, eeuwig zullen ze vergaan, eeuwig zullen ze buiten staan, die Jezus' erfvolk plagen. Maar God zal alle tranen van mijn ogen afwissen. Zo een als ik ben zal eeuwig daar met het Lam Gods verkeren. Zo'n nietig onrein schepsel als ik ben, zal daar voor de troon verschijnen en omhangen worden met de mantel der gerechtigheid. Dat zal wat te zeggen zijn.'

Dat duurde zo wel veertien dagen, de ene dag wat meer en de andere wat minder.

Een voorspoedige geboorte

Maar toen deed er onverwacht een moeilijkheid voor, waardoor ik dat aangename kwijtraakte. Ik stond op het punt om te baren, en daar raakte ik zo in benauwdheid over. Want bij het eerste kind had ik het er zo benauwd mee gehad, zodat het mij onmogelijk scheen om daar door te komen. En ik had geen oog op de Heere of Hij het kon matigen en mij ondersteunen in mijn lijden.

O nee, het was weer niets anders dan vooruit redeneren. Ja, er ging een koude huivering door mij heen: ik zou nog zoveel pijn en smart lijden, eer ik dood was. En dan die bittere dood, die kon ik ook niet doorkomen. Als ik daar dan maar door was, als ik het doorstaan had, dat zou wat te zeggen wezen. Ja, in de ogenblikken had ik zo'n benauwdheid. Maar het duurde niet lang, toen ik die woorden kreeg: 'Gewisselijk,

in den HEERE zijn gerechtigheden en sterkte; tot Hem zal men komen.' Ik overdacht die woorden, maar er was geen kracht bij. En toch bleven ze mij bij, totdat ik moest zeggen: Het is toch de veiligste weg om tot de Heere te komen, al was het slechts met de lippen.' Er is toch geen andere weg. Er was toch geen ander die helpen kon. Ja, ik moest wel beginnen. Ik wist toch ook geen andere weg, dan de toevlucht tot de Heere te nemen, Die kon mij toch doorhelpen, en ik zag er weer zo'n veiligheid in, om tot Hem te vluchten.

'O', moest ik zeggen, 'in U zijn gerechtigheden en sterkte, in U is alles te vinden.' Toen was het de lust en de keus om zo in alles de toevlucht tot de Heere te nemen, en ik raakte weer uit de bezwaren. Ja, daar hielp de Heere mij weer uit.

O, wat kreeg ik toen weer een aangename tijd. Dan was het: 'Gij moest Mijn sterkte aangrijpen.' En dan weer:

*Doch gij, mijn ziel, het ga zo 't wil,
Stel u gerust, zwijg Gode stil.*

En dan was het:

*In de grootste smarten
Blijven onze harten in den HEER' gerust;
'k Zal Hem nooit vergeten;
Hem mijn Helper heten,
Al mijn hoop en lust.'*

En dan was het: 'Zijn macht is groot, Zijn hulp zal blijken.'

Dat was zo het ene na het andere, zodat ik mijzelf niets geen zwaarigheid op kon dringen. Nee, ik moest soms zingen vanbinnen, en dat duurde wel veertien dagen.

Ik was een wonder voor mijzelf. 'O', moest ik zeggen, 'het zal een wonder voor mij uitmaken als de Heere mij een spoedige verlossing schenkt.

Ja, Hij heeft mij al door zoveel heengeholpen, en als mij dit nu weer zou gebeuren, dat de Heere mij dan een spoedige verlossing zou schenken. Wat zal dat een wonder voor mij uitmaken.' Ja, ik dacht toen: dat moet ik aan de omstanders bekendmaken. Maar dat was in die tijd niet goed, om aan de omstanders bekend te maken, hetgeen de Heere aan mij gedaan had.

Het gebeurde dan ook dat de Heere mij een spoedige verlossing schonk.⁸ Maar toen bleef mij alles gesloten en bedekt. Toen zijn er wel drie dagen geweest, dat ik zo bedroefd was, dat ik niet bidden of danken kon. Ik moest zeggen dat ik een monster was. Vanbinnen kwamen zonden op die ik nooit gekend had. O, het was naar met mij gesteld en dat duurde wel drie dagen.

Het gebeurde eens op een nacht, dat mij iets te binnen kwam, dat heel niet goed was. Toen dacht ik bij mijzelf: nu stelt de Heere mij op de proef, of ik door deze weg niet tot Hem zou komen. Maar nee, het dreef mij weer niet tot de Heere uit, maar wat moest ik mijzelf verfoeien, dat ik zo'n monster was.

Wat werd ik mijzelf tot een last. Wat werd ik dat moe, maar toen mocht ik het oog weer op de Heere werpen. Ja, toen was het of ik de Heere zo van verre aanschouwde. Ja, toen gaf de Heere mij, dat ik weer voor Hem in de schuld mocht vallen. Maar ik kon toen niet denken, dat de Heere ooit weer op mij wilde zien.

Maar wat moest ik toen aanhouden. Wat moest ik mijn zonden oprecht voor de Heere belijden. Wat een sterke begeerte had ik toen of de Heere weer eens tot mij zou toetreden, en mijn zonden, die ik weer tegen Hem gedaan had, wilde vergeven. Ik kon

⁸ Op 17 december 1823 werd een Johannes Jacobus geboren

niet loslaten, want ik moest Hem zo van verre beschouwen. 'O, treed toch toe en vergeef het mij, lieve Heere.'

Toen kreeg ik met kracht die woorden in mijn hart: 'Ik ben gekomen om een blijde boodschap te brengen de zachtmoedigen.'

'O Heere, lieve Zaligmaker, zoudt Gij weer opnieuw op mij neer willen zien? Op zo een als ik ben?' Wat was ik al verblijd.

Ja, ik moest zeggen: 'Zie daar, de Heere zal weer tot mij toetreden.' Ja, ik kreeg een boodschap, welke wist ik niet, maar ik zou een blijde boodschap krijgen, daar kon ik staat op maken. 'Maar op Uw tijd, Heere.' Ik wil nu wel gaarne wachten, al duurt het nog zo lang, want ik was weer zo verheugd en verblijd, dat ik het niet kan schrijven.

Een aangename Kerst

Het duurde niet lang of ik kreeg een blijde boodschap die ik nooit vergeten zal. Het was de dag voor Kerst dat ik zo stilletjes op mijn kraambed lag. Toen kreeg ik met kracht die woorden: 'Hij is geboren.' Toen zei ik: 'Gij zult niet sluimeren noch slapen. Ja, Gij kunt mij bewaren, Heere.' Zie, daar deed ik op mijn bed mijn handen tezamen. 'Zie, ik lig nu voor Uw rekening.'

Ja, toen kon ik zo volkomen geloven dat ik onder de schaduw der vleugelen van de Heere Jezus lag. Dat zalig nederliggen, dat ik toen deed. Ik kan het niet onder woorden brengen en ook met de pen niet uitdrukken, zoals ik dat ondervonden heb. Het was of de bedstede waar ik in lag allemaal glans en heerlijkheid was. Ja, het was of hij beschenen werd met glans uit de hoogte. Wat een heerlijk liggen onder de schaduw Zijner vleugelen. Ja, daar lag ik onder, en die overschaduwde mij. Ik vroeg ook naar geen lamp of kaars, ik had niets te vrezen. Als ze mij vroegen hoe ik het had, zei ik: 'Heel best.' Heel goed, moest ik zeggen, mijn Bewaarder zal niet sluimeren, Die zal over mij waken. Daar was toen ook niets wat mij hinderde, maar alles was aangenaam.

Maar ik was toch niet begerig om te sterven, ik was niet los van degenen met wie ik een betrekking had. Dat lag mij nog in de weg, dat was wat mij nog hinderde. Ik moest eerst zover komen, dat ik alles in de hand des Heeren gaf en dat Hij met mij zou doen wat Hem behaagde, zo het Hem beliefte, mij af te snijden of weer op te richten. Dan zou Hij mij losmaken van alles waar ik nog aan vastgekleefd zat. Toen werd ik eerst eenswillend met de Heere. Hij mocht met mij doen, zoals het Hem behaagde, toen was Zijn wil de mijne. Maar toen deed de Heere mij geloven, dat Hij mij weer zou oprichten, en dat het de tijd nog niet was om mij af te snijden.

Toen dacht ik dat het haast onmogelijk was dat ik weer hersteld zou worden, want ik had haast geen kracht meer om iets te gebruiken. Maar toen was het: 'Mijn macht is groot, Mijn hulp zal blijken.' Toen moest ik zeggen: Heere, Gij kunt het doen, bij U is niets te wonderlijk.'

En de Heere gaf mij vanaf die tijd weer kracht en sterkte. Maar toen ik zo die moeilijke wereld in keek was ik al weer bang. Ik had al weer bezwaren voor de Heere, maar toen was het weer: 'De God des heils wil mij ten Herder wezen; 'k heb geen gebrek, 'k heb geen gevaar te vrezen.'

'O, Heere', moest ik zeggen, 'dan is er geen nood.' Het was weer: 'Hij is voor u geboren.' Dat was wat te zeggen: de Zaligmaker was voor mij geboren.

Toen kwam weer in mij op dat ik mij maar stilletjes moest houden en het aan niemand vertellen. 'Nee, vijand', moest ik zeggen, 'het is zo'n geringe zaak niet.' O nee, de Heere maakte het alom bekend dat de Zaligmaker geboren was, ik kan dat ook niet verzwijgen. Dezelfde boodschap heb ik ook gekregen.

Hij is voor mij geboren, voor mij, nietig onwaardig schepsel. Ja, ik moest mijzelf zo

eenvoudig uitdrukken. O zie, daar lig ik nu met Maria op het kinderbed, nu heb ik twee kinderen. 'Getrouwe Zaligmaker, heeft Uw moeder U voor mij gebaard, voor mij?'

Ik moest mijn man roepen en ik moest zeggen: 'Nu heb ik twee kinderen, nu heb ik er een meer dan gij. O, die getrouwe Zaligmaker is voor mij geboren, maar Hij is nu geen kind meer, Hij is mijn oudste Broeder, mijn Maker en mijn Man, mijn Borg en Hoeder, Die mijn ziel vervullen kan.'

Wat vervulde Hij nu mijn ziel. 'Hier lig ik nu, Heere, voor Uw rekening.' Voor die Jezus. Hij heeft voor mij geleden. Ja, aan het kruis heeft Hij geroepen: 'Het is volbracht.' Het is voor mij wat te zeggen. Wat was Hij mij dierbaar, ik moest er haast onder bezwijken.

Ik kon er niet meer van dragen, ik moest zeggen: 'Houd op, Heere Jezus, ik kan er niet meer van dragen, ondersteun mij met Uzelf.' Het is wat te zeggen, hier lig ik nu voor de Rechter van hemel en aarde en Die is mijn Vader. O, laat ze hier wat het uitwendige betreft maar laag op mij neerzien, het is toch zo'n geringe zaak niet, die Koning en Heere der heren tot een Vader te hebben.

Als men hier bij de aardse koning is geweest, of mocht verkeren, wat is men daar al over verblijd, maar van de hemelse Koning een kind te zijn, dat is wat anders te zeggen. Daar moeten we allen toch voor verschijnen.

Wat was dat een aangename Kerst voor mij, die zal ik nooit vergeten.

Maar ook de nacht tussen oud- en nieuwjaar was voor mij een gedenknacht. Toen het bijna avond was, ging ik denken dat ze zo hard zouden gaan schieten. En ik was nog zo zwak naar het lichaam, dat ik dat niet zou kunnen verdragen, en het weer erger met me zou worden. Maar toen kreeg ik die woorden: 'Uw Bewaarder zal niet sluimeren.' Die woorden bleven mij zo bij. 'O, zou dat weer waar zijn, Heere? Dat Gij mij dan nabij mocht blijven.' Want o, het was mij goed, nabij de Heere te wezen, ik wilde Hem ook niet graag missen.

Toen kreeg ik die woorden met kracht: 'Zo min als een moeder haar zuigeling vergeet, zomin zal Ik u vergeten.' Wat was dat weer aangenaam voor mijn ziel. 'Heere Jezus', moest ik zeggen, 'pas toch beter op mij, ik mocht eens een ontaarde moeder wezen, die haar zuigeling vergat. O, ik kan U niet missen, vergeet mij toch niet, Heere.'

Zo behaagde het de Heere om mij van het kraambed weer op te richten. Maar o, wat kwam ik weer veel tekort, om de Heere de dank daarvoor toe te brengen. Toen moest ik toch zeggen: 'O lieve Heere, wat zal ik U toch als dank toebrengen. Maar Gij kent toch de keus van mijn hart: het willen is wel bij mij, maar Gij zult alles in mij moeten leggen, want ik kan van mijzelf niets, Heere!'

Hier eindigt het geschrift tamelijk abrupt. Kennelijk had Jantje geen kracht meer om nog verder te schrijven: Zij schreef namelijk dit alles op haar laatste ziekbed, wat ook haar sterfbed is geworden. Zij overleed op 5 augustus 1831 in de leeftijd van 42 jaar. Aangifte werd gedaan door haar man en Theodorus Pendraat, een 'goede vriend en nabuur' van de overledene.

Paulus van Schaik bleef achter met hun zoontje Johannes Jacobus, die toen zeven jaar oud was. In die tijd stierven verder kort na elkaar andere naaste betrekkingen van Jantje. Haar moeder vier weken later, op 31 augustus 1831, haar broer op 13 januari 1832, slechts 33 jaar oud.

Paulus van Schaik was algeheel erfgenaam en kreeg op deze wijze de bezittingen van

Jacobus van de Waerd toegewezen. Hij heeft zijn vrouw nog veel jaren overleefd en stierf op 5 mei 1863. Of hij tot zijn dood zo vijandig bleef van de waarheid, weten we niet. In 1861 deed een Paulus van Schaik belijdenis bij ds. H.J. den Boer, onder wiens prediking Willem van Dorland tot verandering is gekomen. Of dit deze Paulus van Schaik was weten we niet - we vermoeden van wel.

Een brief van Jantje van Schaik-van de Waerd aan haar nicht

Opheusden, 7 maart

Zeer geachte nicht,

Ik kan niet nalaten u een lettertje te schrijven. Ik weet wel, nicht, dat ik het slecht gemaakt heb met de pen, maar in gedachten ben ik dikwijls bij u. Ja, lieve nicht, ik heb veel ondervonden in die tijd, dat gij bij ons zijt geweest, eerst met het sterven van mijn lieve vader. En toen in het kinderbed. Ja nicht, ik heb het van de dood weergehaald. Zodat het ook lang duurde eer ik weer wat doen kon. Toen het sterven van mijn enig kind, dat al negen maanden oud was, dat ik zo teer liefhad.

En nicht, nu zal ik mijn oude huis moeten verlaten, want mijn man heeft het huis van Sipman gepacht. Dat heeft ook wat te zeggen voor mij. En ook voor mijn moeder vind ik dat naar. Ik hoop van harte dat de Heere het voor haar en mijn broer wel mag maken. Hij alleen is toch een Man der weduwen en een Vader der wezen. Hij alleen heeft al zolang gezorgd.

Ik hoop dat de Heere het verder wel mag maken, opdat de vijanden niet over hen triomferen. Och, de Heere heeft ook mij tot hertoe geholpen en ondersteund in lijden en smart. Nu hoop ik dat Hij in deze weg ook mijn Leidsman mag wezen. Dan ben ik eenswillend, en dan weer niet.

Toen ik het voor het eerst hoorde, was ik er bezwaard en benauwd onder, en wist geen raad. Maar ik mocht zo vragen of de Heere mij maar eenswillend mocht maken. Maar de andere dag zou ik 's middags lezen en sloeg het boek open. Mijn oog viel op Psalm 27:6. Ik dacht bij mijzelf: ik moet eerst eens zien wat er staat. Het waren zulke gepaste versjes. Als ik ze had moeten zoeken, zou ik ze niet hebben gevonden.

Toen werd ik wat bemoedigd, maar God *mijn Vader* noemen, dat durfde ik niet, Behoeder wel. Dat versje was mij dierbaar, maar ik durfde toch zo weinig van mijzelf te geloven. In de gepasseerde week heb ik kunnen en moeten zeggen dat de Heere aan het kruis had uitgeroepen: 'Het is volbracht', om mijn zonden. En dat Hij Zijn bloed voor mij had uitgestort. Toen was het: 'Mijn Zaligmaker, hebt Gij dat lijden voor mij ondergaan?'

Ik moest de gekruiste Christus maar roemen. Niet mijn roem, maar enkel vrije genade, want ik moest gedurig zeggen: 'Wie ben ik en wat is mijns vaders huis, dat Gij mijner gedenkt, tot aan en over de dood.' En: 'Ik ben uw God, en de God uws zaads, tot in eeuwigheid.' Jakobs God was mijn God, en God was mijn Vader, verzoend door Christus. Abba Vader, mijn Vader', kon ik zeggen. Hij had mij liefgehad. 'In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen.' Hij was voor mij heengegaan om plaats te bereiden. Ik had maar te volgen, en nu zou ik het wel overwinnen. Daar zou ik mijn kind wel wedervinden, die was nu al in de hemelstad daarboven. O lieve nicht, ik kan het u niet schrijven, want dat kan ik in geen woorden uitdrukken.

O, ik had maar begeerte om ontbonden te zijn. Want van de zaligheid die daar genoten zal worden heb ik hier de voorsmaak ondervonden, en daar zal ik eeuwig mijn Goëls

aangezicht in heerlijkheid aanschouwen.

Nu wens ik zo van harte dat gij het ook mag ondervinden. Het is zo'n zalige dienst, daar komt geen wereld bij te pas. Och, dat ge toch beiden voorbereid mag worden voor die grote eeuwigheid. Dat ge beiden eens mocht zeggen: 'Hoor toe, nu zal ik u vertellen, wat de Heere aan onze ziel gedaan heeft.' Wat zou dat een zalig samenleven zijn.

Ja, lieve nicht, ik kreeg eerst te doen met mijn vader, die was nu weg, en die had zo menig gebed voor ons opgezonden. Toen was mijn begeerte zo: dat ik toch in mijns vaders voetstappen mocht treden, die was nu al Boven.

En dezelfde God, Die het mij heeft gegeven, kan het u ook schenken. Houd toch maar aan al zijt gij jong. Gij zult er geen berouw van hebben. Stel het toch niet uit. Dominee Alfes heeft gepredikt: 'Gij weet de dag des doods niet, want die komt op 't onverwachts.' En als wij dan bereid mogen zijn, dan is 't niets, er is nog een ruime kans. De Heere is zo gewillig om het te willen doen.

Dirk moet het ook niet opgeven, want de Heere laat geen belofte onbeantwoord. Houd maar aan met Jakob, laat Hem niet los, voordat Hij u gezegend heeft. Want de ene belooft het de Heere spoedig te geven, en de andere moet lang zoekende blijven, maar verbeid Hem. Hij Die te komen staat, zal gewisselijk komen en niet achterblijven.

Nu, ik wens u beiden het beste van harte toe, naar ziel en lichaam. Uw vader is dinsdag weer weggegaan, wij hadden hem allang eens verwacht en nu verwachten wij u voor de meimaand. Dan hoop ik mondeling met u te spreken. Ik verwacht over acht dagen weer een brief van u. Gij mag er niet tegen opzien, want ik ben van mijzelf toch niets. Goede nacht lieve nicht,

Jantje van Schaik-van de Waerd

9. SANDRIEN JORDAAN, 1871-1949, Opheusden

Sanderina werd geboren op 18 juni 1871 in het gezin van de arbeider Willem Sip en Johanna van de Wardt te Opheusden. Haar roepnaam was Sandrien. Op 31 augustus 1889 trad zij in het huwelijk met Mauritz Jordaan. Hij was geboren in Opheusden op 25 juli 1865 en was een zoon van Jerphaas Jordaan en Gijsbertje van de Weerdt. Uit het huwelijk van Mauritz en Sandrien werden twaalf kinderen geboren.

Sandrien overleed op 9 januari 1949. Op 13 januari vond de begrafenis plaats. Bij het graf werd Psalm 68:9 gezongen.

In het mooie boek *Herdenk de trouw*, 1888-1988, over de Ger. Gemeente (in Ned.) te Opheusden vermelden de samenstellers enkele dingen uit het leven van Sandrien.

'Bij bezoek van de dominee aan de verschillende leden der gemeente viel het hem op hoe sommigen van hen in armoedige toestand leefden. Met name ook verschillende kinderen des Heeren. **Sandrien Jordaan** bewoonde met haar man en hun talrijk kroost een zeer klein huisje, dat vlak bij de dijk stond. Wanneer het water van de Rijn erg hoog was, had men in dat huisje ontzettend veel last van kwelwater. Bij storm kraakte het in al zijn voegen. Om wat geld bij te verdienen - haar man was sigarenmaker op de fabriek van Hendrik Vergunst - ging Sandrien met band, garen en koek langs de deur. Door het werk Gods dat in haar leven openbaar kwam, had men veel achting voor haar. Het gebeurde soms dat ze mee mocht rijden met de burgemeester, de dokter of de notaris, wanneer ze ver van huis, in Dodewaard bijvoorbeeld, was geweest. Vanaf de kansel vermaande ds. Van Reenen (1912-1916 predikant in Opheusden) de gemeente dat ze een kind van God niet in zulke omstandigheden mocht laten wonen.

Gezegd moet worden dat men toen een nieuw huisje voor het gezin bouwde. Men noemde ds. Van Reenen daarom ook wel: *de Christelijke socialist*.'

Terugblik deel 3, door ds. W.C. Lamain

Terwijl de gemeente (Opheusden) vacant was, werd een keer een beroep uitgebracht op ds. Van Reenen, die destijds in Leiden stond. Vele gemeenten brachten in die jaren een beroep op hem uit. Doch ds. Van Reenen woonde, zoals wijlen ds. G.H. Kersten het eens schreef, daar in het midden zijns volks. Hij had daar oprechte vrienden en dat uit kracht van de Waarheid en het leven Gods, dat hij mocht verkondigen. De leraar vergat dat hij een beroep naar Opheusden had. Op een zaterdagavond kwam zijn oudste dochter (die wij ook persoonlijk gekend hebben) op de studeerkamer en vroeg aan haar vader wat hij met het beroep naar Opheusden zou doen. Hij zei: "kind, daar heb ik helemaal niet meer over gedacht. Het is al over tijd dat ik beslissen moest, maar straks zal ik het nog doen."

Nu was zijn gewoonte altijd, voor hij de brief ging schrijven, dat hij op zijn studeerkamer zijn knieën boog en de zaak neerlegde voor het aangezicht des Heeren. Maar wat gebeurde? Terwijl hij daar lag, werd hij gewaar dat op hetzelfde ogenblik een vrouw met de Heere worstelde over datzelfde beroep. En dat niet alleen, maar ook dat de Heere zich van deze vrouw liet overwinnen. Hij ging naar de woonkamer waar zijn vrouw en kinderen waren, en zei: "We moeten naar Opheusden", en vertelde wat er voorgevallen was.

De vrouw die werkzaamheden met de gemeente en met dat beroep gekregen had, hebben wij later persoonlijk leren kennen. Ze heeft ook tijdens ons verblijf in Leiden

wel bij ons gelogeerd van zaterdag tot maandag, wanneer ze een zoon bezocht die in deze omgeving woonde.

Op een eerste Kerstdag had de Heere deze vrouw, die van God noch gebod iets afwist, onder de prediking van ds. C. Pieneman die daar toen als leraar stond, uit de duisternis geroepen tot Gods wonderbaar licht. Haar naam van mans zijde was vrouw Jordaen en in het dagelijks leven werd ze Sandrien genoemd.

Nadat Van Dorland reeds ontslapen was, en zijn weduwe op de boerderij bij Arend van de Pol een thuis had gekregen, is de Heere met Sandrien door gaan werken. Ze kreeg met haar schuld en zonde te doen. En dan na al wat er reeds in haar leven was gepasseerd nog voor eigen rekening te staan, geen God voor haar hart en geen Borg voor haar schuld. Doch op een nacht behaagde het de Heere, Christus in haar hart te openbaren als de grote Hemelse Advocaat en Voorspraak bij de Vader.

Dat werd in die nacht aan de oude **weduwe Van Dorland** bekend gemaakt, wat er met Sandrien plaats had gevonden. Ze kwam uit bed en ze wekte de familie en zei, straks krijgen we bezoek. Het was ongeveer half vier in de morgen en daar kwam Sandrien met blijdschap in haar hart, vanwege wat er van de hemel in haar ziel verklaard was. Met eerbied werd geluisterd naar de zaken die verklaard werden. Het was zulk een wonder voor haar eigen ziel, daar ze in zoveel banden gebonden was geweest. Goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar de gerechtigheid redt van de dood. Geen weg meer te bezien, niet meer bekeerd te kunnen worden, en nu Christus te zien als de Weg, de Waarheid en het Leven, als de enige Naam onder den hemel gegeven tot zaligheid. Jaren later heb ik het haar horen vertellen, en zelfs toen was het gelijk de dichter zingt in Psalm 51: 4: *Dan sneeuw die vers op 't aardrijk nederviel.*

Gods werk wordt nooit oud, het blijft altijd nieuw. Toen de tijd daar was, dat die bewelddadigde vrouw weer terugkeerde naar haar huis en familie, liet die oude vrouw haar uit. En wat gebeurde toen? Ging zij die vrouw opbouwen of afbreken? Noch het een noch het ander, doch zij gaf haar profijtelijk onderwijs, en zei: "Wij zijn zo blij met u dat de Heere je zulk een opening in de Verlosser heeft gegeven, maar bedenk nu dat de Advocaat wel kan pleiten en zal pleiten ook, maar de Rechter moet je vrij spreken." Er is in alles wat van de hemel in onze ziel geopenbaard wordt wel een volheid, maar het is het werk des Geestes om bekend te maken, dat de ziel weer in het gemis komt. Een geopenbaarde Christus is nog geen toegepaste Christus.

Wat een weldaad wanneer in een gemeente nog moeders in Israël gevonden worden, en vaders in de genade, zoals een Aquilla en Priscilla, die Apollos nader mocht onderwijzen in de weg der zaligheid, wat voor die jonge begaafde prediker persoonlijk tot nut heeft mogen zijn, en wat ook later voor de gemeente heilzame vruchten afwierp.

De Heere heeft Sandrien menigmaal ook uitwendig door diepe wegen geleid. *Gods weg met haar was in de zee en Zijn pad door diepe wateren* (Psalm 77). Vele waren de tegenheden ook in haar familie. Jarenlang was haar man ziek.

Op een keer nadat zij haar man door de dood moest missen, werd er ook een getrouwde dochter van haar weggenomen bij de geboorte van een kind. (Als ik het mij nog goed herinneren kan, mijn gedachten zijn ook niet meer als jaren geleden, maar erg vergeetachtig). Dat kleindochtertje werd toen door de grootmoeder grootgebracht. Bij alle verdriet over het verlies van haar dochter, was het in haar ouderdom nog een verkwikking, dat zij voor dat kleinkind mocht zorgen. Maar het was in Gods Raad besloten, dat zij dat kleinkind ook moest missen. Het kind werd aangegrepen door de

ziekte van nekkrimp. Zij werd naar het ziekenhuis gebracht in Arnhem en daar is het kind, veertien of vijftien jaar oud, overleden. Wat een slag! Wat een verdriet! Wat een diepe weg! ...

10. ANTJE VAN DORLAND-EVERS, Opheusden

Terugblik deel 3, door ds. W.C. Lamain

... Nu keren wij weer terug tot die zaterdagavond in de pastorie van ds. Van Reenen. De gelovige zit vaak vol twijfel en wordt doorgaans van alle kanten geschud, maar in het geloof zelf is geen twijfel. Die vrouw in Opheusden was zeer verblijdt dat de Heere haar beloofd had, dat zij en de gemeente weer een leraar zouden krijgen, ging het 's zondagsmorgens meedelen in de kerkenraadkamer. Van Dorland moest toen een preek lezen, maar hoewel er nog geen persoonlijke brief van ds. Van Reenen was, toch deelde hij alreeds mede wat hem 's morgens voor de dienst bekend gemaakt was. En 's maandags daarop werd het telegram ontvangen, dat de beroepen leraar het beroep had aangenomen. Ds. Van Reenen kwam met een groot gezin. En het traktement was klein (zeshonderd gulden per jaar).

De leraar zei toen hij op bezoek kwam om een en ander te regelen, dat dit bedrag te weinig was om van te leven, en te veel om te sterven, maar hij vroeg de kerkenraad om maar een busje bij de deur te plaatsen voor zijn onderhoud, daar toch naar Gods Woord degene die het Evangelie bedient, van het Evangelie moet leven, en dat de arbeider zijn loon waardig is. De Heere heeft het alles welgemaakt, niet alleen uitwendig, maar Zijn Woord gezegend voor verschillende zielen.

Later toen we in contact kwamen met ds. Van Reenen in Leiden, heeft hij ons zelf over al deze wegen verteld en onder de afnemers was ook de weduwe Van Dorland. Hij zei, ze was niet van de gemakkelijkste om mee te leven. En gaf als voorbeeld dat hij eens met haar man op de dijk stond te praten en zij kon maar niet verstaan wat ze samen bespraken en toen riep ze, staande in de deur: "Met bedekte lieden ga ik niet om." Toch vertelde de leraar mij erbij, dat hij altijd blij was als hij haar in de kerk zag. Ze was een lastdrager, zei hij.

Om het niet verder uit te breiden, Van Dorland stierf. De bestemde tijd was daar, dat de Heere hem verlostte uit het lichaam der zonde en des doods, en dat hij mocht ingaan in de vreugde zijns Heeren. God bevestigde Zijn Woord uit Psalm 37 : 37: *Let op de vrome, en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn.* Enkele weken nadat Van Dorland begraven was, kwam zijn vrouw voorbij het kerkhof. Ze keek naar de plaats waar zijn lichaam aan de schoot der aarde was toevertrouwd en kreeg daar staande, vereniging met hem voor de troon. Ze zei: "je bent mijn man niet meer, maar een broeder in Christus." Is het niet om er jaloers op te worden?

Van tijd tot tijd kwam ik in Opheusden. En kan me de tijd nog herinneren, dat die kerk onder aan de dijk niet alleen stampvol was met mensen, maar wat veel groter is (ik denk nu meer dan vijftig jaar geleden) dat je de mensen kon aanwijzen, die door genade een ander leven deelachtig waren geworden. Je kon het gevoelen onder het spreken.

Op een zondagmorgen zat ik al vroeg alleen in de kamer, terwijl de maaltijd gereed gemaakt werd voor dat grote gezin. Vrouw Van Dorland vroeg wat mijn tekst zou zijn. Het was in de tijd dat ze niet meer mee kon opgaan naar Gods huis, dus dat ze aan huis gebonden was. Het zou die morgen een tekst zijn uit het Hooglied van Salomo 5: 11: *Zijn hoofd is van het fijnste goud, van het dichtste goud, Zijn haarlokken zijn gekruld, zwart als een raaf.* Het ging over de onvergeloofbare schoonheid van Christus en over Zijn eeuwige jeugd, over Zijn Goddelijke onveranderlijkheid. Ze zei: "Dan zult ge daar moeten beginnen; dan zult ge daar heen moeten, en daar moeten eindigen." O, ja ze was ook een mens, maar toch, de Heere

had haar veel geleerd, en zij mocht vaak oude en nieuwe dingen voortbrengen. Ze was op de hemelse hogeschool, en zo eerlijk en oprecht als het over de Waarheid en de ere Gods ging.

Een andere keer kwam ik er weer op een zaterdagmiddag om in die gemeente 's zondags voor te gaan. Ik bemerkte al spoedig dat haar oude natuur nog niet dood was. Ze klaagde en murmureerde over verschillende dingen en vertelde me dat ze niet meer mee naar de kerk kon, en dat ze zo maar zat uit te drogen.

Maar ik zei: "Neen, je huisgenoten zullen je wel eens wat meedelen waar over gepreekt of gelezen is."

"Neen", zei ze, "ik hoor niets. Ze leven maar voor henzelf. Zij laten mij hier maar in de hoek zitten."

Eindelijk zei ik (mijn vrouw was ook bij me omdat we toen nog niet zo lang getrouwd waren en zij uit de familie was van die eerste vrouw): "Luistert nu toch eens. Het is niet waar wat je daar allemaal zegt. Van de Pol deelt je wel een en ander mee, en zijn vrouw (toen zijn tweede vrouw) doet dat ook. Ze heeft veel liefde voor je, enz. En ik heb juist van de week gelezen in Watson, dat de Heere meer houdt van muzikanten dan van murmureerders."

Helaas, in plaats dat het haar wat neerzette en een weinig tot inkeer bracht, alles viel in verkeerde aarde. Die avond was er niets met haar te beginnen. O, dat karakter van een mens toch! Ik wist in die dagen soms niet wat ik nu toch van zulk een vrouw moest denken. Knorrend en morrend werd zij naar bed gebracht want ze kon toen bijna niet meer lopen.

Maar toen de andere dag. Een verschil als tussen nacht en dag. De Heere had haar vernederd. God had het gedaan. Daar ging wat van uit. Ze had met alles als een schuldige onder God mogen bukken. Toen we 's avonds uit de kerk kwamen, werden wij met de familie geroepen in haar slaapkamer. Wat deed ze toch een eerlijke belijdenis. Wat mocht ze zich verfoeien in stof en as, voor haar God en Koning. Ze had daar in dat kamertje bezoek van de hemel gehad. En de Heere had tot haar gesproken. Wat? *"Ik ben die God van Bethel alwaar gij het opgerichte teken gezalfd hebt"*, (Genesis 31 : 13). Ik had die dag driemaal voor mogen gaan, maar al had ik geen leugens verteld, er bleef van mijn preekjes niet veel over. Wat heeft die oude vrouw toen veel verborgenheden en dierbaarheden van de God van Bethel verteld. Toen was het inderdaad wat de Kerk zingt in Psalm 65: 8:

*Uw goedheid kroont de jaargetijden;
Waar Gij uw voetstap zet,
Daar doet Gij 't al ten zegen dijen,
Daar druipt het al van vet.
Het woeste veld vangt zelfs die droppen,
Zijn weide blijft niet droog,
De heuvels steken blijden toppen
Met lachend groen omhoog.*

En met Jeremia 31: 20 is het dan: *Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon? Is hij Mij niet een troetelkind? Want sinds Ik tot hem gesproken heb, denk Ik nog ernstiglijk aan hem.* Wij kunnen nooit meer terug komen, maar de Heere komt terug om Zijns Zelfs, om Zijns groten Naams wil, tot Zijn volk, tot Zijn erfdeel; tot Zijn gunstgenoten.

*En aan hen, schoon diep in schuld,
Met berouw gedenken zult. Psalm 135 : 8*

Die nacht hebben wij niet veel geslapen. Er bleef niets anders over dan God maar te

bewonderen en de mens valt dan overal buiten. Voor ons blijft het tot de dag onzes doods: *Zo Gij, Heere, de ongerechtigheden gadeslaat, Heere, wie zal bestaan? Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt*, Psalm 130 : 3, 4.

Dat heeft ook die moeder in Israël moeten beleven tot het einde van haar leven. De drie stukken van ellende, verlossing en dankbaarheid, moeten ingeleefd worden. Veel genade had de Heere haar geschonken, veel licht in de wegen Gods om ook anderen te onderwijzen, en tot een hand en een voet te mogen zijn op de weg des levens. Toch heeft ze op het einde van haar leven, nog lessen moeten leren, die zij in al die jaren nog nooit geleerd had. Zij had geleerd dat het alles van eeuwigheid in God vast lag. Wij zien dat in Psalm 30: 7 en 8: *Ik zeide wel in mijn voorspoed; ik zal niet wankelen in eeuwigheid*. Want (de reden geeft David er van op zeggende): *Heere! Gij hadt mijn berg door Uw goedgunstigheid vastgezet; maar toen Gij Uw aangezicht verborgt, werd ik verschrikt*.

Een reeds lang ontslapen Engelse leraar drukte eens uit: Het fundament Christus is onbeweeglijk, kan nooit wegzinken, kan nooit ondermijnd worden. Het is een grondslag die door geen aards vermogen ooit wordt bewogen. Maar allen die op dat fundament gebouwd zijn, en daarop terecht mogen komen, zijn aan schuddingen en twijfel onderworpen zolang zij hier op de aarde zijn. Wij hebben dat in ons leven, dat nu bijna achter ons ligt, wel vernomen ook uit het leven van sommige van Gods kinderen, en zelfs ook van Gods getrouwe knechten. Eén van die leraars die wij in onze jeugd ook zo menigmaal met stichting en zegen hebben mogen horen, zei eens op zijn ziekbed wat ook zijn sterfbed geworden is: "De Heere zou mij al die jaren als knecht gebruikt kunnen hebben, maar nu voor de poorten des doods, moet ik nog als kind aangenomen worden."

Zo is het ook gegaan met die onvergetelijke zielevriendin. Zelfs de ouderling die haar als huisgenote had opgenomen en uitwendig alles voor haar deed, (niet omdat haar karakter zo aangenaam was, maar vanwege het genadewerk dat in haar ziel verheerlijkt was) kwam er mee in de war. Het ging in zijn hart ook nog stormen, want als het nu bij die vrouw niet waar geweest was, waar zou hij dan moeten blijven?

Ja mensen, we moeten maar niet zo hoog van de toren blazen. Toen Petrus onder de toelating op de zeef des satans kwam, heeft de vreze zijn hart gevangen, dat hij er over heen zou gaan en een prooi worden van de vorst der duisternis. Hij is in de kracht Gods bewaard zoals hij later in zijn eerste brief schreef (1 Petrus 1: 5). En door de toezegging van Christus in Lukas 22: 32: *Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude*. En dan die lieve David, die met grote geloofsvrijmoedigheid mocht zeggen in Psalm 71 : 17: *O God! Gij hebt mij geleerd van mijn jeugd aan*. Daar staat van in de berijmde psalmen vers 8: waar zijn vijanden zijn ondergang beramen:

*Ziet, zeggen zij, hij ligt verschoven;
God staat niet aan zijn zij;
Jaagt, jaagt hem; grijp hem vrij;
Hij kan geen uitkomst zich beloven.
O God, toon m' Uw ontferming,
En haast U ter bescherming.*

In die zware en benauwde tijd kwam één van Gods knechten op een avond in die gemeente preken. En die ouderling zei er toen één en ander over, namelijk de diepten waarin die oude vrouw vertoefde en hoe hij er zo vreselijk, ook voor zichzelf, mede geslingerd werd, en dat hij toch nooit getwijfeld had aan het genadewerk, dat God aan die moeder in Israël verheerlijkt had. De Heere heeft onze vriendin van eeuwigheid

vrij en soeverein verkoren, niet om voor gezien geloof en goede werken, en Hij zal ze niet verlaten, nu zij alles in twijfel gaat trekken, en er in haar ziel geschreeuwd wordt: "Gij hebt geen heil bij God." Weest er maar niet bevreesd voor dat Gods Naam straks gelasterd zal worden ten opzichte van haar einde. De getrouwe Verbonds Jehova zal niet toelaten dat de rechtvaardige wankele. Hij zal haar in het leven sparen, haar hoeden op de steilste paan. De duivel heeft het al reeds verspeeld. God heeft het gewonnen en Christus, haar Borg, haar Middelaar, heeft het laatste woord gehad. De Heere zorgt er wel voor dat er voor niet één van Zijn volk een standbeeld opgericht zal worden. Het zal voor al dat volk zijn: *Uit genade zijt gij zalig geworden*. Zij komen er omdat God het heeft gewild. Alleen de vrije gunst die eeuwig God bewoog. En het moet ons arme stofjes in onszelf maar dringen, om met de avondzang mee te zingen (neuriën):

*Bescherm ons in den bangen tijd,
Van zielsverzoeking en van strijd;
Laat nooit de boze vijand toe
Dat hij ons enig hinder doe.*

Welzalig is de mens die gedurig vreest (Spreuken 25 : 14). En gedurig moet die vergiftige plant van hoogmoed in ons hart: 'Gij zult als God zijn', geknakt en gebroken worden, om te leren: *Gij zijt Mijn getuigen. Is er ook een God behalve Mij? Immers is er geen andere Rotssteen. Ik ken er geen!* (Jesaja 44 : 8).

En tenslotte, vele onvergetelijke uren en dagen voor dat wijlen ds. Dorrestein in Opheusden kwam als leraar, hebben wij daar doorgebracht. Het is wel eens gebeurd, dat we op een morgen om negen uur reeds bij Sandrien (die ik tevoren reeds noemde) met enkele anderen van Gods volk, op de deel zaten te praten over het werk Gods. Het was menigmaal een verkwikking, een Elim in de woestijn, zoals we daar onder het volk des Heeren mochten verkeren, ook na de kerkdienst en vooral in de week kwamen er van diverse plaatsen buiten Opheusden verschillende van Gods volk onder het gehoor van Gods Woord. De kinderen die nog leven, (enkele zijn er niet meer) van ouderling J. Verwoert weten het nog wel, dat er bij hun ouders in huis bijna geen plaats meer was om te staan. Ik herinner me nog uit die dagen dat er enkelen op de trap naar de zolder zaten om te luisteren naar de gesprekken. Soms was de nalezing nog beter dan de oogst. Verwoert was een zeer begaafde ouderling, die jaren lang 's zondags in de kerk een preek las, en door de genade Gods stichten mocht door zijn leer en zijn leven; een man waaraan de Heere had vervuld: "Vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen; maar uit alle die redt hem de Heere." (Psalm 34 : 20). Het was een man die bad om de vrede voor Jeruzalem.

Uit het leven van Willem en Antje van Dorland

In het boek *Herdenk de trouw*, 1888-1988, over de Ger. Gemeente (in Ned.) te Opheusden geven de samenstellers enkele dingen weer uit het leven van Willem en Antje van Dorland.

Willem van Dorland werd geboren te Opheusden op 11 maart 1839. Zijn ouders waren Arnoldus van Dorland en Anna Maria Peters. Het is niet bekend of Willem nog enig lager onderwijs heeft genoten. Hij oefende het beroep van boomkweker uit.

Op donderdag 21 april 1859 deed de twintigjarige Willem van Dorland belijdenis voor de kerkenraad van de Hervormde Kerk in Opheusden. Enkele dagen later, op tweede paasdag, deed hij openbare belijdenis. In deze dienst ging de plaatselijke predikant, ds.

H.J. den Boer, voor. Deze diende de gemeente van 1858-1864. Er ging in die tijd waarschijnlijk al het een en ander om in het hart van Willem. Zijn moeder raadde hem ten minste aan een grote zakdoek mee te nemen voor deze bijzondere dienst. Hij vond dat niet nodig maar op blijvend aandringen van zijn moeder deed hij het. Wat gebeurde er?

De Heere gebruikte de prediking om Willem in het hart te grijpen. Hete tranen werden geschreid, vanwege zijn zonde en Godsgemis. De grote zakdoek was niet overbodig. Naderhand kon hij zeggen: 'Waarvan ik een levend lidmaat ben.' Het was een uitwendig en inwendig belijdenis doen.

Rond 1865 was er een boekje met stichtelijke gedichten verkrijgbaar bij W. van Dorland. Hoewel hij toen nog belijdend lidmaat was van de Hervormde Kerk, had hij reeds uitgebreide contacten met diverse afgescheiden predikanten. Ds. J. de Rooij diende de kruisgemeente te Woerden van 1862-1865. Na die tijd vertrok hij naar Amerika, waar hij reeds predikant was geweest. De vriendschap met Willem van Dorland bleef bestaan.

Op zaterdag 6 december 1879 trad Willem van Dorland te Ede in het huwelijk met Antje Evers, dochter van Jan Evers en Jannigje van Asselt. Willem was veertig jaar en Antje tweeëndertig. Zij werd geboren in Rhenen en woonde toen in Ede. (Willem heeft het niet zo gemakkelijk gehad bij Antje; ze was lastig van humeur.)

Willem en Antje gingen wonen in Opheusden. Toen hun huwelijk voltrokken was, gingen zij te voet naar Opheusden. Dat was een hele wandeling voor hen, omdat ze beiden kreupel waren. Het had bovendien enige tijd streng gevroren en het sneeuwde op hun trouwdag. Maar ze moesten toch die dag in Opheusden zien te komen. Toen ze bij de Rijn kwamen bleek deze dicht te zitten. De pont kon niet meer varen. Op bepaalde plaatsen konden ze echter over het ijs naar de overkant lopen. En omdat het sneeuwde konden ze zien waar geen ijs was. Zo konden ze met enige moeite de overkant bereiken.

Het was in die tijd gebruikelijk dat de kerkelijke bevestiging plaatsvond op de eerste zondag na de huwelijksvoltrekking. Dat was ook met dit huwelijk het geval.

Omdat Willem al enige tijd niet meer kerkte in de Hervormde Kerk, maar in de schuur van Thomas Brienissen, vond de huwelijksbevestiging in deze schuur plaats. Ds. E. Fransen ging in deze dienst voor.

Willem en Antje gingen wonen op 'Willekeshof', een grote boerenwoning, die eigendom was van Otto van de Pol Thzn. Het werd in tweeën bewoond. Aan de ene zijde woonde Otto's zoon Aalbert en zijn vrouw Hendrika van de Kraats uit Ede.

Antje was naaister bij de familie Van de Kraats in Ede toen ze daar woonde. Zodoende kenden zij elkaar en kregen Willem en Antje zonder problemen het andere gedeelte van dit huis. De voorwaarde was dat Antje het naaiwerk voor de familie zou verzorgen en Willem de boomgaard die bij de boerderij hoorde. Tevens moest hij toezicht houden op het vee van zijn bureu. Hij had bovendien een stukje grond voor zichzelf om groenten en fruit te telen. Willem had ook een paar koeien die in de winter op de boerderij mochten worden gestald. Dit alles was de eigenlijke huur. Ze betaalden elkaar met gesloten beurzen.

Willem van Dorland werd enkele malen als ouderling gekozen, maar hij bedankte steeds omdat hij meende geen roeping te hebben. In 1894 werd hij weer gekozen en hij nam het ambt aan. Maar het werd veel bestreden. De satan besprong hem van alle kanten zodat hij in 1897 weer bedankte.

In 1898 werd hij opnieuw gekozen en langs een wondere weg heeft hij het ambt toen aan mogen nemen. Wat gebeurde er?

Van Dorland moest toezicht houden over het vee van zijn huiseigenaar. Hij had in die omgeving een schuilhut. In de herfst van 1898 was hij in die hut aan het teenhout snijden, wat de mandenmakers gebruikten. Op een gegeven moment hoorde hij duidelijk zijn naam roepen. Hij liep naar buiten, maar zag niemand en ging naar binnen. Dit gebeurde driemaal. Toen werd hij bepaald bij Samuël die door de Heere geroepen werd.

Willem kon goed met de jeugd omgaan. Op de catechisatie zei hij op een keer: 'Kinderen, laten wij eens één keer van de normale gang afwijken.' En hij behandelde toen Psalm 95 van het begin tot het einde. Een van deze catechisanten zei, toen zij oud geworden was, dat het zo'n indruk had nagelaten, dat het nog glashelder in haar hart opgesloten was. Ze zei: 'Hij had geen kinderen maar toen had hij een groot gezin.'

Opmerkelijke voorvallen gebeurden onder de bediening van ds. Roelofsen. Op een droge zomerdag liep Willem van Dorland in het veld. Hij hoorde het vee loeien van honger omdat alles verdroogd was. Dat sloeg naar binnen. Hij ging hiermee naar ds. H. Roelofsen en zei: 'Dominee, het vee schreeuwt naar God en wij zwijgen, we moeten een bidstond houden.' Ds. Roelofsen liep met dezelfde zaak en zo werd besloten. De volgende zondag maakte ds. Roelofsen bekend dat nog diezelfde avond een bidstond gehouden zou worden vanwege de droogte.

Van Dorland spoorde Antje aan een paraplu mee te nemen. Maar Antje zei: 'Man, de hemel is van koper en de aarde van steen.' Willem zei nogmaals: 'Antje, een paraplu meenemen.' Antje gehoorzaamde.

In de avonddienst sprak ds. Roelofsen uit Jeremia 3:3: 'Daarom zijn de regendruppelen ingehouden en er is geen spade regen geweest. Maar gij hebt een hoerenvoorhoofd, gij weigert schaamrood te worden.'

Aan de hand van deze tekst wees de predikant erop dat onze zonden de oorzaak zijn van alle ellende hier op aarde. Deze preek werd gehouden in de grote schuur bij Piet Baars aan de dijk in de Koningsstraat, omdat de kerk geschilderd moest worden.

Direct na de kerkdienst begon het hard te regenen, alleen in Opheusden, zodat van naburige dorpen er mensen kwamen kijken naar dit opmerkelijke wonder.

Op een dankdag of biddag kreeg Van Dorland volk van Ede en omgeving, ook uit de Boven-Betuwe. Zij waren naar Opheusden gekomen, om de prediking van ds. Roelofsen bij te wonen op deze afzonderingsdag.

Het was de bedoeling om dan bij Willem en Antje het middagmaal te gebruiken. Maar Antje zat in grote nood, want ze had niet genoeg eten in huis. Ze zei het tegen Willem en die antwoordde: 'De Heere zal daarin voorzien.'

Wat gebeurde er? Op 'Blaauw Hekke' zou iemand gaan trouwen. Alles was de vorige dag klaargemaakt. Maar het huwelijk kon niet doorgaan, vanwege ziekte van een van beiden. Toen werd besloten dat ze alles bij Van Dorland zouden bezorgen, omdat bekend was dat daar veel volk was. Zo kon Antje haar gasten van een rijke maaltijd voorzien.

11. LINA VAN DE KOLK, Opheusden; 2-1-1904 - 12-2-1999

Een moeder in Israël

Door Dr. P. de Vries

Boekbespreking

In de Hervormde Gemeente van Opheusden heeft in de zeventiende en achttiende geen bekende oudvader gestaan. Wel bleef deze gemeente bewaard bij de gereformeerde waarheid toen vanaf het einde van de achttiende eeuw de Hervormde Kerk in steeds dieper verval raakte. Bekende en minder bekende predikanten hebben haar gediend. Ik noem ds. A. van Herwaarden, die dodelijk door de bliksem getroffen werd, terwijl hij op de preekstoel stond. Ik denk ook aan ds. J.W. Felix, één van de leidinggevende figuren van de Confessionele Vereniging, de eerste richtingsorganisatie in de Hervormde Kerk die het doel had haar uit haar diepe verval op te richten.

In 1980 gaf de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente in Nederland een boekje uit over het gezelschapsleven in Opheusden. Vorig jaar verscheen bij uitgeverij Den Hertog een herziene en uitgebreide herdruk. De uitbreiding heeft met name betrekking op de opname van een groot aantal niet eerder gepubliceerde brieven. *Wie zijn zij en vanwaar zijn zij gekomen? Uit het gezelschapsleven in Opheusden*, red. ds. A. van Voorden, uitgave Den Hertog Houten.

Als oud-predikant van de Hervormde Gemeente van Opheusden heb ik met belangstelling van deze uitgave kennis genomen. We vinden in deze uitgave onder andere een uitgebreide beschrijving van het leven en het ambtswerk van ds. J. Schoonderbeek die vanaf 1794 tot 1801 de gemeente diende. Over zijn innerlijk leven schreef deze predikant: 'Ik kan niet geloven zonder licht, niet liefhebben zonder verwarming en vertrouwen zonder sterkte. O. ik ben een afhankelijk mens van de invloed door Gods dierbare genade en verbeurde Geest van Christus. In Nijkerk maakte ds. Schoonderbeek - evenals met ds. Moorrees die samen met hen deze gemeente diende in Nijkerk - een tweede opwekking mee na de opwekking die in deze gemeente in de achttiende eeuw had plaats gevonden.

Van Jan van Drumpt (1761-1848) is het door hem zelf geschreven verhaal over zijn bekeringsweg opgenomen. Dat geldt ook voor Jantje van Schaik-van de Waerd. Het eerste deel daarvan is verloren gegaan. Men zegt dat haar man die heel anders tegen de dingen aankeek, het na haar dood eraf gescheurd zou hebben. In eenvoudige woorden schrijft zij over haar omgang met God door Christus.

In de jaren zeventig van de negentiende eeuw voltrok zich in de Hervormde Gemeente van Opheusden een scheuring. Ds. J. Verweij die in 1870 aan Opheusden werd verbonden, was weliswaar rechtzinnig, maar een niet onbelangrijk deel van de gemeente miste het bevindelijk element in zijn prediking. Op verzoek van een aantal Opheusdenaren werd de kruisdominee ds. E. Fransen gevraagd voor te gaan. In 1888 kwam het tot de vorming van een gemeente. Aanvankelijk oriënteerde men zich op de Doleantie, maar al spoedig bemerkte men dat het geestelijk klimaat daar niet was wat men begeerde. Zo kwam men bij de kruisgemeenten terecht. Door de vereniging tussen Kruisgezinden en Ledeboerianen kwam men binnen de Gereformeerde Gemeenten. Het zal duidelijk zijn dat ik mijn vragen heb over deze kerkelijke weg. Echter, er valt niet te ontkennen dat juist velen van Gods volk in deze tijd de Hervormde Gemeente de rug toekeerden en evenmin dat in de eerste tientallen jaren

van haar bestaan het geestelijk leven in de Gereformeerde Gemeenten rijk heeft gebloeid. We zouden nu van een opwekking op plaatselijk niveau spreken. Ik heb in de tijd dat ik in Opheusden stond door de ouderen vaak de namen van Johannes Verwoert, IJzak van Dam en mevr. Van de Pol-Segers horen noemen.

Lina van de Kolk was de laatste vertegenwoordiger van het gezelschapsleven zoals dat voor de Tweede Wereldoorlog in Opheusden heeft gebloeid. Cultureel gezien werd met haar sterven een tijdvak voor de gemeente van Opheusden definitief afgesloten. Echter, de Heere werkt door en Hij leert nog steeds mensen dezelfde taal. Ik geef dat weer in de woorden van Lina van de Kolk uit één van haar brieven: 'Wat de Heere schenkt, laat kracht na. Mocht het ons te beurt vallen in deze moedbenemende tijd om veel Zijn gangen te vernemen. O geliefde, met die uitlatende liefde van Hem kunnen we alle druk en kruis trotseren.'

Inleiding

De uitdrukking moeder in Israël komen we tegen in Richteren 5 vers 7. Daar gebruikt Debora deze omschrijving voor zichzelf. Met moeders in Israël bedoelen we vrouwen die thuis waren in het Woord van God, die geoefend waren in de kennis van Christus en die zo meer dan eens ver buiten de grenzen van de kerkelijke gemeente waartoe zij behoorden, hun plaats hebben gehad in de opbouw en stichting van Gods kerk. Het leven van de grote negentiende-eeuwse theoloog Abraham Kuyper heeft een ingrijpende wending ondergaan mede doordat hij in zijn eerste gemeente Beesd een jonge vrouw ontmoette met de naam Pietje Baltus. Deze eenvoudige boerenvrouw bleek goed thuis in Calvin en de oudvaders en Kuyper werd diep getroffen door haar geestelijk inzicht in het Woord van God. Zijn leven lang stond op zijn bureau een portret van deze vrouw. Duidelijk is dat hij zich blijvend aan haar en aan de vroomheid die zij vertegenwoordigde, verbonden heeft geweten, ook al heeft hij later een aantal inzichten ontwikkeld waar Pietje Baltus minder verblijd mee moet zijn geweest.

In Bleskensgraaf was er in de twintigste eeuw **Fijgje Bons**. Fijgje Bons is nooit getrouwd geweest, maar geestelijk heeft zij vele kinderen voortgebracht. Predikanten kwamen bij haar en ontvingen van haar geestelijk onderwijs. Zo was Fijgje Bons bijzonder bevriend met de bekende ds. P. Zandt, die vele jaren de SGP in de Tweede Kamer heeft vertegenwoordigd.

Geestelijk leven in Opheusden

In mijn vorige gemeente Opheusden ben ik in contact gekomen met een vrouw die je ook zo'n moeder in Israël zou kunnen noemen. Zij heette Sammelina van de Kolk. Zij behoorde niet tot de Hervormde Kerk, maar zij bracht wel in de praktijk tot uiting dat zij één heilige, algemene, christelijke kerk geloofde.

Toen ik begin 1999 haar overlijdensaankondiging las in het Reformatorisch Dagblad las, kwamen de woorden uit Hosea 14 vers 4 'Immers zal een wees bij U ontfermd worden' in mijn gedachte. Evenals Fijgje Bons is Lina van de Kolk nooit getrouwd is geweest. De Heere heeft echter in haar leven in tijdelijk en geestelijk opzicht betoond dat Hij een Vader is der wezen. Lina van de Kolk heeft een hoge leeftijd bereikt. In de leeftijd van 95 jaar heeft de Heere haar tot Zich genomen in Zijn eeuwige heerlijkheid. Zij was geboren en getogen in Opheusden. Vele jaren heeft zij in een huisje aan de Rijnbandijk gewoond. Toen dit voor haar teveel werd, nam zij haar intrek in een bejaardenwoning in het centrum van Opheusden.

De laatste periode van haar leven heeft Lina van de Kolk in het zorgcentrum 't Anker in

Kesteren gewoond. Dat was al zo toen ik, nu ongeveer veertien jaar geleden, predikant werd in Opheusden. Zo eens in de twee tot vier maanden bracht ik haar daar een bezoek. Het was één van de mensen aan wie ik mij zeer verbonden heb gevoeld. Zij behoorde, zoals ik al schreef, niet tot de Hervormde Kerk, maar dat stond de gemeenschap der heiligen niet in de weg. Lina van de Kolk was een levend lid van de ene heilige algemene christelijke kerk. Zij begeerde ook een vriend en metgezel te zijn van allen die Gods Naam ootmoedig vrezen. Lina van de Kolk is gedoopt en opgegroeid in de Gereformeerde Gemeente van Opheusden, die toen nog niet door scheuring in tweeën was gebroken.

Vóór de Tweede Wereldoorlog heeft in de Gereformeerde Gemeente van Opheusden het geestelijke leven gebloeid. We zouden tegenwoordig van een opleving op plaatselijk niveau spreken. Dat was onder de predikanten Roelofsen, Van Oordt en Van Reenen. Er waren toen in die kring vele leesbare brieven van Christus, die met vrijmoedigheid mochten getuigen van de hoop die in hen was. Van deze generatie was Lina van de Kolk de laatste vertegenwoordiger.

Al weer enige tijd geleden las ik de autobiografie van wijlen ds. M. Hofman. Ds. M. Hofman heeft de Gereformeerde Gemeenten van vóór de Tweede Wereldoorlog gediend. In deze autobiografie trof ik hetzelfde geestelijke klimaat aan waarin Lina leefde.

Doop en Avondmaal

Veel heeft Lina mij verteld over het geestelijk leven dat vroeger in de Gereformeerde Gemeente van Opheusden werd gevonden en ook over datgene wat de Heere in haar eigen leven had gedaan. Al jong verloor zij haar moeder. Dat heeft de Heere aan haar hart willen heiligen. Zij werd niet alleen letterlijk wees, maar zij werd ook wees bij God. Lina was nog maar een ongeveer één jaar oud toen ds. Roelofsen Opheusden verliet. In de gesprekken die ik met haar had, heeft zij echter zijn naam veel genoemd. Blijkbaar heeft ze van de ouderen veel over hem gehoord. Ik neem ook aan dat ds. Roelofsen ook na zijn vertrek uit Opheusden nog wel eens een zondag is voorgegaan. In ieder geval heeft Lina me vaak verteld hoe ds. Roelofsen op de catechisatielessen zei: *'Kinderen, laat de Heere je gedoopte voorhoofd zien.'* Ds. Roelofsen wekte de jongelui op om de doop als pleitgrond te gebruiken. Wij hebben immers geen rechten, maar met de doop onderstreept God dat hij rechtelozen genade wil bewijzen, opdat een wederhorig kroost altijd bij Hem zou wonen.

Onder ds. Van Oordt mocht Lina voor het eerst het Avondmaal gebruiken. Ds. Van Oordt was daarover zeer verblijd. Hij had er al langere tijd naar uitgezien dat zij openlijk de Naam des Heeren zou belijden. Lina zelf heeft echter op die eerste avondmaalsgang veel strijd gehad. De Heere kwam echter niet lang daarna over en gaf haar meer zekerheid.

De bekeringsweg die de Heere met haar is gegaan, was eigenlijk heel eenvoudig. Ook Lina zelf was zowel in natuurlijk als in geestelijk opzicht de eenvoud zelf. Toen ik haar leerde kennen, was zij een geoefende christin aan wie je kon bemerken dat zij veel zelfkennis en veel kennis van Christus bezat. Zij verwachtte echter niet dat je hoog tegen haar op zag. Zij zag graag dat mensen hoog tegen de Heere opzagen en het van Hem alleen verwachten. Onder andere uit deze houding bleek dat zij werkelijk een geoefende christin was. Lina van de Kolk beschikte over een grote dosis mensenkennis. Ik heb in de contacten met haar veel mogen leren. Er zijn tal van uitspraken die ik mij van haar herinner.

Aan de kant van Christus

Lina van de Kolk heeft veel geleden onder de geestelijke neergang in de kring waarin zij

opgegroeid was. Na de Tweede Wereldoorlog begon in de Gereformeerde Gemeente van Opheusden het geestelijk leven te tanen. In eerste instantie ging de scheuring van 1953 de gemeente van Opheusden voorbij, maar in 1956 koos de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente van Opheusden de zijde van de uitgetreden. Een aantal gezinnen kon zich hier niet mee verenigen en zo ontstond er ook een synodale Gereformeerde Gemeente. Lina heeft zich nooit onttrokken aan de oorspronkelijke gemeente, maar zij hield zich volledig buiten de kerkstrijd, die gezinnen verscheurde en zo verwoestend was voor het geestelijke leven. Leden van de Gereformeerde Gemeente synodaal en uitgetreden hebben wel gestreden over de vraag aan welke kant Lina stond. Als het aan haarzelf werd gevraagd, zei ze heel eenvoudig: *'Aan de kant van Christus'* en daar liet zij het bij.

Gezien haar zwakke gezondheid ging zij in die jaren al niet meer naar de kerk. Haar geestelijke voedsel vond ze in de oudvaders. Zij was in het bijzonder gesteld op de geschriften van Thomas Boston. De wijze waarop deze sprak over wet en evangelie, veroordeling en vrijspraak, schuld en vergeving, vertolkte de diepste gevoelens van haar hart. In de kring waarin zij in Opheusden was opgegroeid, voelde zij zich geestelijk steeds meer een eenling. Bij het ouder worden vielen haar geestelijke vrienden meer en meer weg. Zij miste ook de prediking en het geestelijke leven zoals die voor de Tweede Wereldoorlog in Opheusden in de Gereformeerde Gemeente werd gevonden. Dat was een prediking die zowel ernstig, onderscheidend en ook gunnend was. Dat laatste element miste zij later maar al te zeer. Met het strijden voor eigen kerk en partij heeft zij zich nooit kunnen verenigen. Zij heeft mij meer dan eens gezegd: 'Ds. De Vries, zal ik het u eens zeggen: Ds. Roelofsen, Van Oordt en Van Reenen spraken gunnend. Zij bedoelden je eigen heil. Zij hadden het niet zoveel over de kerk, maar des te meer over Christus. Toen zijn er vele mensen tot bekering gekomen. Nu is het rechtzinnigheid, hardheid en strijden voor de kerk, maar van bekering tot God horen we niet meer.'

Dat laatste was natuurlijk niet helemaal waar en dat ook heb ik haar ook meer dan eens gezegd, maar ik kon haar wel helemaal volgen in datgene waarover zij verdrietig was.

Een metgezellin van allen die Gods naam ootmoedig vrezen

Lina van de Kolk had vrienden en bekenden in het gehele land. Toen zij nog aan de Rijnbandijk woonde, werden er in haar huisje regelmatig gezelschappen gehouden. Zij betuigde mij dat dan vaak op wonderlijke wijze de tegenwoordigheid van de Heere werd gevoeld.

Ook in het 't Anker in Kesteren kreeg zij veel bezoek. Er kwamen niet alleen mensen uit de Gereformeerde Gemeente in Nederland, de kerk waartoe zij zelf officieel behoorde, maar ook uit de Gereformeerde Gemeenten synodaal, de Hervormde Kerk, Christelijke Gereformeerde Kerken en daarnaast verschillende soorten oudgereformeerden en tenslotte thuislezers van allerlei signatuur, onder wie volgelingen van wijlen ds. J.P. Paauwe.

Lina zei me eens: 'Ds. De Vries, ik doe maar net als Paulus, ik ontvang allen die tot mij komen.' Humoristisch voegde ze er dan aan toe: 'Al zie ik de één wel liever komen dan de ander.' Dan ging het haar niet om de kerk, maar om datgene wat er in mensen leefde en waaruit zij spraken. 'Voor mij is er maar één richting', zei ze dan en 'Dat is door U, door U alleen om het eeuwig welbehagen.'

Het bejaardencentrum in Kesteren had trouwens een kerktelefoonaansluiting van de Hervormde Kerk. Zo lang haar lichaam het toeliet, heeft Lina elke zondag naar deze diensten geluisterd. Eerst naar ds. Vermeer die tot voor kort de Hervormde Gemeente van Epe diende, en later naar ds. Buijs en daarnaast naar de gastpredikanten die voorgingen. Meerderen uit de kring waartoe zij behoorde, konden dat niet zo goed

volgen. Maar Lina zei heel eenvoudig: 'Of een dominee nu van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland is of van de Hervormde Kerk, hij moet door de Heere bediend worden. En wij moeten daarom vragen, anders kunnen we geen zegen verwachten. Die zegen moeten we niet van een mens verwachten, maar God wil er wel een mens voor gebruiken.'

Zo droeg zij ook biddend de dienstknechten van God, tot welk kerkverband zij ook behoorden, aan de Heere op. Zowel onder Gods knechten als onder Gods kinderen voelde zij zich verbonden aan zuchters, aan mensen die geen hoge gedachten van zichzelf hadden. Dan zei ze me zo vaak: 'Met zulke mensen zucht ik mee.'

Nuchterheid

In het kerkelijke leven zijn er ook mensen tegen wie heel hoog wordt opgezien, mensen die door anderen op een voetstuk zijn gezet, maar daar inmiddels ook zelf niet graag meer afstappen. Niemand durft ze eigenlijk tegen te spreken. Stel dat er een voorzichtig vraagteken bij het geestelijke leven van zo'n persoon wordt geplaatst, omdat de vruchten van de Geest toch niet zo duidelijk zichtbaar zijn, dan wordt dat soms bijna als heiligheidschennis gezien. Van die houding heb ik bij Lina echter nooit iets gemerkt. Voor haar waren alle mensen gelijk. Of het dominees, ouderlingen of gemeenteleden waren, of zij nu behoorden tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland of tot de Hervormde Kerk, zij vroeg slechts of het waarheid in het binnenste was.

Lina was ook bijzonder nuchter. Dat blijkt wel uit het volgende: Lina kreeg eens op maandagmorgen bezoek van een moeder van een groot gezin. Die had speciaal haar zondagse zwarte kleding aangetrokken om Lina te bezoeken. Zij moest in geestelijk opzicht nog veel leren, zo zei ze, en ze hoopte door Lina onderwezen te worden. 'Dat u nog veel moet leren is duidelijk,' zo zei Lina, 'in ieder geval dat u als moeder van een groot gezin niet op maandagmorgen in uw zondagse kleding bij mij op bezoek moet komen.'

Voor eeuwig thuis

Ondanks haar zwakke gezondheid is Lina van de Kolk zeer oud geworden. Toen één van de personeelsleden van 't Anker eens tegen haar zei: 'Lina, misschien wordt je wel honderd', gaf zij de volgende opmerkelijke reactie: 'Dat zal toch niet gebeuren, want ontbonden te zijn en met Christus te zijn, is mij verreweg het beste.'

Een andere reactie getuigde van dezelfde levenshouding. Een echtpaar uit het Westen kon in het bejaardencentrum in Kesteren niet wennen. Zij wilden op een gegeven moment naar Dordrecht. Tegen Lina zeiden ze: 'Wij voelen ons hier niet thuis.' 'Ik ook niet', zei Lina. Het echtpaar wilde toen weten of Lina ook verhuisplannen had. Wel die had ze, maar anders dan het bewuste echtpaar dacht, en zij vertelde dat zij er naar uitzag deze aardse tabernakel te verlaten om het eeuwige gebouw dat de Heere voor haar bereid had te mogen betrekken.

Lina van de Kolk heeft veel mogen vertellen over de Heere en Zijn dienst, over de betekenis van de Persoon en het werk van Christus in haar leven. Toch bleef zij bij dat alles een klein mensje die het alleen van de Heere verwachtte. Dat kwam omdat zij zo'n diep inzicht had in de verdorvenheid van de mens ook na het ontvangen van genade. Dan zei ze tegen me: 'Ach ds. De Vries, aan elke Godsbedoeling kleeft een eigenbedoeling.' Dat voelde zij ook zo bij zichzelf. Het is goed dat wij vertellen wat de Heere aan onze ziel heeft gedaan en toch komt er altijd weer iets in mee van het eigen ik. Daar was Lina van de Kolk diep van doordrongen. Zij kon dan ook alleen maar roemen in het bloed en de gerechtigheid van Christus. Lina sprak in verband met de eigenbedoelingen van de mens, over 'dat eigenlievend ik'. Zij wenste ervan verlost te worden.

Zij overleed op 95-jarige leeftijd op 12 februari 1999. De rouwkaart vermeldt Psalm 25. De begrafenis op 16 februari op de Algemene Begraafplaats aan de Markhof, gelegen aan de grens van Kesteren en Opheusden, werd door velen bijgewoond.

Bij haar begrafenis heeft ds. J. Karens van de Gereformeerde Gemeente synodaal van Opheusden in de aula gesproken en op het graf ds. Roos van de Gereformeerde Gemeente in Nederland (Ja, allen die U verwachten, zullen niet beschaamd worden. Psalm 25:3.) Eenvoud siert ook haar grafsteen, waar alleen vermeld staat: Ter nagedachtenis aan Sammelina van de Kolk.

Daar tussen Kesteren en Opheusden mag haar stof rusten tot de jongste dag, terwijl zij met haar ziel nu God al ongestoord mag groot maken. Wat zal het zijn als al de heiligen met ziel en lichaam God eeuwig zullen verheerlijken in het nieuwe Jeruzalem. Daar is God alles en in allen. Daar zijn Gods kinderen ook alle strijd, verdriet en eenzaamheid voor goed te boven. Het is een zegen als er in het kerkelijke leven Naomi's zijn die voor anderen een wegwijzer zijn om tot de keuze van Ruth te komen. De Heere geve dat allen met Ruth de goede keuze leren doen en belijden: 'Uw volk is mijn volk en Uw God, mijn God' en dat wij met de kerk van alle eeuwen en plaatsen toch mogen bidden: *'Kom Heere Jezus, ja kom haastiglijk.'*

Enkele brieven aan Betje Duijzer te Brakel

Overgenomen uit: *Uw gangen zo vol roem en eer.*⁹

Door J.P. Neven

1ste brief

Opheusden, 4 december 1964

Geliefde vriendin,

Met deze kom ik u vriendelijk bedanken voor uw hartelijke brief met inhoud en heb uit uw schrijven vernomen dat jullie nog in vrede en liefde bij elkander zijt geweest, wat nog een groot voorrecht is in deze diep treurige tijd. Daar er bijna niet meer twee kunnen samengaan, hetwelk een bewijs is dat het leven zo ver zoek is. Het is wel een beredeneren maar niet een beleven, want dat komt in de vrucht wel openbaar.

Geliefde vriendin, het is zo waar als u schrijft: gelukkig dat we de oudvaders nog mogen hebben, die spreken nog nadat ze gestorven zijn. Hetzij tot lering of onderwijzing of vertroosting, zo de Heere voor ons nuttig acht. Ik mocht u zo verstaan: hoe ouder dat u wordt, hoe afhankelijker. O geliefde, als er nog een zuchtje van ons bij moest, dan was het nog voor eeuwig kwijt. Wat is dan die veertigjarige woestijnreis toch nuttig en profijtelijk, zoals Fransen zegt, om zichzelf te leren kennen en ze als een naakt en uitgeteerd volk het land Kanaan binnen te leiden. Het zijn wegen die voor het vlees niet begeerlijk zijn, maar zo profijtelijk voor het zielenleven. Die schrijvers die u aanhaalt heb ik niet. Maar Comrie heb ik wel eens gelezen. Dan mag hij toch wel eens met de dichter zeggen: *Schoon ik nog alles mis, het kan toch mijn hart en zinnen strelen.*

Geliefde vriendin, als de eerstelingen al zo zalig zijn, wat zal dan de volle oogst eens wezen. Wat kan hem dat bij tijden onder al de bestrijdingen heen doen uitzien naar de volmaking, om Hem te mogen bezitten tot ons eeuwig Al, waar onze afgeloste vrienden ten volle in mogen delen. Als ons daar een indrukje van mag geschonken worden, dan kan het me wel eens toeschijnen de verre afstand tussen hen en ons.

Geliefde vriendin, als hij op zichzelf ziet, dan kan het nooit: de zee van voren en Farao met zijn heir van achteren. Daarop ziende, dan moet ik zo menigmaal zeggen: wat zal het een wonder wezen als we er eens goed mogen doorkomen. Maar ik mocht er vanmorgen nog eens een ogenblikje doorzien met die woorden die zo in mijn hart kwamen: *Zij hebben overwonnen door het bloed des Lams.* Geliefde vriendin, daar zal het alleen door kunnen. Dan mag hij nog weer moed scheppen dat de zaligheid in een Ander ligt.

De laatste tijd heb ik het erg moeilijk gehad, hoewel ik niet durf te ontkennen dat de Heere mij komt te ondersteunen. Ik heb zelf een moeilijk lichaam en heb twee zusters waar ik nogal steun van had, maar één is er naar Nieuw-Zeeland voor zeven maanden, dus daar ben ik de steun van kwijt, en mijn andere zuster heeft vroeger gelegen voor haar longen en staat om het half jaar onder controle. Ze is weer doorgelicht en het schijnt niet goed te wezen. Nu is ze naar Utrecht geweest voor foto's, dus dat staat ook zorgelijk. Zo maakt het ene plaats voor het andere. Ach geliefde, het is bij tijden mijn enig ademtochtje met de dichter: *Hoed mijn ziel en red ze uit noden.*

Nu, geliefde vriendin, mijn briefje is ongemerkt vol en ik eindig met de hartelijke groeten. Ook uw kinderen. En 's Heeren bijstand en ondersteuning toegewenst in uw hoge ouderdom is de bede en wens van uw onwaardige vriendin

Lina van de Kolk, en nog eens vriendelijk bedankt.

⁹ Uitgave Den Hertog, Houten

2^e brief

Opheusden, 3 augustus 1965

Geliefde vriendin,

Daar ik van uw dochter gehoord heb dat uw lichaam steeds meer begint af te breken, ligt het in mijn hart om u, mocht het wezen met de hulpe des Heeren, een lettertje te mogen schrijven.

Och, geliefde vriendin, wat zijn we toch in alles diep en steil afhankelijk van de beïnvloeding van die dierbare Geest, Die ons alleen in de rechte wegen kan leiden. Want de onze zijn altijd verdraaid en verkeerd. Vandaar, geliefde vriendin, dat we meer in onze diepe bondsbreuk mochten ontdekt worden, en met de dichter leren uit te roepen: *Och, schonkt Gij mij de hulp van Uwen Geest.* Geliefde vriendin, wat krijgt hij daar bij tijden en ogenblikken toch een behoefte aan, en het mocht vanmorgen met de dichter mijn zielszucht wezen:

Want beter dan dit tijdelijk leven

Is Uwe goedertierenheid.

Och, wierd ik derwaarts weer geleid.

Dan zou mijn mond U de ere geven.

Och geliefde, wat kan daar toch zijn hart naar uitgaan, om eens verlost te mogen worden van zijn diep verdorven bestaan. Dat zelfs de apostel nog deed uitroepen: *Wie zal mij nog eens verlossen van een lichaam der zonde en des doods?* En ach, geliefde vriendin, wat wordt het toch steeds benauwder op aarde. We kunnen zo duidelijk zien dat de Heere een twist heeft met de inwoners des lands. Maar daar is geen stem of opmerking bij de mens te vinden.

Zondagmorgen in mijn eenzaamheid mocht ik nog een preekje van Boston lezen over die woorden: *Weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden.* Alles komt die man zo te beschrijven hoe het zal wezen. En ach, geliefde vriendin, dan is de tijd donker. Voor alles zijn het de sabbatschending, onrechtvaardigheid, onbetrouwbaar tegenover elkander, moorden, onreinheid, verbreking van huwelijksbeloften, liefdeloosheid onder elkander. Alles wordt vervuld. Wat hebben die mensen toch een gezicht gehad in deze tijd. Ach, geliefde vriendin, mocht het ons samen vergund worden om met een wenende ziel over de aarde te mogen gaan, en dat het met de Emmausgangers een heilig verlangen mag worden aan de troon der genade. Want het Koninkrijk Gods wordt met geweld genomen en de geweldigers nemen hetzelfde met geweld.

Verder hoop en wens ik u van harte toe dat de Heere u veel Zijn nabijheid mag doen ondervinden. Dat verzacht al het andere. En als de aardse tabernakel mag worden verbroken, dat de Heere u dan een ruime ingang mag schenken in het Koninkrijk der hemelen. Dat is mijn wens en bede.

Ik eindig met de hartelijke groeten ook aan uw kinderen. En wees in alles den Heere bevolen.

Uw onwaardige doch liefhebbende vriendin Lina van de Kolk.

Met mijn lichaam wordt het ook steeds moeilijker. Het gezwel begint steeds meer te dringen zodat er gedurig bloed begint te komen. Verder mag ik achteraan komen en de Heere blindelings volgen, Die alleen weet wat nuttig en nodig voor ons is. Wees nogmaals hartelijk gegroet.

3^e brief

Opheusden, 9 november 1965

Zeer geliefde vriendin,

Het heeft de Heere behaagd u nog weer een jaar in dit tranendal te laten. Och geliefde, uw begeerte en uitzien zal bij tijden wel anders geweest zijn, wat ik mij zo goed kan indenken. We moeten hier een ieder in zijn wegje 's Heeren raad uitdienen. Och, geliefde vriendin, mochten we samen verwaardigd mogen worden om achter de Borg aan te mogen komen en met Maria aan Zijn voeten te mogen zitten op dat plekje. Dan kan de Heere geen kwaad meer doen, maar wordt bewaarheid: in stilheid en vertrouwen zal uwe sterkte zijn. O geliefde, dat gespeend worden aan alles. Dat leert hij in een afbrekende weg verstaan. Dan zegt Johannes met waarheid: *Hij moet wassen, maar ik minder worden*. Och, wat komt hij aan de weet dat rechterogen moeten worden uitgestoken en rechterhanden worden afgekapt. Het zijn pijnlijke wegen voor het vlees, maar o zo profijtelijk voor het zieleleven.

Wat is die kruisiging toch nuttig, want ach, vriendin, we slaan de pinnen nog zo vast in, en daarom zegt Boston met recht: Er moet telkens nog een slag gegeven worden aan de neiging die nog overblijft in elks aardse leven. Wat krijgt hij dagelijks de pijnlijke vruchten van de zonden in te leven. Och geliefde, die doodstaat van de mens is in geen woorden uit te drukken. Wat kan je dan jaloers zijn op degenen die de Heere heeft ingezameld en die verlost zijn van zichzelf en van alle moeite en verdriet. Want hij komt zo aan de weet dat we met een driehoofdige vijand te strijden hebben, die we alleen in 's Heeren kracht kunnen overwinnen.

De briefjes die u hebt meegegeven van die vrienden en vriendinnen heb ik met aangenaamheid mogen lezen. Je kunt zo merken dat de Heere toen nog zo met Zijn Geest afdaalde en dan wordt het een vanzelfsheid om elkanders lasten te dragen.

En die brief waar u de zieletoestand zo in hebt verklaard onder het lezen van de apostel Paulus en die gemeenschap met de triomferende en strijdende kerk, geliefde vriendin, dat mocht de snaren van mijn hart raken en ik dacht zo: als de eerstelingen al zo zalig zijn, wat zal dan de volle oogst eens wezen. Dan zal met waarheid vervuld worden: *het heeft geen oor gehoord, geen oog gezien, het is in 's mensen hart niet opgeklommen wat Hij doen zal dien die op Hem wacht*.

Nu, geliefde vriendin, met alle gebrek mocht ik u van harte een lettertje schrijven en ga hiermede eindigen, en wens u van harte met uw vrienden en kinderen een gezellige dag toe, en dat de Heere in het midden mag wezen, Die alle ledige schatkamers kan vervullen uit Zijn nooit verminderde volheid.

Wees allen hartelijk gegroet en 's Heeren nabijheid en ondersteuning toegewenst in uw hoge ouderdom.

Van uw onwaardige vriendin Lina van de Kolk.

Met mij gaat het ook moeilijk, maar tot hiertoe heeft de Heere geholpen.

4^e brief

Opheusden, 8 november 1968

Geliefde vriendin,

Daar het de Heere heeft behaagd nog weer een jaar tot uw hoge leeftijd te doen kom ik u en uw kinderen met deze van harte feliciteren. Hoewel ik mij goed kan indenken dat de uitgangen van uw hart menigmaal anders zullen zijn en u met de apostel mag zeggen: *ontbonden en met den Heere te wezen is mij zeer verre het beste*. Wat zijn ze

toch bevoorrecht, geliefde vriendin, die het aardse gedruis zijn ontvloden, verlost van zichzelf en altijd de Heere te mogen bedoelen, en dat zonder te scheiden meer. Dan zegt Groenewegen zo terecht: *Dan zal mijn ziel eerst recht verzadigd wezen.* De koningin van Scheba moest ervan zeggen: De helft is mij niet aangezegd.

Geliefde vriendin, ze zullen straks vrijwillig het kroontje voor het Lam nederwerpen met de uitroep: *Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.* O, mochten onze zielen veel reikhalzend gemaakt worden naar het vaderland hierboven. Want ze hebben wat afgelegd, maar aan de andere kant: wat hebben ze aangedaan. Dat zal nooit uit te spreken zijn, daar moet de man naar Gods hart nog van zeggen in verwondering: *O, hoe groot is het goed, dat Gij hebt weggelegd voor degenen die U vrezen.* Geliefde vriendin, het zal een en al verwondering en bewonderen zijn. En dan zal verstaan worden, dat het een stilzwijgen zal zijn van omtrent een half uur. In de hemel, geliefde, daar zal geen spijt meer zijn, maar anders zou het wezen dat we er hier zo weinig mee bezig waren geweest. Maar daar zal alles volmaakt zijn en de Kanaanieten zullen voorgoed zijn uitgeroeid.

Want ach, geliefde, hoe menigmaal moet hij met de dichter zeggen: *Ik heb vele bestrijders, o Allerhoogste.* En met Josafat: *Want in ons is geen kracht tegen deze grote menigte die tegen ons komt.* En zo gedurig bevreesd ervan overrompeld te worden. Maar ach, geliefde, mag hij met een oogje des geloofs op Hem zien, dan zijn het overwonnen vijanden die de Leeuw uit Juda's stam heeft overwonnen. En zo moeten we telkens van meevallen leven. En het meevallen, geliefde, ligt aan Gods kant. Maar van onze kant is het niets dan tegenvallen.

Verder wens ik u met uw kinderen en vrienden een gezellig daagje toe, en dat de Heere het schenken mag met de dichter: *Dezen vermelden van wagens en die van paarden, maar wij zullen vermelden van den Naam des Heeren onzes Gods.*

Nu, geliefde vriendin, het is gebrekvol geschreven, maar mocht het van harte doen en eindig met de hartelijke groeten. Ook uw kinderen en vrienden.

En wees den Heere en Zijn genade bevolen van uw onwaardige vriendin Lina van de Kolk, en sterkte toegewenst hoor.

5^e brief

Opheusden, november 1969

Geliefde vriendin met uw kinderen,

Daar het de Heere heeft behaagd uw geboortedag te mogen gedenken, kom ik u en uw kinderen met deze van harte feliciteren. Geliefde vriendin, ik kan mij zo indenken dat u gedurig verlangende bent naar de aflegging van uw aardse tabernakel om de Heere op een volmaakte wijze te mogen dienen. Maar ach, geliefde, wat moet hier een ieder Zijn raad uitdienen. Mocht de Heere ons tezamen een hart believen te schenken om Zijn raad hier te mogen uitdienen. Och geliefde, dat zullen we alleen in Zijn kracht kunnen.

Zo mocht zondagmorgen mij, onwaardige, met David de bede geschonken worden: *Ik zal het pad Uwer geboden lopen, als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.* Geliefde, het heeft den Heere behaagd dat ik een preekje van Fransen over de gemeente van Filadelfia mocht lezen met zulk een overeenstemming in mijn hart. Dat was een schone en vruchtbare streek. Maar het had weinig inwoners, omdat het bloot stond voor hevige aardbevingen en vuurspuwende bergen. Er kwamen er wel in kijken, maar braken de aardbevingen los, dan gingen ze op de vlucht. Maar alleen de inwoners van Filadelfia hebben lief en leed afgewacht, en het enige wapen was smekingen en geweën. Geliefde, wat mocht daar mijn hart in verklaard worden. Dan wenst hij toch

niet anders dan met Luther te zeggen: *Hier sta ik, ik kan niet anders. God helpe mij.*
 O geliefde, wat beleven we toch een treurvolle tijd. Wat wordt het benauwd op aarde. Dan is mijn enige verkwikking met een Jeremia in de gevangenis. Mocht de Heere ons samen believe voor- en toebereid te zijn voor Zijn komst en om de kaars brandende te mogen hebben en olie in de lampen. Dat schenke ons de Heere om Zijns Zelfs en groten Naams wil. Ik eindig met de zeer hartelijke groeten. Ook de vrienden en bekenden.

Van uw onwaardige vriendin Lina van de Kolk.

6^e brief, overlijden Betje Duijzer

Opheusden, 21 januari 1970

Geachte familie Duijzer,

Daar ik vanmiddag het overlijdensbericht van uw geliefde moeder mocht ontvangen, kom ik jullie met deze van harte condoleren met het verlies dat voor haar een eeuwige winst mag zijn. Geachte familie, de Heere gaf er mij zo'n mededeling van dat ze het kroontje voor het Lam mocht neerwerpen met de uitroep: *Gij, Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.* Geliefden, dan valt eigen roem voorgoed weg en blijft er niets over dan een roemen in Hem. Maar hier is weer een zuchter minder. Jakob wordt zo dun en zo veel benauwder wordt het op aarde.

En geliefde familie Duijzer, jullie zullen uw moeder veel gaan missen, maar mocht het gemis jullie op de rechte plaats brengen en dat de Heere jullie onmisbaar mag worden, Die toch de Vervuller is van alles. En als straks de ure des doods voor jullie zal aanbreken, wat toch het lot van alle mensenkinderen is op aarde. Want wij hebben allen van de verboden vrucht gegeten en dan zegt Gods Woord: *Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.* Maar mocht de Heere, voor Wie geen ding te wonderlijk is, Zichzelf aan jullie hart believe te openbaren als het enige redmiddel tot zaligheid. En dat de scheiding niet voor eeuwig mag zijn. O, geliefde familie, wat zou dat een weldaad zijn. Straks in het oordeel te staan als dan je geliefde moeder die zo menigmaal voor jullie gezucht en gebeden heeft mocht kunnen zeggen: *Heere, hier ben ik met de kinderen die Gij mij gegeven hebt.*

Gaarne had ik haar de laatste eer willen aandoen, maar wegens mijn lichaam moet ik het laten en eindig met de hartelijke groeten en sterkte toegewenst in dit smartelijk gemis.

Is de hartewens van uw toegenegen

Lina van de Kolk.

Een viertal brieven van Lina aan **Annijje Grolleman** 1899-1974, uit Hasselt zijn bewaard gebleven.

Vanaf haar 20e jaar was Annijje bedlegerig. Ze behoorde bij de Ned. Herv. Kerk. In haar dorp was ze niet in tel, maar bij de Heere uitverkoren en dierbaar. Annijje had een uitgebreide briefwisseling met mensen uit het hele land.

Brief 7

Aan Annijje Grolleman

Opheusden, 30 maart 1965

Geliefde vriendin,

Door 's Heeren goedheid mocht ik vanmorgen uw meelevend briefje ontvangen en met overeenstemming des harten lezen. Wat mocht ik u verstaan, waar u zo aanhaalt over de bediening des Geestes, als dat aan het hart mag toegepast worden. Dan mag men met de dichter zeggen:

*Eenmaal sprak God tot mij een woord,
Tot tweemaal toe heb ik 't gehoord:
Dat 's Heeren zijn de sterkt' en krachten.*

Dat gaat door tot de verdeling der ziel en des geestes, en der samenvoegselen en des mergs. Wat de Heere schenkt, dat laat kracht na. Mocht het ons te beurt vallen in deze moedbenemende tijd om veel Zijn gangen te vernemen en met de dichter te mogen inleven:

*De gangen van mijn God en Vorst,
Wien, schoon Hij 's werelds rijkskroon torst,
Deez' woningen behaagden.*

O geliefde, met die uitlatende liefde van Hem kunnen we alle druk en kruis trotseren. Zo mocht ik zondagmorgen, onder alle omstandigheden, toch zo verlevendigd worden met die woordjes, die zo aan mijn hart werden toegepast:

*Gij hoort hen, die Uw heil verwachten,
O Hoorder der gebeden!
Dies zullen allerlei geslachten
Ootmoedig tot U treên.*

Wat mocht ik toen het vrije Gods bewonderen en dat de Filistijn, de Tyriër met de Moor binnen die Godsstad zouden geleid worden. Ik mocht zo in mijn eenzaamheid ondervinden de zoete gemeenschap met Hem. Dan mag men nog weer vergeten wat achter ligt en jagen naar hetgeen voor ligt.

De Heere is geen ledig Aanschouwer en hoewel ik menigmaal met de dichter moet uitroepen: 'Ik heb vele bestrijders, o Allerhoogste!' mag ik toch op Hem zien, de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, die getriomfeerd heeft over dood, graf en hel. Dan zijn het overwonnen vijanden.

Maar ik mocht zondag Flavel ook zo verstaan, dat hij zo in zijn preekjes zei: 'Zeven volkeren werden uitgeroeid en het land werd verdeeld onder de Israëlieten. De grootste genaden komen door de grootste smarten. Israël kwam in Kanaan door een Rode Zee.'

Wat heeft toch alles zijn rijke betekenis en zal Gods Woord bewaarheid blijven dat de poort eng en de weg nauw is die ten leven leidt. Dat verdorven vlees zit overal tussen en zullen we eenmaal overwinnaar bevonden worden, dan zal het alleen wezen: 'Door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen.' Zo wordt alle roem van het schepsel uitgesloten en blijft het met de apostel: 'Die roemt, roeme in de Heere.'

Verder gaat het met mijn lichaam zeer moeilijk. Liggen gaat nog wel, maar het zitten wordt steeds moeilijker. Zodat ik, als ik het nodigste werk een beetje gedaan hebt,

weer hard naar bed verlang.

Met mijn zuster is het steeds zorgelijk. Vandaag zijn er weer foto's genomen. Ze hoopt morgen naar mij toe te komen, maar de uitslag duurt nog even. Een getrouwde vrouw komt mij bij leven en welzijn helpen met de schoonmaak, als ze bij haarzelf klaar is. Dat mag mijn zuster niet doen. Het is een weduwe en heeft verleden jaar haar man moeten missen.

Ik hoop dat het met uw zuster ook nog mee mag vallen. Het is voor u ook nog een hele steun. Verder, wat het stoffelijke aangaat, komt de Heere het nog zo wel te maken. Mocht de Heere mij er een dankbaar hart voor schenken, om het op te merken. Jentje zal ook wel druk aan de schoonmaak zijn. Het is nu weer een drukke tijd. Zo moet alles hier doorgaan.

Nu, geliefde vriendin, ik eindig met de hartelijke groeten en 's Heeren bijstand en ondersteuning toegewenst in al uw zwakheden en gebreken is de hartenwens van uw onwaardige, doch liefhebbende vriendin.

Mocht het u geschonken worden, gedenk ook mijner in uw verzuchtingen,
Lina van de Kolk

Brief 8

Aan Annigje Grolleman

Opheusden, 8 februari 1966

Geliefde vriendin,

Met deze wil ik u vriendelijk bedanken voor uw meelevend briefje met inhoud. Ik heb uit uw schrijven vernomen dat u heel niet goed bent geweest. Maar het heeft de Heere behaagd u nog wat in dit tranendal te laten. Maar ik mocht u zo verstaan dat u bij tijden uitzierende bent naar de aflegging van de aardse tabernakel. Wat zal dat wezen om eens verlost te mogen zijn van zichzelf en met Zijn beeld verzadigd te mogen worden.

Het wordt zo bang en benauwd op aarde. Je kunt ze met jaloersheid nazien die de Heere nog bijtijds komt in te zamelen. Het is voor de dag des kwaads. Mocht de Heere ons schenken om dicht bij Hem te schuilen, want onder Zijn vlerken zullen we alleen veilig zijn.

Zondagmorgen mocht ik toch zo verkwikt worden onder het lezen van een preekje van ds. Fransen over de woorden: 'En hebben beleden dat zij gasten en vreemdelingen op de aarde waren.' Die man kwam daarin zo kostelijk het vreemdelingschap te verklaren en dat het een volk was dat alleen zou wonen. Wat kwam de Heere het wel te maken. De eenzaamheid mocht een zalige gemeenschap met Hem zijn en ik mocht toen met mijn hart zingen:

*'Hij heeft gedacht aan Zijn genade,
Zijn trouw aan Isrel nooit gekrenkt.'*

Wat mag men het vrije Gods dan bewonderen. Alles paste toen vanbinnen. Fransen heeft zo echt naar mijn hart gesproken. Als de blinkende Morgenster in hun hart opgaat hoe dat ze dan alles in zichzelf kreupel, verminkt en onrein zien. Hun gebeden, zuchten en tranen niet anders dan een zwart register van schuld, dat van de aarde tot de hemel raakt. Dat dát nu juist aangenaam bij de Koning maakt. Dan mag men de dichter nastamelen:

'Uit vrije goedheid waart Gij haar, een vriendelijk Beschermmer.'

Wie kan dat wonder vatten dat nu juist voor de ellendige het land is bereid. Och geliefde vriendin, mocht het ons in deze zeer bange tijd met koning Josafat vergund worden, toen hij zei: 'In ons is geen kracht tegen deze grote menigte die tegen ons

komt, en wij weten niet wat wij doen zullen; maar onze ogen zijn op U.'

Mocht de Heere onze steun en sterkte zijn in het verdere van ons leven, in wat Hij voor u en voor mij nog heeft weggelegd. Dat ons een zuchtend leven mocht geschonken worden onder alle gruwelen die er worden bedreven. En we straks met Baruch onze arme ziel als een buit mogen uitdragen. Dat schenke ons de Heere alleen om Zijns Zelfs en Zijns groten Naams wil.

Ik eindig met de hartelijke groeten. Gelukkig dat het met A. Swets iets beter wordt en dat het met vrouw Duijzer naar omstandigheden ook nog gaan mag. Jakob wordt zo dun, hè.

Wees nogmaals hartelijk gegroet en een aardigheidje voor fruit. Kolen moet ik zelf halen, maar tot hiertoe heeft de Heere mij ondersteund om het te kunnen doen. Mijn zuster komt van de week om het werk te doen. Gelukkig dat ze het nog kan. Och, mocht u ook mijner believen te gedenken in uw verzuchtingen,
Lina van de Kolk

Brief 9

Aan Annigje Grolleman

Opheusden, 10 augustus 1966

Geliefde vriendin,

Vriendelijk dank voor uw hartelijke en meelevende brief, die ik vanmorgen van u mocht ontvangen en met overeenstemming des harten mocht lezen. Wat is 's Heeren goedertierenheid en trouw toch groot dat we in deze diep treurige tijd Gods dierbaar Woord en de geschriften van de oudvaders nog mogen hebben. En zoals ik uit uw schrijven mocht vernemen behaagt het de Heere ze ook voor u nog te gebruiken tot stut en steun.

Och geliefde vriendin, zo mocht ik het zondagmorgen in mijn eenzaamheid ook ondervinden onder het lezen van een preekje van Boston over die woorden: 'Gij dan, zijt ook bereid; want in welke ure gij het niet meent, zal de Zoon des mensen komen.' Toen ging die man verklaren waar die bereidheid in bestond. De vrijmoedigheid, zegt hij, wordt verkregen door een nauwe en tedere wandel in alle dingen. En een dagelijkse gebruikmaking van het bloed van Christus, waardoor de overtredingen, waarin wij dagelijks vallen, worden uitgewist. Wat mocht dat de snaren van mijn hart raken. Ik moest met de discipelen zeggen: *Heere, ik weet en wens geen andere weg, want bij U zijn de woorden des eeuwigen levens.*

O geliefde vriendin, liever een dorpelwachter in het huis Gods, dan langer te wonen in de tenten der goddelozen.

Vanmorgen mocht Psalm 111 zo aan mijn hart worden toegepast:

*'t Is trouw, al wat Hij ooit beval;
Het staat op recht en waarheid pal,
Als op onwrikb're steunpilaren;
Hij is het, Die verlossing zond
Aan al Zijn volk; Hij zal 't verbond
Met hen in eeuwigheid bewaren.*

Wat zag ik daar de vastigheid liggen voor de arme kerke Gods. De zaligheid ligt buiten de mens en daarom mag mijn arme ziel nog weleens moed scheppen. Ik word het meeste in de eenzaamheid bediend en hoop achteraan te mogen komen en met de dichter van de oude rijm in te stemmen: 'Heer' wijs mij toch Uwe wegen, Die Gij wilt dat ik zal gaan.'

Die bakker van Ommeren ken ik ook wel. Hij is weleens hier geweest en de oude

vrouw **Heemskerk** [uit Katwijk aan Zee] ook. Dat vind ik nog wel een ouderwets vrouwtje. Anders geef ik er niet zoveel om. Een enkele nog van wie je de weerklank van de bergen hebt. Alles is rijk en verrijkt. De Heere heeft toch niet anders overgehouden dan een arm en ellendig volk, dat op Zijn Naam hoopt.

Geliefde vriendin, van harte mocht ik u een gebrekkig lettertje terugschrijven, en eindig met de hartelijke groeten. Mocht u ook mijner believen te gedenken als het gegeven mag worden.

Uw onwaardige, doch liefhebbende vriendin,

Lina van de Kolk

Hierbij een aardigheidje voor een flesje eau de cologne.

Brief 10

Aan Annigje Grolleman

Opheusden, 6 september 1966

Geliefde vriendin,

Door 's Heeren goedheid mocht ik vanmorgen uw hartelijke brief, met inhoud, ontvangen. Ik wil u bij dezen er vriendelijk voor bedanken. Wat doet meeleven toch altijd goed en voornamelijk in een tijd dat het zo weinig meer gevonden wordt. Maar u maakt het veel te erg, dat is niet nodig, hoor. Wat is het groot als men er nog eens op mag terugzien wie de Heere in al die jaren voor ons is geweest. Dan moet schaamte zo menigmaal ons aangezicht bedekken dat de Heere nog niet komt te handelen naar onze menigvuldige afdwalingen.

Zondag mocht ik een preekje van Boston lezen. Het mocht mij nog tot moed en sterkte wezen. Het ging over die woorden: 'En Hij zeide tot allen: Zo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, en neme zijn kruis dagelijks op en volg Mij' (Luk. 9: 23).

Wat voelde ik mijn diepe steile afhankelijkheid van de Heere om alles er aan te geven: vader en moeder, zusters en broeders. Ja, zelfs zijn eigen leven als de Heere het kwam te eisen. Dat is een weg tegen vlees en bloed in. Maar van de andere kant, als de Heere ons er voor in komt te winnen, dan zal het toch een gewillig volk zijn op de dag van Zijn heirkraft. Dan zal 's Heeren werk alleen gekroond worden en het onze zal verbranden tot as.

Geliefde vriendin, wat is het een Godsdaad om onder alles een niet en een nul te mogen zetten, want nieten en nullen wil God vervullen. Het is een zalig plekje om daar veel te mogen verkeren. Dan krijgt God Zijn rechte waarde en wij worden waardeloos. Een beter plekje kunnen we elkaar niet toewensen. Mocht de Heere ons in het verdere leven believen te schenken dat deeltje van de man Gods David, die mocht getuigen:

'k Waar' liever in mijns Bondsgods woning

Een dorpelwachter, dan gewend

Aan d' ijd'le vreugd' in 's bozen tent.

Wat wordt het toch steeds banger en benauwder op aarde. Van de week greep het mij zo aan. Maar de Heere, Die geen ledig Aanschouwer is, kwam mij, ellendige, er zo in te ondersteunen en ik mocht er zo overheen zien met die woorden:

'Daar zal Zijn volk weer wonen naar Zijn raad;

God eeuwig hun Zijn volle gunst betonen.'

Wat kreeg mijn arme ziel daar een zin in om de Heere de rechte eer en dankzegging

eens te kunnen geven. Ik mocht de apostel een weinigje verstaan als hij zegt: 'Ontbonden te worden en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste.'

Hoe het verder zal gaan weet ik niet en ik kan nog geen beslissing geven, maar ik hoop achteraan te komen en stil te berusten in Zijn beleid.

Met mijn lichaam wordt het steeds moeilijker en mijn gedachten gaan wel veel uit naar het ziekenhuis. Maar ik heb tot hiertoe nog geen vrijmoedigheid.

Ik ga eindigen. Wees van harte gegroet. 's Heeren bijstand en ondersteuning toegewenst hier in dit moeitevolle leven is de hartenwens van uw toegenegen vriendin.

Jentje en haar man zijn verleden week nog een poosje geweest. Mocht u ook mijner believen te gedenken. Hierbij een aardigheidje voor fruit,

Lina van de Kolk

11e brief aan de heer A. de Redelijkheid, Godsdienstonderwijzer in de Nederlands Hervormde kerk te Ouderkerk aan de IJssel.

Hieronder volgt een briefje van Lina, gericht aan Dhr. de Redelijkheid. Deze had van een jonge vriend een gift ontvangen om die te geven waar hij het nodig achtte. De gift kwam bij Lina en de brief bij de gever. Daardoor ontstond een vriendschap met Lina. Meestal schreef hij Lina een brief, die dan telefonisch beantwoord werd door Mevr. Van de Rhee-Doolaard. Lina was met al de ontvangen genade een missend mens geworden. Ze kon met mensen die rusten op gemoedsgronden (ook onder Gods volk) niet met innerlijke vereniging omgaan. Deze begrepen haar niet en vermeden haar. Mevr. De Vries – Roos zei: *Ze zat als een eenzame mus en werd zo weinig begrepen.* (Zie hoofdstuk 3)

Aan de eerwaarde heer A. de Redelijkheid

Opheusden, 11 oktober 1967.

Zeer geachte vriend en vriendin.

Door 's Heeren goedheid mocht ik vanmorgen uw briefje met gift ontvangen en kom u met deze, naast den Heere erg vriendelijk voor bedanken. Ik vind het veel te erg. Het is tot beschamens toe. Och, mocht mij het met de dichter geschonken mogen worden: *Och, dat nu al wat in mij is Hem prees.* Zondag mocht mij het vergund worden in mijn eenzaamheid er een kruimeltje van te mogen inleven. Het was in mijn opstaan de bede van mijn hart met de dichter: *Ik zal het pad van Uwer geboden lopen, als Gij mijn hart verwijdt zult hebben.* En geliefde vriend en vriendin, toen kwam de Heere zo over uit Psalm 103.

*Hij weet wat van Zijn maaksel zij te wachten;
Hoe zwak van moed, hoe klein wij zijn van krachten
En dat wij stof van jongsaf zijn geweest.*

En toen dat 9e versje:

*Maar 's Heeren gunst zal over die Hem vrezen,
In eeuwigheid altoos dezelfde wezen.*

O geliefde, wat heb ik daar het vrije Gods in mogen bewonderen. En toen bepaalde mij de Heere bij Psalm 68 en 69, het mocht zo aan mijn hart toegepast worden. *Al laagst gijlieden tussen twee rijen van stenen, zo zult gij toch worden als vleugelen ener duive overdekt met zilver en welker vederen zijn met uitgegraven geluwen goud. En zij die te huis bleef deelde de roof uit.* O, wat mocht alles nog eens voor mij opgeklaard worden.

En toen het volgende: *Ik ben mijn broederen vreemd geworden en onbekend aan mijners moeders kinderen. Want de ijver van Uw huis heeft mij verteerd; en de smaadheden dergenen die U smaden, zijn op mij gevallen.* O vriend, als Gods woord mag ontsloten worden, dan is het een goudmijn die nooit uitgeput raakt maar van maand tot maand weer nieuwe vruchten voortbrengt.

En toen een preekje van Manton mogen lezen over de verheerlijking van Christus op de Berg. Alles rijk van inhoud. Vriend, het is een kostelijke schrijver. Mozes en Elia, zegt hij, moesten weer verdwijnen en Christus als de Vervuller van de wet bleef over. *En zij zagen niemand dan Jezus alleen.* Vriend, mocht het ons samen vergund worden veel op dat plekje te mogen verkeren. Dan zouden we met de Apostel zeggen: *Wij hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen, om Hem welbehagelijk te zijn.*

Nu waarde vriend en vriendin, hoewel het met mijn lichaam laatste tijd zeer moeilijk gaat mocht ik jullie toch met opening des harten een briefje schrijven, wie de Heere nog voor een ellendige wil wezen. En vriend, het deed mij goed, dat jullie met uw 40-jarige vereniging in liefde bij elkander zijt geweest en nog zo een verrassing, dat u een brief ontving van het Koninklijk huis.

En ook vind ik het nog groot in deze diep treurige tijd, van die man die los is gemaakt van die verzekeringen. Er zijn er veel, zelfs onder het volk die er geen last van hebben.

Nu geachte vriend en vriendin eindig ik met de hartelijke groeten. En mocht de Heere u de weldaden aan ons bewijzen vergelden in de dag der eeuwigheid.

Uw toegenegen vriendin

Liena van de Kolk.

Dag hoor, het beste met jullie. Ook de hartelijke groeten aan die vriend, daar u eens mede bij mij bent geweest.

En wanneer de bejaardenhuisjes klaar zijn, is nog niets bekend. Dus zullen we het maar afwachten.

Wees nogmaals allen hartelijk gegroet.

NEELTJE ELINGS, HEMMEN, 1871-1958

Een zielsvriendin van Lina was **Neeltje Elings** in Hemmen. Voor het oog van de wereld was deze vrouw niet in tel, maar wel bij het arme volk van God. Neeltje was geen belijdend lidmaat van de Ger. Gemeente in Ned. te Opheusden. Ze behoorde bij de Hervormde Kerk van Zetten. In haar vroegere jaren had Neeltje veel bij ds. Paauwe gekerkt, wanneer deze 's zondags voorging in Bennekom; dit tot groot verdriet van de hervormde predikant van Zetten, die dan de volgende dag wel op bezoek kwam om te informeren waar zij de vorige dag geweest was.

Ging ze naar Bennekom, dan legde ze deze afstand lopend af; tussen de diensten bleef zij dan bij enige vrienden. Soms gingen ook anderen uit Zetten mee, zoals de familie Vrieselaar. Ds. T. Dorresteyn toonde zich altijd blij als Neeltje in de kerk was. Hij zei eens: 'Neeltje telt voor honderd mensen'.

Neeltje Elings uit Hemmen.
Deze foto is afkomstig van het persoonsbewijs.

Neeltje schreef Ds. Dorresteyn ter gelegenheid van zijn 62e verjaardag op 12 februari 1956 een briefje.

Geliefde Leeraar en verdere huisgenoten.

Hartelijk gefeliciteerd, ook van mijn schoonzuster en Jakob, ook uwe huisgenoten van harte gefeliciteerd. De Heere spare u, kon het zijn nog tal van Jaren, met en voor elkaar, en bewerkte Hij u door Zijnen Lieven en Dierbaren Geest. Hij geve u genade Hem te volgen door bezaaide en door onbezaaide landen, door goed gerucht en door kwaad gerucht om u zelve onbesmet te bewaren voor de wereld.

Gaarne zou ik mede opgaan met de schare, en te trede naar Godes Huis, maar dat kan nu niet, ik ben aan bed en stoel gebonden. En dit weet ik zeker: De Heere is aan geen tijd nog plaats gebonden, Zijn toezicht gaat over alles.

Nu de Heere zij met u en de uwen naar Ziel en Lichaam op weg naar de eindeloze eeuwigheid'.

De band met deze vrouw uit Hemmen was door de tijd heen blijven bestaan. Tot haar 80e jaar liep Neeltje Elings eveneens naar Opheusden.

Maar toen dat niet meer ging, liet ds. Dorresteyn haar 's zaterdags halen en dan logeerde ze in de pastorie tot 's maandags. Veel onvergetelijke uren werden dan

doorgebracht, vooral ook als Janna Maas weer eens enige weken in Opheusden was. Dan deelden ze dezelfde kamer, waar ze vaak tot in de nachtelijke uren spraken over de wegen die de Heere met Zijn volk houdt door dit Mesech der ellende. In de laatste jaren van haar leven kon Neeltje niet meer naar de kerk komen.

Op 3 januari 1958 overleed Neeltje Elings op ruim 87-jarige leeftijd. Ze werd aan de schoot der aarde toebetrouwd op de begraafplaats in Randwijk, waarbij ds. Dorresteyn sprak over Psalm 37: *"Let op den vrome en zie naar den oprechte; want het einde van dien man zal vrede zijn"*.

Brief van Neeltje Elings aan Janna Maas te Borssele.

Hemmen, 20 augustus 1953

Geliefde vriendin met de uwen,

Eindelijk zal ik er toe komen u een briefje terug te schrijven. Och, mocht de Heere mij licht en wijsheid schenken om het eerlijk te mogen doen en naar waarheid. Ik was blij dat ik nog weer eens een briefje van u mocht krijgen.

Och, geliefde vriendin, er is geen andere weg voor die arme Kerk om maar afgebroken te worden in zichzelf. Ik heb nooit een andere weg gehad tot nog toe. Wij zijn eerovers Gods geworden en gaan soms met onze bekering pronken; wij worden er zo licht wat mee. David zegt: "Uw zachtmoedigheid heeft mij groot gemaakt." (Psalm 18:36). Als ik daar nog aan denk - en afgelopen week mocht ik daar nog eens aan denken - mag ik me nog wel eens in de Heere verblijden. Och, geliefde vriendin, de Heere komt Zelf plaats maken in de ziel; er is van nature geen plaats. Dan kunnen we soms al wel gesproken hebben. Er wordt een wond geslagen in de ziel en die wond kan nooit geheeld worden dan door het bloed van Christus. En dat doet de ziel tot Hem gaan en Hem achteraan kleven tot de dood toe, de ene tijd meer dan de andere tijd, naarmate het God behaagt De ziel is er maar gelukkig mee, als hij maar behouden mag worden door al die wegen en middelen als een arme smekeling aan de troon der genade en om te mogen schuilen onder die dierbare Christus. Voor die mens heeft de ziel meer waarde dan al het goed van de aarde.

En zo heb ik dan het een en ander geschreven, och dat de Heere het bedauwen mocht door Zijn lieve Geest voor uw en mijn ziel. Wij zijn beiden nog redelijk wel, ik en mijn schoonzuster. Ik ben een mens van 83 jaar en mijn schoonzuster is zwak en jonger. Is het dan geen wonder dat wij nog redelijk wel zijn? Maar hoe lang, weten we niet. Mochten we maar onze dagen leren tellen, dat we een wijs hart mochten bekomen.

We hopen dat u deze letters in redelijke welstand met de uwen mag ontvangen. Schrijf ook nog eens, als u kunt of kom eens langs.

Uw diep onwaardige vriendin met haar schoonzuster,

N. Elings

Groet ook uw huisgenoten en als u er soms één ontmoet van het arme zuchtende volk, groet die dan ook. Naar wat de dominee zei, weet ik niet beter of ze zijn allen nog redelijk wel.

De brief is overgenomen uit: 'Uit het verleden'. Kerkblad van de Ger. Gemeente in Ned. te Opheusden

12. HERINNERINGEN AAN

MARIA VERWOERT-BOONE, 1911-1999

OPHEUSDEN

DOOR

IZAK VERWOERT

Opheusden

Inhoudsopgave

Inleiding

- 1. Levensloop**
- 2. Bekering en geestelijk leven**
- 3. Ziekte en operatie in 1993**
- 4. De laatste jaren (in het zorgcentrum) 212**
- 5. Haar sterven en begrafenis 214**

Inleiding

In dit boekwerkje zijn herinneringen uit het leven van Maria Verwoert-Boone samengebundeld. Maria Verwoert-Boone (of vrouw Verwoert) heeft in haar leven een ruim getuigenis afgelegd van de hoop die in haar was. Die hoop was gegrond op Gods soeverein welbehagen. Dat was de reden dat ze van zichzelf had leren afzien. Ze mocht de Heere de eer geven voor de weg die Hij met haar was ingeslagen. Deze weg was voor het vlees afbrekend, maar ze mocht getuigen dat het 'een gans zeer uitnemend gewicht der heerlijkheid werkte'.

Met dit doel zijn deze herinneringen beschreven. Al de herinneringen in dit boekwerkje zijn door mij persoonlijk uit haar mond gehoord en opgetekend na vele bezoeken in de laatste 10 jaar van haar leven. Het is mijn opzet geweest om zoveel mogelijk letterlijke uitspraken weer te geven. Voor zover nodig is er wat achtergrondinformatie toegevoegd. De zaken die ze nagenoeg letterlijk heeft uitgesproken, zijn door mij zoveel mogelijk voorzien van enkele ('..') aanhalingstekens. De citaten uit Gods Woord zijn voorzien van dubbele ("..") aanhalingstekens.

De herinneringen in dit boekwerkje zijn slechts kleine stukjes uit haar leven. Ze heeft veel meer verteld en ondervonden dan in dit boekwerkje kon worden opgenomen. Een ieder die haar heeft gekend zou er zaken aan kunnen toevoegen. Moge dit alles bijdragen tot hoogachting en bewondering van het werk des Heeren in haar leven en tot jaloersheid op dat werk in ons leven. Van alles wat ze heeft verteld over Gods werk, is het van toepassing (Psalm 145:4):

*Al wat Gij wrocht, zal juichen tot Uw eer;
Uw gunstvolk zal verblijd U zeeg'nen, HEER',
En roemen van Uw koninkrijk, Uw macht,
Uw heerlijkheid en Goddelijke kracht;
Om, waar zich 't hart ooit voelt in leerzucht blaken,
Uw heerlijkheid, Uw macht bekend te maken,
En d' eer Uws rijks, zo groot, zo hoog verheven,
Voor aller oor den hoogsten roem te geven.*

Kesteren, augustus 1999/oktober 2013

Izak Verwoert

1. *Levensloop*

Maria Boone is op 24 maart 1911 geboren in de pastorie in Yerseke. Ze is in de Gereformeerde Gemeente gedoopt door wijlen ds. A. Makkenze. Anderhalf jaar later nam ds. G.H. Kersten een beroep aan naar de gemeente te Yerseke. Daarom verhuisde de familie Boone naar boerderij De Puthoek te Waarde. Ze moest al vroeg hard werken. Zo vertelde ze eens dat ze als meisje van slechts 11 jaar bij een boerin hard moest werken. Toen ze met een kind van 2 ½ jaar een keertje even achter het huis op het land liep, werd de vrouw boos. Ze hoefde niet meer te komen. Dat kind van 2 ½ ging de dinsdag daarna alleen naar het land, waar een sloot lag. Het kind verdronk. Dat maakte diepe indruk op haar.

Op 15 augustus 1927 verhuisde de familie Boone naar de Schoolstraat in Rijswijk (bij Den Haag). Ze gingen daar ter kerk in de Gereformeerde Gemeente, die op dat moment vacant was. De gemeente werd gediend door achtenswaardige ouderlingen, van wie W.H. Heikoop en J. van Luijk later nog vaak genoemd werden. Willem Heikoop was een broer van de bekende ds. M. Heikoop. Deze ouderling diende de gemeente slechts 4 jaar en overleed in 1933 op 45-jarige leeftijd. In 1932 deed ze openbare belijdenis bij ds. J.R. van Oordt. In 1933 werd ds. P. Honkoop aan de gemeente verbonden. Omdat broer Leen en Marie zich op den duur niet in de prediking konden vinden, bleven ze thuis lezen in ds. Smytegelt.

Toen vader Boone overleed, hebben Leen en Marie de groente- en fruitzaak van hun vader voortgezet aan de Schoolstraat in Rijswijk. Leen ging de bestellingen halen, Marie stond in de winkel. Het is eens gebeurd dat Marie hilde terwijl ze in de winkel stond. Een klant liet zich ontglippen dat ze ook zo hard moest werken. Maar het was vanwege de Godslasteringen die in haar ziel werden geworpen. Het was niet alleen hard werken, er waren ook vele zorgen. Aan het begin van de oorlog was Marie eens zo benauwd, dat ze het werk niet kon doen. Maar toen kwam de Heere over met de woorden uit Genesis 15:1b: "Vrees niet, Abram! Ik ben u een Schild, Uw Loon zeer groot." In 1998 zei ze daarover nog: 'Op dat schild ketsen al de pijlen van de satan af; en dat Loon, dat is Zijn verdienste en dat past Hij nu de Zijnen toe.'

In 1967 kwam er een huwelijksaanzoek van Ruth Verwoert (1906-1984) uit Opheusden. Verwoert was voor de tweede keer weduwnaar geworden. Ze legde het aanzoek voor de Heere neer. 'Ik heb aan de Heere gebedeld om Zijn bestiering. Mag ik het doen, ja of nee.. "Indien Uw aangezicht niet medegaan zal, doe ons van hier niet optrekken!" Toen de tijd aangebroken was dat ik antwoord moest geven, kwam de Heere over met de woorden uit Johannes 16:33: "In de wereld zult gij verdrukking hebben; maar hebt goeden moed, Ik heb de wereld overwonnen."

Op 6 december 1967 is ze in het huwelijk getreden met Ruth Verwoert en nam ze haar intrek op 'De Peppel'. Ze kreeg daarmee ook de zorg over de 3 zoons van 19, 18 en 15 die nog thuis waren. Een dochter en twee zoons van Verwoert uit zijn eerste huwelijk waren toen reeds getrouwd. Ze gevoelde een goedkeuring in haar hart, maar werd tevens gewaar dat er nog verdrukking aanstaande was. Enkele dagen nadat ze in Opheusden was, moest ze dit al inleven. Een zoon kreeg een ongeluk en brak een been. Daarnaast liet haar schoonvader Aalbert Verwoert duidelijk bemerken dat het huwelijk zeer tegen zijn zin was. Dit veranderde helemaal toen vrouw Verwoert naar

aanleiding van het gelezen Bijbelgedeelte na de maaltijd iets uit haar leven vertelde. Hij zei die avond: 'je moet gauw terugkomen, Marie.'

Toen ze tegen haar broer Leen vertelde dat ze naar Opheusden ging, zei deze: 'dan ga ik mee.' Wat komt Gods voorzienige leiding hierin duidelijk uit. Leen Boone moest in Opheusden de kerk gaan dienen als ouderling, Maria Verwoert-Boone als lastdraagster. Wat hebben beiden veel voor de gemeente van Opheusden mogen betekenen in vele opzichten.

Ruth Verwoert was diaken in de gemeente van Opheusden. Vele malen reed hij ds. M. van Beek naar de gemeente(n) waar deze moest voorgaan. Regelmatig ging vrouw Verwoert mee. Het gebeurde wel als ze na afloop van de kerkdienst bij zielenvrienden op bezoek gingen, dat het ruim na twaalf uur was als ze thuiskwamen.

In 1981 kreeg Verwoert een beroerte. Daardoor was hij half verlamd en kon niet meer lopen. Op 26 maart 1984 is hij gestorven. Marie heeft hem nog 3 jaren trouw mogen verzorgen. Ze mocht daarin ook de hand des Heeren opmerken, Die haar de kracht daartoe in een ruime mate gaf. Het was haar verzuchting of ze samen ook in deze periode elke zondag naar Gods huis mochten opgaan. Ze heeft na het overlijden van haar man verteld dat ze in die drie jaren telkens samen mochten opgaan. Ze bracht haar man in de rolstoel de kerk in. Onderweg naar en van de kerk maakte de Heere het zo wel, dat het op dat moment niet één keer regende in die drie jaren. Vele verzuchtingen heeft ze opgezonden voor haar man. Zijn ziel lag haar na aan het hart. De Heere kwam haar na enige tijd voor met deze woorden (Romeinen 8:32): "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft." Ze zei: 'toen moest ik hem aan de Heere overgeven'.

Nadat ds. M. van Beek op 9 mei 1983 was overleden, kwamen de predikanten ds. Mallan, ds. Roos en ds. Verhoeks zoveel mogelijk elk jaar een zondag naar Opheusden om de gemeente te dienen. Ze vonden bij vrouw Verwoert een aangenaam kosthuis. Ze vertelde eens dat ds. Mallan tegen student Roos zei: 'je moet ook daar maar heen. Ze is wel kort, maar je kunt er goed zijn.' Die eerste keer dat student Roos bij haar logeerde om de gemeente van Opheusden te dienen (zondag 7 december 1986), hebben ze beiden nooit vergeten. Ds. Roos haalde dit eens aan in een brief die aan haar was gericht: 'er is een band gevallen in de bediening van de Middelaar.'

Na het overlijden van haar man kon ze tot eind 1993 op 'De Peppel' blijven wonen. Iemand die haar bezocht zei eens: 'wat woont u hier mooi.' Toen antwoordde ze (n.a.v. Jeremia 16:5): 'Maar de vrede is er uit weggenomen.' In januari 1993 werd haar linkeronderbeen geamputeerd, terwijl ze in augustus 1993 een ernstige hersenbloeding kreeg. Enige tijd daarna werd de weg gebaad naar het Zorgcentrum 't Anker in Kesteren.

Verstandelijk bleef ze zeer helder tot op het laatst van haar leven. In 1999 was de afbraak van haar lichaam steeds duidelijker zichtbaar. Op 26 juli 1999 is ze op haar kamer overleden. Ze werd door ds. Roos en ds. Mallan op 31 juli 1999 begraven op de Oude Algemene Begraafplaats te Opheusden.

2. *Bekering en geestelijk leven*

Op 4-jarige leeftijd had ze de eerste indrukken van Gods alwetendheid. Op 8-jarige leeftijd had ze de eerste indrukken van dood en eeuwigheid. Toen ze 21 jaar oud was, nam ze zich voor om voorgoed afscheid te nemen van de kerk. Ze deed op donderdagavond belijdenis in de Gereformeerde Gemeente van Den Haag bij ds. J.R. van Oordt. Op de zaterdag erna zou haar vriendin naar Zeeland gaan. Toen kwam de gedachte in haar op 'om de belijdenis terzijde te leggen, dansen te leren en de bioscoop te gaan bezoeken.' Ze kreeg toen de slag naar binnen: 'Het gebeurde op de Rijswijksestraatweg, ik kan het plekje nog aanwijzen.' Toen werd haar de rust opgezegd, met deze woorden uit Lukas 23 vers 28: "Weent niet over Mij, maar weent over uzelf".

Op de donderdag hierna preekte 's avonds ds. M. Hofman in Den Haag. Zijn tekst was uit Hosea 11, de verzen 3 en 4: "Ik nochtans leerde Efraïm gaan; Hij nam ze op Zijn armen, maar zij bekenden niet dat Ik ze genas. Ik trok ze met mensenzelen, met touwen der liefde, en was hun, als degenen, die het juk van op hun kinnebakken oplichten, en Ik reikte hem voeder toe." Onder deze preek werd ze getrokken. Ze kwam daarop in het werkverbond. 'Dit mag niet en dat mag niet. Ik heb tot mijn 32^e jaar als een bekeerd meisje geleefd.' Al was ze bewaard voor uitbrekende zonden, toch heeft ze alle zonden haar leven lang moeten bewenen: 'De zonden van mijn jeugd heb ik het meest moeten bewenen. Vooral de zonden die ik in mijn 12^e tot 21^e jaar gedaan heb. Vandaag nog (dat was in 1995) heb ik gezegd: had ik het toch maar niet gedaan. Had ik toch.'

Op haar 32^e levensjaar werd er in haar ziel rechterlijk afgehandeld. Toen openbaarde de Borg en Middelaar Zich als haar Borg en sprak haar vrij van schuld en straf met de woorden uit Job 33:24: "Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden." Ze zei daarvan: "Toen kwam ik in de totale onmogelijkheid terecht, onder het recht Gods. Toen riep ik uit: al moet ik eeuwig verloren gaan, dan zal de duivel de eer niet ontvangen. Op dat ogenblik stond de Heere op en sprak mij vrij. Toen leidde Hij mij in in het Borgwerk. Alles blonk en glansde, alles was licht.' Even later kwam ouderling J. van Luijk binnen. Hij was gedrongen om naar Rijswijk te gaan. Toen hij binnenkwam zei hij: 'Marie, wat is er gebeurd, vertel eens.' Toen ging ze vertellen wat de Heere aan haar ziel gedaan had. Dat was tot blijdschap van Van Luijk.

Toen ze beiden nog jong waren, hadden er al enkelen van Gods volk in Goes getuigd: 'uit het gezin van Boone zullen er twee tot openbaring komen.' Dit waren ds. J. Fraanje, vrouw Knieriem, vrouw Hulst en vrouw Wielaard. Het was voor vrouw Verwoert een groot wonder dat ze daar zelf ook bij behoorde: 'naar het vrijmachtig soeverein welbehagen waren dat Leendert en ik.'

Vele jaren later hoorde ze eens een preek over de bovengenoemde tekst uit Job 33. Op die avond wilde ze met haar man naar Jan van de Veen in De Beek bij Uddel. (Jan van de Veen heeft de gemeente van Uddel ruim 50 jaar als ouderling mogen dienen. Hij overleed op 14 juni 1976 op 84-jarige leeftijd.) Van de Veen was echter niet thuis. Haar man stelde daarop voor om naar Harderwijk te gaan waar ds. Mallan zou preken. Ze had hem nog niet eerder horen preken. Hij preekte toen over deze tekst, Job 33:24. Op die avond werd er onder de prediking een band gelegd met ds. Mallan. Bij het verlaten van het kerkgebouw (wat op dat moment verbouwd werd) heeft ze in kort nog

wat hierover verteld aan ds. Mallan. Op het etentje ter gelegenheid van het 35-jarig huwelijk van ds. M. van Beek en zijn echtgenote kwam ds. Mallan er op terug. Hij werd echter weggeroepen, zodat ze niet lang hebben kunnen spreken met elkaar. Na het overlijden van ds. Van Beek zocht de kerkenraad een logeeradres voor ds. Mallan, die op de zondag na de begrafenis van ds. Van Beek in Opheusden zou voorgaan. Men vond een logeeradres bij vrouw Verwoert. Op die zaterdagavond hebben ze hierover van hart tot hart met elkaar mogen spreken.

Op vrijdag 3 juli 1992 vertelde ze dat ze gemeenschap had mogen oefenen met een Drie-enig God. De Vader in Zijn verkiezende liefde; de Zoon in Zijn Borgwerk en de Heilige Geest in Zijn toebrenging, doch ook met de gezaligde kerk gemeenschap der heiligen' en daar was Leendert ook bij.' Ze was die dag gedurig in meditatie met God. In het boek *'Het kinderdeel der vromen'* van Lambrecht Myseras had ze een terugleiding gekregen tot 60 jaar terug, toen de Heere haar bepaalde bij Hosea 11:3. 'Ik heb nooit geweten dat God de Vader dit sprak.' Myseras werkt deze tekst uit in het hoofdstuk *'de Vaderlijke leiding is der kinderen voorrecht.'*

Ze mocht in deze tijd het voorrecht deelachtig worden dat de Vader Zich aan haar openbaarde als háár Vader. Ze had haar weg terug mogen gaan en gezien hoe de Vader een vader voor haar geweest is in Zijn tedere zorg, liefde en trouw. Op die ochtend kwam ze beneden, 'en ik kon niet meer. Ik knielde voor de stoel en satan knielde naast mij. Er bleef geen gebedje meer over.' Satan bestreed haar zo dat er van haar bekering ook niets meer overbleef. Doch toen kwam de Heere over met zoveel liefde.

Dit werd nog eens verlevendigd toen ds. Roos op 12 november 1992 in Ochten sprak uit Jeremia 31:18-20: "Is niet Efraïm Mij een dierbare zoon, is hij [Mij niet] een troetelkind? Want sinds Ik tegen hem gesproken heb, denk Ik nog ernstelijk aan hem; daarom rommelt Mijn ingewand over hem; Ik zal Mij zijner zekerlijk ontfermen, spreekt de HEERE". De preek handelde over: 'Gods trouw aan Efraïm bewezen.' Ze zei na afloop: 'hij (ds. Roos) kwam zo in de Vaderlijke handelingen met Zijn kinderen terecht. O, die liefde toch.' Ze mocht toen aangenaam luisteren en in de nacht nog verkeren in de gemeenschap met de Heere.

3. *Ziekte en operatie in 1993*

In de maand september 1992 begon ze pijn in de linkervoet te krijgen. Er was eerst niets te zien, maar de pijn werd langzaam erger. De dokter constateerde dat het aan de bloedvaten lag. Medicijnen verlichtten eerst iets, maar hielpen niet. Omdat de pijn erger werd (vooral 's nachts zodat ze maar weinig meer sliep), en de voet 's avond rood werd, ging ze op advies naar een specialist in Terwolde. Daar kreeg ze een paar keer een spuit om de bloedsomloop te verbeteren. Dat hielp in het begin voor een korte tijd, maar later niet meer. De pijn bleef en werd bijna ondraaglijk.

Rond de Kerst was ze geestelijk nogal in de put geraakt. Ze zag niet meer hoe het verder moest en wat er nog uit zou voortkomen. En dan de aanvechtingen van de duivel: het zou wel sterven worden en dan? Daardoor werd het zo benauwd. Doch de Heere antwoordde haar op Zijn tijd met deze woorden (Psalm 68:6 berijmd):

*"U is een beter lot bereid;
Uw heilzon is aan 't dagen".*

Dit gaf, ondanks de aanhoudende pijnen, een onderworpen gemoed. Hierdoor werden de Kerstdagen en de jaarwisseling nog aangenaam. Ze werd inzonderheid versterkt onder het gehoor van een preek van wijlen ds. M. Heikoop over Lukas 2:17-20 op de avond van de 1^e Kerstdag.

In de eerste week van 1993 kwam de dokter en zei dat hij er ziekenhuiswerk van wilde maken. 'Het gaat niet goed.' Daarop werd er besloten dat ze voor onderzoek en om geholpen te worden naar het ziekenhuis moest. Dit gebeurde half januari 1993. Tijdens onderzoeken in het ziekenhuis kwam naar boven dat er een belangrijke ader in het bovenbeen gekronkeld was. Daardoor ging de bloedsomloop in het onderbeen niet goed meer omdat het bloed iets dikker werd. Omdat de voet al begon te ontsteken, kon de dokter niet anders meer dan een amputatie uitvoeren. Gebeurde dit niet, dan zou de ontsteking een ernstige uitwerking in het hele lichaam hebben. Dat zou de dood kunnen betekenen. Dit was een hele slag voor haar.

Ze kon eerst geen antwoord geven of ze toe zou staan dat haar linkerbeen werd geamputeerd. Het werd voor haar een gebedszaak of dit wel mocht. In de nacht, toen het zo donker in haar ziel was, kwam de Heere over met de woorden uit Mattheüs 18:8: "Het is u beter, tot het leven in te gaan, kreupel of verminkt zijnde, dan twee handen of twee voeten hebbende, in het eeuwige vuur geworpen te worden." Daarop mocht ze weten dat het amputeren van het onderbeen de weg was om haar lichaam te behouden.

Na een voorspoedige operatie werd ze op de uitslaapkamer gereden. Toen ze iets ontwaakte, kwam er een zuster naar haar toe en vroeg: 'bent u wakker, mevrouw Verwoert'. Ze antwoordde: 'Ja zuster, is het al gebeurd?' De zuster zei: 'Ja hoor, alles is al achter de rug'. Toen zegt ze: 'is het waar zuster?' 'Ja!' Toen werd ze dronken van de liefde Gods in haar hart. Daarop ging ze uit volle borst, met een krachtige stem zingen psalm 36 vers 2:

*Uw goedheid, HEER', is hemelhoog, Uw waarheid tot den wolkenboog,
Uw recht is als Gods bergen,
Uw oordeel grond'loos; Gij behoedt,
En zegent mens en beest, en doet
Uw hulp nooit vrucht'loos vergen.*

*Hoe groot is Uw goedgunstigheid,
 Hoe zijn Uw vleug'len uitgebreid!
 Hier wordt de rust geschonken;
 Hier 't vette van Uw huis gesmaakt.
 Een volle beek van wellust maakt,
 Hier elk in liefde dronken.*

Dit verwonderde de zusters zodanig, dat ze met elkaar zwijgend in de deuropening en rond haar bed stonden te luisteren. Zelfs de vrouwelijke predikant moest zeggen dat dit wel wat wonderlijks was. Dat hadden ze nog nooit meegemaakt. Nadat ze uitgezongen was zei ze tot de omstanders: 'ik lig hier dronken van de liefde Gods'. Ze mocht voluit getuigen dat de Heere haar had geholpen, had gedragen en nog had bewaard. Later heeft ze dit nog vaak in haar gesprekken aangehaald.

Het was voor de familie een wonderlijke dag. De nacht erna had ze geen pijn gevoeld, omdat ze mocht mediteren met de Heere, zoals ze dat zelf uitdrukte. Het is wonderlijk dat ze de meeste nachten geen pijn heeft gehad. De Heere toonde haar zulke geestelijke verborgenheden, dat ze verslonden was met Gods wil en geen pijn kon voelen, noch daaraan denken.

De hele tijd was ze vervuld van de goedheid Gods over haar. De bezoekers hoorden nauwelijks van pijn, geen onverenigbaarheid met de weg, het was Gods eer die ze boven alles mocht bedoelen. Een week erna mocht het infuus eraf. Ze had nog wel iets verhoging en pijn in de rug vanwege de ruggenprik. Daarna knapte ze verder op. Twee weken na de operatie ging de helft van de hechtingen eruit (of, zoals ze het zelf noemde: de krammen). De wond genas goed. Haar zenuwgestel was ook bijna weer de oude. Ook lichamenlijk voelde ze zich weer sterker worden. Enkele weken daarna werd ze voor 14 dagen naar Zorgcentrum 't Anker te Kesteren overgebracht. Ze mocht niet zelfstandig lopen, hoewel ze het voorzichtig probeerde op één been. Tijdens de derde keer viel ze. Daar schrok ze wel van, maar ze had niets gebroken of gekneusd. Ze moest wel zeggen: 'het is eigen schuld, het mocht niet, ik deed het toch'. Hier werd haar tevens een prothese aangemeten.

Omdat er veel geld voor de ziekenhuisopname nodig was, werd er ook wel eens over gesproken. Omdat de Heere zo goed voor haar zorgde, werd het haar tot schuld dat ze later een keer liet ontglippen: 'als ik niks meer heb, dan ga ik wel naar de kerkenraad'. Op hetzelfde moment sprak de Heere tot haar (Maleáchi 1:6): "Ben ik dan een Vader, waar is Mijn eer?" Toen zag ze in dat zij, zoals voorheen de koning Aházia, als het ware naar de god van Ekron ging om die te vragen. Is het omdat er geen God in Israël is? Dit neemt niet weg dat ze de diaconie als een Goddelijke instelling zag.

4. *De laatste jaren (in het zorgcentrum)*

Dinsdagmiddag 10 augustus 1993 was het alsof er iets knapte in haar hoofd. Omdat ze hier geen last van had, gaf ze er niet veel aandacht aan. Dinsdagavond was ze zeer goed gesteld. Op die avond waren ook diaken G. Arends en zijn vrouw bij haar op bezoek. Ze was zo vol van de wonderen Gods in haar leven, dat ze de tijd haast vergat en tot bijna 11 uur heeft gesproken. Op de donderdag erna werd ze getroffen door enkele beroertes. Als gevolg hiervan was ze links geheel verlamd, maar ze was niet haar spraak kwijt. Ze zei nog dat ze dinsdag niet had kunnen denken dat zoiets gebeuren zou. Zaterdag was ze af en toe in de war. Tegen de avond, toen ouderling Van Tuijl bij haar kwam, was ze weer heel helder. Ze sprak toen dat ze uitziende en verlangende was ontbonden te worden. 'De oude mens wordt een ballast.'

Werd haar lichamelijke toestand de eerste dagen minder, op woensdag 18 augustus was zij vrij goed gesteld. Ze sprak toen dat ze de week ervoor door het dal der schaduwen des doods gemoeten had. 'Maar de goede Herder ging voor'. Toen mocht ze aan de poort komen. Door die poort kwamen alleen degenen die gewassen waren door het bloed van de Middelaar. Ze zag een mooie vlakke weg, maar sprak: 'nee, daar wil ik niet lopen. Deze weg (de weg ten leven) heeft de Middelaar gegaan'. Voordat ze de beroerte kreeg, mocht ze spreken van de goedheid Gods. 'Nu mag ik spreken van het recht Gods'. Ze was onder het recht Gods terechtgekomen en lag nu verslonden in de wil Gods. 'Ik ben geworden als een kindeke. O, de Vader zorgt zo goed voor me'. Toen ze in de weken daarna enigszins opknapte, was ze er mee eens dat het goed zou zijn als ze naar zorgcentrum 't Anker ging. Ze mocht enkele weken op de ziekenkamer verblijven. Daarna werd de weg kennelijk gebaand dat ze een eigen kamer kreeg. In 1994 heeft ze haar huis 'De Peppel' aan de Dalwagenseweg in Opheusden verkocht. Er was toen wettelijk geregeld dat dan de helft naar het bejaardentehuis gaat als de eigenares daar woont. Dit moest ook nu gebeuren. Daarop zei ze: 'het is toch gemeen wat de overheid doet, dat ze zo maar je geld afpakken. Vader zei vroeger altijd: je moet sparen voor je oude dag. Dat heb ik gedaan, en nu moet ik de helft weggeven'. Doch daarop liet de Heere haar zien dat het haar schuld was dat we zo'n overheid hebben. Toen moest ze zeggen: 'het is mijn eigen schuld. Ik heb niet op de wacht gestaan, ik heb niet gebeden voor de overheid'. Haar linkerarm bleef geheel verlamd. Af en toe kon ze haar vingers iets bewegen, maar ze kon er niets mee vasthouden. Deze afhankelijkheid van anderen leidde niet tot opstandigheid. Ze zei: 'Dat ik met een lamme arm moet zitten, is mijn eigen schuld. Ik ben helemaal bedorven, sinds dat ik geboren ben tot nu toe. In mij woont geen goed. Maar nu zegt de Heere: "dat dengenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede". Dan kan ik het overgeven. Dan wil ik nog niks van mijn wegje af hebben. De Heere doet dit tot verheerlijking van Zijn Naam. Maar de Heere is een jaloers God op Zijn eer. Nu moet Hij dit wegje met mij inslaan, opdat ik de pinnen niet meer zo vast zou inslaan. Daarom ben ik hier terechtgekomen, het is mijn eigen schuld. Dat heeft de Heere niet gedaan, nee, het is mijn schuld. Ik heb naar de duivel geluisterd. O, had ik het toch nooit gedaan. Maar nu blijft er niets meer over, dan te roepen: Och Heere, help, help. Maar dan zegt de Heere: "En wij weten, dat dengenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelijk dengenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn" (Romeinen 8:28).'

Hoewel ze onder deze omstandigheden niet opstandig was, het was toch een weg van grote zelfverloochening. Ze zei daarom ook: 'Geen mens kan begrijpen wat het is om

de hele dag hulpbehoevend in de stoel te zitten. Maar dát is niet het belangrijkste, want de Heere is zo goed voor me.'

Dit getuigenis legde ze niet af en toe af, maar het was de praktijk van haar leven. Op een andere keer drukte ze zich zo uit: 'De Heere zegt: "En zijt vergenoegd met het tegenwoordige" (Hebreeën 13:5). Als de Heere dan laat zien wat je verdiend hebt, en je krijgt nog een plaatsje op aarde en nog een bedje om te slapen, dan leer je wel vergenoegd ze zijn. Dan is het mijn schuld dat ik hier zit, hulpbehoevend. Dat ik zo'n lamme arm heb, dat heeft de Heere niet gedaan, dat heb ik zelf gedaan. Ik heb naar de duivel geluisterd, ik heb mijn arm uitgestoken naar de verboden boom. Het is mijn schuld.'

Het was haar tot grote blijdschap dat ze toch elke kerkdienst kon volgen via de kerktelefoon. De eerste tijd durfde ze het daarom ook niet te forceren naar Gods huis te gaan. 'Ik heb hier een goed plaatsje hoor, een heel goed plaatsje. Ik heb zo'n rijke Vader Die voor mij zorgt en Die weet wat ik nodig heb. De Vader heeft daar al van eeuwigheid voor gezorgd. En nu zegt Hij: "En zijt vergenoegd met het tegenwoordige". Maar ben je dan niet verlangende om met de gemeente Gods Naam te belijden? Ja zeker, de Emmaüsgangers zeiden: "Was ons hart niet brandende in ons?"'

Haar verlangen om op te gaan naar Gods huis bleef levendig. Ze mocht ook zeggen: 'ik ben tot nu toe nog dankbaar dat, als er kerk was, ik nooit mijn plaatsje ledig heb laten staan. Dat heb ik nooit gedaan, in mijn jonge jaren ook niet.' Al kon ze dan niet meer opgaan, het gaf haar toch onderwerping: 'Maar de Heere is goed, dat is het voornaamste. Hij is goed, Hij blijft goed en Hij dóet goed. De Heere is een Waarmaker van Zijn Woord. Hij zegt (Hebreeën 13:5b): "Ik zal u niet begeven, en Ik zal u niet verlaten." Een enkele keer heeft ze toch nog een kerkdienst in Opheusden en Ochten mogen bijwonen.

Toen in 1998 de nieuwe behuizing van het zorgcentrum gereedkwam, kreeg ze een plaatsje op de begane grond. De eerste tijd keek ze uit op schaftunits en allerlei materialen die voor de bouw werden gebruikt. Joh. Vermeer zei tegen haar: 'vrouw Verwoert, als straks die rommel opgeruimd is, dan heeft u een mooi uitzicht op die straat.' Daarop antwoordde ze: 'Ja, maar ik heb een beter uitzicht', en ze wees met haar hand naar boven!

Ze voelde zich steeds meer een vreemdeling op aarde. Het bleek wel duidelijk dat ze haar pinnen niet te vast had ingeslagen. Zo vertelde ze eind oktober 1995 eens: 'Ik voel me als een gast en een vreemdeling. Een vreemdeling trekt van de ene plaats naar de andere, totdat hij komt op de plaats van bestemming. Wat zal het straks zijn thuis te mogen komen in de gemeenschap met een Drie-enig God. Leen (haar broer) is er al doorheen. Ik ben daarin zo jaloers op hem'.

5. *Haar sterven en begrafenis*

Op zondag 11 februari 1996 preekte de dominee (ds. J. Roos) uit Esther 5:2. Deze preek handelde over de gang van Esther tot de koning Ahasveros in het aangezicht van de dood. Dat had vrouw Verwoert veel te zeggen. Ze wist heel goed dat de dood de laatste vijand voor haar was. Doch de Heere bepaalde haar op die dag erbij dat Hij de dood heeft overwonnen.

Toen er over de dood werd gesproken, zei ze: 'Met die gerechtigheid (van de Borg) kunnen we alleen de doorgang maken in de dood. De gerechtigheid van de Borg en Middelaar redt van de dood. Als we aan het sterven komen, moeten we die Borg en Middelaar kennen. De Vader ziet maar op één offer, alleen op het offer van de Zoon. Dat was een rein offer.'

Enige tijd voor haar sterven kwamen de woorden uit Johannes 14:2 voor haar aandacht: "In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen; anderszins zo zou Ik het u gezegd hebben; Ik ga heen om u plaats te bereiden." Dit mocht ze toen vast geloven, al kwam de satan er weer op af. 'Ik ben uitziende naar die toekomstige stad.'

De laatste maanden werd ze lichamelijk steeds zwakker. Ze kreeg enkele maagbloedingen waardoor de eetlust verminderde. Eind april kreeg ze een klein hartinfarct, waardoor ze ook enkele dagen het bed moest houden. Daarna zei ze steeds: 'het zal wel niet lang meer duren.' De laatste weken had ze een voorgevoel dat het nog maar kort zou zijn. Dat was ook te merken met het afscheid nemen bij een bezoek. Twee maanden voor haar overlijden zei ze nog: 'Ik zeg tegen iedereen, je hoeft niet zo te schrikken als je zo ineens hoort: vrouw Verwoert is uit de tijd. Er zijn al drie Boones plotseling gestorven. En Gods Woord zegt: "Het wordt snellijk afgesneden en wij vliegen daarheen" (Psalm 90). En nu mag ik hier rustig zitten wachten, gelijk Micha: "Ik zal uitzien naar den HEERE, ik zal wachten op de God mijns heils; mijn God zal mij horen (Micha 7:7).'" Iemand zei tegen haar: 'totdat de dag aankomt en de schaduwen vlieden.' 'Ja', zegt ze, 'die dag is niet ver meer!'

In de laatste maanden moest ze nog meer dan voorheen haar walgelijkheid gewaar worden. 'Ik stink helemaal van de zonde. De Heere zegt (Ezechiël 36:31b): "en gij zult een walging van u zelf hebben". En iets waarvan je een walging hebt, dat stop je onder de aarde. Zo moet dit lichaam, wat stinkt van de zonde, onder de aarde.' Dat bleef er over... Meerdere mensen gaven er blijk van dat ze hoopten dat ze nog een poosje op aarde zou mogen blijven. Daarvan zei ze: 'Ik kan het niet begrijpen, zo'n walgelijk lichaam!' Maar soms was een sterk verlangen om spoedig heen te mogen gaan: 'Straks zal ik God Drie-enig eeuwig mogen grootmaken! Daar de Vader Zijn Kerk gekocht heeft en Zijn Zoon heeft willen zenden op deze aarde, daar Hij Zijn bloed gestort heeft en alles heeft op- en aangebracht en de Heilige Geest, Die het toepast in de harten van Zijn volk. O, dat zal wat zijn, om door die poort te mogen ingaan, gelijk **Lina van de Kolk**, waar de oude dichter (Datheen) van zegt:

De poorten schoon, kostelijk verheven.

Zijn des Heeren poorten voortaan;

De vromen tot deugden begeven

Zullen al 't zaam daardoor ingaan. (Psalm 118:10a, berijmd).

Daar zullen zij hun wens verkrijgen:

*Hun blijdschap zal dan, onbepaald,
Door 't licht, dat van Zijn aan'zicht straalt,
Ten hoogsten toppunt stijgen. (Psalm 68:2, berijmd).'*

Op zondag 18 juli 1999 heeft ze voor het laatst nog mogen meeluisteren via de kerktelefoon. Daarbij zong ze Psalm 45:7 nog mee:

*'Straks leidt men haar in statie, uit haar woning,
In kleding, rijk gestikt, tot haren Koning.'*

Dat was haar begeerte. Op maandag 19 juli 1999 kwam ze geheel op bed terecht. Het was te bemerken dat ze lichamelijk zo zwak was, dat het einde wel eens kortbij zou zijn. Dat gevoelde ze zelf ook. Op vrijdagmiddag 23 juli 1999 was ze nog zeer helder, al kon ze zich moeilijk meer uiten. Ze moest toen ook nog inleven dat de satan wist dat ze daar op bed lag. 'Hij is zo kwaad op me'. Daarbij stak ze haar vuist omhoog, om aan te tonen hoe zwaar ze nog bestreden werd. 'Als hij zou kunnen, dan beet hij die banden, waarmee de Vader mij van eeuwigheid heeft liefgehad, nog door.' Ondanks alle bestrijdingen mocht ze getuigen van de liefde van de Vader van eeuwigheid, maar ook van het werk van de Borg en Middelaar, Die voor haar alles heeft voldaan. Ze mocht dit gesprek nog voeren met ouderling Van Voorden, die bij haar op bezoek was.

Op vrijdagavond raakte ze buiten bewustzijn. Op maandagmiddag 26 juli is ze in de namiddag overleden. Ze werd in haar eigen kamertje opgebaard. Op vrijdagavond was er gelegenheid tot condoleren en om 'afscheid te nemen' in de kerk van de Gereformeerde Gemeente, omdat de kerk van de Gereformeerde Gemeente in Nederland op dat moment verbouwd werd.

Op zaterdag 31 juli werd ze vanuit de Gereformeerde Gemeente Synodaal te Opheusden begraven. Ds. Roos leidde de rouwdienst met de woorden uit Openbaringen 15:2 en 3: "En ik zag als een glazen zee, met vuur gemengd; en die de overwinning hadden van het beest, en van zijn beeld, en van zijn merkten, en van het getal zijns naams, welke stonden aan de glazen zee, hebbende de citers Gods; En zij zongen het gezang van Mozes, den dienstknecht Gods, en het gezang des Lams, zeggende: Groot en wonderlijk zijn Uw werken, Heere, Gij almachtige God, rechtvaardig en waarachtig zijn Uw wegen, Gij Koning der heiligen!" De Heere gaf een ruim getuigenis aan Zijn eigen werk.

Na de rouwdienst ging een lange stoet achter de baar lopend door de Burgemeester Lodderstraat en de Dalwagenseweg naar de Oude Algemene Begraafplaats. Ook daar stonden vele mensen uit belangstelling te wachten. Ds. Mallan sprak over 2 Timotheüs 1:12b: "Want ik weet, Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat Hij machtig is, mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag." Ook daaraan gaf de Heere getuigenis. De Heere bevestigde opnieuw de woorden die Hij tot vrouw Verwoert gesproken had met betrekking tot ds. Mallan: "In den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen; zij zullen vet en groen zijn, om te verkondigen, dat de HEERE recht is; Hij is mijn Rotssteen, en in Hem is geen onrecht."

Ten slotte bedankte een zoon, de heer J.G. Verwoert, namens de familie. Onder de aanwezigen waren o.a. ds. A. Schultink uit Barneveld, ds. J. Karens uit Opheusden, student Th. R. Treur. Daarnaast waren ook de gehele kerkenraad van Opheusden, en

vele kerkenraadsleden uit andere delen van het land onder de belangstellenden.

De dag hierna, zondag 1 augustus 1999, preekte ds. Roos 's morgens naar aanleiding van het overlijden van vrouw Verwoert uit Jesaja 35:10: "En de vrijgekochten des Heeren zullen wederkeren, en tot Sion komen met gejuich, en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wezen; vrolijkheid en blijdschap zullen zij verkrijgen, maar droefenis en zuchting zullen wegvlieden."

Hoewel er op dit kerkhof geen nieuwe graven meer werden uitgegeven, mocht ze toch hier begraven worden. Dit was mogelijk geworden doordat de familie de rechten had vrijgegeven op het graf van haar schoonmoeder Antonetta Verwoert-Van Dam (1886-1966).